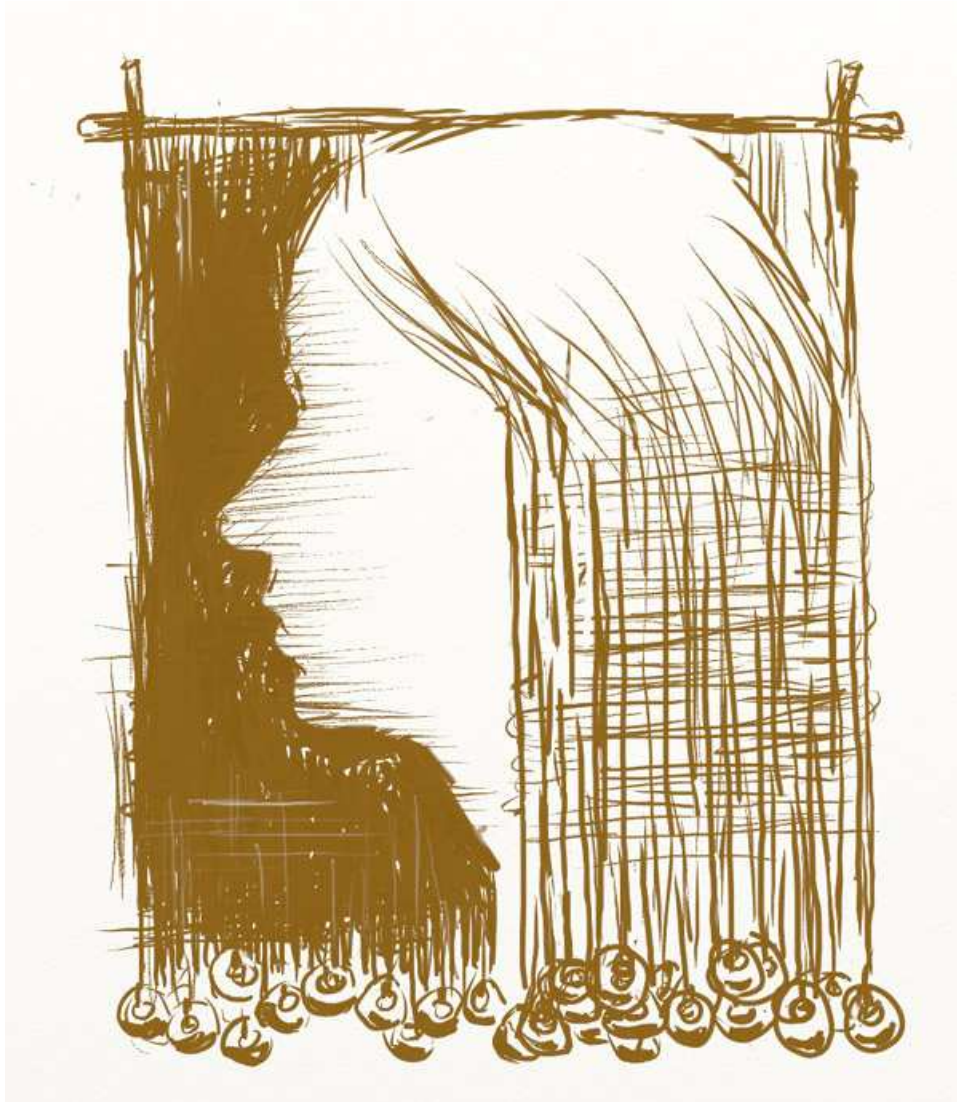

Myrfunn av tekstiler

– *en ny undersøkelse av funnene fra Tegle og Helgeland*

Sunniva Wilberg Halvorsen
Masteroppgave i arkeologi

AHKR
Det humanistiske fakultet
Universitetet i Bergen, februar 2008

Forord

Fascinasjonen for gamle tekstiler har jeg hatt med meg nesten så lenge jeg kan huske; det hele begynte da jeg fire år gammel fikk spinne på håndtein på jernaldergården Ullandhaug. Siden ble det mange besøk på ulike husflids- og håndverksmarkeder og håndverkslinje på folkehøgskole, før jeg bestemte meg for å satse på akademia. Etter å ha fått skrive mellomfagsoppgave om tekstilredskapene vi fant på Tell el-Mafjar i Jericho innså jeg potensialet som ligger i å studere tekstiler innenfor en arkeologisk fagtradisjon. Møtet med arkeologisk materiale kan gi oss et innblikk i fortidige liv og handlingsmønstre. Samtidig som vi kommer nær handlende mennesker og deres levde liv, blir det tydelig hvor mye vi aldri vil kunne forstå; mellom oss og dem er det en dyp og uoverstigelig annerledeshet. Tekstilhåndverket kan være et hjelpemiddel til å overkomme noe av denne annerledesheten; vi kan forstå de praktiske aspektene ved fortidige håndverkeres arbeide og se spor av individers arbeid, evner og valg. Samtidig blir det klart at håndverket inngikk i sosiale og religiøse tradisjoner vi ikke helt kan gripe. Funnene fra Tegle og Helgeland, som både er tekstilfunn og myrfunn, er spennende eksempler på både hvor mye kunnskap det kan være mulig å utlede fra arkeologiske tekstiler, og hvor mye som likevel må forbli ukjent.

Jeg er utrolig glad for å ha fått jobbe med de flotte veilederne mine; Gro Mandt og Lise Bender Jørgensen. Gro har alltid vendt min mistro til egen tekst til håp, tusen takk! Takk til Lise, som kom opp med et tema som passet meg perfekt og som har åpnet mange spennende muligheter for meg. Jeg har følt meg så utrolig heldig, tusen takk til dere begge!

Skoleåret 06-07 var jeg gjestestudent på Tekstilvetenskap med innretning mot handväv, på Textilhögskolan i Borås. Den praktiske kunnskapen jeg tilegnet meg under oppholdet har vært grunnleggende for gjennomføringen av oppgaven. Takk til mine hjelpere, veiledere og diskusjonspartnere under oppholdet i Borås! Spesiell takk til Rektor Christina Rinaldo, Martin Czisuk som åpnet mine øyne for mysteriet med rundvevde kanter, Hanna Lindholm og hennes evige tolmod for mine ”trasiga trådar”, med-akademiker Viktoria Holmquist som jeg kunne dele mine frustrasjoner over håndverk- og designtradisjoner med, og alle i min koselige lille klasse.

Jeg har vært så heldig å få komme inn i varmen hos det tekstilarkeologiske forskningsmiljøet ved Center of Textile Research (CTR) i København, og for en ung og uerfaren masterstudent har det vært svært spennende og lærerikt å få delta på konferanse og workshop med de som virkelig har erfaring innen mitt fag. Jeg har vært overveldet over all den hjelpsomhet og velvilje jeg har møtt. Særlig takknemlig er jeg overfor Ulla Mannering, Margareta Gleba og Lise Ræder Knudsen som møtte meg i Stavanger og tok ut farge-, fiber, og strontiumprøver av ”mine” funn, finansiert med sine egne forskningsmidler. Dessverre ble ikke

disse prøvene ferdige i tide til å bli med i oppgaven. Takk også til Lena Hammarlund som har svart på mailer og har vært veldig hjelpsom. Takk til Lejre Forsøgcenter med personale, som gav meg stipend og lot meg komme og gjøre sprangekspperimentet mitt der, i et spennende fagmiljø. Spesielt takk til Anne Batzer som var min veileder under oppholdet, og øste av sin lange erfaring som tekstilhåndverker. Takk til Arkeologisk museum i Stavanger og folkene på konservatoravdelingen hvor jeg fikk være gjest nesten hele februar 2007.

Underveis i hele mitt studium har jeg vært så heldig å være omgitt av gode venner å dele spennende diskusjoner og lange lunsjer med. Særlig takk til korrekturleserne Aina Sogn, Kristian Bjørkelo og Therese G. Eide for ”peer reviews”. Therese har også illustrert forsiden, tusen takk! I løpet av mine studieår har jeg fått hjelp, støtte, entusiastiske tilrop og mange fiskemiddager, fra Vilhelm og familien Holme, takk for tålmodigheten!

Mest av alt vil jeg takke mine mest svorne supportere; min fantastiske mamma og pappa som alltid har stilt opp og hatt troen på meg og mine rare prosjekter, og støttet meg med både faglige diskusjoner og økonomisk hjelp, og ikke minst masse kjærighet og entusiasme.

Sunniva Wilberg Halvorsen,

Bergen 31.01.08

Innhold

Forord	2
Innhold	4
Figurer og tabeller	6
1. Emne og målsetting	8
1.1 Funn og Funnkontekst	8
1.1.1 Teglefunnet: S4850 og S7205	9
1.1.2 Helgelandsfunnet: S5960, S6811 og S7078	10
1.2 Problemstillinger	11
1.3 Avgrensninger	12
1.4 Oppgavens struktur	13
2. Forskningshistorie	14
2.1 Tekstiltypologi og datering	14
2.2 Teglefunnet som nøkkel til varping med brikkevev	15
2.3 Tolkning av myrfunn	16
2.4 Myrfunn i sosial kontekst	17
3. Teoretisk tilnærming til materialet	19
3.1 Nedleggelse som materielle spor av ritualer	19
3.2 Meningsfull materiell kultur	20
3.3 Tekstilhåndverkeren; Kjønn og sosiale konnotasjoner	22
3.4 Håndverk: ”...as if people mattered.” (Dobres 2000:96)	24
3.5 Tekstil kunnskap – mer enn bare teknisk kunnskap?	25
3.6 Muligheten for overgangsriter i nordisk jernalder	26
3.7 Kildekritikk	28
4. Metode og resultat ved materialundersøkelse	29
4.1 Metodiske grep ved analyse av tekstilene fra Tegle og Helgeland	29
4.2 Resultater av analyser av tekstiler	31
4.2.1 Datering og kronologi	31
4.2.2 Fiber, ullbehandling, garnkvalitet	32
4.2.3 Garmengder: forsøk med Teglefunnet	35
4.2.4 Vevde stoffer	36
4.2.6 Varp	36
4.2.5 Jarekanter	37
4.2.7 Sekkens konstruksjon	38
4.2.8 Sprang	39
4.2.9 Sømmer og spor av draktdeler	41
4.3 Mønstret brikkevev fra Helgeland	44
4.3.1 Metode ved registrering av brikkevev med ekstra mønsterinnslag	44

4.3.2	Resultat av registrering av mønstret brikkevev fra Helgeland.....	46
4.3.3	Utprøving av teorier om teknikken i den mønstrede brikkeveven.....	47
4.3.4	Et logisk puslespill: Fragmentenes indre relasjoner.....	53
5.	Perspektiver.....	57
5.1	Det nære perspektiv.....	57
5.1.1	Landskapet som opplevd.....	57
5.1.2	Landskapet som bebodd.....	60
5.1.3	Landskapet som meningsfylt.....	64
5.2	Det vide perspektiv.....	66
5.2.1	Komparativt materiale: Myrfunn av tekstiler og hår.....	66
5.2.2	Komparativt materiale: Skriftlige kilder.....	69
5.2.3	Komparative funn: Teknikk og bruksområder.....	70
6.	Oppsummering og tolkningsmuligheter.....	75
6.1	Det nedlagte materialet: Biografi og metonymi.....	75
6.2	Det aktive mennesket: Aktørperspektiv.....	77
6.2.1	Håndverkeren: Tegle.....	77
6.2.2	Håndverkeren: Helgeland.....	78
6.2.3	Nedleggeren Tegle.....	79
6.2.4	Nedleggeren Helgeland.....	79
6.2.5	Nedleggelse av hår.....	81
6.3	Funnkontekst: Sted og rom.....	81
6.4	Nedleggelsesmetode.....	82
6.5	Mottager: Var funnene rettet mot noe eller noen?.....	83
6.6	Motiv og intensjon.....	84
7.	Sammenfatning.....	87
8.	Litteratur og kilder.....	89
	Appendixdel – eget bind	

Figurer og tabeller

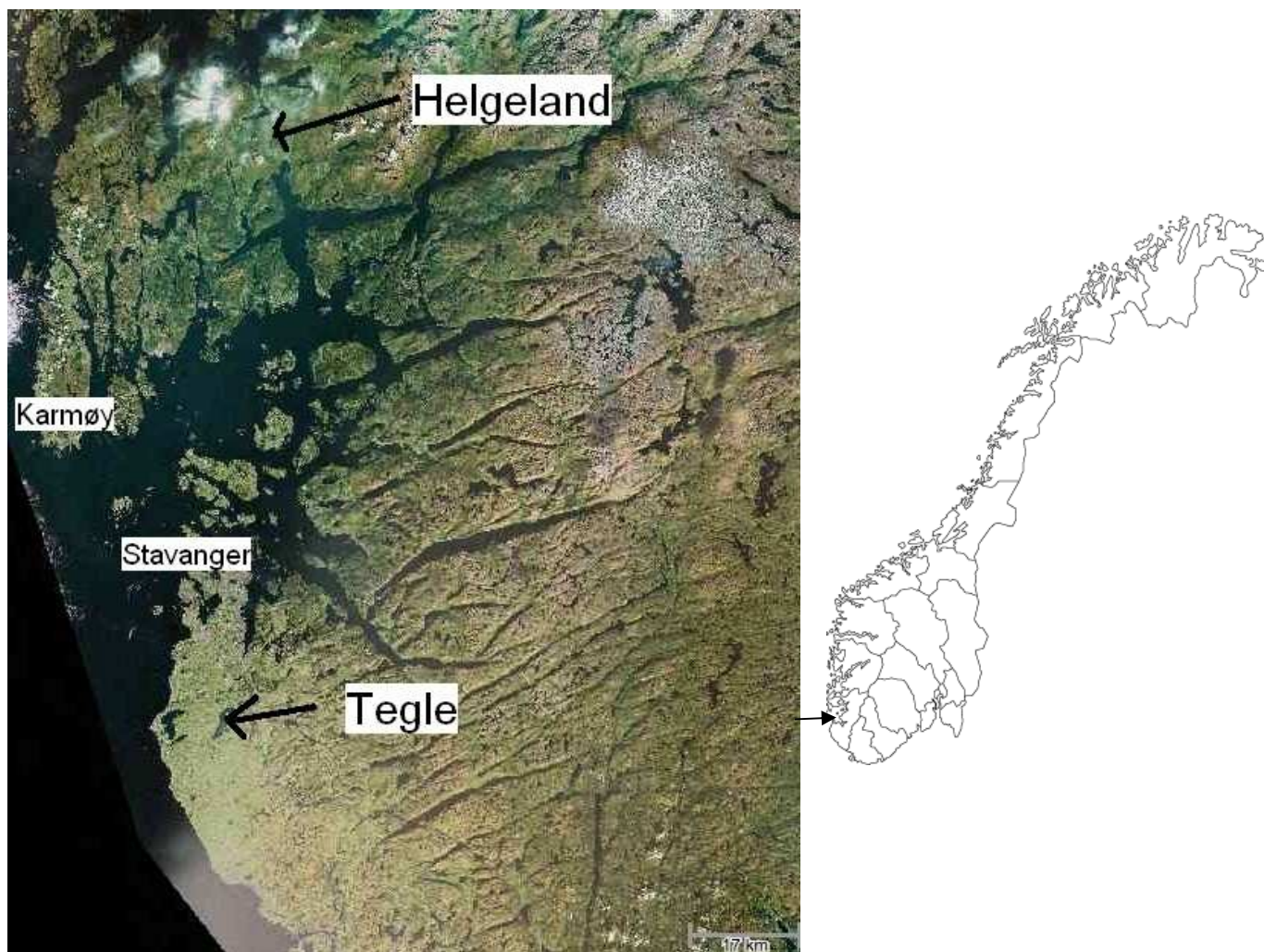
Figur 1 Funnstedenes plassering i Rogaland og Norge.....	8
Figur 2 Tekstilene fra Teglefunnet.	9
Figur 3 Funnsted for Teglefunnet	10
Figur 4 Tekstiler og hår fra Helgelandsfunnet	10
Figur 5 Funnstedet for Helgelandsfunnet.....	11
Figur 6 Trøttebergs skisser for Teglefunnet.....	15
Figur 7 Folkevandringstidens kronologi.	31
Figur 9 Løs ull fra Teglefunnet	32
Figur 10 Tvinnede hårsnorer i Teglefunnet	33
Figur 11 Hespe A Teglefunnet	34
Figur 12 Frynsen i Teglefunnet.....	34
Figur 13 Hespe D Teglefunnet.....	35
Figur 14 Rundvevde jarekanter.	38
Figur 15 Varp Teglefunnet.....	37
Figur 16: Sprangtube Teglefunnet	39
Figur 17 Hoffmanns mønsterskjema Teglespranget	39
Figur 18 Forsøkspersoner for Teglespranget	41
Figur 19 Sømtyper i Tegle og Helgeland.....	43
Figur 20 Nærbilde av den mønstrede brikkeveven Helgeland.....	45
Figur 21 Mønsterbygging i Helgelandsbåndet.	47
Figur 22 Testvev 1.	48
Figur 23 Testvev 2.	49
Figur 24 Testvev 3.	49
Figur 25 Testvev 4.	50
Figur 26 Testvev 5.	51
Figur 27 Testvev 6.	52
Figur 28 Puslespill med mønstret bånd fra Helgeland.....	54
Figur 29 Puslespill med mønstret bånd fra Helgeland	54
Figur 30 Puslespill med mønstret bånd fra Helgeland.....	55
Figur 31 Puslespill med mønstret bånd fra Helgeland	55
Figur 32 Puslespill med mønstret bånd fra Helgeland	56
Figur 33 Puslespill med mønstret bånd fra Helgeland	56
Figur 34 Tegleneset	58
Figur 35 Høyjæren	58
Figur 36 Åsmyrtjønn.....	59
Figur 37 Utsikt fra Åsmyrtjønn.....	59
Figur 38 Oversikt over området rundt Frøylandsvannet.....	61
Figur 39 Oversikt over kulturminner fra eldre jernalder i Sandeid.....	63
Figur 40 Funnstedet for Helgelandstekstilene.....	63
Figur 41 York-spranget.	72
Figur 42 Replika og Original av Orkenøy-hetten	74
Tabell 1: Resultatet av C-14 dateringene fra Tegle og Helgeland.....	31
Tabell 2: Tekstilfunn i graver fra Skandinavia i folkevandringstid.....	70

1. Emne og målsetting

Utgangspunktet for min masteroppgave er to tekstilfunn i myr fra folkevandringstid i Rogaland; funnene fra Tegle og Helgeland (Figur 1). Tidligere publikasjoner av funnene har hovedsaklig vært tekniske, og tolket funnene ut fra generell offerteori i depotforskning. Jeg mener at tidligere forskere ikke har kartlagt alle tekniske aspekter, og ønsket å besvare spørsmål som ikke har vært stilt tidligere. Derfor har jeg gjennomgått materialet på nytt, og vurdert det i lys av samtidig relevant tekstilmateriale. Jeg ønsket å forankre en tolkning i funnenes egenart, som tekstilfunn og våtmarksfunn. En materialbasert tolkning kan, på grunn av den særegne kombinasjonen av materiale og funnkontekst, bidra til økt innsikt i både tekniske og mentale aspekter ved jernalderens tekstilproduksjon.

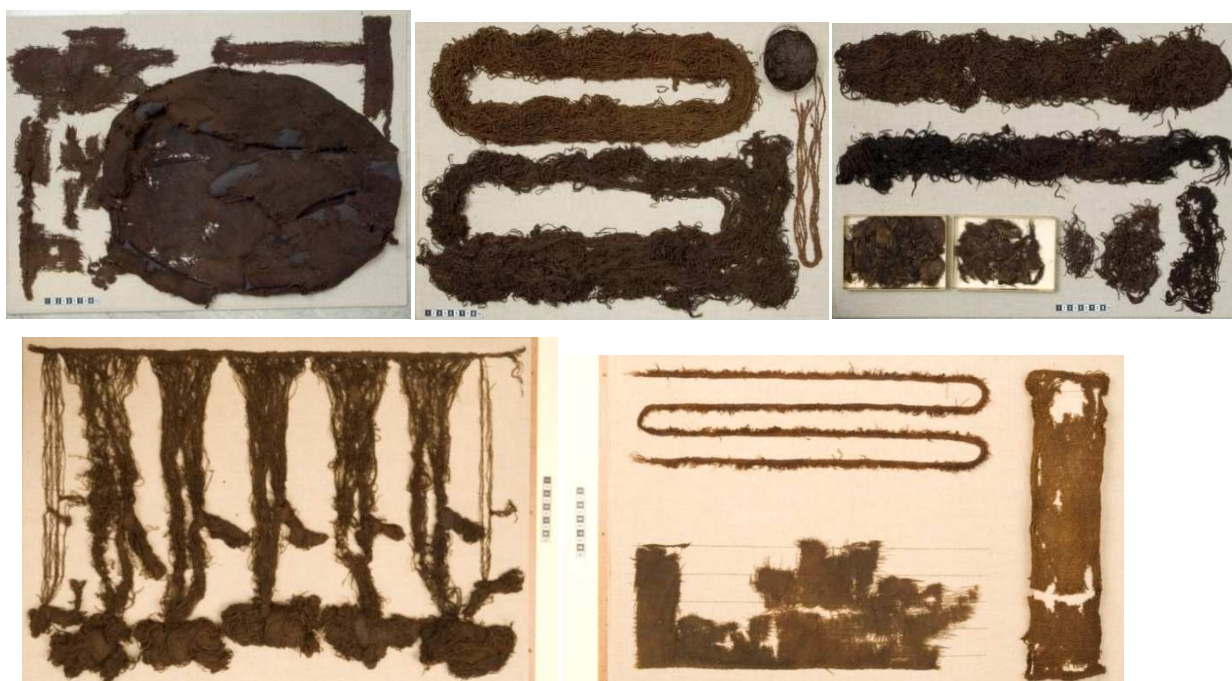
1.1 Funn og Funnkontekst

Figur 1: Funnstedenes plassering i Rogaland og Norge (Eniro Norge AS:2008).

1.1.1 Teglefunnet: S4850 og S7205

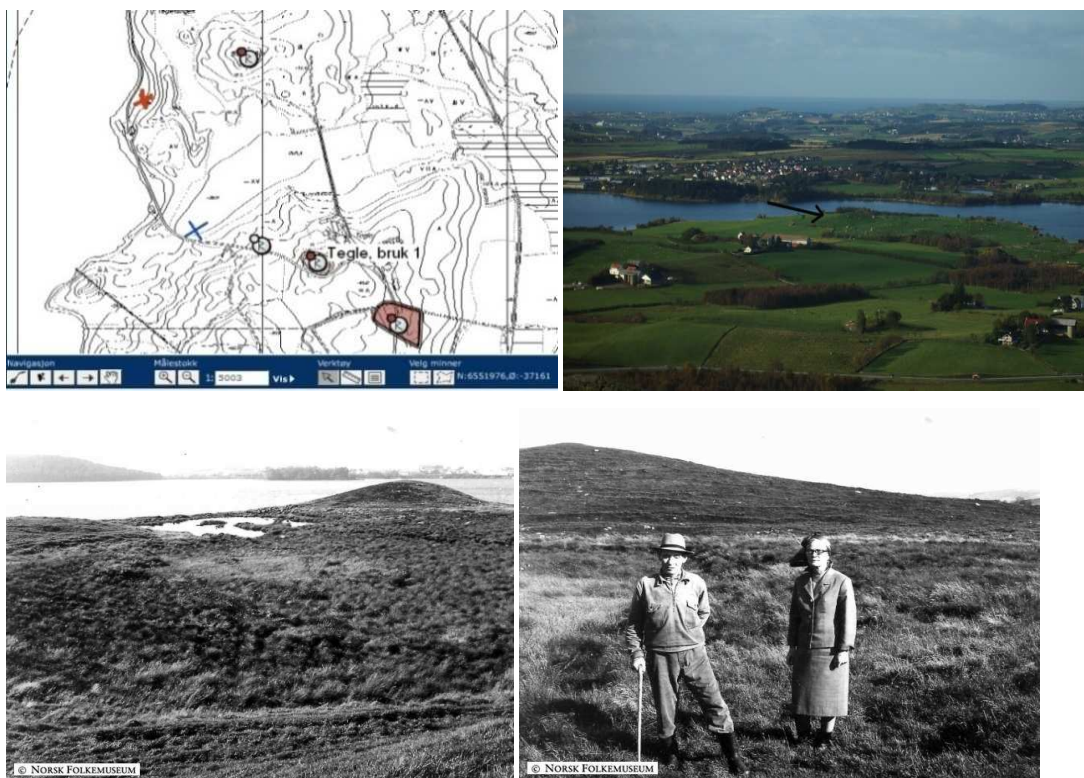
Funnet ble gjort under torvkutting på gården Tegle, gnr. 25/1 i Time kommune, på Jæren i 1921. Funnet består av en sekk med flere tekstile gjenstander; ubearbeidet ull, tvinnede hårsnorer, garnhesper og et garnnøste, en frynse, et vevd fragment, en vevrenning, og en tube i sprangteknikk (Figur 2). Sprangtuben ble kuttet i to av finner, og den siste delen ble returnert i 1946 og fikk funnummer S7205. Frynsen, renningen, spranget og stoffstykket har brikkevevde startkanter. Fokuset i tidligere publikasjoner har ligget på disse gjenstandene, ettersom de gjør funnet til et referansefunn for varping med brikkevev. Hans Dedekam (1924) presenterte funnet i ”*Et tekstilfund i myr fra romersk jernalder*”. Marta Hoffman publiserte en ny analyse av funnet i 1959, og diskuterte det i avhandlingen om den varptyngede veven i 1964.

Figur 2 Tekstilene fra Teglefunnet. Platene sakene er montert på er like store. ØV: Sekk, ØM og ØH: Garn og ull, NV: varp, NH: Frynse, stofffragment og spranget tube (Tveit upubl.)

Dedekam tolket funnet som nedlagt oppå myra, ut fra analogier til Kragehul og Vimose på Fyn, og at myrer på Jæren og Jylland har likhetstrekk i oppbygning (1924:26). Sekken var eneste funn i myra. Det ble ikke foretatt videre utgravninger, så nedleggelsesmetode er ukjent. Tegle ligger på et nes på østsiden av Frøylandsvannet. Funnstedet er ikke kartfestet, men lå 500m V-NV for bruk 1, 25 m fra vannet og 3 m over vannflaten (Figur 3). Den eldste gården lå trolig på bruk nr. 1. Det er ikke foretatt daterende undersøkelser der, men av 15 gravhauger nær tunet er to fra folkevandringstid¹ (Bukkemoen 2006: Kart 6; Lindanger & Waula 2003:119-120).

¹ Geilarhaugen S3845, (Askeladden 54620): Mannsgrav datert ca 500AD. Langhaug S4311, (Askeladden 34839): Hektespenneknapp fra folkevandringstid.

Figur 3 ØV: Funnsted for S4850, rødt kryss (Riksantikvaren 2008). Blått kryss viser myrfunn av et trefat S3856. ØH: Foto av neset og Frøylandsvannet sett mot vest utover mot Jæren, pil markerer funnsted (eget foto). Nederst: Funnstedet (Norsk Folkemuseum 1959).

1.1.2 Helgelandsfunnet: S5960, S6811 og S7078

Bjørn Hougen publiserte i 1933 artikkelen ”*Helgelandsfunnet. Et myrfunn av tekstiler fra eldre jernalder*”. Også dette funnet ble gjort under torvkutting, fra 1929-1932. Utenom en glassperle (S7078) er kun tekstiler bevart, men ved tidligere torvgravinger var det funnet tekstiler og draktilbehør i metall, men dette gikk tapt². De bevarte tekstilene består av vevde stoffer, tilskårne og med sømmer, men fragmentert i over 100 løse deler. I tillegg finnes litt løs ull, snodde ulltråder, en bunt menneskehår omviklet med tvinnede tråder (S6811) og fragmenter av en bred, mønstret brikkevev (Figur 4). Brikkevevteknikken er ikke bestemt, men nevnes som tidligste nordiske eksempel på brosjering (Nockert 2006:142; Hougen 1933).

Figur 4 V: Menneskehår med tvinnede snorer (eget foto). M: Tekstilfragment, her gruppe K. H: brikkevevfragment (Tveit upubl.). Mer detaljerte bilder og tegninger finnes i Appendiks 4 og 7.

² Thorvald Helgeland hadde tidligere funnet tøibylt festet med en sølvspenne. Funn av filler i myra ble tilskrevet fantefølger. På 1800-tallet fant Sjur Støkkje ”en vest med gullknapper”, dette kan ha vært draktrester med metallpyrd. (Top.ark AmS 17/32 og 181/33)

Funnstedet ligger på et fjellplatå, og fram til ca 1880 var myra et vann, Åsmyrtjønn (Figur 5). Det er nesten like langt unna Ølen som Sandeid, men adkomst og eiendomsforhold knytter stedet til Sandeidsiden. 400 meter syd for funnstedet ligger toppen Åsnut, (355moh). Jan Petersen foretok undersøkelser på stedet i 1931 og 1932, men omkringliggende områder er ikke undersøkt. Dessverre er utgravningen svært sparsommelig dokumentert. Tekstiler ble funnet i den nordvestlige enden, i et usammenhengende område på 1m x 20m.

Figur 5 V: Åsmyrtjønn, det uttørkede vannet, sett østover. I forgrunnen sees de opphøyde vollene som rammer inn den lysere forsenkningen som er det tidligere vannet (eget foto) H: Funnstedets plassering med rødt mellom Sandeid og Ølen (Riksantikvaren 2008).

1.2 Problemstillinger

Hovedproblemstillingen min er *hvordan en ny gjennomgang funnmaterialet kan brukes til å tolke funnene*. Først vil jeg undersøke hvordan funnene tidligere har vært behandlet og tolket, og med utgangspunkt i tidligere analyser vil jeg gripe fatt i spørsmål som står ubesvart.

Teorier om relasjoner mellom mennesker og ting, og hvordan ting lades med mening, mener jeg er viktig for å forstå kombinasjonen av funn og funnkontekst. Jeg vil derfor stille spørsmål omkring hvilke biografiske assosiasjoner som kan ha heftet ved materialet. Hvordan gav mennesker og situasjoner materialet mening, slik at det ble valgt ut for nedleggelse? Jeg anser at tekstiler og hår er personlig ladede objekter, og finner det derfor naturlig å forsøke å applisere et aktørperspektiv på materialet. Dette involverer å spørre hvem som produserte, eide og nedla funnene. I tekstiler ser vi først og fremst spor av håndverkeren, og jeg vil benytte teorier om den sosialiserte håndverkeren sett sammen med forskning på hvilke utvidede betydningslag tekstilhåndverket kan ha hatt.

Jeg ønsker å se på hvordan tolkninger kan forankres direkte i funnmaterialet. Jeg vil derfor nyregistrere alt materialet, for å besvare spørsmål som har stått ubesvart. Da funnene først ble analysert var det ikke vanlig å inkludere aspekter som tråddiametre, spinnevinkler og fiberbearbeidelse, og det har manglet nøyaktig datering av materialet. Jeg vil benytte

eksperimentell metode for å besvare spørsmål som tidligere ikke har vært besvart, eller ikke har vært stilt. Konkret innebærer dette å finne ut hvordan sekken i Teglefunnet har vært konstruert, hva slags plagg Teglespranget var, hvorvidt det er mulig å fastslå intensjonen bak noen av garnene i Teglefunnet, og å fastslå hvordan Helgelandsbrikkeveven var konstruert. Jeg anser også at det har en egenverdi å innregistrere funnene på nytt, og vil derfor kartlegge alle vevde og brikkevevde tekstiler i Helgelandsfunnet. Med utgangspunkt i materialanalysen vil jeg stille spørsmål ved hvorvidt og hvordan vi kan se spor av menneskene bak gjenstandene.

Utover dette vil jeg se på likhetstrekk materialet deler med samtidige tekstiler i Skandinavia og Nord-Europa, og om det finnes andre funn med tilsvarende kombinasjon av materiale og funnkontekst. Funnkonteksten åpner for å stille spørsmål om hvilke rom funnene må forstås innenfor, funnstedets relasjon til tekstilhåndverkets rom og menneskers bebodde landskap. Innen depotforskningen tangerer funnene problemstillinger knyttet til private eller offentlige nedleggelse, og enkelte eller gjentatte nedleggelse, samt har vært knyttet til generelle begrep som ”offer” og ”fruktbarhet”. Jeg vil se på om slike inndelinger er relevante for funnene fra Tegle og Helgeland, men først og fremst se på hvilke tolkningsmuligheter materialstudien åpner for.

1.3 Avgrensninger

Forskning på våtmarksnedleggelse har vært veldig fokusert på i øyenfallende nedleggelse av lik, våpen, smykker og edelmetall. Mengden funn fra våtmark er derimot svært sammensatt. Charlotte Fabech (1991:284) foreslo å etablere en samlegruppe kaldt ”fruktbarhetsoffer” for funn som ikke er myrlik eller krigsbytteoffer. Navnet innebærer en kollektiv tolkning av en meget broket funngruppe, noe som er problematisk. I denne oppgaven vil det hovedsakelig være fra denne funngruppen jeg henter inn referansemateriale, uten at jeg anerkjenner noen felles statistisk tolkningsramme for alle funn. Utover de to funnene fra Tegle og Helgeland vil jeg trekke inn materiale fra Skandinavia, supplert med materiale fra Nord-Tyskland. Området er valgt ut med tanke på sammenlignbar materiell kultur, og topografiske forhold. I det utvalgte området er tekstilmateriale publisert på tilgjengelige språk, og tekstilmateriale er blitt bevart i myrer. Relevant materiale fra Nederland og britisk område er inkludert der jeg har kommet over det, men mangelen på oversiktsverk gjør at utvalget av materiale herfra er fragmentarisk og tilfeldig.

1.4 Oppgavens struktur

Et par ord må sies om oppgavens oppbygning og sammensetning. Ettersom den er skrevet ut fra en praktisk rettet analyse av et komplekst tekstilmateriale, er det lagt opp til at appendiksdelen kan konsulteres parallelt med at materialet behandles i teksten. I appendiksene finnes illustrasjoner, tabeller og kataloger fra min undersøkelse, og disse skal kaste lys over gjennomgangen av materialet, og henvises til fortløpende. Jeg har ikke inkludert noen innføring i grunnleggende tekstilkunnskap, men har gjort rede for noen ord og begrep som er viktige for å forstå den tekstiltekniske siden ved oppgaven. Disse forklaringene finnes i appendiks 10, og ord som det finnes forklaring til er merket med blått.

Opgaven er bygd opp slik at i kapittel 2 viser jeg hvordan temaene arkeologiske tekstiler og våtmarksnedleggelse tidligere har vært behandlet, generelt og spesifikt i forhold til mine funn. Kapittel 3 inneholder teoretiske temaer som er grunnleggende for å forstå mitt materiale. I kapittel 4 viser jeg hvordan jeg har analysert materialet mitt, og hva som kom ut av analysene. I Kapittel 5 ser jeg på det nære perspektivet rundt funnene, med fokus på funnsted, og løfter blikket og trekker inn det videre komparative perspektivet. I kapittel 6 oppsummerer og tolker jeg resultatene av materialgjennomgangen, og setter det i sammenheng med det teoretiske rammeverket. Kap. 7 er en sammenfatning av arbeidet med oppgaven.

2.Forskningshistorie

Funnene fra Tegle og Helgeland berører tradisjoner innen både depotforskning og tekstilarkeologi. Nedenfor vil jeg gjennomgå hvem som har undersøkt materialet, og hvordan de har valgt å tolke funnene. Særlig Teglefunnet har vært grundig undersøkt, men hovedsakelig utfra et materialfokus. Jeg vil derfor presentere noen relevante tolkningsrammer fra depotforskning, ettersom begge funn har vært sett i sammenheng med generelle begrep fra forskningstradisjonen, som "offer" og "fruktbarhet". Med dette kapitlet berører jeg problemstillinger omkring hvordan funnene har vært behandlet og tolket tidligere, for å ha et grunnlag for mine videre vurderinger.

2.1 Tekstiltypologi og datering

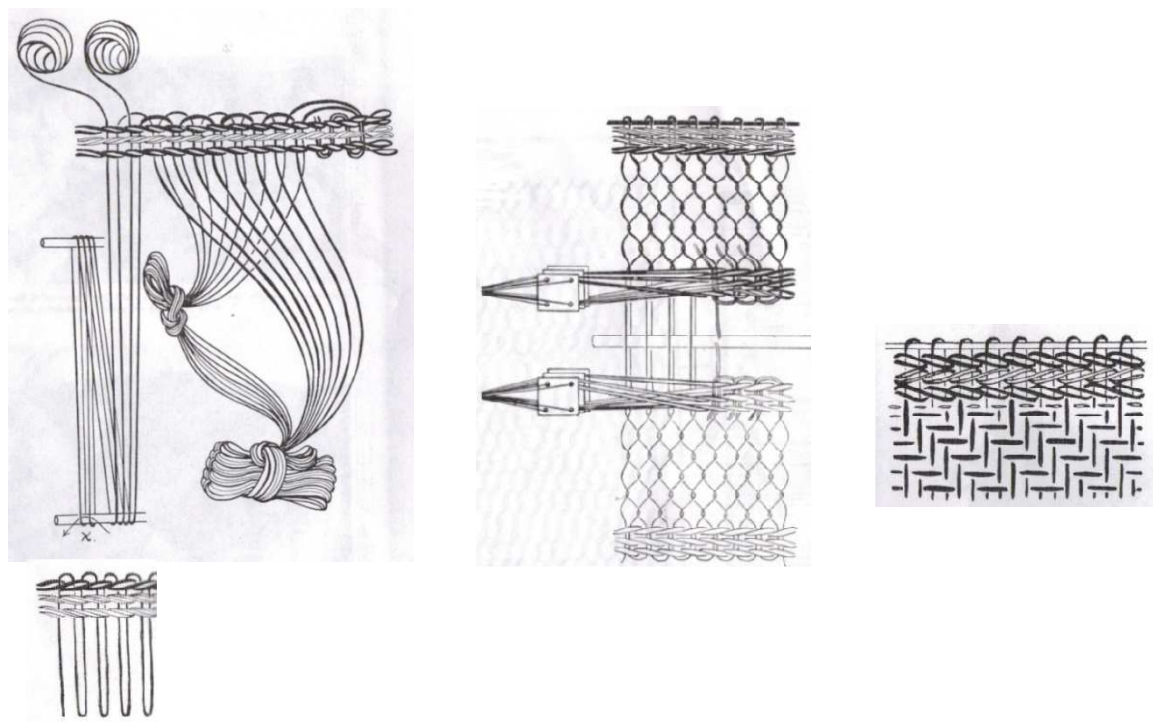
Hans Dedekam var en av pionerene innen skandinavisk tekstilarkeologi. I tillegg til arbeidet med Teglefunnet (1924) jobbet han med tekstilfunnene fra Snartemo og Enebø-Eide (1925) og Osebergtekstilene (Christensen 2006). I 1924-publikasjonen presenterte Dedekam en teknisk analyse av Teglefunnet. Dedekam sammenlignet Teglefunnet med tekstile myrfunn i Slesvig-Holstein, og daterte funnet til "det 3. eller 4. århundre e. Kr" (1924:25). Dette var et banebrytende forsøk på å datere på grunnlag av tekstilt sammenligningsmateriale. Bjørn Hougen overtok ansvaret for Osebergtekstilene etter Dedekams død (Christensen 2006), og presenterte i "Snartemofunnene" (1935) en oversikt over norske arkeologiske tekstilfunn. Hougen (1933) så funnene fra Tegle og Helgeland i sammenheng med andre norske myrfunn og deres dateringer, og foreslo å datere begge funn til folkevandringstid (Hougen 1933:73).

Dedekam var med Teglefunnet tidlig ute med å datere ut fra tekstilt materiale. I 1950 utga Margrethe Hald "Olddanske tekstiler", som er et av de viktigste tekstilarkeologiske standardverkene i Norden. Hald (1950:188-195) introduserte tekstiltypologi som dateringsverktøy. Hun regnet med en overgang i vevteknologi i romertid: "Huldremosegruppen" knyttet til rundvev daterte hun til ca 500BC-200AD og "Corselitzgruppen" knyttet til varptynget vev fra 2-300AD (Hald 1950:160-173, 208). Hald plasserte Teglefunnet i Corselitzgruppen (Hald 1950:199). I 1986 tilgjengeliggjorde Lise Bender Jørgensen i "Forhistoriske tekstiler i Skandinavia" arkeologisk tekstilmateriale fra Skandinavia og Slesvig-Holsten, og senere fra Nord-Europa (1992). Hun undersøkte utviklingstendenser i tekstilteknologi, og reviderte Halds typologi. Bender Jørgensen (1986) foreslo at det dreide seg om to geografisk adskilte teknologigrupper; Huldremosetypen i Nord-Jylland og

Haraldskjærtypen i Syd-Jylland og Nord-Tyskland (Bender Jørgensen 1986:27,343). I det meste av Skandinavia daterer hun varptynget vev og teknologikomplekset tilknyttet denne, vevlodd, spinnehjul og startkanter, til ca 200AD (Bender Jørgensen 1986:140, 1992:122).

2.2 Teglefunnet som nøkkel til varping med brikkevev

Varpen og de brikkevevde startkantene i Teglefunnet har vært forståelsesnøkler til den varptyngede veven. I 1928 viste Emilie v. Walterstorff at varpeprinsippet er grunnleggende det samme i samisk vevtradisjon. Dette la grunnlag for flere studier av forhistorisk vevteknologi i kombinasjon med etnografiske undersøkelser, blant annet av Hald (1950:163), Karl Schlabow (1976:41), og Hoffmann (1959,1964). Hoffmanns ”Teglefunnet” (1959) er en ren materialpublikasjon, ment for å klargjøre misforståelser og usikkerheter som var oppstått etter Dedekams artikkel. Her blir det blant annet klart at frynsen ikke er en avklippet varp, men består av mange små løkker. I tillegg var spranget nå helt, ettersom det hadde vist seg at finneren hadde klippet av en bit, som først ble levert tilbake i 1946. Hoffmann (1959) samarbeidet med Ragnhild Trætteberg som gjorde et rekonstruksjonsforsøk på spranget og tegnet prinsippskisser for å klargjøre trådforløp (Figur 6). I 1964 benyttet Hoffmann Teglefunnet og etnografisk materiale fra moderne nordisk oppstadvevtradisjon i sin avhandling om varptynget vev. Spranget fra Tegle er generelt ukritisk omtalt som benplagg (Hougen 1935:60; Geijer 1972:60), mens Hald foreslo en tolkning som et løst erme (1962:18,19).

Figur 6 Trættebergs skisser (Hoffmann 1959:52-57) ØV: Varp, ØM: Sprang, ØH: Stoffstykke, N: Frynse.

2.3 Tolkning av myrfunn

Dedekam (1924) tolket ikke tekstilene religiøst, siden det ikke er edelmetall. Likevel tolket han funnet som offer, på grunn av likhetstrekk med nordeuropeiske myrfunn, og klassiske kilder om håndverkeres førstegrødeoffer og kvinner som ofret spoler, skytler, teiner og ull. Dedekam avviste at sekken var tilfeldig mistet. Han trodde spranget og frynsen var forsettelig ødelagt (1924:25-29). Å tolke myrfunn som offer ble foreslått alt i 1865 (Worsaae 1865:57). Dedekam konkluderte ut fra en etablert tradisjon, som Hougen (1933) sluttet seg til for Helgelandsfunnet. Særlig vektla Hougen menneskehåret i Helgeland, med henvisning til andre hårofferfunn og klassiske overleveringer om slike. Hougen avviste at det var et myrlik, på grunn av det store funnarealet, at skjelettdeler ville vært bevart om håret var bevart, og menneskerester trolig ville blitt oppdaget ettersom tekstilene ble sett (Hougen 1933:72). Depotforskningen har klarlagt at bevaringsforhold i de to hovedtypene myrer³ gjør at hår og ull bevares under samme forhold som bløtdeler, mens der det er skjeletter er det ikke ull og hår (Fischer 2007:58-59; Turner 1995:121). Å forutsette at det dreier seg om menneskelige levninger og begravelse, uten spor av dette, er ikke en vitenskapelig gyldig måte å trekke slutninger på. I flere myrer er det funnet avklippet hår som er nedlagt uten lik (Kapittel 5.2.1).

Hougen foreslo, med utgangspunkt i Helge Gjessings studie av Sandeid (1915:65) og Magnus Olsens gårdsnavnsstudier, å tolke Helgeland som et mindre, privat kultsted i motsetning til et sentralt kultsted ved fjordbunnen, hvor det var funnet en hellig hvit sten under kirken (Hougen 1933:74-75). Det interessante med Gjessings artikkel er at stedsnavnene Helgeland og Frøland i Sandeid sammenlignes med området ved Frøylandsvannet på Jæren, hvor en tilsvarende sten er funnet. Gjessing satte kombinasjonen av navn, hvite stener, og gullgubber og billedsten med mann og kvinne på, i kombinasjon med dyrkelse av "fruktbarhetsgudeparet" (Gjessing 1915:65). Allerede før tekstilfunnene fra Tegle og Helgeland forelå det en idè om at områdene rundt Sandeid og Frøylandsvannet hadde sammenfallende religiøsitet i eldre jernalder.

Berta Stjernquist definerte "depot" som hovedkategori for alle typer nedleggelse, i et forsøk på å etablere en fast terminologi (Stjernquist 1963:19). Sophus Müller (1897:380) innførte begrepet om midlertidige nedleggelse, og etter hundre års forskningshistorie er ikke "depot" tolkningsnøytralt. "Depot" kan defineres ut fra italiensk som *forvare / overgi*, slik Øystein Johansen (1993:27) gjør, men i norsk har ordet sterke føringer knyttet til en midlertidig form for oppbevaring (Berulfsen 1965:65). Per Karsten benytter "depot" for sammensatte nedleggelse (1994:19). Termen er altså problematisk og tvetydig, og jeg vil i størst mulig grad benytte "nedleggelse" i stedet. "Depotforskning" er derimot det etablerte navnet på fagfeltet.

---

³ I sure høymyrer bevares bløtdeler, ull og hår, i kalkholdige lavmyrer og overgangsformer kan skjelett bevares.

Innen depotforskning har mye av den faglige diskursen gått på å definere hvilke kriterier som skal gjelde ved gruppering og tolking av ulike typer nedleggelse. Nedleggelse i våt kontekst tolkes hovedsaklig som religiøst betont (Johansen 1993:94), selv om Fabech (1989:107) advarer mot slik automatiske tolkning av våtmarkskontekst. En tilbakevendende problemstilling i depotforskningen har vært muligheten for å inndele i offentlige og private nedleggelse. Carl J. Becker tolket store, sammensatte nedleggelse av neolitiske myrpotter som regelmessige kollektive offerhandlinger, mens en eller få gjenstander viste individuelle ofringer (1948:280). Andre har fokusert på type gjenstand. Lotte Hedeager (1991) vil fokusere på nedlagte hverdagsgjenstander som spor av private nedleggelse, ettersom disse gjenspeiler hverdagslivets materiale i større grad enn offisielle nedleggelse (Hedeager 1991:203-208). Hougen (1933) mente at den store spredningen av tekstilene på Helgeland enten tyder på flere nedleggelse, eller at stoffene var fragmentert før nedleggelse, mens den forholdsvis homogene stoffmengden kan tyde på en eller kun få nedleggelse (Hougen 1933:71). Bender Jørgensen (1986:101-102) har vist at tekstilmaterialet i folkevandringstid generelt var ensartet. Depotstudier har ofte utelatt enkeltfunn, noe Johansen (1993:25-26) har påpekt er å utelukke hele funngrupper. Karsten vil inkludere løsfunn fra våtmark, og ser enkeltnedleggelse som private nedleggelse (1994:171-184). Schlabow (1976:13) foreslår i sin oversikt over jernaldertextiler fra Nord-Tyskland at enkeltmyrfunn av tekstiler bør tolkes som offer, på linje med vanlige myrfunn. Teglefunnet kan sees som et enkeltfunn (en sekk med innhold), men det er riktigere å anse det som en sluttet, samlet nedleggelse (Flere separate gjenstander samlet i en sekk).

Funnene fra Tegle og Helgeland er hverdagsgjenstander i en spesiell kontekst, og jeg mener at tolking av funnene ikke er avhengig av en streng inndeling i teoretiske funnkategorier.

2.4 Myrfunn i sosial kontekst

Det er vanskelig å slutte fra nedlagt materiale til nedlegger. Johannes Brøndsted (1958:201) og Helmut Geisslinger (1968:211) er blant de som har trukket problematiske konklusjoner om hvem som foretok nedleggelse av visse typer material. Johansen foreslår derimot mer forsiktig å knytte norske bronsealderdepoter til privat gårdskultus, ettersom de preges av enkeltmenneskers gjenstander (Johansen 1993:125). Funnmaterialets sterke feminine preg i yngre bronsealder og eldre jernalder vil Johansen se som tegn på at kvinnene skjøttet kulten i denne perioden (Johansen 1993:125). David Fontijn (2003) foreslår å knytte nedleggelse i nederlandsk bronsealder til dannelse av individuelle og kollektive identiteter, og overganger mellom sosiale statuser i menneskers livssykluser. Døden er den siste overgangen i

menneskelivet, og surrogatbegravelser eller gravløse graver har vært foreslått av både Karsten (1994:22), Fontijn (2003:241), Fabech (1991:290) og Richard Bradley (1990, 2000). Anders Andrèn foreslår å knytte nedleggelse til initiationsriter bestemt av kjønn og sosial rolle (2002:317). Flere har sett nedleggelse i et kjønnsperspektiv. I depotforskning har det vært tendenser til å knytte funnkontekster statistisk til kjønn, som at mannlig forbindes med elver og kvinnelig med våtmark. Bradley (2000, 1990) vil se på lokale topografiske forhold, men åpner for at landskapstrekk over tid kan ha blitt tilskrevet mannlige eller kvinnelige assosiasjoner. Bradley vil se på gravmateriale for å se hvilke ting som kan tolkes ut fra kjønn. Vi kan likevel ikke vite hvorvidt mennesker kun nedla artefakter tilknyttet sitt eget kjønn (Bradley 2000:56-59, 1990:99-114, 168-170). Arbeidsdeling påvirker forståelsesrammer rundt tekstilhåndverket, og derfor vil kjønnsperspektivet bli viktig i min videre diskusjon av materialet.

Vanskelighetene med å si noe om den sosiale konteksten rundt nedleggelse har gjort at mengden tolkningsforslag applisert i depotforskning er begrenset og meget generelt formulert. Enda mer begrenset er tolkningsmulighetene ved nedleggelse av tekstiler, ettersom den forgjengelige kvaliteten gjør at teorier om midlertidige nedleggelse helt bortfaller. Det sterke personlige aspektet ved tekstiler gjør at mulighetene er like mange som menneskene, men vi må anta at det fantes visse føringer på hvilke sammenhenger som kunne forårsake en nedleggelse. Cathrine Bell (1997:94) nevner seks rituelle hovedtemaer som alle kan ha vært utgangspunkt for nedleggelse; ”overgang”, ”kalender”, ”bytte, offer og kommunion”, ”ulykke”, ”fest, faste og festival”, og ”politikk”. I et arkeologisk materiale, og særlig i nedleggelse, er det vanskelig å skille ut slike inndelinger, og derfor dekkes de alle av det generelle ”offer”. Karsten (1994:26) og Johansen (1993:119) benytter T. P. van Baarens (1964:3) inndeling av offerritualet som tolkningsramme for religiøse nedleggelse: Ofrer, offermaterial, tid og sted, offermetode, mottager, og motiv og intensjon. Jeg vil i kapittel 6 benytte denne tolkningsrammen, i tillegg til å se på materialets biografiske og symbolske meningsinnhold. Torun Zachrisson (1998) har vektlagt nedleggelsesstedets betydning i kombinasjon med det nedlagte materialets sosialt tilskrevne egenverdi i sin studie av jernalderens metalldepoter i mellomsverige. Zachrisson ser på hvilke betydningsinnhold utover det økonomiske som kan ha heftet ved materiale, og kommer også inn på hvordan personlig eierskap innga gjenstander med mening (Zachrisson 1998: 21.) Jeg mener et slikt utgangspunkt kan være fruktbart når jeg senere skal vurdere funnene mine, ettersom det her forutsettes et nært bånd mellom eier, material og sted.

Funnene fra Tegle og Helgeland har vært tolket ut fra den tradisjonelle offertolkningen, uten at de særegne elementene i materialet har vært vurdert. Videre i oppgaven vil jeg besvare de tekniske spørsmålene som står ubesvart, og vurdere hvilke tolkninger det spesifikke funnmaterialet åpner for.

3. Teoretisk tilnærming til materialet

Kombinasjonen av material og funnkontekst krever at flere teoretiske vinklinger klargjøres. Religionsarkeologiske perspektiver er nødvendige ved diskusjoner omkring våtmarksnedleggelse, og disses tradisjonelle tolkning som offer. Dedekams førstegrødeteori har mye til felles med teorier om overgangsriter og liminale steder, noe som også er viktig i nyere depotforskning. Teorier omkring hvordan gjenstander kan fungere som materielle symboler og ha egne livshistorier åpner for å tenke nedlagte gjenstander ut fra hvilke kontekster de tidligere har inngått i, og hvilke mennesker de var assosiert med.

3.1 Nedleggelse som materielle spor av ritualer

I kapittel 2.3 viste jeg at våtmarksnedleggelse ofte tolkes som materielle spor av ritualer, og jeg vil bruke dette som grunnlag for mitt videre syn på våtmarkskonteksten. Ettersom tekstiler er forgjengelige materialer og vil ha blitt forringet i bruksverdi ved nedleggelse, avskriver jeg muligheten for at Tegle og Helgeland kan være midlertidige nedleggelse. Jeg vil støtte meg på Bradleys (2005:9-40, 120) kritikk av skillet mellom "ritualliv" og hverdagsliv i arkeologisk teori, og gå ut fra at ritualer kan ha vært konstruert ut fra hverdagens materiale.

Materiell kultur kan fungere aktivt i ritualer, ved å aktivere symboler og metaforer fra andre livssituasjoner. Hverdagslige aktiviteter kan tilskrives et ekstra betydningslag ved at nøkkelsymboler, både steder og artefakter, fra rituelle sammenhenger aktiviseres i hverdagen (Bell 1997:138). I neste kapittel skal jeg ta opp hvordan metaforer og metonymier kan materialiseres, her vil jeg se på hvordan blant andre Edmund Leach mente at disse kan kommunisere ritualets innhold ut fra kulturelt betingede symbolsystemer (1976:9-16,27). Ifølge Victor Turner er ritualer "*prescribed formal behavior for occasions not given over to technical routine, having reference to mystical beings of power*" (1967:19). Ritualer består av symboler som er del i ritual- og symbolsystemer som gjentas i ulike livssituasjoner (Turner 1967:19; Bell 1997:174). Symboler og symbolsystemer kan konstrueres ut fra menneskers fysiske erfaringer (Turner 1967:107). Idèen om "det konkrete logikk" innebærer at abstrakte strukturer får mening og konkretiseres ut fra paralleller i naturen; at de er gode å tenke med (Levi-Strauss 1966). Derimot trenger ikke lignende uttrykksformer ha samme meningsinnhold; bruk av fenomenologiske og strukturelle teorier krever kritisk sans om vi ikke skal forflåte fortidens

annerledeshetsaspekt. Tanken om at symboler og ritualer synliggjør det usynlige, ved bruk av noe som er kjent og meningsfylt, som naturfenomen, materiell kultur eller kroppens arbeidsoppgaver, mener jeg likevel er viktig å ha i bakhodet når vi ser på hvordan materiell kultur tilskrives mening i kapittel 3.2. For å tolke tekstilnedleggelsene fra Tegle og Helgeland vil jeg se tanker om hvordan materielle symboler skapes ut av hverdagslivets sammenhenger i kombinasjon med hvordan symboler gjentas i livets ulike rituelle situasjoner.

Arkeologisk sett er det vanskelig å skille på de ulike sammenhengene ritualer forekommer i. Nedleggelse kan være hovedfokus eller bieffekt i en rituell situasjon. Tekstiler, både drakt og dekortekstiler, er spesielt velegnet til å markere spesielle og rituelle situasjoner (Barber 1994:151-153). Som vi skal se i kapittel 3.2 kan tekstiler fra slike situasjoner ha hatt spesielle betydningslag. Ved nedleggelse i våtmark må vi se funnstedet som ritualets innramming. Ritualets innramming markerer at det er en spesiell situasjon, og muliggjør overlevering av universelle sannheter (Bell 1997:161). Vi kan ikke vite hvem som var til stede under nedleggelsene, så vil jeg unngå vidtrekkende funksjonalistisk-marxistiske konklusjoner om hvordan handlingene virket i sosioreligiøse mønstre. I stedet vil jeg holde et aktørrettet perspektiv på nedleggelsene, og utforske hva vi ut fra det konkrete materialet kan få vite om menneskene bak. Anthony Gaddens (1984:90-92) har vist at individers handlinger har konsekvenser i de store sammenhengene utover hva de selv har oversikt over. Samtidig må mennesker sees som aktive og handlende aktører med personlige motiver, som bidrar til å strukturere og struktureres av samfunnets sosiale rammeverk (Gaddens 1984:3, 84-85).

I forhistoriske samfunn vil religion berøre alle sider ved livet og materiell kultur (Insoll 2004:23, 47). Gjenstander knyttet til tekstilteknologi og bekledning hører inn i den profane hverdagssfæren. Når disse opptrer i en funnkontekst som regnes som religiøst betont viser dette til en sammenveving av hverdagsliv og ritualliv. Ut fra de teorier jeg her har berørt, ser vi at ritualer preges av rammene rundt og bruk av materiell kultur. Det er derfor nødvendig å se nærmere på hvordan både materiell kultur og fysiske rom blir fylt med mening.

3.2 Meningsfull materiell kultur

Mitt utgangspunkt er at nedlagt materiale var valgt ut fordi det var ladet og meningsfylt. Gjenstanders symbolkraft er viktig når de forekommer i ritualer (Kapittel 3.1). Ian Hodder (1982:185) fornyet arkeologisk teori på 80-tallet, ved å vise at symbolets form og innhold er tett sammenkoblet ved materiell kultur og aktivt meningsbærende i sosiale sammenhenger. Materiell kultur kan få symbolsk mening ved å være materielle metaforer eller metonymier, eller tilskrives

mening fra situasjonene og menneskene de hører til. Metaforer er kulturelt konstruerte sammenhenger, hvor noe fysisk refererer til abstrakte forhold, mens metonymier er enheter som refererer direkte til hverandre (Lakoff & Johnson 2002:13,48). Et eksempel på en metonymi er når ett spinnehjul får symbolisere spinneprosessen. Materielle symboler har sterk naturliggjørende kraft, fordi de omgjør verdier og historier til materiell virkelighet, og materialiserer betydningsinnholdet i situasjonene hvor de inngår (De Marrais 2004:11-13). Når sosiale relasjoner omkring gjenstander gir dem mening utover deres egen eksistens er de blitt ”utvidede artefakter” (Robb 2004:133). Nøkkelartefakter er gjenstander som i sin utvidede betydning omfatter hele handlingssjangre, ved å både være nødvendige for handlingen og symboliserer handlingen. Kopytoff (1986) har forklart hvordan gjenstandenes biografi vil virke inn på hvilket betydningsinnhold de lades med i sin utvidede tilstand. Gjenstander har biografier, livsløp som kan knytte seg til alle sider ved menneskenes liv hvor de kan inngå og fylles med assosiasjoner fra. Artefakten kan i sitt livsløp virke i mange ulike sfærer og fylles av skiftende betydningsinnhold. Artefakters sosiale kraft kan henge sammen med gjenstandens biografi, dens symbolinnhold og utvidede betydningsinnhold, i tillegg til eventuell økonomisk verdi. Ting kan assosieres så sterkt med et menneske at de oppfattes som en del av mennesket, eller slik får en helt egenartet livshistorie (Kopytoff 1986: 66-83). Artefakter kan assosieres med eiernes sosiale roller, og også ofte direkte med deres fysiske framtoning og bevegelsesmønster (Robb 2004:135). Slik kan også enkeltgjenstander singulariseres ut fra mengden av likeverdige artefakter. Ifølge Pierre Bourdieu skapes og naturliggjøres tegn og strukturer gjennom uttalt bruk og plassering i sosiale sammenhenger (1996:33, 153).

Gjenstander har sine naturlige rom hvor de anvendes; menneskene og handlingene som kan knyttes til rommet er med å gi tingene mening. Artefakters naturlige rom trenger ikke være statisk, men artefakter som dukker opp utenfor sitt hverdagsrom kan ha gjennomgått et skifte i betydningsinnhold og bruk, og vi må spørre oss hvorfor og hvordan (Robb 2004:134). Applisert på materialet fra funnene fra Tegle og Helgeland, kan vi tenke oss at materialet her har fått betydning ut fra hvem som har produsert det, og under hvilke omstendigheter, og i hvilke rom. Depotfunnkategorier, som surrogatbegravelser og overgangsritualer, bør sees i forhold til hvilke relasjoner mennesker har til ting. Uavhengig av økonomisk verdi kan ting assosieres meget sterkt med en person, slik at affeksjonsverdi og kobling til avdøde kan ha vært årsak til nedleggelse. Et moderne eksempel på tekstiler knyttet til spesielle mennesker og situasjoner har vi fra Valdres: Kristnetepper ble gitt ett barn i dåpen, og ble senere tatt fram ved konfirmasjon, bryllup, julefeiring og til slutt begravelsen (Garnes 2006). En annen moderne nøkkel til å forstå hvordan tekstiler kan få singularisert verdi, og være merket av den eller de som har laget og eid

dem, er å tenke på hvordan bunader får verdi ut fra å ha gått i arv, være båret ved livets store anledninger, og være sammensatt av deler sydd av ulike mennesker.

Tekstilene har hatt sin biografi, og kan ha gått fra produsent til eier og vært plassert og båret i ulike situasjoner og rom, før de ble nedlagt i myren. Visse konnotasjoner vil også ha heftet ved materialet som tekstil før det ble bearbeidet, ettersom vi kan forutsette at det var tradisjonelle føringer for hvem som utførte arbeidet, hvor og hvordan, og hvilken verdi dette hadde.

3.3 Tekstilhåndverkeren; Kjønn og sosiale konnotasjoner

Ut fra aktørperspektivet jeg ønsker å se funnmaterialet i, vil jeg kartlegge hvem materialet tilhørte, og hvordan tilhørigheten gav gjenstandene mening. Vi kan ikke slutte direkte om hvem som foretok nedleggelsene, men med utgangspunkt i teoriene om gjenstanders biografier vet vi at de blir preget av menneskene som har produsert og eid dem, og rommene det foregikk i. Spørsmålet er dermed hvem som produserte tekstilene, og hvilke rom som er tekstilenes naturlige steder.

Jeg tar utgangspunkt i at generelt regnes tekstilarbeid til kvinners arbeid⁴ i eldre jernalder (Walton Rogers 2007:45; Hjørungadal 1991:79, 1988:115-120). Blant annet sammenfaller osteologiske undersøkelser av dansk gravmateriale med at kvinner har spinnehjul i graven (Sellevoold 1984:232). Vigdis Berge (2003:67-68, 87) har vist at tekstilredskaper forekommer i kvinnegraver på vestlandet fra eldre romertid. Spinnehjul er funnet i graver i nærheten av både Tegle og Helgeland (Kapittel 5.1.2). Tekstilhåndverkets romlige kontekst knyttes til funn av vevlodd og spinnehjul i hustufter. I folkevandringstidshus på Jæren gjenfinnes denne funngruppen i boligdelen av tuftene. På Vaula, Mosterøy, ser det ut til å ha vært et eget tekstilarbeidsrom, men i de fleste tilfeller gjenfinnes tekstilredskapene i rommet med hovedildstedet, der det også finnes spor av andre aktiviteter (Bjørn Myhre 1980:233-319). Også på folkevandringstidsgården Modvo i Sogn er det funnet spinnehjul og vevlodd innendørs (Kristoffersen 1993:151-206).

Det er naturlig å tenke seg et sosialt arbeidsfellesskap med kunnskapsoverføring mellom generasjoner i rommene der de immobile sidene ved tekstilhåndverket fant sted. Tekstilhåndverkets mer mobile sider, som spinning, ullbearbeidelse, søm og båndvev kan derfor

---

⁴ Det foreligger en undersøkelse om tekstilredskaper i mannsgreaver fra yngre jernalder (Rabben 2002), men da denne knytter seg til en senere periode og trolig en annen sosial situasjon, velger jeg å bygge på den tradisjonelle tolkningen av tekstilhåndverket.

også ha vært utført i fellesskapet ved veven, i de perioder man arbeidet på denne. Ut fra dette mener jeg at tekstilproduksjonens romlige horisont er ved gårdsrommet og i husene, men ettersom det er mulig å spinne mens man passer barn og dyr og går fra sted til sted (Walton Rogers 2007:46), trenger ikke alle sider ved tekstilproduksjonen være knyttet til huset. Elisabeth Arwill Nordbladh har stilt spørsmål ved den tradisjonelle forståelsen av kvinnens arbeid som ”innomstokks”; mange kvinnelige arbeidsoppgaver, som spinning og ullsanking, kunne utføres på tunet og i innmak og utmark (Arwill Nordbladh 1998:178; Lightfoot 1994:135). Når jeg senere skal se på funnstedenes relasjon til de sosiale arbeidslandskap (kapittel 5.1) er det, for å unngå for ensidige tolkninger, viktig å huske at ulike tekstile produksjonssteg kan ha hatt ulike steder (Walton Rogers 2007:10,41-44). Uten å utelukke mulighetene for mangfold vil jeg i min tolkning ta utgangspunkt i at det tekstile rommet i arkeologisk materiale er knyttet til husene på gården. Kvinner vil ha tilbrakt mye tid i dette rommet, og erfart seg og sin verden ut fra dette.

Tekstilproduksjonen var tidkrevende (Walton Rogers 2007:9)⁵, og på bakgrunn av det vi så i kapittel 3.2 mener jeg det er naturlig å tenke seg at tekstilproduksjon, sted, gjenstander og bevegelsesmønstre knyttet til dette, kunne bli oppfattet som en integrert del av det kvinnelige. Ære har vært tolket i lys av kjønns spesifikke handlingsidealer (Hanisch 2001:75-77). Kvinnenes ære kan ha vært knyttet til deres dugelighet, blant annet som tekstilhåndverkere (Pettersen 1998:25-28; Kristoffersen 2000:135). Tekstilredskaper i graver har vært tolket som at de viser tilbake på avdødes ære ved å fungere som rolledefinerende attributter, som henviste til avdødes arbeidsoppgaver og at denne hadde levd opp til de idealer hun skulle (Kristoffersen 2000:21, 142). For å ha blitt fylt med så sterke symbolske konnotasjoner, må redskapene ha inngått i situasjoner som utelukkende var knyttet til kvinner. Metaforisk sammentenkning av kvinners arbeid og ære kan ha formet kvinnelig identitet.

Det er naturlig fra en arkeologisk vinkel å legge tolkningsinnholdet på redskapene, siden det er de som oftest bevares. Likevel må det kunne forventes at resultatene av produksjonen også vil ha vært av betydning, og at samme type slutninger som tradisjonelt dras om tekstilredskaper også må kunne tenkes å fungere for tekstiler, ettersom redskapene faktisk peker mot disse. I kapittel 3.2 gjennomgikk vi hvordan gjenstander kan fungere som materielle symboler og utvidede artefakter, og kan få ekstra kraft ut fra de situasjoner de har inngått i. Tekstiler vil vise tilbake på og innkapsle hele produksjonsprosessen, når menneskene rundt kjenner til hvem som laget det og hvordan det er produsert. Ferdig produserte tekstilsaker har egenverdi som menneskene rundt kjenner, produksjonsprosessen er en lang biografi i seg selv, og innvevd i tekstilet er det en kunnskap og kunnen som gjenspeiler seg i dets økonomiske og

---

⁵ Forsøk ved CTR har vist at en kompetent spinnerske gjennomsnittlig spinner 50 m garn på en time. (Mårtensson et al. 2006:13)

sosiale verdi. Det er denne verdien som reflekteres tilbake på kvinnenens ære, og som tekstilredskaper i graver tolkes som metafor for.

3.4 Håndverk: "...as if people mattered." (Dobres 2000:96)

I tekstilarkeologisk materiale kan man se tydelige spor etter håndverkerens evner og valg. Jeg har kommet fram til at teknikken i det mønstrede båndet i Helgelandsfunnet ikke kan være valgt ut fra hva som er enkleste eller raskeste framgangsmåte (Kapittel 4.3), men heller kan tenkes å gjenspeile hvordan håndverkeren er vant til å bygge mønster i andre tekstile sammenhenger. Det finnes også andre eksempler på håndverksmessige valg tatt på bakgrunn av kulturelle føringer i materialet, dette gjelder blant annet bruk av jarekanter og syteknikk. Jeg mener at i tekstilt materiale kan vi se spor av håndverkerens evner og kreativitet, men at rammene for dennes utfoldelse legges av hvordan håndverkeren sosialiseres inn i kulturelt betingede håndverkstradisjoner. Jeg mener at vi må se fortidig håndverk som ikke bare rettet mot de praktiske sidene ved livet, men også sammenvevd med menneskers identitet og forestillingsverden.

I mitt forsøk på å applisere et aktørperspektiv på mitt materiale finner jeg Marcia-Anne Dobres (2000: 96) menneskefokuserte teknologistudier nyttig. I tradisjon med blant andre Martin Heidegger (1977), Anthony Giddens (1984) og Pierre Bourdieu (1996) fremholder hun at håndverk ikke bare handler om å forme gjenstander, men også de menneskelige aktørene, deres samfunn og tradisjoner (Dobres 2000:83). Sosiale og materielle sider ved teknologi er uadskillelige (Dobres 2000:97, 126). Håndverkeren handler i forhold til sin kunnskap om verden, som er noe fellessosialt. Pierre Bourdieus (1996:137) habitus innebærer at menneskets sosialisering inn i et spesifikt kulturelt tid og rom både er fysisk og mental, og dermed strukturerer både persepsjon og handling. Heidegger (1977) viser hvordan teknologisk praksis innebærer kroppens fysiske tilstedeværelse og aktive møte med å være-i-verden. Ved deltagende fysisk tilstedeværelse i en produksjonsprosess former mennesker gjenstander og erfarer seg selv. Gjennom slik erfaringsbasert oppmerksomhet fastlegger og utfordrer mennesker verden (Heidegger 1977). Dobres mener at håndverk krever refleksjon, og derfor er egnet til å materialisere viktige abstrakte sider ved livet (Dobres 200: 85, 126).

Materialet mitt viser tegn på ulike typer valg, og jeg vil se på hvordan håndverkerens handlingsmuligheter begrenses av kulturelle føringer. Martin Ciszuk (2007:15) påpeker at håndverk innebærer både materiell og immateriell kultur, og at habitus både i fortid og nåtid former håndverkerens egen forståelse av hva som er en "naturlig" måte å utøve håndverket. Den fysiske praksisen forutsetter kunnskap om ulike sider ved produksjonsprosessen, om materialet

og hvordan valg underveis frambringer ønsket sluttprodukt. Håndverkskunnskap er noe man tilegner seg, som kroppen lærer og tar opp i seg som en del av et bevegelsesmønster og tenkesett, praktisk kunnskap blir naturliggjort i kroppen, noe som er beskrevet som "taus" kunnskap (Polyani 1968:50). Ikke all kunnskap er teoretiserbar; håndverkskunnskap sitter både i kropp og tanke, det handler om tilstedeværelse, omsorg og yrkesstolthet (Molander 2004:17-22). Bender Jørgensen (2003b; 2007:10) påpeker at verbalisert kunnskap er en moderne nødvendighet; tradisjonell læreprosess bygger på kunnskapsoverføring etter mester-lærling modellen. Denne måten å lære forutsetter at lærlingen gjør mesteren etter og gjør hennes erfaringer og tause kunnskap til sin (Polyani 1968: 53).

Jeg finner det interessant å se Teglefunnet i lys av mester-lærling tanken. Å veve tøy og spinne fint garn krever mye kunnskap og erfaring i forhold til andre sider ved tekstilprosessen. I danske graver finnes spinnehjul i fra ungpiker til gamle kvinner; flere generasjoner vil trolig ha vært engasjert i produksjonen, aktivt eller metaforisk. Der små barn har gravgaver assosieres de med voksnes objekter, noe som tyder på at de hjalp til med de voksnes arbeidsoppgaver (Sellevold et al 1984: 213,236). Morten Hanisch foreslår at vevingen var de voksne kvinnenenes domene, mens unge piker spant (Hanisch 2001:78-79; Walton Rogers 2007:47). Fra det danske bondesamfunnet vet vi at husfruen selv hadde ansvaret for å spinne fint lin, mens pikene spant blåer, og først etter mange år lærte avansert spinning (Højrup 1964:216).

Håndverk er en kombinasjon av "kunnskap" om teknikk og kroppslig-mental "kunnen" bygd på praktisk erfaring. Normer for hvilke håndverksmessige valg man tar, overføres fra mester til lærling sammen med selve håndverket. I funnene fra Tegle og Helgeland kan vi se spor av hvordan håndverkerne er sosialisert til å tenke teknikk. Jeg vil fastholde at håndverk som arbeidsoppgave kan forme identitet og er velegnet til å hente begreper og metaforer til å forstå verden fra. Håndverk kan gi den sosialiserte håndverkeren gode tankeredskap, være "godt å tenke med" (Kapittel 3.2).

3.5 Tekstil kunnskap – mer enn bare teknisk kunnskap?

Tekstiler og tekstilredskap kan vise til handlingsidealer og verdiproduksjon, men denne trenger ikke være av utelukkende moderne økonomisk art. Tekstil kunnskap kan ha hatt flere lag, og blant annet innebåret en esoterisk form for tekstilkyndighet. Jeg mener at kombinasjonen av funnkontekst i våtmark og tekstilsaker som vitner om tekstilprosessen, bør vurderes i lys av de framherskende idèer om at det i løpet av jernalder fantes forestillinger om sammenhenger mellom tekstilproduksjon, skjebne og skjult visdom, kvinnelige makter og vann.

I følge Gro Steinsland (1985:129-130) var det flere parallelle kultsett i folkevandringstid, hvorav noe kan ha vært kvinners ansvar. Slik kult kan blant annet ha innebåret å bære ut offer og ha vært rettet mot ymse kvinnelige fruktbarhets- og skjebnemakter (se f.eks. Mundal 1974:101-105; Steinsland 1982:29; Glob 1951:107-108; Kunwald 1968:113-115; Bjartmarsdottir 1991:45). Disse maktene var knyttet til velstand, vern og framgang for gården, men også lagnad, visdom, seid og synskhet. Eldar Heide (2006) mener at spinning og tekstilarbeid var koblet til seid. Hans idè om åndetråder, hentet fra folketro om gandutsendinger i form av nøster, er interessant å veie tvunnet hår og ull, garn og garnnøstet i mot. Heide mener idèen fantes på kontinentet på 500-tallet (Heide 2006:244, 276, 257-258). Kildene som underbygger idèkomplekset tekstil-visdom-vann-kvinnelighet i Norden er norrøne (Näsström 1995:148-149, 1991:270; Johansson 2000:49). Britt Näsström mener, med utgangspunkt i at nornene i Voluspå skjærer i tre ⁶ og ikke spinner, at koblingen norner og spinning av skjebnetråd ikke er av gammelt nordisk opphav, men er senere innlån (Näsström 1995: 143). Slik jeg ser det trenger ikke dette bety at idèene er av nyere dato; på kontinentet er denne type kunnskap beskrevet fra 400-tallet (Flint 1991:226-227). Fra romersk område er koblingen tekstilarbeid, kvinnelighet og skjebne godt belagt (Cottica 2007:225; Lovèn 2007). Med det vi vet om kulturkontakt i romertid og folkevandringstid kan nordiske kvinner ha hatt en tilsvarende kunnskapsbase. Siv Kristoffersen (2000:137) og Tove Hjørungdal (1989:100-101) mener at tekstilredskap i graver kan ha henvist til kvinner som bærere av roller i kultutøvelsen. Berge (2003:85) viser at spinnehjul finnes i vestnorske graver fra romertid. Kristoffersen trekker sine konklusjoner på bakgrunn av vevsverd i folkevandringstidsgraver (Kristoffersen 2000:137). Tekstilredskapenes metaforiske ladning kan ha endret seg over tid, men gravfunn, tolket i et metaforisk lys, tyder på at tradisjonen har gamle røtter.

3.6 Muligheten for overgangsriter i nordisk jernalder

Teglefunnet kan ha tilhørt en ung og urutinert håndverker. Dette slutter jeg ut fra mine undersøkelser av passformen og bruksområder i spranget, og at garnet i stor grad er ujevnt spunnet (Kapittel 4.2). Nedleggelse i våtmark har vært knyttet opp mot overgangsriter (Fontijn 2003:230; Andrèn 2002:317), og jeg mener det er mulig å tolke Teglefunnet i lys av slike teorier. Offer av hår og klær er kjente måter å markere overganger på (Ingstad 1961:33; Hanisch

---

⁶ Voluspå vers 20, strofe 7: ” – skar på karvestokk- ”(Holm-Olsen 1993:19)

2001:53-55; Lovèn 2007:230), så det er også mulig at denne tolkningsrammen kan appliseres på funnene fra Helgeland.

De fleste samfunn markerer livets overganger rituelt. Slike riter er trefasede med en endring i status før og etter, med en liminal periode imellom (van Gennep [1909] 1999:26). Ifølge Turner (1999:17) blottstilles kulturens byggestener i liminalfasen, og her finner vi kanskje nøkkelen til hvilke symbolske element eventuelle overgangsriter i nordisk jernalder vil ha benyttet. Elementer egnet for å bygge sosial kjønnsidentitet ut fra, som endring i drakt og hårstil, samt rolledefinerende arbeidsoppgaver, vil ha vært egnede symboler i overgangsriter. Bourdieu (1996) anser at overgangsritenes viktigste funksjon er å innvie forskjellen mellom de innvidde og de uinnvidde. Overgangsriter er en form for sosial magi, som naturliggjør forskjeller mellom grupper, for eksempel kjønn. Ved slike innstiftelser lærer mennesker å identifisere seg med sin sosiale skjebne, sin rolle. Overgangsriter bidrar til at mennesker tar til seg habitus (Bourdieu 1996:29-33) Flere har forsøkt å lete etter spor av overgangsriter i norrøn tradisjon (Steinsland 2002; Näsström 2002a; Kristoffersen 2000; Andren 2002). En ledetråd til hvilke symboler som har vært aktive, kan være at symbolsystemer har en indre oppbygging, slik at symboler og metaforer fra ulike rituelle situasjoner gjentas i visse situasjoner (Leach 1976:9-16,27). Arkeologisk er det naturlig å gripe fatt i symboler i graver, siden døden også er en overgang. Kristoffersen mener at initiering til husfrue kan ha innebåret rollebetegnende symboler som nøkler og vevsverd (Kristoffersen 2000:133). I kapittel 3.4 så vi at tekstilproduksjon kan ha formet kvinnelig identitet og æresfølelse i eldre jernalder. Derfor kan dette ha vært et element i eventuelle overgangsriter. I romersk område symboliserte tekstilredskaper ved bryllup både kvinners sosiale ære og ulike skjebnemakter (Lovèn 2007:230). Hemmeligheter, reelle eller metaforiske, knyttet til håndverket, om magiske knuter, besvergelses, seiersvev, fredsvev og skjebnemaktene, kan ha blitt avslørt for noen piker i overgangsriter (Steinsland & Vogt 1982:30; Enright 1996:60; Kristoffersen 2000:139; Andren 1991:250-253; Näsström 2002a: 82).

Tekstilredskaper i graver har vært tolket som materielle metaforer. Teorier om symbolsystemer sannsynliggjør at gravsymboler også kan ha fungert i overgangsriter tidligere i livsløpet. I overgangsriter sosialiseres individet inn i sin sosiale skjebne, med de medfølgende arbeidsoppgaver. Tekstilproduksjon var knyttet til kvinner. Håndverksopplæringen kan ha innebåret overlevering av magisk-religiøse hemmeligheter ved siden av den tekniske opplæringen.

3.7 Kildekritikk

Funnkonteksten i Tegle og Helgeland nødvendiggjør sammenligning med andre våtmarksfunn. I depotlitteraturen er det konsensus om å bruke skriftlige og arkeologiske kilder til analogislutninger mellom Norden og germanske og keltiske områder, slik blant andre Stjernquist (1989:58) har foreslått. Også senere kilder, opp til tidlig middelalder, blir tidvis benyttet (Stjernquist1989:58). Bruk av kontinentale samtidskilder og norrøne kilder krever kritisk innstilling. Analogier er å benytte noe kjent til å trekke konklusjoner om noe ukjent (Näsman 1988:123). Den generelle regelen for god analogibruk er at det bør kunne påvises kontinuitet eller kontakt, i tid eller rom, mellom sammenligningsobjektene (Schjødt 1989:21-28). Konteksten er grunnleggende for å avgrense mulige analogislutninger (Olsen 1997:110; Görman 1989:33; Hultkrantz 1973:164). Ulf Näsman (1988) krever homologi mellom det arkeologiske materialet i to kulturer for at skriftlige kilder skal ha overføringsverdi. Vi må se hva som er ulikt mellom sammenligningsobjektene og hvordan ulikhetene påvirker overføringsverdien (Näsman 1988:125).

Materialet jeg benytter komparativt er enten forholdsvis samtidig med mitt primærmateriale, som kontinentale forestillinger om tekstilhåndverk knyttet til magiutøvelse eller skjebneelementer, eller har geografisk kontinuitet, som norrøne og senere overleveringer. En del funn av tekstiler og tekstilredskaper i ekstraordinære kontekster, som myrfunn eller runeinnskrifter, har kontinuitet i både tid og rom. De potensielt mest problematiske kildene jeg benytter er fra norrøn periode, og knyttet til tolkningskomplekset tekstiler og skjebne. Jeg mener at til tross for det lange hoppet i tid var tekstilhåndverket, og trolig de forestillinger som knyttet seg til dette, forholdsvis stabilt fra eldre til yngre jernalder. Vevteknologien er grunnleggende uforandret, og de sosiale rammene, med tekstilproduksjon til hjemlig forbruk på gården, går langt inn i historisk tid. I eliten ser det ut til å være en økende tendens mot håndverksspesialisering, men den grunnleggende sosiale strukturen i tekstilhåndverket ser ut til å være stabil gjennom jernalder (Thingnæs 2007:103; Andersson 2003b).

Jeg mener at mentale tradisjoner kan være trege strukturer knyttet til en avgrenset del av den sosiale sfæren, som forestillinger tilknyttet håndverk. Det er derfor mindre grunnleggende å ha kulturer som materielt sett overlapper. Min oppgave fokuserer på tekstilhåndverket, og sammenligningsmaterialet jeg trekker inn skal enten sette resultatene av analysene i en teknisk sammenheng, eller se på dem i et videre tolkningsmessig lys. Tekstilhåndverkets sosiale og tekniske rammer mener jeg gir grunnlag for å trekke inn tolkningsrammer fra norrøne kilder. Nedenfor vil jeg presentere materialanalysen, mens et videre sammenligningsmateriale presenteres i kapittel fem.

4. Metode og resultat ved materialundersøkelse

I dette kapittelet vil jeg presentere mitt arbeide med tekstilmaterialet fra Tegle og Helgeland. Først vil jeg vise hvilke metodiske grep jeg har brukt for å registrere og tolke funnene, og så resultatene jeg kom fram til. Kapittelet begynner med det generelle tekstilmaterialet, og avsluttes med en del om Helgelandsbrikkeveven. Brikkeveven er i seg selv et omfattende tema, og alt materiale om denne presenteres samlet. Her presenteres tekniske problemstillinger som har stått ubesvarte etter Hougens artikkel, jeg redegjør for min analysemetode og søker å besvare uklarhetene, med egen testveving. I teksten er noen ord merket med blå skrift, disse finnes det forklaringer til i appendiks 10.

4.1 Metodiske grep ved analyse av tekstilene fra Tegle og Helgeland

Innenfor et fagfelt er det viktig at de samme analytiske referanserammer appliseres ved materialstudier. Felles analyseverktøy gjør det mulig å sammenligne resultater, det er et grunnleggende kommunikasjonsverktøy, som går ut på å oversette tekstilene til samme språk. Tekstilarkeologifeltet var lenge preget av mangel på enhetlige analysekriterier og terminologi. Jeg har forholdt meg til den etablerte nordiske tekstilterminologien (Strömberg et.al 1974). I "A brief guide to the Cataloguing of Archaeological Textiles" (Walton & Eastwood 1988) finnes en enkel oversikt over hvilke element som bør være med ved innregistrering av tekstiler, og jeg har tilpasset disse kriteriene til de aktuelle tekstilenes konserverte tilstand.

Jeg har applisert de ulike kriteriene ut fra de hjelpemidler jeg har hatt tilgang til. Fiberbearbeidelse, ullbehandling før spinning, er vurdert ut fra synsinntrykk. Spinnevinkel kan fastslås nøyaktig (Walton & Eastwood 1988:5), men ettersom jeg hadde begrensede hjelpemidler, vurderte jeg spinnevinkelen visuelt, noe som innebærer en viss feilmargin. Spinnevinkelskalaen er etablert av Irene Emery ([1966] 1995:12), og oppgis i ° fra rett vinkel.⁷ **Spinneretning** i et entrådet stoff hvor både varp og veft er z-spunnet angis Z/Z. Tvunnet garn vises ved at tvinneretning står med stor bokstav, mens spinnretning står med små bokstaver: S z/z. Det gir lite mening å diskutere vekt og garnnummer ved myrfundede tekstiler, ettersom vekt kan endres under oppholdet i myr. Garnets diameter oppgis derfor i mm. Målingene har jeg gjort med digitalt skyvelær. I tilfeller hvor garnet var svært ujevnt tok jeg flere målinger på ulike steder. **Trådtetthet** per cm oppgis eksempelvis 12 x 12 tr/cm. **Bindinger** betegnes 2/2 kypert eller lerretsvev. **Sprang** krever noen spesielle analysegrep. Det finnes ikke **veft**, men det er viktig å

---

⁷ , 10° løst, 25° middels, 45° hardt

kartlegge tetthet, antall renningstråder og rader/cm. Hoffmann fastslo⁸ at brikkevevde kanter er velegnet for å holde **varpen** jevn med riktig spredning. Vanligvis i sprang beveger trådene seg, men her hvor de er fiksert med **brikkevev** er det viktig å vite tråder pr cm. Ved å telle varptråder på den delen av spranget som er montert opp, og doble, fant jeg totalt trådentall.

I 1933 ble Helgelandfunnet inndelt fra A-S (ingen J), tilsynelatende ut fra visuell og kontekstmessig samhörighet. Hougen beskriver hvordan fragmentene ble montert slik de lå i nærhet til hverandre i jorden, selv om det førte til at stykker med ulik kvalitet ble montert sammen. Hougen foretok denne måten fordi den var ”ærligst”, og forsøkte ikke å gjenkjenne sammenhenger mellom fragmenter, slik han gjorde når brikkeveven ble montert opp (Hougen 1933:57). Gruppene har altså en mulig innbyrdes relasjon, men utover dette vet vi lite om funnkontekst og antall tekstilsaker funnet reflekterer. Jeg har analysert alle enkeltfragmenter frittstående og tildelt disse en liten bokstav, i tillegg til de etablerte bokstavgruppene. Trådtelling er foretatt der stoffene er minst forrykket. Der min og Hougens registrering av trådtetthet avviker, tyder det på at vi har telt på ulike steder. Det kan ikke trekkes konklusjoner om kvalitetsforskjeller ut fra et par tråders avvik, da håndvev med håndspunnet garn byr på naturlige variasjoner, i tillegg til ujevnheter som følge av tiden i myra. Konstruerte grupper ut fra trådtetthet reflekterer ikke nødvendigvis det opprinnelige antall tekstiler. Det er også viktig å være oppmerksom på, at når jeg grupperer Helgelandstekstilene og bygger statistikk på disse (App.5, tabell 2), så vil materialet dekke fragmenter fra et ukjent antall tekstilsaker, og flere trolig fra samme tekstil. Generelt i tekstilforskningen regnes statistikk på grunnlag av små fragmenter, men disse representerer da ulike stoffer fra flere funn. Statistikk gjør det mulig å sammenligne med andre funn, men det må beregnes en viss feilmargin her. Lena Hammarlund (2004) har kritisert Walton & Eastwoods kriterier for å gi for lite rom for differensiering, og i utgangspunktet ønsket jeg å prøve å applisere Hammarlunds prinsipp om visuelle grupper på Helgelandstekstilene. Dette måtte jeg imidlertid oppgi ettersom fragmentene og variasjonene i vevningen er for små til å avgjøre om disse skyldes håndverkeren eller deponeringsprosessen. Min gruppering av stoffer i kapittel 4.2.9 knyttes derfor i første rekke opp mot syteknikk.

I Appendiksdelen finnes foto og 1:1 skisser på milimeterpapir av Teglefunnet (App.1-2) og av Helgelandstekstilene (App.3-7) med ny underinndeling, samt kataloger over analyseresultatene og medfølgende tabeller. I det følgende vil jeg presentere de samlede resultater av mine analyser, samt av de forsøk jeg har utført på bakgrunn av analysene. Gjennom praktisk utprøving har jeg villet utlede kunnskap om tingene utover vanlige analysekriterier. Resultatene av eksperimentene er mer usikre enn de rene analyseresultatene, ettersom forsøk alltid er fortolkende og har en rekke feilmarginer knyttet til forskeren som moderne menneske.

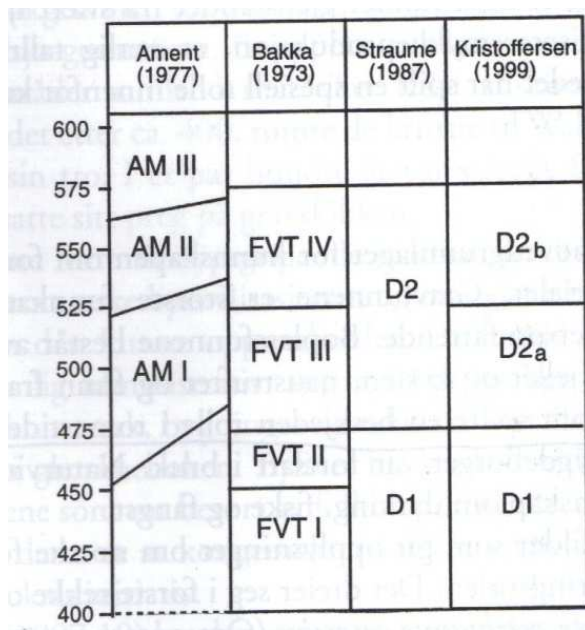
---

⁸ Ufra Ragnhild Trættebergs rekonstruksjon 1959(Hoffmann 1964:356)

4.2 Resultater av analyser av tekstiler

I det følgende vil jeg presentere resultatene fra mine undersøkelser av materialet fra Tegle og Helgeland. Mine undersøkelser har gått ut på å sette lys på de deler av materialet som tidligere ikke har vært vektlagt. Spinnevinkler, tråddiametre, trådtetthet i sprang, sømtyper, samt registrering av alle fragmenter har ikke tidligere vært publisert. I tillegg har jeg benyttet eksperimenterende analysemetode på noen av tekstilene for å finne ut hvordan de kan ha vært anvendt og hvordan fragmenter har hørt sammen. Dette er tilfelle for brikkeveven, sekken, en del av garnene fra Tegle og sprangstykket. Jeg har registrert alle fragmenter og sømmer på vevde stykker, og alle mønstertråder i brikkeveven fra Helgeland. Dette muliggjør en begrunnet vurdering av mengden tekstiler, samt av teknikken i båndet. Nyregistreringen av Helgeland gjorde også at jeg oppdaget at Hougen hadde oversett at det fantes et fragment av et annet bånd i funnet, i tillegg til brikkevev A-B.

4.2.1 Datering og kronologi

Figur 7 Folkevandringstidens kronologi, ca 400-575 AD (Solberg 2003:128).

	C-14	Kalibrert
Tegle	1560 +/-25BP	445-545 AD
Helgeland B	1595 +/- 25BP	425-535 AD
Helgeland D	1590 +/-25 BP	530-535 AD

Tabell 1: Resultatet av C-14 dateringene fra Tegle og Helgeland

I forbindelse med oppgaven ble det utført C-14 dateringer ved NTNU (Tabell 1). Teglefunnet er konservert med modocoll, et organisk preparat, det er ikke kjent hvordan Helgelandstekstilene ble konservert. Tidligere har det vist seg vanskelig å få nøyaktige dateringer på preparerte tekstiler, ettersom organisk konserveringsmiddel forstyrret resultatet. NTNU⁹ har utviklet nye rensemetoder, og tok inn mitt materiale for å ha en større plattform av materiale som kan bekrefte deres nye metoder. C-14 dateringene bekrefter Hougens forslag om å datere begge funn til folkevandringstid (Figur 7). Det gode sammenfallet mellom forventet resultat, og faktisk resultat, viser at NTNUs nye rensemetoder er vellykkede. Teglefunnet er et sluttet funn, hvor alle deler nødvendigvis er samtidige. De to prøvene fra Helgelandfunnet, fra brikkeveven og stykke D, avviker med fem år. Dette viser at ulike elementer i funnet ble nedlagt i samme periode, sannsynligvis innenfor en kort tidshorisont. C-14 metoden gir datering for når organisk materiale begynner å nedbrytes, altså tidspunktet ullen ble tatt fra sauen, ikke tidspunkt for nedleggelse i myren.

4.2.2 Fiber, ullbehandling, garnkvalitet

Figur 8 Løs ull fra Teglefunnet (Tveit unpubl.)

I følge Dedekam (1924:25) ble den løse ullen (Figur 8) i Teglefunnet (nr 11) bestemt til saueull, men iblandet grove, stride dekkhår. Dette var ikke nødvendigvis den ullen som ble spunnet; det kan være usortert eller frasortert ull, med ukjent bruksområde. Mikroskopiering av garnet i Teglespranget¹⁰ viser en blanding av ganske fine fibre som varierer litt i tykkelse; en blanding fine dekkhår og lang underull, men uten grove dekkhår. Fibrene ligger forholdsvis

⁹ Pål Svanem, ved Nasjonallaboratoriet for C-14-datering, NTNU.

¹⁰ Diskutert med tekstiltekniker Anne Batzer ved Lejre Forsøgscenter.

parallelt i alle de studerte garnene. Parallele fibre er resultat av kamming, karder er en sen oppfinnelse. Hoffmann omdefinerte hva Rygh og Petersen hadde kalt "linhekler" til ullkammer (Hoffmann 1988:235-236). Disse får fibre til å ligge parallelt, og forekom i yngre jernalder (Andersson 2003a:19). Redskapet kan ha vært der i folkevandringstid også, men det er få funn.¹¹

Alle garnene, unntatt nøstet i Teglefunnet (App.1:8), er z-spunnet, doble garn er S z/z (App.1). De vevde stoffene fra Helgeland (App.5:Tabell 1) er entrådet, har trådiametre på 0,1-0,4mm, spinning er stort sett jevn og visuell spinnevinkel er oftest 30-45°. Garnene fra Tegle har generelt mer ujevn spinnekvalitet og større variasjon i garndiametre, enn garnet fra Helgelandstekstilene. Noen stykker, som frynsen (Figur 11), er derimot tynt og jevnt spunnet (app.1:2). Frynsen har totrådet, hardt spunnet garn, og kan ha vært rødfarget.¹² I Teglefunnets tekstilfragment (nr. 3) er innslaget litt tykkere og mer ujevnt enn varpen (App.1:3). Stoffet virker melert, og varpen kan ha vært lysere enn innslaget. Stoffet kan ha vært grønt eller blått.¹³ Det doble spranggarnet er glatt og blankt, de brikkevevde kantene er gjort i et hardt spunnet

Figur 10 Tvinne h arsnorer Tegle (Tveit upubl.)

enkeltgarn. Garnet i varpen er blant de deler av Teglefunnet som er ganske ujevnt spunnet, med variasjoner fra 0,3-1,3mm i diameter, oftest innenfor 0,5-1mm. Ogs a hespene A, B og C (app.1:6) har veldig ujevnt spunnet garn (Figur 10). Farge og garnkvalitet tilsier at hespe C er samme garn som i varpen, og hespe D som i spranget (App.1:7). De tvinnede snorene 9.-10. som Hoffmann og Dedekam beskriver som ull (Figur 9), ser ut til   være av grove h ar, trolig menneskeh ar. Snorene er 30-35cm lange, og har l okke i den ene enden, etter at de ble lagt

dobbelt for   tvinnes (App.1:9-10). N stet er s-spunnet (ca 10-20 ), er ujevnt og har en tidvis totr det karakter som f olge av nedbrytelsesprosessen i myra¹⁴.

Det er vanskelig   si hva som var tiltenkt bruksomr de for de ulike garnene, og om de var laget med nedleggelsen for  ye. Garn er   anse som en halvforedlet vare, det har sin verdi i hva det potensielt kan omdannes til. Myrkonteksten er med p    gi garnet egenverdi, utover   ha potensiale til   bli til tekstiler. Garnene kan ha v rt ment som innslag i veven, bortsett fra hespe

¹¹ P  Vitenskapsmuseet finnes en "linhekle" datert til eldre jernalder, T1080, og en datert til merovingertid, T18758

¹² Farge er antydnet p  bakgrunn av visuelle likheter med danske myrtekstiler som har testet positivt for r dfarge, ut fra samtaler med Margareta Gleba og Ulla Mannering, CTR. Endelig pr ve av fargestoff foreligger ikke enda.

¹³ Som forrige fotnote.

¹⁴ Lena Hammarlund, tekstilteknikker, har forklart at under spinning vil fibre hekte seg sammen i "fiberb nd" som blir liggende sammen i det ferdige garnet. Ettersom garnet er ujevnt spunnet og n stet, har fibre f tt mulighet til   snurre seg opp og bli liggende i l se fiberb nd, slik at garnet kan se ut som det er b de s-spunnet og s-tvunnet. Fenomenet oppst r oftest ved spinning med en blanding av dekkh ar og bunnnull. 24.10.2007.

D som kan ha vært tiltenkt et nytt sprang. Spranget kan ha vært en mal for å lage nytt, og i neste kapittel skal vi se at garnmengden i hespe D er tilstrekkelig for dette. Garnkvaliteten varierer sterkt flere steder i Teglefunnet. Dette kan ha to årsaker; vi kan se spor av en urutinert spinnerske, en ung person under opplæring. Ujevn spinning kan også være resultat av lav ullkvalitet (pers. kom. A. Batzer)¹⁵.

Figur 10 Garnene i Teglefunnet er i stor grad ujevnt spunnet, her hespe A, som har variasjoner i garndiameter fra 0,4-1,7mm (Tveit upubl).

Figur 11 Frynsen i Teglefunnet. Legg merke til variasjon i kvalitet i forhold til bildet over (Tveit upubl.)

---

¹⁵ Anne Batzer, Tekstiltekniker ved Lejre Forsøgcenter, uke 31, 2007.

4.2.3 Garnmengder: forsøk med Teglefunnet

I forbindelse med at Tekstilhøgskolan Borås rekonstruerte Gerumsmanteln (pers.kom. C. Rinaldo)¹⁶ ble det fastslått at ull mister vekt etter deponering i myr. Garnet i nr 6. veier ca 300g (Hoffmann 1959:47), men vekttapet betyr at dette ikke kan overføres til moderne garnnummer. Jeg ville finne ut omtrentlig mengde garn i nøstet og Hespel D, ved å gjenskape målene med moderne garn. Feilmarginene er mange, og tallene omtrentlige, ettersom det er et eksperiment.

Nøste: Originalnøstet har diameterne 7,5 cm x 9 cm og garndiameter 0,3-2,2 mm. Jeg laget et nøste med omtrent samme mål, 7 x 8 cm, med håndspunnet garn, diameter ca 0,5-1,5mm. Resultatet var en mulig total garnlengde på ca 230m. Feilmarginen her er at vi ikke kjenner til hvor hardt nøstet er surret opp, og om garnet er like tykt hele veien igjennom.

Hespe D: For å finne ca garnmengde i hespen, målte jeg flaten og volumet garnet dekker slik det er montert nå, og dekket samme mål med moderne garn. Deretter målte jeg lengden på det moderne garnet. Av hensyn til materialets bevaring er det ikke mulig å telle trådene i originalen enkeltvis. Originalens garn er 1-1,5mm tykt, testgarnet var 1,2mm tykt. Hespens mål slik den er montert er lengde 55cm x bredde 18 cm x tykkelse 3,5cm, tomrommet i midten er 4 cm bredt, og 39 cm langt. Forsøkets feilmargin er hovedsakelig at de to buntene kan ha ulik tettpakkeheth. Resultatet var at hespe D kan inneholde ca 200m garn. Spranget inneholder ca 180 renningstråder, og testspranget mitt (Kapittel 4.2.8) viser at renningen bør ha vært ca 120 cm lang. For å lage et nytt sprang trengs det 1,2m x 180= 216m tråd. I hespe D kan det være nok garn til å lage et nytt sprang. Hoffmann foreslo at garnet i hespe D er det samme som i spranget (1959:47). Spranggarn bør være glatt, elastisk, lett tvunnet og sterkt (Collingwood 1974:55), noe garnet i hespe D ser ut til å være (Figur 12).

Figur 12 Garn i hespe D (Tveit upubl.)

¹⁶ Christina Rinaldo, rektor på Tekstilhögskolan, våren 2007.

4.2.4 Vevde stoffer

De vevde tekstilene fra Helgeland og Tegle er en veldig homogen gruppe jevnt vevde 2/2 kypertstykker, med mellom 8 og 16 tråder pr cm, hovedtyngden mellom 12 og 14 tråder per cm. I appendiks 1 finnes katalog over Teglefunnet; nr. 3 og 5 er vevde stoffer. I appendiks 3 finnes katalogen over de vevde stoffene fra Helgeland, foto og skisser er i appendiks 4. I Appendiks 5, tabell 1 finnes en oversikt over tetthet og trådiametre for alle de 111 løse underfragmentene. Appendiks 5, tabell 2, viser den prosentmessige fordelingen av trådtetthet i Helgelandsfunnet, med hovedtyngde på 12 x 12 -14 x 14 tr/cm. Variasjonene i stoffene er så små, og materialet så fragmentert, at det egentlig ikke er mulig å fastslå et visst antall ulike stoffer. Variasjoner i trådtetthet og trådbevegelse i stoffene kan skyldes tiden i myra. I avsnitt 4.2.9 finnes en forsøksmessig redegjørelse for antall ulike kvaliteter basert på likhetstrekk i sømmer koblet mot visuelle forskjeller i vevnad. Denne viser at det kan være spor av minst 7 ulike, ikke nærmere definerbare tekstiler. Et viktig element i Helgelandsfunnet, som ikke tidligere har vært beskrevet, er fragment P (App.4:Figur 20). Hougen beskriver dette som [ripsvevd](#) lerretsstoff. Jeg har observert at innslaget vender i løkker i begge kanter, noe som betyr at det her dreier seg om et bånd i varprips. Et slikt bånd kan enkelt framstilles ved brikkeveving, men kan også vevs på en vanlig vev, eller en båndvev.¹⁷

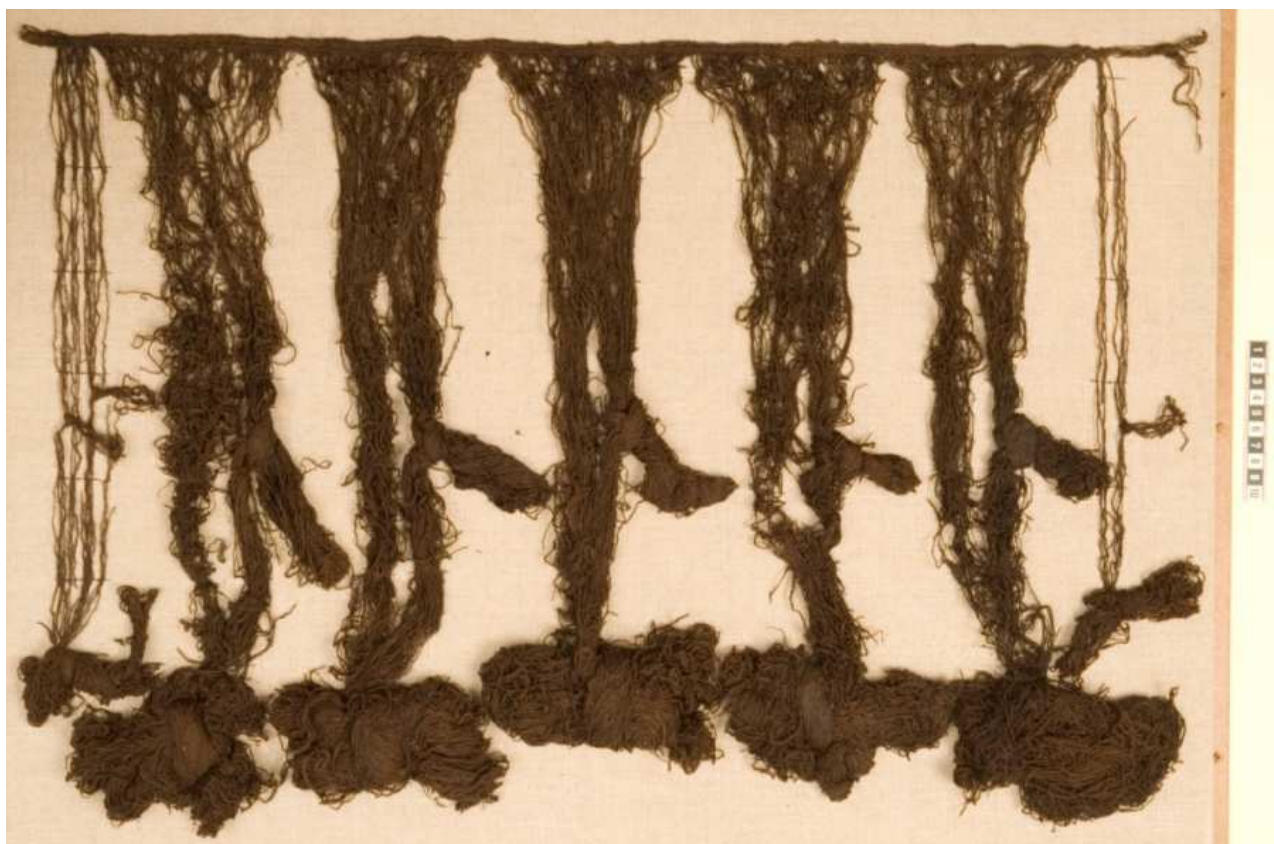
4.2.6 Varp

Under mine undersøkelser av Teglevarpen (App. 1:1) ble det klart at Hoffmanns analyse av hvordan varpingen er foretatt ikke er helt korrekt. I følge Hoffmann er det varpet med to nøster, slik at disse går i annethvert skille i den brikkevevde kanten (Figur 6). Dette er riktig for det meste av varpen, men deler av den store trådbunten ytterst til høyre (Figur 13) er kun varpet med ett nøste. Variasjonen i renningsteknikk kan skyldes fargelogikk som nå er usynlig, eller tekniske eller praktiske aspekter. I følge Hoffmann er varpen lagt opp for lerretsvev. Lerretsvev er den enkleste bindingen, og sjeldent anvendt i skandinavisk folkevandringstidsmateriale. En slik enkel binding vil være egnet for et tidlig stadium i prosessen med å lære seg vevhåndverket. Ut fra varpens begrensede bredde er det mulig å spekulere i at den kan ha vært satt opp for å tilvirke et klesplagg med fire intakte jarer. Ettersom den brikkevevde startkanten er slitt på en side, er det mulig at det kan ha vært lagt opp like mange tråder i hver sidekant. Hvis dette stemmer, ligger disse i haugene med løse tråder og kan ikke skilles ut i dag. I dag er det 16

---

¹⁷ Brikkevevexpert Lise Ræder Knudsen tror ikke båndet er vevd med brikkevev, personlig kommunikasjon, høsten 2007.

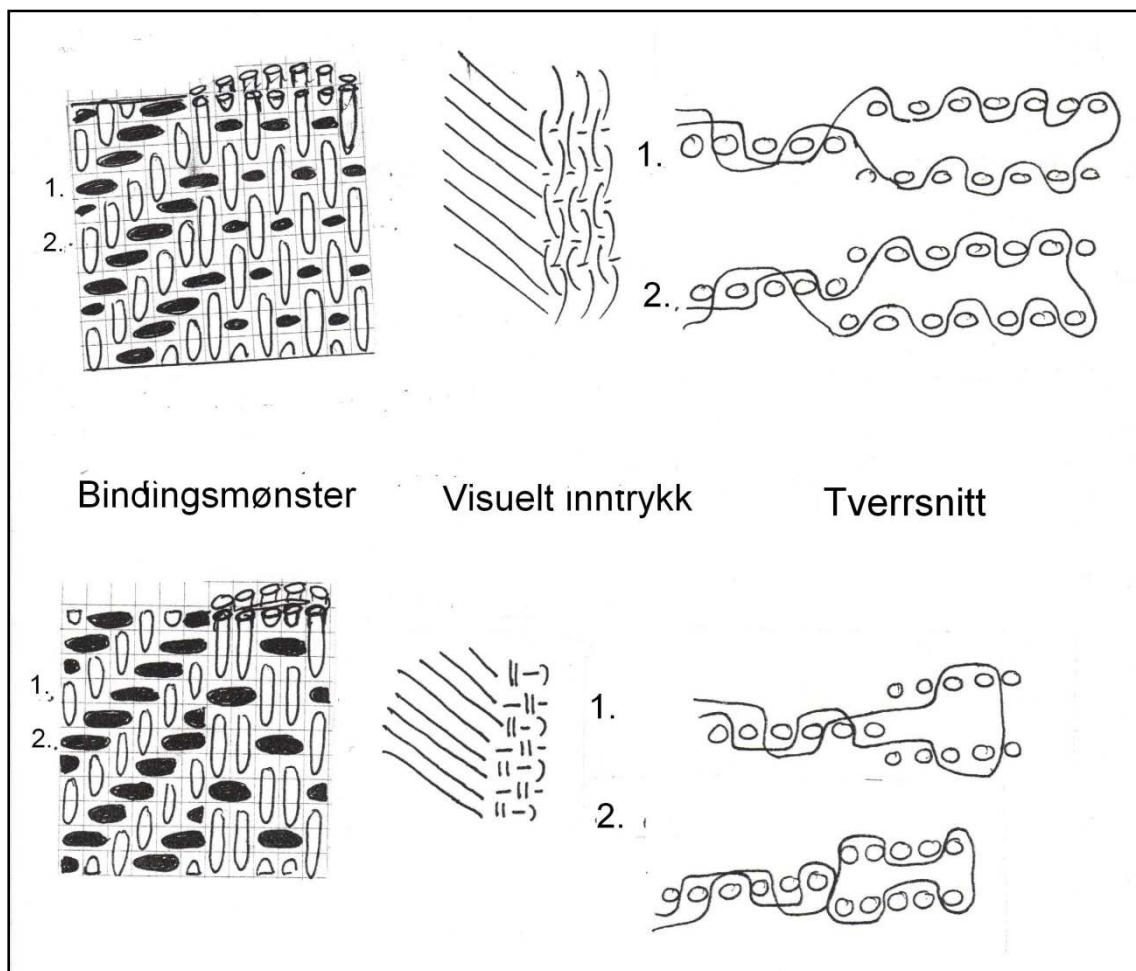
tråder på en side, 8 på den andre. Et forsøk på å telle tråder i knuten nederst gav 15 tråder, men det er vanskelig å si sikkert hvordan garnet ligger i knuten. Det kan ikke utelukkes at det har vært flere tråder på knutesiden, og at disse kan finnes med i resten av funnet.

Figur 13 Varp (Tveit unpubl).

4.2.5 Jarekanter

Teglevarpen ser ut til å være lagt opp for brikkevevde sidekanter. Samtidig har jeg observert et stykke med rundvevd jarekant i sekken. Det er interessant at to typer jarer forekommer i samme funn. Dette viser at det dreier seg om bevisste valg fra håndverkerens side. I Helgelandstekstilene, Mu og Hk, finnes det to rundvevde jarekanter. I Figur 14 sees tre framstillinger av de to typene rundvevde jarekanter; med bindingsmønster, hvordan det ser ut i stoffet, og tverrsnitt. Den øverste kanten, Helgelandstypen, ser ut til å være samme som på Huldremoseskjerfet som er datert til 1. Århundre AD (Hald 1980:169, fig 152), mens Tegletypen, nederst, tilsvarer funn fra Elisenhof fra det åttende århundre AD (Hundt 1981:178, pl. 6, fig. 8).

Figur 14 Rundvevde jarekanter. Øverst Helgeland, nederst Tegle (egen skisse).

4.2.7 Sekkens konstruksjon

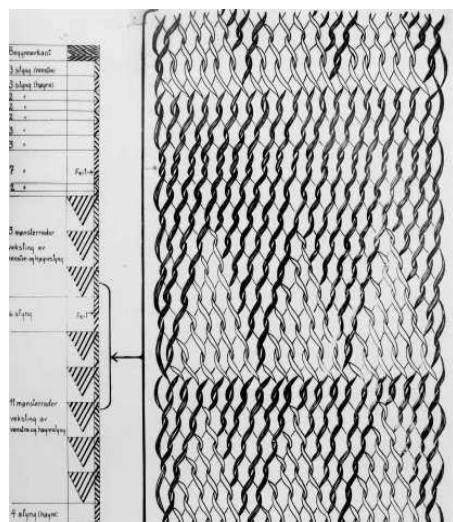
Sekken er grovt sammensydd av flere større og mindre stykker. Sekken revnet da den ble åpnet av finner, og nå er bare bunnen og bakstykket slik den ligger montert inntakt. Framstykket er revnet i flere stykker, og det er uklart hvordan disse har sittet sammen. Jeg har tegnet opp sekken og de avrevne stykkene (App. 2, Figur 4 og 6). Ut fra sømmer og retning på kypertlinjer har jeg laget et forslag til hvordan sekken har vært konstruert (App. 2, Figur 3). Sekken består av et stort bakstykke, en oval bunn, og tre frontstykker. Liggende flatt måler sekken ca 52 x 28 cm. Bunnen er elipseformet og måler 12 x 36 cm. Åpningen har en omkrets på ca 39 cm. Sømmene i sekken er for det meste sydd med grov tråd og svært store sting (App.2, fig.5), hvorav en er sydd med vrangen ut. Stoffet er trolig sekundært anvendte stykker, noe en stopning tyder på (App. 2, fig.4).

4.2.8 Sprang

Figur 15: Sprangtube (Tveit unpubl.)

Spranget (Figur 15) har vært grundig undersøkt tidligere, men jeg har tilføyd informasjon om trådkvalitet (kapittel 4.2.2), i tillegg til at tettheten er 8 tråder per cm (App.1:4). Jeg har undersøkt sprangets bruksmuligheter som plagg, og kommet fram til at det passer enten som et erme til en kvinne, eller som ben til en ung person (app.8). Spranget er utført av en som har vært urutinert eller uoppmerksom; ved to tilfeller forekommer det en dobbeldreining som må antas å være feil i mønsteret (Figur 16). Et annet tilfelle er at en brikkekant er vridd rundt, noe som fort skjer om man ikke til fulle behersker teknikken, eller er et øyeblikks uoppmerksom under vevingen (Hoffmann 1959:46). Min registrering av spranget bekrefter Hoffmanns mønsterskjema (Figur 16). Teknikken er "interlinking", den enkleste grunnformen i sprang

Figur 16 Hoffmanns mønsterskjema (1959:58)

(Collingwood 1974:3). Garnet i spranget er jevnere og finere spunnet enn det løse garnet i funnet. Det må også legges til, at vi kan ikke vite om det var samme person som produserte og brukte spranget, ei heller hvem som la det i myra eller hvorfor. Spranget kan ha vært ment som en mal å se etter, for å produsere en ny, den andre halvdel av spranget kan ha vært mistet eller ødelagt, eller tilknytning til en person har betydning for at spranget ble nedlagt.

Teglespranget har vært rekonstruert tidligere¹⁸, derfor valgte jeg å bruke eksperimentell metode for å belyse det funksjonelle aspektet, ettersom det har vært tolket som både erme og benplagg.¹⁹ Under veiledning av tekstiltekniker Anne Batzer laget jeg en sprangtube med tilsvarende kvaliteter som

¹⁸ Rekonstruksjoner er gjort av blant andre Ragnhild Trættestad (Hoffman & Trættestad 1959:46-47) og husflidshåndverker Bjørg Njå på bestilling fra Jærmuseet (Grimstvedt 2005:13)

¹⁹ Uke 31, 2007, hadde jeg et stipend hos Lejre Forsøgscenter. Utdrag fra rapporten finnes i appendix 8.

Teglespranget. Selv om det må tas høyde for at ulike livsløp fører til at moderne kropper ikke har tilsvarende benbygning og muskelmasse som folkevandringstidsmennesket, bør det være en viss overføringsverdi, ut fra at vi ser hvilke relative størrelser sprangstykket passer til. Jeg tok utgangspunkt i at det dreier seg om et klesplagg, og at tuben skal bæres utstruktet og være mest mulig behagelig. En gruppe på 40 personer prøvde spranget på arm og fot. Gruppen hadde visse mangler i sammensetning, med fordel kunne det vært testet på flere unge tenåringer. Likevel er resultatene tydelige (Figur 17).

Resultatet av forsøket var at svært få moderne voksne får spranget opp på benet; de som fikk det over foten, endte opp med spranget i en krøll rundt ankelen. Derimot fungerte spranget godt som armvarmer for voksne, men best for kvinner. For barn opp til ti-tolv år fungerte sprangtuben meget godt som benvarmer. Resultatet er altså at Teglespranget enten var benvarmer for et barn, eller armvarmer for en voksen kvinne. Begge deler er logiske og praktiske. Ved Lejre Forsøgcenter har praktisk bruk av jernalderdrakter vist at det varmer godt, men man har måttet surre tøyestykker rundt armer og ben for å holde varmen (pers.kom. A. Batzer). Håndledd og albu, ankel og kne, er områder på kroppen hvor pulsårene ligger nær huden, og varmetapet er stort om ikke disse dekkes til. Sprang vil ha gode varmende fordeler, og fungere litt som en helsetrøye; de åpne maskene har plass til mye luft, som varmes opp og isolerer, og dermed forsterker ullens gode isolerende og varmende effekt. Et annet element å ha i bakhodet, er behovet for å holde sener og muskler varme ved statisk arbeide, som for eksempel spinning. Sprangets funksjonelle muligheter i relasjon til folkevandringstidens draktskikk blir vurdert i kapittel 5.2.3. Forsøksdokumentasjonen finnes i appendiks 8.

Figur 17 Forsøksperson 25, 7 år gammel. Forsøksperson 17, 35 år. Fargevalg på teststykket er tilfeldig (egne foto).

4.2.9 Sømmer og spor av draktdeler

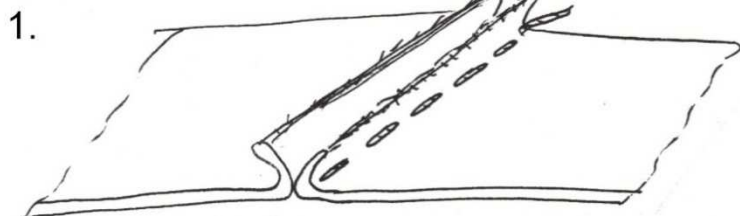
De aller fleste sømmer i begge funn er sydd med enkleste type forsting (Hald 1950: fig.287; Morell 1985:15), og iblant faldet og kastet over med kastesting (Hald 1950:fig.284; Morell 1985:19). Tre teknikker for behandling av råkantene er benyttet; helt ubehandlet, overkastet, og overkastet og nedsydd (Figur 18). Generelt er sømmonnet foldet inn en eller to ganger, eller kastet over uten å være sydd ned. Linninger og faldede kanter er sydd rett ned, eller er brettet dobbelt (Morell 1985:6). I nesten samtlige sømmer møtes kypertdiagonalene i en V ved sømmen (f.eks. App.4;Figur13). I Figur 18 og i appendiks 5, tabell 3 finnes en oversikt over hvilke sømtyper som er benyttet på tekstilene fra Helgeland.

Marianne Vedeler (2007) har diskutert hvordan det er mulig å tolke tekstiler som rester av klær. Hun foreslår fire mer eller mindre interavhengige identifikasjonsknagger; tekstilkvalitet, sømmer, funnkontekst og form (Vedeler 2007:49-57). I tilfellet Helgelands-tekstilene utgår funnkonteksten som funksjonsbestemmende faktor, men vi har noen fragment hvis form kan tolkes som spor av klær; I gruppe G har vi en rund halslinning (App.4:Figur 11), med rester av både framstykke og bakstykket. Gruppe F har en 24cm lang, kraftig søm, som ender i spissen på en kile (app.4;Figur 10). Også i gruppe E er det en kile, muligvis fra under en arm (app.4; Figur 9). Vedeler (2007:54) påpeker at faldede kanter ofte tolkes som plaggrester, men ettersom det også kan være spor av andre typer tekstiler, må fragmenter med faldede kanter sees i forhold til tekstilkvalitet i stoffer som tydelig kan tolkes som plagg. Stykkene Cg-h og Mj har en rett faldet kant (app.4; Figur 7 og 16). Kvalitetsmessig er det store likheter mellom stoffene i disse stykkene og stoffene i gruppe G, som det er naturlig å tolke som rester av et plagg. H og Mn-o har ikke sømmer, bare jarekanter (app.4:Figur 12 og 17). En jarekant alene kan tyde på enten et tøyestykke som ikke var tilformet, eller at jarekanten avsluttet plagget på samme måte som en faldet kant kan gjøre. Kvalitetsmessig skiller heller ikke disse stoffene seg

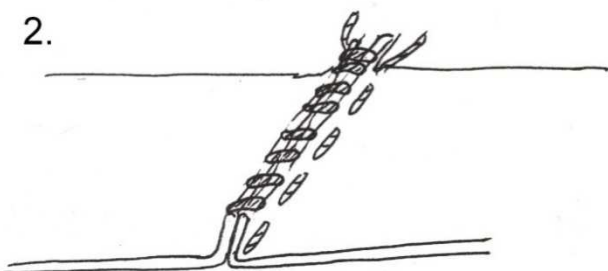
fra kvaliteten i klesfragmentene. Generelt er det lite variasjon i tekstilkvalitetene i funnet, bare O har tydelig lavere trådtelling enn gjennomsnittet (App.5:Tabell1). Flere grupper med fragmenter har sømmer som ikke sikkert kan formbestemmes, enten fra klær eller andre typer sammensydde tekstiler. Sømmene i K (App.4:Figur 14) er ikke sammenhengende, men ut fra det vi vet om hvordan stykkene ble montert (kapittel 4.1), går jeg ut fra at plasseringen er original. Krumningen, dersom den er original, i den til sammen 29 cm lange sømmen, kan kanskje tolkes som øvre del av en skulderson, men det er vanskelig å konkludere ut fra et så usikkert materiale. Stykke L (App.4:Figur 15) har en spesiell søm, kappesøm, hvor råkantene er faldet og brettet i mot hverandre, og så sydd ned. Dette gir godt beskyttede råkanter, og teknikken har vært populær fra Hallstatt til moderne tid, og er blant annet funnet i mange eksempler fra det åttende århundre i Elisenhof (Hundt 1981:62). Den forsterkede sømmen med rettvinklet kile kan funksjonelt sett ha vært del av en bukse, noe som passer med de tyske buksene (Schlabow 1976: Abb.167, 172). Også livplagg, som i Högom (Nockert 1991:32), kan ha rettvinklede innsetninger i plagget, så vi kan vanskelig trekke konklusjoner om fragmentets funksjon. Sømstykkene i gruppe D er for små til å avgjøre hvor på plagget de stammer fra (app.4; Figur 8). Gruppe I er to stykker sydd mot hverandre (app.4:Figur 13).

Sømmer er Vedelers (2007:57) siste klesindikator. Jeg mener at den varierte bruken av sømtyper kan være en nøkkel til minste mulige antall ulike plagg eller sammensydde tekstiler vi har spor av. Sømmene kan her sees som håndverkerens fingeravtrykk. G og C er faldet på samme vis, med råkant brettet dobbelt, mens i Mj er falden enkeltbrettet. F, I og L har tre typer sømmer som bare finnes der, mens K, E og D er sydd på samme vis. Stoffene i D og E har sammenfallende trådtelling og ser visuelt ut til å stemme overens hva tetthet og bevegelse i trådsystemene angår. Fragmentene i K har i noen tilfeller de samme egenskapene, og det er mulig at D, E og kanskje K stammer fra ett plag. G og C er faldet på samme vis, og har visuelt sett sammenfallende kvalitet. Mj kan kvalitetsmessig høre sammen med flere av de andre stykkene, og kan ikke stå som egen sømgruppe. Sømmessig har vi altså minst fem grupper: (G-C), (D-E-K), (F), (I), og (L), men det kan dreie seg om langt flere tekstiler. Visuelt sett har H, N (App.4:Figur 18) og M1 sterke likhetstrekk i tekstilkvalitet, og disse likner også på C. M2 og O (app.4:Figur 19) ligner derimot ikke de andre stoffene. Under forutsetning av at ulike kvaliteter ikke er sydd sammen, slik som i Øvre Berge (Nockert 1991:64), har vi spor av minst 7 ikke nærmere definerbare tekstilgrupper: (C-G-H-N-M1), (D-E-K), (F), (I), (L), (O) og (M2). Halslinningen i G tyder på at det er snakk om ett livplagg, kilene i E peker også mot et plag, tilsvarende for kilen i F. For de fire siste gruppene kan vi derimot ikke bestemme klart om det dreier seg om plagg eller andre typer tekstiler.

Syteknikker

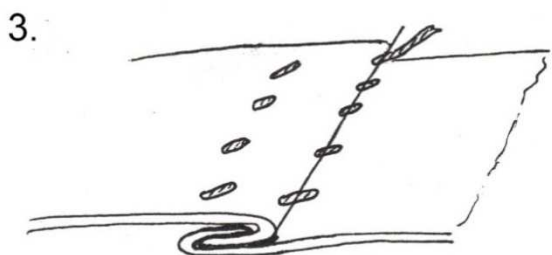

1. Sammensydd med forsting, ubehandlede kanter.

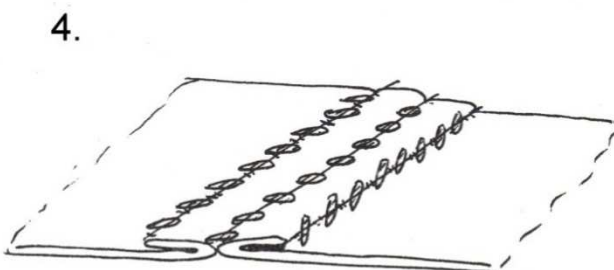

2. Sammensydd med forsting, kanter kastet over.

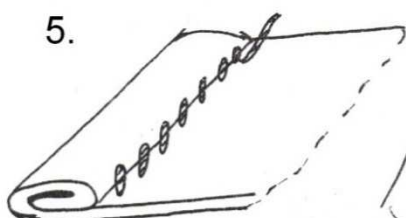
I gruppe K er kantene kastet over hver for seg.

3. Råkanter faldet inn i hverandre, brettet ned og sydd sammen med kastesting på begge sider.

4. Sammensydd med forsting, råkanter sydd ned med kastesting

Bakside

Forside

5. Fald: Råkant brettet inn, faldet over med kastesting, disse går gjennom og er synlige på framsiden.

Figur 18 Sømtyper i Tegle og Helgeland (egen skisse). Se også appendiks 5, tabell 3 for fordeling av sømtyperne i Helgeland.

4.3 Mønstret brikkevev fra Helgeland

Det har hersket usikkerhet om hvilken teknikk som har vært anvendt i Helgelandsbåndet. Hougen lot spørsmålet stå åpent i 1933-publikasjonen, hvor han beskrev to rekonstruksjoner av mønsteret, og diskuterte teknikken uten å avgjøre om båndet er brosjert eller brodert. For å få klarhet i hvordan båndet er framstilt har jeg først foretatt en registrering av alle fragmenter i båndet, og så gjort testveving på bakgrunn av dette og tidligere forskeres forslag. I dette kapitlet vil jeg først presentere min registreringsmetode, og de direkte resultater av dette arbeidet. Dernest vil jeg gå gjennom hva som tidligere har vært sagt om båndets konstruksjon, og etterprøve de ulike teoriene og gjøre forsøk basert på analyseresultatene mine.

4.3.1 Metode ved registrering av brikkevev med ekstra mønsterinnslag

De særegne trekkene ved Helgelandsbåndet gjorde at jeg måtte utvikle min egen analysemetode for å kunne foreta registrering av alle fragmenter. Lise Ræder Knudsen²⁰ (1996) har gjennomgått ulike sett å analysere brikkevev, og foreslår standardiserte analysemetoder med utgangspunkt i de tre grunnteknikkene i brikkevev; **snoredannende**, **vridningsmønstret** og **bånd med ekstra mønsterveft**. Den siste gruppen deles i **brokadebånd** og **gobelenglignende hestehårsbånd**. Ræder Knudsen (1996:37) plasserer Helgelandsbåndet i brokadebåndgruppen, fordi det både har **bunninnslag** og eget **mønsterveft**. Der stopper imidlertid likhetene med brokadebåndene, selv om det visuelt sett er store likheter. Framstillingsprosessen har vel så mye til felles med de gobelenglignende båndene, hvor mønsterinnslaget er i **soumak**. Etersom Helgelandsbåndet kombinerer flere ulike teknikker, er det ingen etablert analysemetode som faller naturlig. I tillegg krevde den store mengden bevart materiale at jeg fant en metode for å registrere mye informasjon enkelt og forholdsvis raskt. Jeg ville registrere alle biter, ettersom mønsteret ikke nødvendigvis gjentas på samme måte i alle mønsterfelt. Arkeologiske tekstiler er en sårbar materialgruppe, så et grundig registreringsarbeid er en måte å bevare informasjon som ellers gradvis vil gå tapt. Å tegne ned hver brikkevridding og bevegelse i mønstertråden i forhold ville vært mest korrekt, men tidsmessig uoverkommelig med manuelt arbeid. Den enkle bunnveven i snoredannende teknikk gjør at det ikke er nødvendig å dokumentere hver vridning.

Jeg valgte en metode som gikk ut på å tegne ned mønstertrådenes innbyrdes forhold på et millimeterark. Metoden gir først og fremst et visuelt bilde av mønsteret, og minner sådan om Grace Crowfoot (1956:441,fig.5) og Peter Collingwoods (1982:fig.40) framstillinger av brokadebånd, hvor det ikke er vist hvordan bunninnslaget ligger (Knudsen 1996:40). Jeg satte at en brikkesnor tilsvarte 0,5cm, slik at de gjennomsnittlige mønstertrådflotteringen over tre

---

²⁰ Leder av konserveringscenteret i Vejle, og Nordens ledende brikkevevforsker.

Figur 19 Nærbilde av den mønstrede brikkevev. Bildet viser diagonale mønsterlinjer og tverrgående linje som deler av mønsterfelt. På høyre kant sees et sting som går rundt og ned på baksiden. Merk de avrevne trådene (Tveit upubl.)

brikker på tegningen tilsvare 1,5 cm. Stingenes bredde satte jeg til ca 0,2 cm. Målene ble satt av praktiske hensyn, og derfor er tegningene mer dratt ut i bredden (stingenes lengde) enn på lengden (stingenes bredde), fordi jeg vektla å ha god plass til å tegne ned flotteringen. På originalen er en brikkesnor ca 2,5 mm bred, og mønstertråden, to sting ved siden av hverandre, er ca 1,5mm bred (Figur 19). Min framstilling av trådforløpet går på bekostning av proporsjonene²¹, noe som ikke bør være problematisk, da disse er tydelige på fotografier, i tillegg til at jeg har laget små prinsippskisser der mønsteret er tildelt reelle proporsjoner (f. eks App.7:Figur28). Vridningsretningen på brikkesnorene markerte jeg med haker, som tilsvare *s- og z- vendte brikker*, og hvert sting inneholder to tråder. Alle synlige sting er nedtegnet, og der hvor det stikker opp tråder fra undersiden har jeg markert med stiplede linjer og prikker, hvis disse er mulig å sette inn i en sammenheng (f.eks App.7:Figur 29) Der hvor det kun var tråder uten synlig orden, valgte jeg å la det stå blankt (Figur 19). En utførlig forklaring på tegnbruken i skissene finnes i appendiks 7, figur 24. I Appendiks 7, figur 25 og 26 finnes oversiktsskisser over fragmentenes reelle størrelse nedtegnet på milimeterpapir, og Figur 27 viser foto med alfabetisering av fragmentene. For å kunne henviser til enkeltfragmenter tildelte

---

²¹ Ræder Knudsen påpeker også at proporsjoner må vike for tydelig bilde av trådforløp (1996:44)

jeg underinndeling med små bokstaver. Inndelingen A-B er tilsynelatende tilfeldig. Ifølge Hougen var B ”.. av nøiaktig samme art som A..” (Hougen 1933:63). Hvorvidt funnkonteksten bidro til inndelingen er ukjent. B-fragmentene framstår som noe bredere og mindre tett vevd, men ikke mer enn den variasjon som kan oppstå under veving og ved oppløsning i myren. Kun to biter er bevart i full bredde, Ac med 80 brikker, Bk med 81. Hougen kaller forskjellen ”uvesentlig”, så denne forskjellen var nok ikke avgjørende ved inndelingen. Det kan dreie seg om to bånd vevd omtrent samtidig, eller ulikhetene kan ha oppstått under veving eller etter nedleggelse. Skillet mellom A og B må opprettholdes av rent praktisk referansemessige årsaker, men jeg ser det ikke som hensiktsmessig å skille på gruppene ved den generelle diskusjonen av båndet. Resultatene av mine undersøkelser av båndet presenteres i Appendiks 6; katalog, og Appendiks 7; skisser og foto.

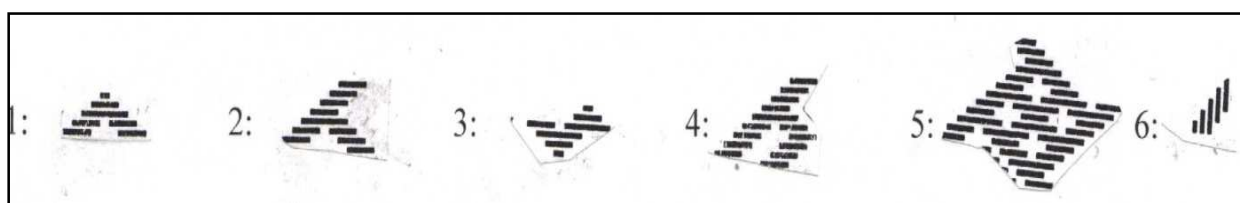
4.3.2 Resultat av registrering av mønstret brikkevev fra Helgeland

Båndets fulle bredde er 11,5cm, maks antall brikker er 81; altså ca 7 brikker pr cm. Mønsterfeltene er 9-14cm brede og de blanke feltene i mellom er 2-3cm brede. Garnet som er benyttet er totrådet, hardt S z/z-spunnet, har forholdsvis glatte og parallelle fibre, og en diameter på ca 0,5mm for dobbeltgarnet. Hver brikkesnor består av fire tråder, og brikkene har vært parvis motstilte, bortsett fra enkelte steder der det er oppstått feil og to brikkesnorer ved siden av hverandre vris samme vei. Det er tydelig at mønstertråden er innført med soumaksting, ettersom det enkelte steder er mulig å følge tråden rundt brikkesnorene (Figur 19). Stingene er doble og går hovedsakelig over tre og tre brikkesnorer. På baksiden speiles dette i at stingene går over to eller fire snorer. Enkelte steder kan det tydelig observeres at mønstertråden ligger i skillet (App. 7: Figur 41). Andre steder later den til å ha flottert over kortere avstander på baksiden; dette sees ved at tråden løper skrått og tilfeldig (App.7:Figur 30, 31, 36, 37). Et sted krysser tråden et allerede innført sting på baksiden (App.7: Figur 44). Den uryddige baksiden tyder på at mønstertråden ikke har arbeidet parallelt med bunninnslaget hele veien, slik det ser ut på framsiden. Lengden på båndet tyder på at det har vært sydd på en kappe eller tilsvarende stort tekstil. Båndet fremstår nå som for stivt til å ha fungert som kappekanting, men det er usikkert om dette er følge av tett veving eller preparering (pers.kom. L. Ræder Knudsen).²² Det er rester av sytråd på båndet (App. 7:Figur 30, 35, 50), og det er sannsynligvis det kun er en side som har vært festet til noe, ettersom vi ikke har noen fragmenter med søm på to sider.

---

²² Lise Ræder Knudsen, 13.09.2007. Knudsen har studert flere av kappebåndene det er naturlig å sammenligne Helgeland med.

Mønsterets oppbygging: Hougen (1933:60) presenterte to mønsterforslag. Ingen hele mønsterfelt er bevart, og jeg mener at vi ikke kan anta at mønsterfragmentene gjentas over hele feltet. Vi har flere fragment med godt bevarte mønsterdeler, men kan ikke slutte fra ett felt til et annet. Helgelandsbåndet følger tendensene i mønsterbygging i gobelengbåndene, med firkantede mønsterfelt avdelt av blanke felt. De få båndene hvor mer enn ett felt er bevart, viser at mønsteret ikke repeteres (Nockert 1991:86). Mønsterfeltene ser ut til å følge visse grunnprinsipper i oppbygging, men kan ha hatt ulike uttrykk. Noen mønsterelement går igjen på flere fragment, som Ac og Ba, Af og Ag (app.7:Figur 32, 42, 38, 40), men vi kan ikke rekonstruere mønsteret ut fra dette. Mønster er bygget etter noen enkle prinsipper. Det består av diagonallinjer som stadig flettes sammen og møtes i vinkler. Mønstertråden flottes generelt over tre brikkesnorer, men i visse situasjoner flottes den over 5 og 1. Eksemplene i Figur 20 er hentet fra stykke Ac, og viser alle grunnprinsippene:

Figur 20 1: Diagonallinjer sammenføres og avsluttes med flottering over 5, 3 og 1. 2: Diagonallinjer sammenføres som forrige med en 5-flottering, men fortsetter videre i en retning. 3: Kombinasjon av prinsippet i første figur er en måte å oppnå raskere skridning i bredden. 4: Flottering over 5 legges inn i en vanlig diagonallinje, for så å videreføre i ny retning, enten med flottering over tre eller fem. 5: De nevnte sammenbindingsteknikkene benyttes til å bygge mønster av fire linjer og skridning mellom femmer-flotteringer. 6: Flottering over kun to forekommer bare i sidekanter der diagonallinjer begynner med å flottes over en, så to, så tre.

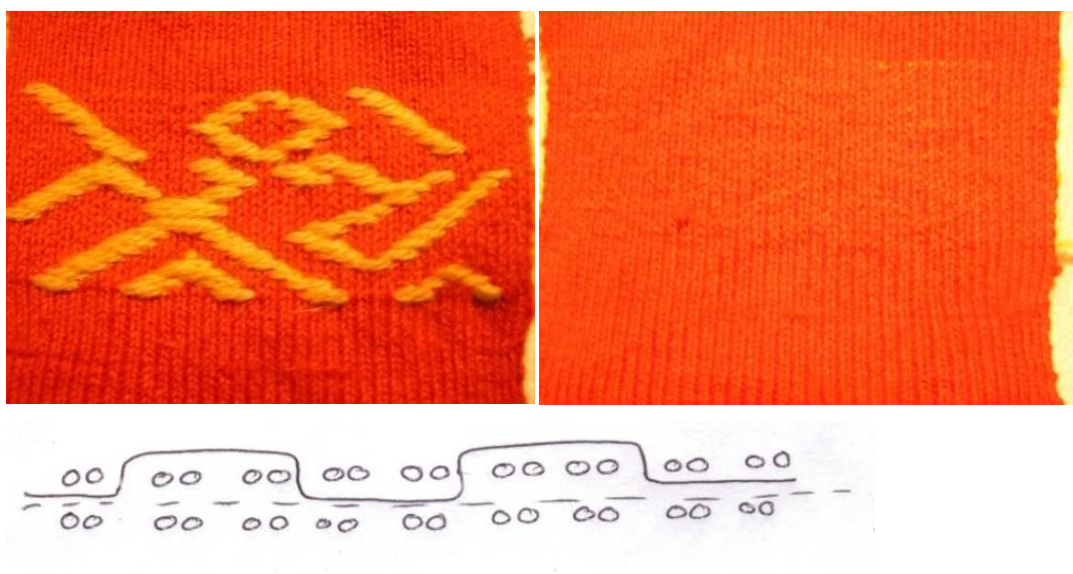
I de to neste kapitlene tar jeg for meg hvilken teknikk som er brukt i båndet, og hvor langt det har vært. Jeg foreslår at teknikken som har vært anvendt er ekte brosjering med soumaksting, hvor mønstertrådene tidvis ligger i skillet, og tidvis flottes fritt på baksiden. Grunnlaget for dette forslaget bygger på mine observasjoner av originalen, og praktiske vevforsøk, presentert i kapittel 4.3.3. I 4.3.4 viser jeg at fragmentene trolig tilhører ett bånd, som har vært minst 2,5m langt.

4.3.3 Utprøving av teorier om teknikken i den mønstrede brikkeveven

Helgelandsfunnets teknikk har ikke vært diskutert av andre enn Hougen, men båndet nevnes og grupperes i flere oversiktsverk. Med utgangspunkt i tidligere tolkninger og mine egne observasjoner, foretok jeg testvevinger. Metoden er falsifisering i praksis, hvor jeg med å teste ut de ulike forslagene så på hvordan de stemmer overens med originalen. Jeg oppdaget raskt at forsidene ikke varierer stort med de ulike teknikkene; det er på baksiden vi kan skille

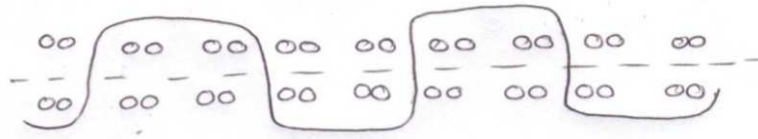
teknikkene. Testvevene illustrerer teknikker, og er ikke rekonstruksjoner av hverken farge, mønster eller kvalitet.

Forsøk 1: tradisjonell brosjering og lanserende mønstertråd: Hougens første forslag til hvordan båndet var laget var **brosjering**. Konservator Sofie Krafft utførte et rekonstruksjonsforsøk, og etter dette mente Hougen at mønsteret var brodert på etter at selve båndet var framstilt (Hougen 1933:61). Det finnes mange måter å mønstre med ekstra veft på, og terminologien er først fastlagt i nyere tid. Teknikken Krafft brukte var **overflatebrosjering** (Hougen 1933:61). Mønsteret bygges opp ved at en mønstertråd går fram og tilbake i hele båndets bredde og ligger i skillet sammen med bunninnslaget, når det ikke flottes på framsiden. Et mønsterinnslag som føres kontinuerlig over hele bredden kalles **lanserende** (Strömberg et.al. 1974:48), hvis mønstertråden derimot er diskontinuerlig og kun beveger seg innenfor et mønsterfelt dreier det seg om brosjering (Strömberg et.al. 1974:11). Ettersom mønsterfeltene i Helgelandsbåndet dekker nesten hele bredden unntatt 3-4 brikkesnurrer på hver side, møtes skillet mellom lansering og brosjering i en gråson. Mine resultater med testvevene viser at det er viktig å skille på lansering og brosjering. Med overflatebrosjering går ingen mønstertråder på baksiden, så teknikken må avvises (Figur 21).

Figur 21 Første forsøk: Overflatebrosjering med kontinuerlig mønstertråd. ØV: Front, ØH: Bak, U: Tverrsnitt (egne foto).

Forsøk 2 - gjennombrosjering: Hougen oppdaget at mønstertråden også går på vrangsidene, og foreslo at mønsteret var bygd opp med **gjennomgående brosjering**, hvor mønstertråden løper på baksiden og bindes av hele brikkesnorer. Hougen så ingen positive bevis for denne teknikken (1933:61-62). Baksiden blir et negativ av framsiden. Mønstertrådene på vrangsidene får lengre flottesinger enn de gjør i originalen (Figur 22).

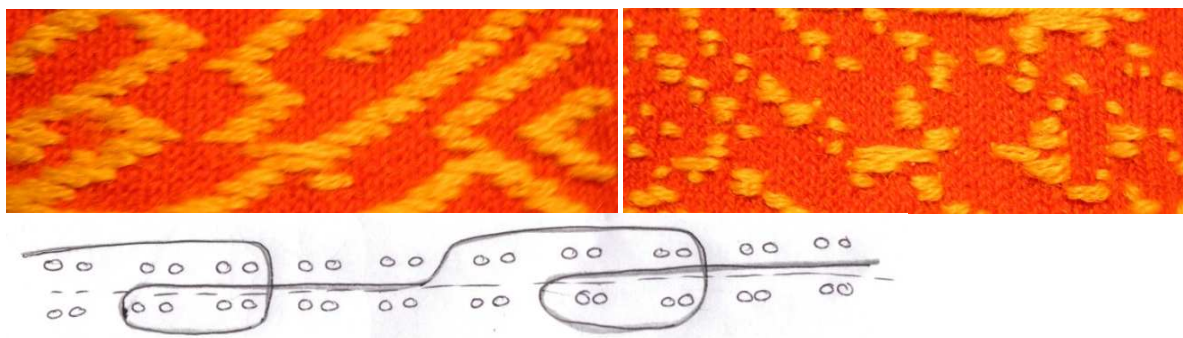
Figur 22 Andre forsøk: Gjennombrøsjering med kontinuerlig mønstertråd. ØV: Front, ØH: Bak, U: Tverrsnitt (egne foto).

Forsøk 3 - Broderi: Hougen foreslo en tredje mulighet; ”det kan tenkes at mønstertråden ikke er ført over hele feltets bredde, men at i hvert fall de lengre ornamentlinjer er fremstillet sammenhengende i disses skråttliggende retning. I så fall dreier det sig snarest om broderi, efter at stykket var ferdig vevet” (Hougen 1933:62). I praksis krever det høy konsentrasjon og godt syn å sy slik at mønsteret går parallelt med bunninnslaget. Det er ingen observerbare spor av tråder som er blitt sydd gjennom med nål. Mønsteret har en typisk vevd struktur, det følger innslagene og brikkesnorene og er bygd opp som tradisjonelle vevmønstre. Det er lite troverdig at mønsteret var brodert etter veving. Det er mulig å oppnå tilsvarende skrå mønstertråder på baksiden, men dette kan oppnås enklere og raskere med veving. Ingenting tyder positivt for brodert mønstertråd. Sosiale årsaker kan ha gjort at en tungvint teknikk som etterligner vevd mønster ble foretrukket, men det er ingen tekstil-logiske grunner for å sy på denne måten. Ettersom jeg også har observert at mønstertråden enkelte steder ligger i skillet, må forslaget avvises (Figur 23).

Figur 23 Tredje forsøk, broderi. V: Front, H: Bak (egne foto).

Forsøk 4 - brosjert soumak, kontinuerlig mønstertråd: I ”Snartemofunnene” (1935:83) grupperer Hougen Helgelandsbåndet sammen med folkevandringstidens brosjerte bånd²³, men holder muligheten åpen for både brosjering og brodering. I hans etterlatte notater fra Osebergtekstilene, som først ble publisert i 2006, kalte han Helgelandsbåndet ”brosjering i snerjteknikk²⁴” (Christensen 2006:129). Soumak er å føre tråden rundt trådgruppene, i vårt tilfelle går mønstertråden over tre brikkesnorer på framsiden, og så tilbake på baksiden. Hvis tråden ikke ligger i skillet eller flotterer på baksiden, kan teknikken kun benyttes til å dekke hele flater. I forsøket flotterer tråden over tre oppe, går ned og flotterer to tilbake, så legges i skillet og kommer opp igjen på framsiden. I Helgelandsbåndet ligger mønstertråden noen steder i skillet, der den skal flottre over større avstander, men det ser ikke ut til at den nødvendigvis ligger i skillet hele tiden. Med denne teknikken lignet vrangsidene mer på originalens. Vrangsidene er likevel ikke slik den skal i forhold til originalen (Figur 24).

Figur 24 Forsøk 4: Brosjert soumak, med kontinuerlig mønstertråd (egne foto).

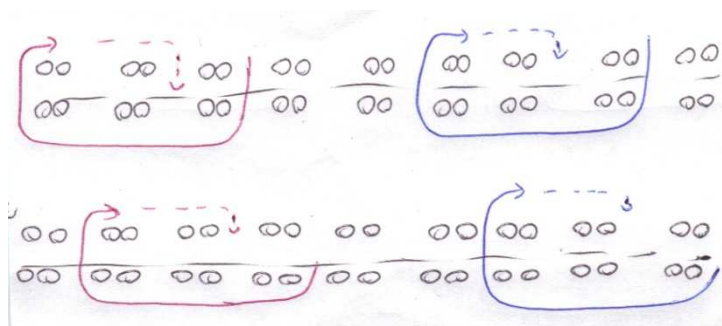
Nockert (1991:83) grupperer båndet under ”Warp-twined bands with brocaded pattern”, men utdyper ikke hvordan det er brosjert eller hvorfor hun tar dette standpunktet. Generelt forbigås påstanden om broderi i stillhet, da det er et absurd forslag for de fleste etablerte brikkevevere og tekstilhistorikere²⁵. Også Lise Ræder Knudsen (1996:37) omtaler Helgelandsbåndet som brosjert brokadebånd, basert på Hougens publikasjon. Agnes Geijer omtaler Helgelandsbåndet som brosjert, og lignende vevteknikken ”krabbasnår” (Geijer 1972:273). Geijers uttalelse må tas for å gjelde kun det visuelle. En utførelse i krabbasnår ville se ut som forsøk 1 eller 2, bortsett fra at utførelsen ville gått ut på å plukke opp varptrådene (1) eller brikkesnorene (2) som skulle binde mønsterveftet. Ingen av tolkningene av båndet er tilfredsstillende, eller forklarer teknikken utfyllende. Jeg gjorde derfor to testvever til.

²³ I appendiks 10 finnes en forklaring til begrepsforvirringen rundt brosjering og lansering.

²⁴ Snerj er et annet ord for soumak.

²⁵ Andre tekstiler som var tolket som sydd, som Overhogdal, har senere blitt påvist å være i soumak (Franzèn & Nockert 1992)

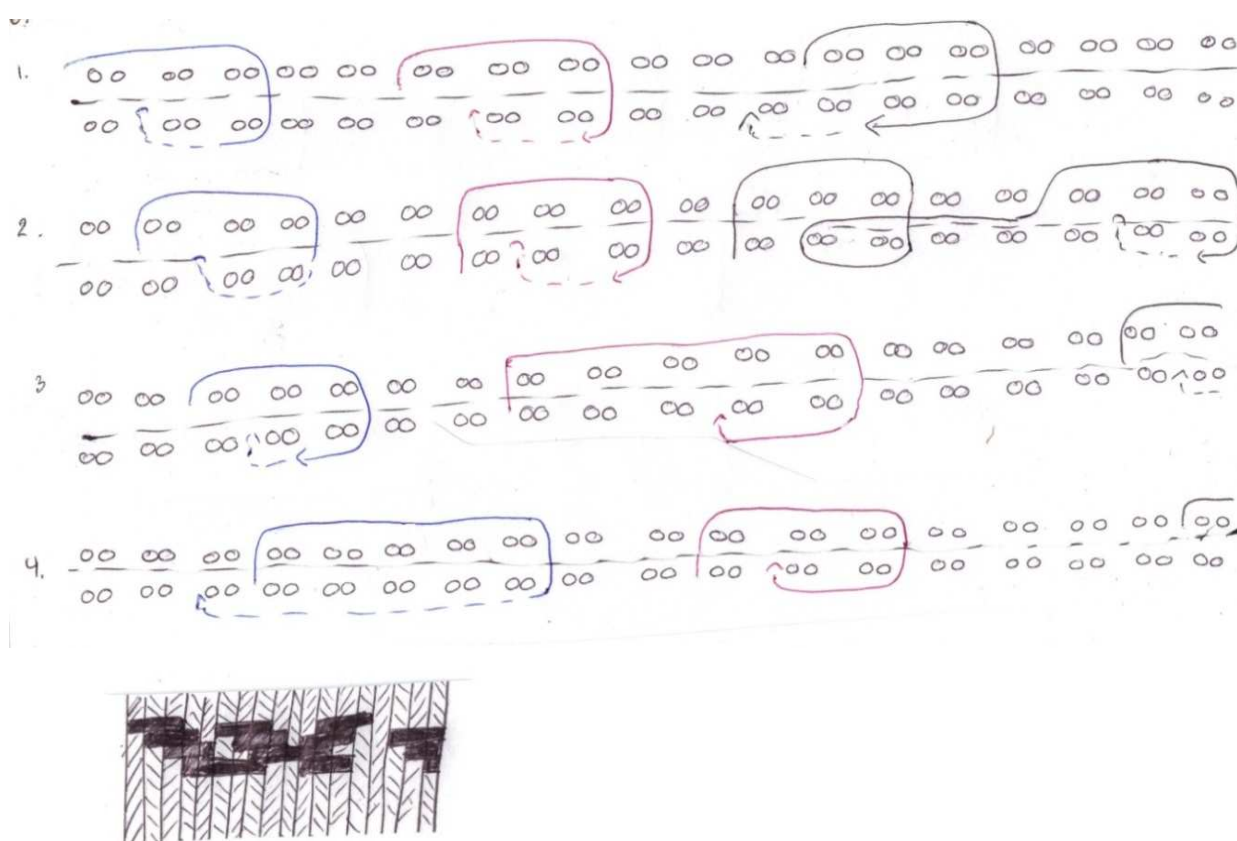
Forsøk 5- brosjert soumak, diskontinuerlig mønstertråd: Jeg brøt de store mønsterflatene ned i mindre felt, slik at jeg hadde flere mønstertråder på bredden, som fulgte en eller få elementer i mønsteret. Dette er samme tankegangen som ledet Hougen til å helle mot broderiteorien, ettersom det lar linjer bygges opp enkeltvis. Prinsippet benyttes ved mønstring med flere farger, og innebærer at enkelttrådene ikke skal passere over større flater, men jobber innenfor et mindre område. Dette er ekte brosjering, men baksiden ble for ryddig, til tross for at jeg lot tråder "hoppe" mellom mønstergruppene. Mønsteret i Helgelandsbåndet er konstruert slik at det er skrå linjer som fletter seg inn i hverandre, og trådene kan ikke være helt adskilt. I tillegg vet vi at mønstertråden skal ligge i skillet noen steder, og det gjør den ikke med denne teknikken (Figur 25).

Figur 25 Forsøk 5: Brosjert soumak, ekte brosjering. ØV: Front, ØH: Bak, U: Tverrsnitt, viser to innslag, med to mønstertråder som føres inn uavhengig av hverandre (egne foto).

Forsøk 6- ekte brosjert soumak, hvor mønstertråden både kan løpe i skillet og "hoppe" på baksiden: Peter Collingwood (1996:250) påpeker at det finnes svært mange måter å binde ned veftet, og ofte kan flere teknikker benyttes igjennom et bånd. Jeg mener at det sannsynligvis er snakk om en kombinasjon av gjennombrosjering og overflatebrosjering i soumak, sannsynligvis med diskontinuerlig mønstertråd. Siste forsøk gjennomførte jeg med flere mønstertråder, som fikk hoppe fram og tilbake mellom de diagonale linjene i sin mønstergruppe, og noen steder ble lagt i skillet hvis jeg trengte å forflytte tråden. Soumakstingene ble ført inn uten å ta hensyn til at de skulle følge en spesifikk teknikk og se pent ut på baksiden. Resultatet

var svært godt i forhold til originalen, med noen skjeve og uryddige tråder, samtidig som hovedinntrykket tilsvarer mønsteret foran (Figur 26).

Figur 26 Testvever. OV: Framside, OH: baksider. Tverrsnitt under, viser 4 påfølgende innslag og en skisse av hvordan disse ville fortont seg i veven (egne foto).

Resultat: Mitt forslag er at det er nødvendig bryte de store mønsterfeltene ned i mindre felt, slik at brosjeringsteknikken har mer tilfelles med ekte brosjering. Hvorvidt det er snakk om ulike farger i mønstertråden er ikke avklart, men det er ingen steder det er synlige fargevariasjoner som skulle tyde på dette. Derimot kan veveren ha vært vant til å bruke tilsvarende teknikk med farger. At det er soumak er det liten tvil om, siden mønstertråder som er avslutt i ytterkant fremdeles bøyer seg rundt brikkesnorene. Mønstertråden ligger trolig vekselvis

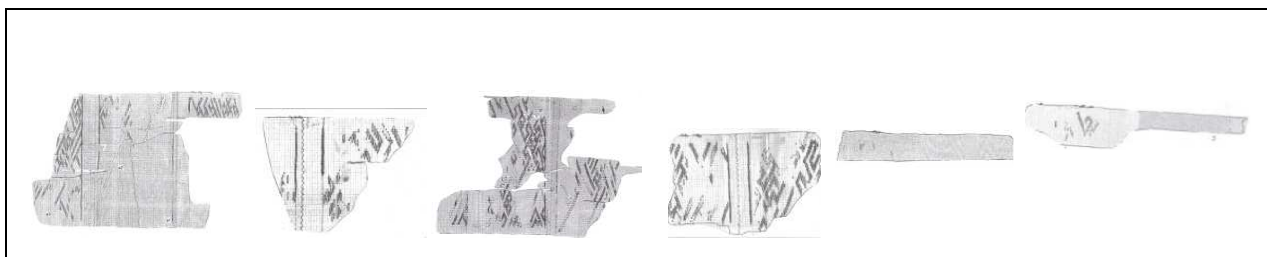
i skillet og hopper på baksiden, etter hva som var praktisk. Det er ikke tatt hensyn til baksidens utseende. Teknikken framstår som en litt tilfeldig blanding av ulike framgangsmåter. Båndet kunne vært vevd enklere og raskere med vanlig brosjering, og det ville sett ganske likt ut. Jeg mener det er sannsynlig at veveren valgte soumakteknikken fordi hun kjente måten å jobbe på fra andre typer tekstiler.

4.3.4 Et logisk puslespill: Fragmentenes indre relasjoner

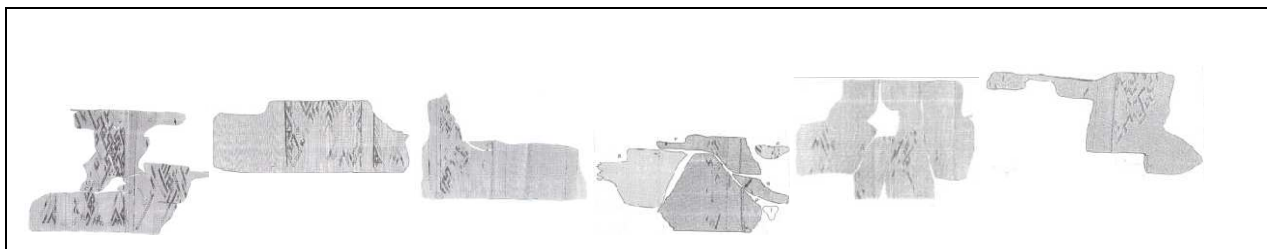
Jeg vil her presentere en tolkning av hvordan fragmentene kan ha vært plassert i forhold til hverandre, for å kartlegge hvor langt båndet har vært og dermed mulige bruksområder. Det kan ikke slutes direkte fra fragmentenes lengde til båndets lengde. Kun tre fragment er bevart i full bredde. Noen fragmenter må høre til ved siden av hverandre på bredden heller enn etter hverandre på lengden. Hvor stor del av båndet som er bevart er ukjent, men vi må jobbe med de brikkene vi kjenner, for å kunne trekke slutninger om det vi ikke kjenner, selv om det blir mange feilmarginer.

I det følgende regner jeg med at S5960A-B er et bånd, blant annet fordi samme feilvridninger forekommer i både A og B. Sammenfallende feil i A og B kan også tyde på at båndene har vært vevd på samme varp, men har vært delt i flere bånd. Ut fra en logisk puslespillteknikk, med hjelp av utklippede skisser og fragmentenes ulike kjennetegn, vil jeg etablere et forslag til fragmentenes indre plassering. Skissene av hvert fragment kan ikke gjengis i full størrelse i teksten. Her gjengis kun miniatyrer, og for å få med seg de ulike detaljene på hvert fragment er det viktig å se på de større skissene i appendiks 7. Metoden er fortolkende og kan bygge på feilaktige forutsetninger. Det er likevel viktig å foreslå en vinkling som kan gi oss en minste mulige lengde.

Første skritt mot å etablere en mulig minstelengde, er å bestemme hvilke kantstykker som hører til på hvilken side. Jeg bygger på to forutsetninger: 1. Det skal kun være kantsøm på en side. 2. Stykker med feilvridning på tilsvarende stykker hører sammen, og det er mest sannsynlig at en feil oppstår flere ganger på samme sted, enn at den oppstår nøyaktig samme sted på den andre siden. Ut fra disse to påstandene etablerte jeg to kanter, en med stykker med kantsøm (Figur 27) og en med stykker med vridningsfeil på brikke 4 og 5 fra kanten (Figur 28) Stykke Ac (App.7:Figur 33) har disse to elementene på hver sin kant, og er dermed et nøkkelstykke. De to kantene vi nå har etablert, er henholdsvis 134cm og 108,5cm lange. Disse målene er mye lavere enn hva som er sannsynlig lengde, ettersom flere av stykkene er lengre enn hva de har bevart av kanter, og i tillegg faller flere stykker utenfor hele målingen.

Figur 27 Stykker med en kantsøm; øvre kant: Fra venstre: Aa, Ab, Ac, Ad, Bm, Bn Se figurene 29, 31, 33, 35, og 50 i appendiks 7.

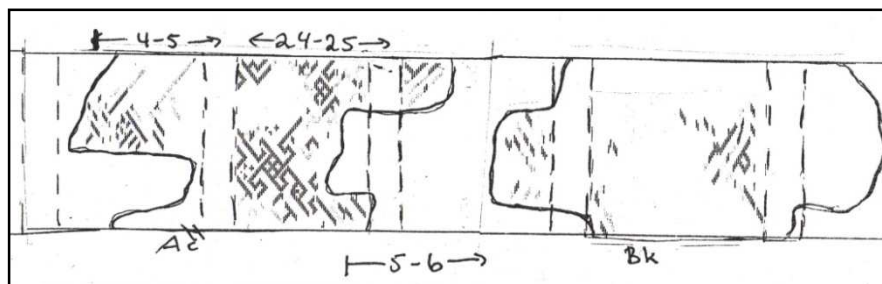
Figur 28 Stykker hvor mønsteret starter på brikke 4 og 5 fra ytterkant; nedre kant: Fra venstre: Ac, Af, Ag, Bh, Bk, Bl. Se figurene 29, 39, 41, 44, 46 og 48 i Appendix 7.

Videre så jeg på mønsterstrukturen med blanke og mønstrede felt annenhver gang. Feltinndelingen setter grenser for hvordan stykkene kan ha ligget i forhold til hverandre, og å få etablert et minste antall mulige felt av hver type er det samme som å få etablert en minste mulige lengde. Blanke felt er gjennomsnittlig 2-3cm brede, og mønsterfeltene er fra 9-14cm, og bredden er 80-81 brikker. Noen stykker kan plasseres i logisk relasjon til hverandre ut fra de feil som forekommer på samme sted. Andre stykker finnes det ingen tegn på hvor hører hjemme, og der følger jeg Hougens plassering, ettersom det kan være funnkontekstmessige årsaker bak eldre plassering, uten at dette er dokumentert. Et annet element er at mønstringen enten begynner på brikke fire eller fem, noe som kan bidra til å sette kantbrikker i forhold til hverandre. Dette er noe som enkelt tilpasses under vevprosessen, og er ikke et pålitelig indisium å basere puslespillet på.

Med utgangspunkt i de to etablerte sidene, gikk jeg videre og så på vridningsfeil. Disse fremtrer tydelig i bunnveven, hvor brikkesnorene er parvis motstilte hele tiden, bortsett fra der en brikke har glippet og ikke skiftet retning når veveren har skiftet retning på alle brikkene. Feilen på brikke 4 og 5 går kun gjennom hele stykket på Bl (App.7:Figur 48), på de andre stykkene med samme feil (Figur 28) forekommer feilen kun på en side av et blankt felt der brikkenes retning skifter, hvilket betyr at feilen oppstår eller rettes der, og at samme feil forekommer flere ganger, selv om den ble rettet. Dette kan ha vært en følge av en avvikende brikke eller ujevn spenning i varpen. Feilvridning mellom brikke 26 og 27 forekommer på Aa, Af og Ag (App.7:Figur 29, 39, 41).

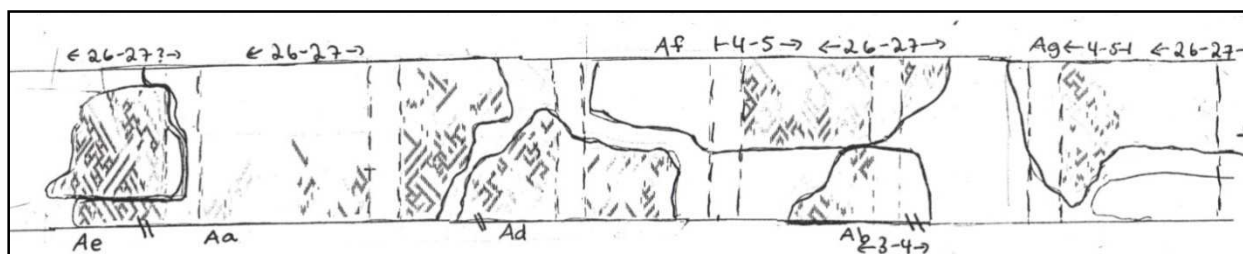
Stykkene Ac og Bk (Figur 29) har feilvridning på brikke 5 og 6, den feilen forekommer kun der, så Ac og Bk bør høre sammen, men på Ac er feilen kun på en side. Stykket Ac har også en feil på 24 og 25, en feil som kun forekommer på det stykket, men kan være et resultat av

forskyvning av feilen 26-27, ved et forøk på å rette denne opp. Stykke Ac har to ytterkanter, og tre feil. En kant har søm og feil 5-6. På motsatt side er det feil på 4 og 5, og 24 og 25. Sannsynligvis er det et større felt borte her mellom Ac og Bk, siden feilene 4 - 5 og 24 - 25 ikke forekommer på Bk. Vi har ingen spor etter hva som har vært på den andre siden av Ac.

Figur 29 Stykkene Ac og Bk deler feilen på brikkene 5-6 nedenfra. Feilen forekommer kun på høyre side av Ac, men gjennom hele BK. På Ac er det feilvridning på brikkene 4-5, og 24-25 fra øvre kant. Se appendiks 7, Figur 33 og 46 (egen skisse)

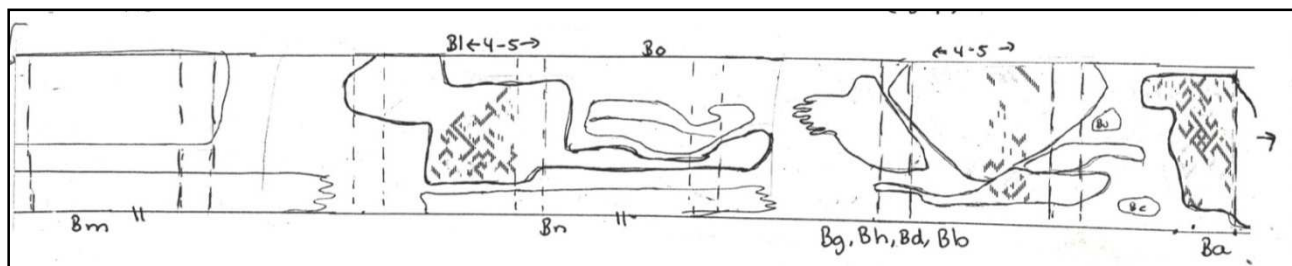
Af og Ag (app.7:Figur 39 og 41) er visuelt veldig like, og har begge feil på 4-5 og 26-27. Af har kun 4-5 feilen på høyre side, hvor jeg plasserer Ag. Ingen andre kantstykker ser ut til å kunne passe imellom, siden de kun har en av de to feilene. Aa har feil på 26-27, men ikke 4-5, og kan fungere på den andre siden av Af. Her kan det ikke være dierkte overlapping, ettersom mønsterfeltet på Afs venstre side er 6 cm, og det på Aas høyre går ut i en spiss på 9cm. Det må altså være minst et blankt felt i mellom her. Stykke Ab har 42 brikker, og en feil på 3-4 som det er alene om. Plassert mot Af's 38 brikker danner den en hel bredde og her overlapper brikkenes vridningsretning (Figur 30) mellom stykkene.

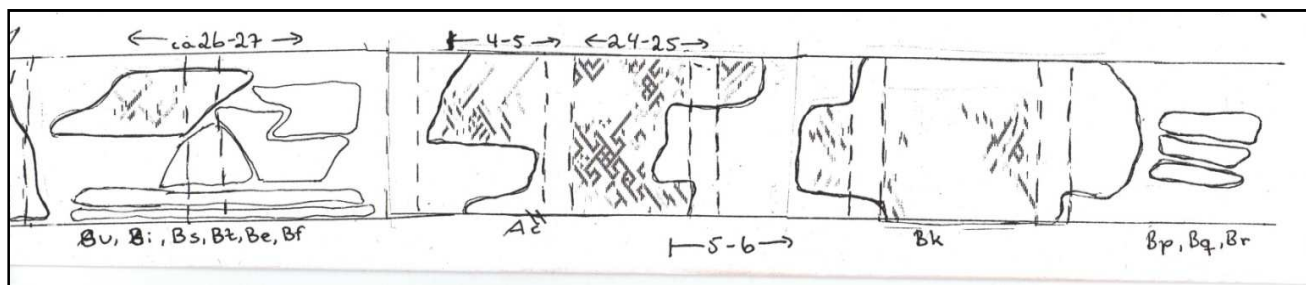
Figur 30 Ae, Aa, Ad, af, Ab, Ag og Bm, plassert etter passform, feilvridninger og mønsterfelt vs blanke felt (egen skisse).

De siste delene med feil 4 - 5, er Bh og Bl (App.7:Figur 44 og 48). De bør plasseres etter Ag, men vi har ingen spor på hvilken rekkefølge de kommer i, plasseringen er derfor tilfeldig. Også rekkefølgen på de resterende fragmentene er tilfeldig, men i den indre relasjon de ligger oppmontert (App.7:Figur 27). Stykkene Bs og Bt har en feil på ca 26-27, denne gruppen kan godt ha vært plassert imellom de andre stykkene med tilsvarende feil (app.7:Figur 51). Bevaringsmessig og mønstermessig ser det ut som at Aa og Ad passer godt sammen (app.7:Figur 37 og 35). Det betyr også at Ad høyres mønsterfelt kan være nedre del av Afs venstre (Figur 30). Ae plasseres på venstre side av Aa, der det er god overlapping både med mønstring og med feil 26-27 på begge stykker, og det var også slik Hougen plasserte stykket

(Figur 30). Bm, Bn, og Be og Bf har få kjennetegn, men de to første er kantstykker med søm (App.7:Figur 49 og 50). Disse blir tilfeldig passet inn sammen med lange stykker, for å fylle ut tomrom heller ennå etablere nye felt. Det er fullt mulig at noen av stykkene som er passet inn med andre stykker på bredden, egentlig er egne felt (Figur 31, Figur 32).

Figur 31 Til venstre stykkene Ag-Bm. Avstand og relasjon mellom disse og B1 er satt til minste mulige men kan ha vært lenger. Relasjon B1-Bn-Bo er basert på mulig funnkontekst. B1-Bh deler feil 4-5. Bg-Bh- Bd-Bb er plassert sammen på grunn av mulig funnkontekst. Ba er plassert tilfeldig i forhold til andre fragment. Høyre side av figuren fortsetter til venstre på neste figur (egen skisse).

Figur 32 Gruppe Bv, Bi, bs, Bt, Be og Bf er plassert sammen fordi de er montert slik. Avstand og relasjon til Ac-Bk er ukjent. Bp-Bq-Br er tilfeldig plassert (egen skisse).

Utgangspunktet for gjennomgangen var å se hvordan stykkene logisk kan settes sammen, samtidig som de viser den minste mulige lengden. Resultatet er minst 21 mønsterfelt og 20 blanke felt. Med utgangspunkt i gjennomsnittlig lengde på 2 cm for blanke og 10 cm for mønstrede felt, får vi en minste mulige lengde på 250cm. Dette er et svært omtrentlig tall, som bygger på antakelsen om at mønsterstrukturen gjentas gjennom hele båndet. Til sammenligning viser fragmentene som kan tydes 25 spor av blanke felt og 44 spor av mønsterfelt, før de samles for å vise minstemålet. Min konklusjon er at det dreier seg om et langt bånd, eller flere parallelle bånd laget på samme renning.

Kunnskap om båndets lengde kan gjøre det lettere å trekke sammenligning til annet relevant materiale, for å forstå hva slags bruksområder det kan ha hatt. I neste kapittel skal jeg trekke fram ulike typer sammenligningsmateriale som kan bidra til å forstå funnene som del i sin samtid. I kapittel seks skal jeg diskutere resultatene av materialanalysen min i lys av det komparative materialet. For å etablere tolkningsrammer rundt funnene trekker jeg i kapittel fem først fram de nære perspektivene, om funnenes romlige tilhørighet, og dernest skal vi se på det videre perspektiv, hvordan tekstilene hører hjemme i håndverksmessige og tolkningsmessige tradisjoner.

5. Perspektiver

Funnene fra Tegle og Helgeland har tidligere vært tolket i lys av generell depotforskning, og vært benyttet til å forstå jernalderens tekstilteknologi. Nye undersøkelser og nye funn har gjort det tekstile sammenligningsmaterialet større og mer tilgjengelig. Innen depotforskning har det blitt utviklet nye måter å tenke om relasjoner mellom mennesker, sted og nedlagte gjenstander. I dette kapitlet vil jeg først se funnene fra Tegle og Helgeland i et lokalt perspektiv, med utgangspunkt i nyere depotforskningens tanker om at nedleggelse utføres av sosialiserte mennesker i meningsfylte, bebodde landskap. Så vil jeg se funnene i et videre perspektiv, både hva gjelder å utvikle det vi har sett på om tekstiler og tekstilproduksjon som fylt med magisk-religiøse konnotasjoner, og ved å se på hvordan funnene kvalitativt passer inn i forhold til andre samtidige funn.

5.1 *Det nære perspektiv*

Her vil jeg presentere funnstedene slik de visuelt sett oppleves, og se det i sammenheng med hvordan kulturminner fra folkevandringstid i dag ligger i landskapet. Dette vil jeg til slutt sammenlenke med depotforskningens teorier om mytologiske landskap, for å besvare spørsmålet om relasjonene mellom nedleggelsesrom, tekstilhåndverkets rom og menneskers bebodde landskap.

5.1.1 Landskapet som opplevd

Jeg vil, med utgangspunkt i Christopher Tilleys (1994) landskapsfenomenologi, undersøke hvordan funnstedet kan oppleves i landskapet. Landskapsfenomenologien søker å forstå forhistoriske landskap fra menneskers ståsted, ettersom menneskers fysiske forutsetninger vil bestemme hva man kan se når man beveger seg i et landskap. Barbara Bender har kritisert bruken av mennesket som målestokk, fordi det reflekterer et moderne verdensbilde (1993:1). Ettersom vi ikke kan kjenne de mentale rammer som bestemmer hvordan og hvorfor mennesker ser, oppfatter og forstår landskapselementer, mener jeg det er nødvendig å ta utgangspunkt i hva vi som moderne mennesker ser og ikke ser ved besøk på funnstedet.

I dag er Tegleneset åpent og gresskledd, men vi kan ikke forutsette at siktlinjer og framkomstveier var like åpne på folkevandringstidens Tegle. Fra funnstedet (Figur 33) kan man i dag se opp mot gården på bruk nr. 1, i tillegg til at man ser ut over beitelandskap med gravhauger, og Frøylandsvannet med Jæren i horisonten mot vest. Mot øst ser man opp mot

Njåfjell. Bak Njåfjell ligger høyjæren (Figur 34). Det er ikke gjort bebyggelsesarkeologiske undersøkelser på Tegleneset, men gravfunn tyder på at nedleggelsen fant sted i tiden rundt gårdens etableringsfase. Da vil neset hovedsakelig ha bestått av beitemark og utmark, mens et mindre areal kan ha vært ryddet åker. Nedleggelsen vil ha funnet sted i et mindre kultivert landskap enn det vi ser i dag. Før reguleringene på 1900-tallet bestod Jæren i mye større grad av vann, sump og våtmarker, med spredte høyder velegnet for gårdsdrift (Bukkemoen 2006:6, 45). Det var på slike selvdrenerende morenerygger de tidligste gårdene lå. Det fortidige Jærlandskapet kan ut fra dette tenkes som øyer av kultivert land og menneskelig bebyggelse, adskilt av våtmarker og vann. Dette vil ha bidratt til å forme opplevelsen av rom, ettersom det avgjorde hvor man kunne bevege seg og arbeide.

Figur 33 Tegleneset, foto tatt fra Njåfjellet og vestover mot havet og lavjæren. Pil viser omtrentlig funnsted. (eget foto)

Figur 34 Høyjæren, foto tatt fra Njåfjellet, mot øst. (Eget foto)

Helgelandfunnets beliggenhet på et fjellplatå i utmark gir et helt annet visuelt inntrykk enn Tegleneset. Fjellplatået er et avgrenset landskapsrom, adskilt fra bygda, et stort åpent rom

med vegger av fjell, uten innsyn eller utsikt til bygda (Figur 35). Den vidstrakte flaten avgrenses i nord av høydedraget som skiller Sandeid fra Ølen. Mot vest ligger Svartafjell og en bratt nedstigningen mot Aukland. I øst ser man mot nye fjell, og Fjellstølbekkskaret. Dette er den mest naturlige adkomstveien fra Sandeid, og her gikk den gamle postveien til Ølen og Bergen. Sett fra fjorden deles Sandeid i tre armer, mellom de fire toppene Øktarnut, Hovda, Ramnafjell og Lysenut (Figur 39, Figur 38). Nede ved fjordbunnen er landskapet åpent, mens dalen smalner av nord mot Helgeland. Helgelandsgårdene ligger høyere og mer tilbaketrukket i forhold til fjordbunnen, i et indre, mer kupert landskapsrom. Åsnut markerer slutten av dalføret, mellom Frøyland og Helgeland, og bak Åsnut ligger Åsmyr tjønn og Helgelandsheia (Figur 36).

Figur 35 Åsmyr tjønn, sett mot nordvest, fra bunnen opp mot vollene. Eivindåsen og Svartafjell i bakgrunnen. (Eget foto)

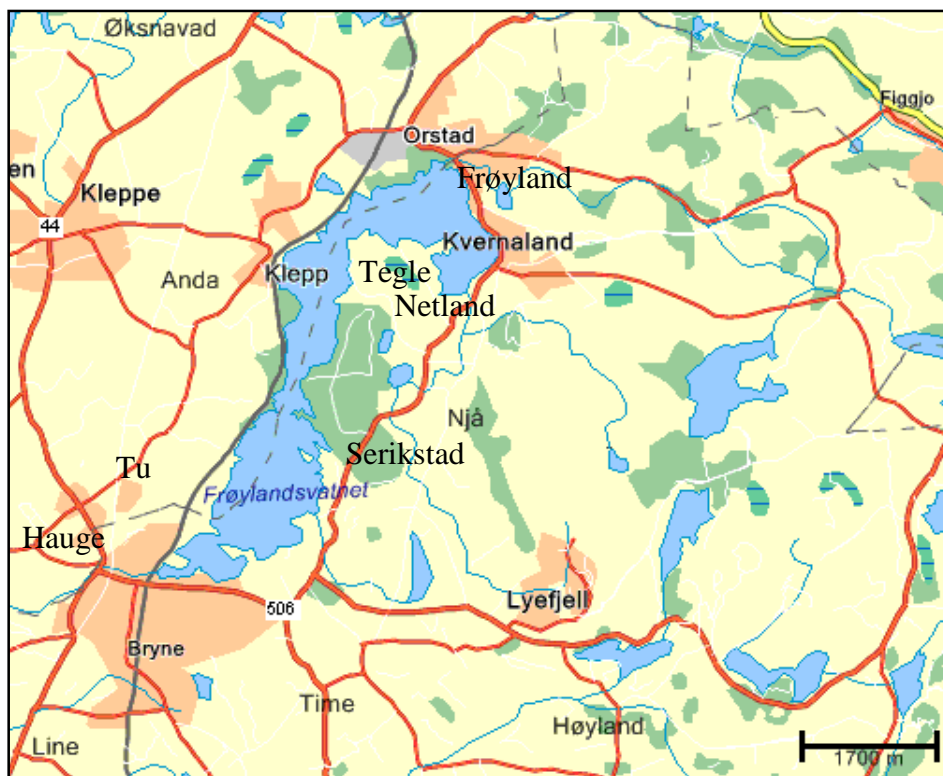

Figur 36 Utsikt fra Åsmyr tjønn, sett mot sør, i retning bygda. Ytterst til høyre sees Åsnut. (Eget foto)

5.1.2. Landskapet som bebodd

Nedleggelsesstedet vil ha vært valgt ut av mennesker som hadde personlig kunnskap om sitt landskap. Jeg vil benytte Timothy Ingolds (1993) tankenøkkel ”taskscape” for å forstå litt om hvordan fortidige mennesker oppfattet og forholdt seg til sine rom. Gjennom sine hverdagsoppgaver og bosteder deltar mennesker i landskapet; deres persepsjon er bundet i deres hverdagslige bevegelsesmønster (Ingold1993:157-158). Begrepet ”nested landscape” bygger på en tilsvarende tankegang, men knyttes opp mot sosiale gruppers arbeidsoppgaver i landskapet: Forståelse og kunnskap om landskapet vil være bestemt av arbeidsfordeling mellom kvinner og menn, unge og gamle, rik og fattig (Knapp & Ashmore 2003:17-18). Tekstiler og hår er knyttet til individer, men ettersom vi ikke direkte kan vite hvem disse var i Helgelandsfunnet, kan vi heller ikke si hvilke arbeidslandskap disse menneskene forholdt seg til. Derimot er Teglefunnet sterkt preget av håndverkeren. I kapittel 3.4 så vi at tekstilproduksjon har vært et kvinnelig ansvarsområde, og hovedsakelig knyttet til gårdsrommet. Nedenfor vil jeg se på hvordan funnstedene ved Tegle og Helgeland forholder seg til folkevandringstidsbosetningen i området.

På Tegle var det trolig gårdsdrift i folkevandringstid. Dette er basert på tettheten av jernaldergraver så nær det historiske tunet (Kapittel 1.1.1), sett sammen med Grete Bukkemoens (2006:43) anslag om at 67 % av gravene i perioden på Jæren ligger nær gårdstunet. Bjørn Myhre (1983) gjorde overslag over befolkningstallet på Jæren i folkevandringstid. Han kom fram til at alt areal var i bruk; befolkningstallet kan ha vært like høyt som på 1700-tallet, og at det er sannsynlig at det bodde 10-16 personer på hver gård (Myhre 1983:160). Folkevandringstidsgårder har trolig ligget på bruk nr. 1 på både Tegle og Netland, som Tegleneset er delt mellom (Lindanger & Waula 2003:141; Bukkemoen 2006:141, ID 88). Teglefunnet er nå datert til 445-545 AD (365-415AD ukalibrert). De to tidligst daterte gravene fra neset er fra ca 500 AD (Kapittel 1.1.1). Det er sannsynlig at de tidligste gravene på gården stammer fra avslutningen på den første bebyggelsesfasen. Tekstilenes tidsmessige horisont er altså enten samtidig med den første gårdsbebyggelsen, eller fra perioden før gården ble etablert. Det er naturlig å forutsette samtidighet med gårdsetableringen og da vil nedleggelsen være utført av mennesker som handlet i et landskap med umiddelbar nærhet og innenfor synsavstand til gårdsbebyggelsen. Nedleggelsen kan ha vært utført av lokale, tilreisende eller tilflyttende personer. Det finnes et til myrfunn fra neset; halveis mellom Geilarhaugen og vannet ble det funnet et ovalt trefat med lav fot og ører, muligens fra eldre jernalder (Figur 3).

Figur 37 Oversikt over området rundt Frøylandsvannet. Maskinell fleteavdekking har avdekket bosetningsspor fra eldre jernalder flere steder i sørenden av vannet²⁶. Området rundt Hauge-Tu var et maktsentrum fra romertid til vikingtid. Også området rundt Lye har rike funn fra eldre jernalder.²⁷ (Eniro Norge AS:2008)

Området rundt Frøylandsvannet har mange kulturminner fra jernalder (Figur 37). Folkevandringstidsgraver nær Tegle finnes på Frøyland i nord, på Serikstad i syd, og på Njå (Bukkemoen 2006: kart 3- 6; Lindanger & Waula 2003:31). Lye har rike graver fra romertid og folkevandringstid, men det virkelige maktsenteret gjennom hele jernalderen lå i Frøylandsvannets sørvestlige ende. Flere funn fra storgården Hauge-Tu vitner om dette: Dysjane, et ringformet tunanlegg fra 0-400AD, Krosshaug, en meget rik kvinnegrav fra 450AD (Magnus 1975), en ”hellig hvit stein” på Tu fra ca 400 AD (Gjessing 1915), samt 16 gullgubber fra 700-tallet (AmS 2008) og en billedstein fra ca 975 på Tu (Gjessing 1915). Gården har vært tolket som et religiøst og politisk midtpunkt på Jæren i jernalder (AmS 2008). Tilstedeværelsen av dette senteret må ha vært en del av det sosiale landskap for de som la ned Teglefunnet, og i forhold til Hauge-Tu ligger Tegleneset perifert til i landskapet. Relasjonen mellom Tegleneset og de omkringliggende gårdene er ukjent, men da tekstilene ble nedlagt var området rundt Frøylandsvannet et bebodd landskap med hierarkiske strukturer.

Helgelandsheia er tilgjengelig både fra Aukland, Sandeid og Ølen (Figur 38, Figur 39, Figur 5). Ølen er registrert med få jernaldergraver, og kun en tuft og to graver fra eldre jernalder, samt en kullmile fra folkevandringstid (Riksantikvaren 2008). Kullmiler er et eksempel på utmarksutnyttelse, og de lave fjellområdene mellom Ølen og Sandeid vil ha vært

²⁶ Askeladden lokaliteter 14264, 53714 og 33943

²⁷ Askeladden lokaliteter 24017, 24018, og 15180

lett tilgjengelige utmarksområder (se f.eks Larsen 2003). I kapittel 3.4 så vi at visse sider ved tekstilproduksjon kan knyttes til utmark. Helgelandsheia, og også utmarksområder på Tegle, kan ha vært utnyttet til beite, og som sådan til en viss grad forstås som stedet ullen kommer fra. Området ved Åsmyr tjønn kan ha vært en del av både hverdagslige arbeidslandskap, og et sted man passerte forbi på vei til andre ressurssteder. Ettersom vi ikke kjenner eiendomsgrensene i fjellet er det vanskelig å si noe om tilknytning til en bestemt gård. Det er mer naturlig å se på stedets beliggenhet i forhold til bygda. Åsmyr tjønn ligger perifert til i forhold til gårdene og det nære arbeidslandskapet rundt disse. Sandeid var i folkevandringstid bebodd i de mest sentrale områdene (Figur 39). Bygda har mange jernaldergraver (Riksantikvaren 2008), men få av disse har en sikker datering. Innenfor en sirkumferens på 5 km fra Åsmyr tjønn ligger det folkevandringstidsgraver på Storebø, Stople²⁸, Stølen og Østbø²⁹, i tillegg er det funn fra keltisk jernalder på Nedre Håland (Figur 39). Helgelandsgårdene har funn fra yngre romertid og folkevandringstid³⁰. Kvaliteten på gravgodset i en del av disse gravene viser at folkevandringstidens Sandeid var preget av de samme typer hierarkier og kjønnsrollemønstre som andre steder på vestlandet. Gravfunn i Sandeid, samt funn av en "hellig hvit stein" (Gjessing 1915) og Helgelandsfunnet, viser at Sandeid i eldre jernalder tok del i de sosiale, religiøse og politiske strømninger som også preget Jæren. Med sjøen og Boknafjorden som hovedferdselsåre, ligger Sandeid åpent til for både regionale og internasjonale impulser.

I yngre romertid og folkevandringstid var sørvestlandet, med Karmøy og Jæren som viktige tyngdepunkt, preget av en del rike graver med importgods som har vært tolket i tilknytning til maktsentra (Solberg 2003:166, 118-20). Sørvestlandet var alt fra romertid inndelt i et sosialt hierarki. På Jæren er det funnet fire ringformede tunanlegg som vitner om høvdingemakt i landskapet (Grimm 2006). Jæren har, mye på grunn av Kvasheimgravfeltet og dets store innslag av importvarer fra særlig nordjylland, vært tolket som et handelssenter i folkevandringstid (Solberg 2003:160). Kvasheimgravene er preget av en overvekt av rike kvinnegraver, noe Grete Lillehammer (1988:52-53) har tolket som at kvinner fungerte som ansvarlige for gårdsdriften, mens mennene reiste på handelsferd. Jeg mener at det kan være nyttig å se samtidens velutstyrte kvinnegraver³¹ sammen med nedleggelse av tekstilhåndverk i våtmark, ettersom begge deler kan være kilder til å forstå hvordan kvinner og kvinners evner ble verdsatt i folkevandringstid. Forbindelsene sydover gjør at det ikke bør være problematisk å sammenligne mellom vårt materiale og det Nord-Europeiske, som diskutert i kapittel 3.8.

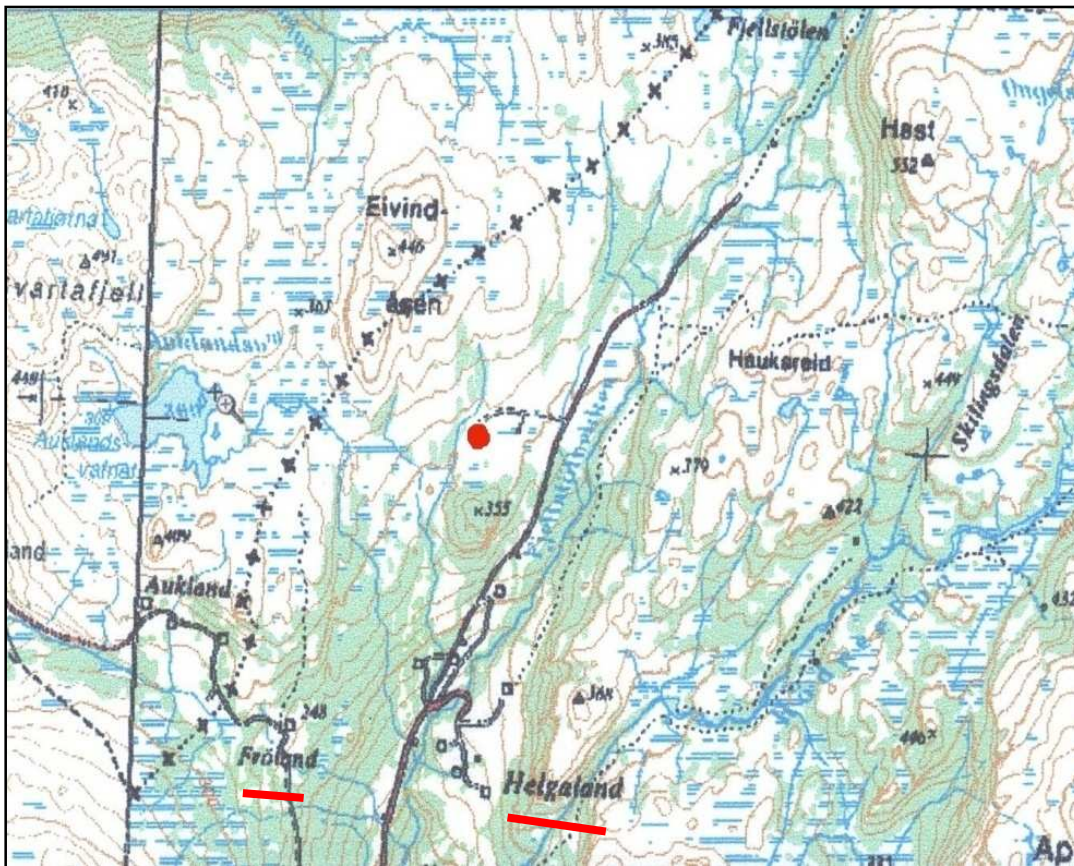
---

²⁸Stople: S6815 er en velutstyrt kvinnegrav hvor det blant annet fantes spinnehjul og flere spenner.

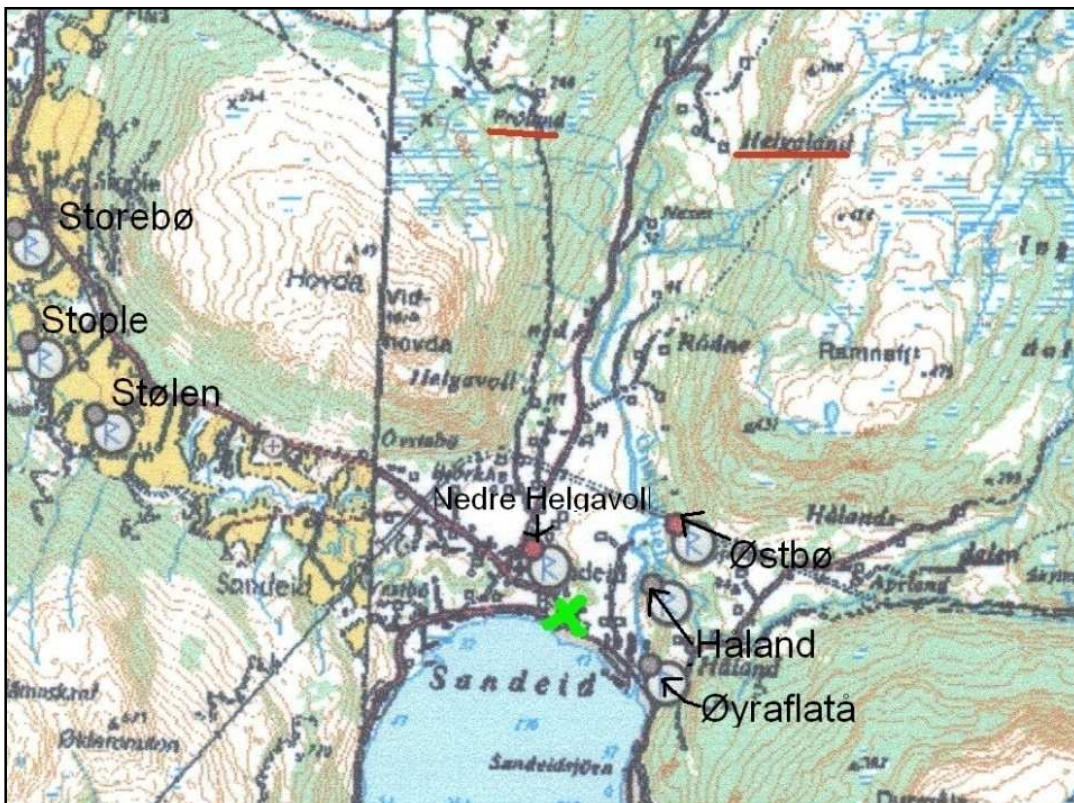
²⁹Østbø: Graver med bl.a nøkkel (S2696) og spinnehjul (S3870). Fra S2695 var det tekstilrester, ull vevd i ½ kypert med 7-8 tr/cm. Dette kan nyansere inntrykket av ensformet tekstilkvalitet Helgelandsfunnet gir.

³⁰ S3802 og S5059

³¹ Kvasheimgravene, Krosshauggraven, lokale funn i Sandeid (Østbø og Stople, se fotnote 28, 29) og på Netland på Tegleneet; velutstyrt kvinnegrav, S4190, datert til ca 500 AD. ³¹

Figur 38 Funnstedet for Helgelandstekstilene markert med rød prikk. Gårdene Frøland og Helgeland understreket, 1:25000. Åsnet er høyden markert på 355moh syd for funnstedet. (Riksantikvaren 2008) Figur 39 viser kart syd mot Sandeid. Overlapping ved rød understreking av Helgelandsgården.

Figur 39 Oversikt over kulturminner fra eldre jernalder i Sandeid. 1:36000. Grønt kryss; Fallossteinen ved det gamle kirkestedet. Gårdene Frøland og Helgeland markert med rød strek. (Riksantikvaren 2008) Figur 5 viser regionskart over Sandeid-Ølen.

5.1.3 Landskapet som meningsfylt

Funnstedene på Tegle, og til en viss grad Helgeland, har vært en del av det landskap hvor mennesker har levd og arbeidet. Jeg vil mener at den spesielle kombinasjonen av funnmateriale og funnsted i mine to funn er spesielt velegnet til å forstå hvordan, som Bradley (2000) sier; religion gjennomsyrrer alle sider ved livet. I funnene opptrer sfærer sammen, som moderne mennesker vanligvis ikke ser i sammenheng. Funnene mine er gode eksempler på det Zachrisson (1998:38) har vist om at "helligsteder" som regel også er del av menneskers hverdagslandskap. Mennesker bebor steder ved å fylle dem med minner og historier om tidligere hendelser (Tilley 1994: 27; Barrett 2003:260; Brink 2001; 80-81). Fortellinger romliggjøres, og landskapet materialiserer og viderefører verdier og normer (Bourdieu 1996:153). Steder kan romme både det hverdagslige og det sakrale, avhengig av situasjonen (Insoll 2004:89-91).

Gansum, Jerpåsen og Keller (1997:12) vil legge en fjerde dimensjon, tidsdybden, til det tredimensjonale landskapet. I tillegg mener jeg vi kan legge til en femte dimensjon, som innebærer det romlige mytologiske aspektet. Dette baserer jeg på analogier til moderne urfolks landskapsoppfattelse (Tilley 1994:58) hvor fysisk og mytisk landskap sammenflettes. Landskapet får flere meningslag, som aktiveres i ulik grad ut fra hvilke aktiviteter som utøves i det (Knapp & Ashmore 2003). I samisk tradisjon var synlige og usynlige landskapselement like viktige (Rydving 2002:70). Tankegangen har vært benyttet til å koble sammen det vi kjenner til om jernalderens kosmologi, blant annet om Åsgård-Midgard-Utgård, med landskapets kulturminner (Solberg 2000:154). Stefan Brink (2004:292-302) kritiserer en slik strukturalistisk forenkling av jernalderens verdensbilde, og vil heller se nordisk jernalder som et mangfold av mytologiske rom. Jeg vil støtte meg på Brink (2004) her, ettersom en mindre statisk forståelse av jernalderens mytologiske landskap kan hjelpe oss til å forstå nedleggelsesstedene som del av det bebodde landskap. Brink (2004:308) og Catharina Raudvere (2003:97) er blant de som har påpekt hvordan kilder i norrøn mytologi kan sees som møtested mellom mennesker, guder og makter. Näsström (1995:144-146) tyder Urds og Mimes brønn som steder for offer og visdom. Jeg mener at våtmark som liminalsted kan være en måte å forstå nordisk jernalders landskap som mytologisk betont.

Jeg vil vurdere nedleggelsesstedene som liminalsteder innenfor det daglige arbeidslandskap. Overgangssoner er liminale og derfor kraftfulle, fordi de innehar kvaliteter fra flere elementer, og kan være både-og og enten-eller (Turner 1967:97). Flere har tolket nedleggelsessted som rituell passasje mellom både landskapsmessige overgangssoner og kosmologiske lag (Hedeager 1999:246-248; Østmo 2004, Bradley 1993:26; Taçon 2003:43; Zachrisson 1998: 26). Jeg anser at både Tegle og Helgeland kan tolkes i lys av en slik tankegang, selv om de to stedene har veldig ulike kvaliteter. Frøylandsvannet ligger i et

brytningsområde, mellom Jæren og Høyjæren (Figur 33, Figur 34). Vannet ligger i et skille mellom landskapsformer (Bukkemoen 2006:52), neset utgjør et "knekk" på vannet. Våtmarkene mellom de bebyggede høydene passer godt med idèen om liminalområder, som verken er kultivert eller villmark, hverken vått eller tørt. Våtmarkenes fordeling i landskapet bestemte hvor gårdsdrift var mulig, og bidro derfor til å forme menneskenes fysiske landskapsopplevelse. Funnstedet på Tegle vil trolig ha vært innenfor synsvidde fra tunet. Helgeland ligger derimot i en annen type overgangssone, på en flate mellom dal og fjell, ute av syne fra bebyggelsen.

Spor av "fruktbarhetskultus" i de sentrale deler av Sandeid og på Hauge-Tu (Kapittel 2.3) trenger ikke stå i direkte sammenheng med nedleggelsene på Tegle og Helgeland. Jeg mener i tilslutning til Andrèn (2002:320) at ritualenes spredning i landskapet tyder på flere sameksisterende kultuttrykk i jernalder. Hedeager (1999), Andrèn (2002) og Zachrisson (1998) tilbakeviser Fabechs (1991) teori om monopolisering av kultutøvelsen i løpet av folkevandringstid. Zachrisson (1998:118) vil se ulike typer nedleggelse ut fra det nedlagte materialets symbolinnhold, noe jeg støtter siden det muliggjør mindre ensrettede tolkninger, selv om det blir vanskeligere å trekke konklusjoner. Framgangsmåten gir en viktig metodisk sikring, etter som tankegangen krever at alle slutninger kan kobles direkte til materialet.

Nedleggelse har vært sett i forhold til på gjenstandenes utvidede betydningsinnhold og hvordan sted skapes og blir meningsfylt (Fontijn 2003). Nedleggelsene på Tegle og Helgeland kan ha bidratt til å gi stedet mening, og mennesker tilhørighet. Den romlige plasseringen på Tegle, i nærheten av gårdstunet, men likevel adskilt fra dette, kombinert med den tidsmessige dimensjonen, hvor nedleggelsen fant sted i pionerfasen på gården, gir grunnlag for å trekke inn Zachrissons (1998) og Clunies Ross (1998:269) tanker om hva nedleggelse gjør med sted. Zachrisson (1998) har vist hvordan nedleggelse av personlige gjenstander kan knytte sammen menneske og jord. Clunies Ross påpeker hvordan Odins kildeoffer endrer både stedets og personens egenskaper. Jeg vil derfor framholde Bradleys (2000:36-38) påstand om at en nedleggelse på et meningsfullt sted er del i en vekselvirkende prosess der stedet gir mening til handling, og handling gir mening til sted. Kombinert med at stedet som ramme hjelper deltagerne å forstå ritualets innhold (Kapittel 3.1), mener jeg at funnstedene må forstås som ladet med mening fra de nedlagte tingene. Nedleggelsen på Tegle kan både ha formet kvinnelig håndverksidentitet, stedets identitet og menneskers tilknytning til dette. De to funnene kan ikke automatisk tolkes under ett; Helgeland kan ikke knyttes direkte til gården og personlig stedsidentitet og tilhørighet, men stedet vil ha blitt merket av nedleggelsen.

Ved å undersøke de nære sammenhenger rundt funnstedenes romlige plassering har vi fått ett innblikk i funnenes tilhørighet i bebygde og forestilte landskap. Jeg vil nå gå videre til å

se på funnene i videre perspektiv, for å se hvilke tradisjoner funnene kan forstås i lys av, teknisk og tolkningsmessig.

5.2 Det vide perspektiv

Her vil jeg besvare problemstillingene om hvordan funnene framstår i forhold til samtidens tekstilmateriale, og til tekstilhåndverket som sosial ramme for visse religiøs-magiske idèer. Først vil jeg gripe fatt i kombinasjonen funnkontekst og tekstiler og hår, og vise at det finnes flere paralleller til Tegle og Helgeland i nordeuropeiske myrfunn.

5.2.1 Komparativt materiale: Myrfunn av tekstiler og hår

Funnene fra Tegle og Helgeland er særegne fordi det dreier seg om myrfunn av tekstiler uten relasjon til andre funngrupper, noe som innebærer at tekstilenes egenverdi er viktig. En gjennomgang av nordeuropeiske myrfunn viser at de to norske funnene ikke er enestående; det finnes flere våtmarksfunn der tekstiler ikke kan knyttes til lik eller en etablert overordnet kontekst som ”krigsbytteoffer”. I Appendix 9, Tabell 6, har jeg samlet tekstilfunn fra tilsvarende kontekster fra Skandinavia og Nord-Tyskland. Tradisjonelt har slike enkeltfunn vært lite vektlagt, og betegnet som løsfunn, mulige myrlik eller generelle ”fruktbarhetsofringer”. Det er derfor vanskelig å spore funn av tekstiler alene i våtmark i publisert materiale. Funnene er tatt med hos Schlabow (1976) og Hald (1950), men lignende oversikter finnes ikke fra Nederland, hvor myrtekstiler hovedsakelig er publisert underordnet myrlik (Sanden 1996). Dessverre har noen myrfunn av tekstiler ingen reell kontekst, fordi tekstilrester først er blitt oppdaget etter at torvblokkene er kuttet og flyttet. At tekstilene ikke ble oppdaget under torv kuttingen tyder mer på at disse var enkeltfunn enn at de var nedlagt sammen med lik, jvf. diskusjonen i kapittel 2.3. I tabellen (App.9:Tabell 6) er det inkludert flere skinnslag, som må oppfattes som funksjonelt likestilt med vevde kapper og tepper. Plagg som lett kan mistes er derimot ikke inkludert.

I minst 33 tilfeller er tekstiler i myrer funnet med nevnte kontekst. Middelalderfunnene fra Vong og Sjørup kan på grunn av religionsskiftet ikke sees under ett med tidligere funn. Funnene fra Timmaspe, Hellwege og Dosenmoor har usikker eller udokumentert funnkontekst, og er uegnet til å bygge statistikk på. Inntil det offentliggjøres dateringer på de to enkeltfunnene fra Damendorf / Ruchmoor er deres relasjon til de lokale myrlikene usikker³². Resultatet er 26 nedleggelse av tekstiler i myrer fra Nord-Europa, et tall som trolig hadde vært høyere om jeg

---

³² CTRs upubliserte C14 dateringer har vist at tekstilfunnet fra Huldremose er 100-300 år eldre enn myrliket noen meter unna. Nye dateringer vil kunne kaste tilsvarende lys på tekstiler og myrlik i Damendorf/Ruchmoor.

hadde hatt mulighet til å gå nøyere igjennom materialtilfang utenfor Skandinavia og Nord-Tyskland. Wijnand van der Sanden (1995) nevner myrfunn av ull, garnnøster og klær i Nederland. Han nevner også at det skal finnes menneskehår (Sanden 1995:160). 26 funn må sies å være mange, sett i forhold til tekstilers lave bevaringsgrad og hvor lite disse ble vektlagt da de ble funnet, og hvor vanskelige de er å oppdage i myrtorven. Alle funn er ikke datert, men de daterte er hovedsakelig fra eldre jernalder, de fleste langt eldre enn de norske funnene.

Schlabow (1976:13) påpekte at enkeltfunn av tekstiler burde tolkes som offerfunn nedlagt for deres egen verdi, men ellers har depotlitteraturen vært taus om denne gruppen funn. Kanskje er det tekstilers lave status i arkeologisk forskning som har tilslørt eksistensen av relativt mange tekstiler nedlagt i våtmark. Jeg vil gjerne få påpeke at denne gruppen består av så mange funn, at de bør behandles som en egen undergruppe, og fortjener oppmerksomhet, på linje med ”jordbruksredskaper”. Vi har minst 26 tekstilnedleggelse. Til sammenligning nevner P. V. Glob (1951:14-77) 30 funn av arder i tre fra våtmark i Norden, Tyskland, Polen og Nederland, og dette har gitt grunnlag for at denne gjenstandstypen tillegges spesiell vekt. Alle typer husholdnings- og jordbruksredskaper kan neppe tillegges same type betydningsinnhold.

Tekstilredskaper er en materialgruppe som trolig tangerer tekstilers betydningsinnhold. Jeg har derfor forsøkt å finne ut om også denne materialgruppen gjenfinnes i våtmark. I noen få tilfeller har jeg kommet over tekstilredskaper nedlagt i myr fra jernalder i Skandinavia og Nord-Tyskland. Disse er presentert i Appendiks 9, tabell 7. Det er mulig at samlekategorien ”redskaper” skjuler flere tekstilredskaper, og at dette er en større funngruppe enn oversiktspublikasjoner gir inntrykk av. Jeg har ikke hatt mulighet til å få en fullstendig oversikt over det mulige materialtilfanget for denne gruppen, ettersom jeg har funnet materialet i tilknytning til oversiktsverk om myrlik, myrpotter eller enkelte publikasjoner av store, sammensatte funn. Jeg har valgt å plassere funn av linbunter i samme tabell som tekstilredskaper. Ettersom lin kan ha et meningsinnhold for seg, velger jeg å plassere disse funnene adskilt fra ulltekstilene. I tillegg er det et visst overlapp for funn av linbunter og funn av tekstilredskaper. I elleve myrer er det funnet tekstilredskaper, i seks myrer er det funnet bunter av lin eller nestle. I to av disse tilfellene er lin og redskap fra samme myr. I fem av funnstedene er det funnet spinnehjul, 12 stykker til sammen³³. Linbuntene kan i seg selv tolkes som at de har vært lagt ut for røting, men de relaterte funnene tyder i de nevnte sammenhengene på at linet var en del av en religiøs kontekst.

---

³³ Også fra Hjortspring i Danmark, 400BC, er det funnet en håndtein. Ettersom dette er et våpenofferfunn og teinen må regnes som en del av utstyret, på samme måte som tekstiler i Thorsberg, er den ikke tatt med i statistikken.

Tekstilredskapene og linbuntene forekommer hovedsakelig i myrer med sammensatte funn av ulike typer gjenstander (App.7:Tabell 7). De ulike typene gjenstander vil ha hatt ulikt betydningsinnhold, selv om de har inngått i samme type nedleggingskontekst. I flere av funntilfellene har "fruktbarhet" vært tenkt som tolkningsramme. Eksempelvis har brikkevevbrikker ved to tilfeller, i Dejbjerg Mose og i Oseberggraven, vært funnet i kultiske vogner. Vognfunn forbindes med Tacitus' beskrivelse av fruktbarhetskultusen rundt Nerthus, og Oseberggraven har vært tolket som graven til en Frøgydye (Ingstad 1981:53). "Fruktbarhetsoffer"-tolkningen dekker derimot over muligheten for et variert betydningsinnhold knyttet til gjenstander som utvidede artefakter, og skjuler funnmaterialets særegenheter. For vide grupperinger av materiale utdydeliggjør hva som faktisk finnes av gjenstander fra myrer. Mengden funn av tekstilredskaper og lin i myrer er ikke i seg selv stor nok til å trekke konklusjoner ut fra, men kan kanskje sees i sammenheng med tekstilfunnene i myr. Overlappende funnkontekster gjør at hårfunn også bør vurderes med, selv om de ikke nødvendigvis har sammenfallende meningsinnhold.

Hougen foreslo å tolke håret fra Helgeland både som råmateriale og som offer i kraft av å være noens hår. I Danmark er det gjort flere funn av hårfletter i myr, sannsynligvis fra bronsealder³⁴ (Brøndsted 1958:277-278; Ramskou 1976:30-31). Brøndsted påpeker at flere lignende hårfunn kjennes fra mellomeuropeisk og klassisk område (1958:278). I Vindumhede ble det funnet ard, leirkar og sammenknyttede hårfletter, noe som har vært satt i sammenheng med gudinnen Gefjon og "fruktbarhet" (Glob 1951:107-108). Fra tysk yngre bronsealder er en hårflette funnet sammen med deponerte smykker ved Hannover, og i Hohmichele-graven fra ca 400-tallet BC finnes en hårflette innsmyrt med rødt som har vært tolket som offer (Munksgård 1974:88). Tilsvarende finnes en hårløkk i en branngrav på Adelsö fra vikingtid (Gansum 2003:201). Fra Nederland finnes det flere beretninger om hårfunn i myr, men kun funnet fra Odoorn er bevart. Her dreier det seg om to fletter pakket inn i et ulltekstil, datert 728-260BC (Sanden 1999:219). I Norge er det funnet avskårne hårfletter på Frøya (Ingstad 1961:33). I klassisk område kunne både gutter og jenter ofre hår før de giftet seg (Ingstad 1961:33) Hår har kunnet inngå i rituelle situasjoner over store tidsrom, og fra store geografiske avstander (Frazer [1922] 1963:234-237). Å klippe og ofre hår ved livets overganger har forekommet flere steder, men at ritualer ligner i form trenger ikke bety at de ligner i innhold.

---

³⁴ Vingmose (1), Ejsing (1), Torup (3), Taarup (4 sammenbundet), Sterbygaard (7) og Vindumhede (4)

5.2.2 Komparativt materiale: Skriftlige kilder

Hårfletter i myrer er satt i sammenheng med trolldomsknutemagi (Ingstad 1961:33; App.9:Tabell 9), blant annet til å binde fiender, kjærlighet og sykdom (Flint1991:228-231; Näsström 1995:125-136). Eldar Heide tolker knutemagi i lys av åndesnøre-livstråd-spinne teorien sin (Heide 2006:243-249). Det er en pågående diskusjon om hvorvidt tekstilproduksjon i løpet av nordisk jernalder kan knyttes til magisk-religiøse idèer (Heide2006:254-257; Enright1996:118, 245-248; Näsström 1995:143). I Appendiks 9, Tabell 9 har jeg satt opp en oversikt over referanser til ”tekstilmagi” i skriftlige overleveringer. Oversikten er ikke utfyllende, men viser at oppfatningen om at tekstiler og tekstilarbeid kunne ha religiøst betonte betydningslag var til stede på kontinentet, i fra romertid og folkevandringstid, og på nordisk område fra 8-900-tallet. I Appendiks 9, tabell 9 ser vi at kirken advarer mot at kvinner besverger mens de gjør tekstilarbeid, fra 400-1000-tallet på fransk, spansk og tysk område. Det framgår også at å ”måle” tråd og plagg var knyttet til medisinmagi. Gregor av Tours beskriver hvordan tekstiler, klær og ull ofres i vann under en årsfest. I Islendingesagaene er det eksempler på at spinning og veving kan gjøre helten usårlig. I Darradsangen, hvor valkyriene vever krigslykke, beholder valkyriene biter av ”spelled cloth”. I graver og amuletter har det blitt funnet uforklarlige stoffbiter, noe som også nevnes i magiske vers (Enright 1996:118). Näsström (kapittel 3.5) har påpekt at nornene i Edda ikke spinner. I islendingesagaene glir norner og spåkoner over i hverandre, og der spinner de skjebnetråder (Heide 2006:255; app.9:Tabell 9). I passasjen i Sigerdrivamål om runer brukes ”å vikle, å veve, å sammensette” som paralleller til ”å riste” runer (app.9:tabell 9).

I løpet av jernalder risses det runer på ulike typer bruksgjenstander. Det er naturlig å anta at gjenstander som fikk inskripsjoner ikke var likegyldige artefakter, men var mer ladede og hadde mer singularisert biografi, enn gjenstander uten runer. Fra Skandinavia og Nord-Tyskland finnes minst 10 tekstilredskap med runeinnskrifter fra jernalder³⁵(app.9:Tabell 8). Tre av disse er fra eldre jernalder i Norge og Danmark. I tillegg finnes 30 fra middelalder innenfor norrøn kultursfære. Tekstilredskaper med innskrifter er altså vanligere i yngre jernalder og middelalder, noe som kan henge vel så mye sammen med spredning av runekunnskap, som endring i forestillinger knyttet til tekstilproduksjon. Innskriftene har klart ulike hensikter, men forekommer i lignende kontekster, og kan ha fungert på samme måte. Besvergelses for beskyttelse og forbannelse, forelskelse og bekreftelse på overenskomster, kan ha blitt vevd inn i tøyet, gjentatt og styrket gjennom den langsommelige prosessen (Flint 1991:231). Jeg ønsker som nevnt ikke å støtte meg på en ensidig ”fruktbarhets”-tolkning. Visse relasjoner omkring

---

³⁵ Tre av tekstilredskapene jeg har kommet over er udatert.

tekstilhåndverket kan derimot settes inn i en slik sammenheng, og jeg vil åpne for at det kan utgjøre ett av flere betydningslag ved i tekstilhåndverket. Innskriften på skinnskraperen fra 300-tallet på Fløksand tolkes ”lin og løk” (Olsen & Shetelig 1909). Lin og løk var remediene som styrket Volse i Volsetåtten, og man regner med at løk ble tillagt magisk beskyttende kraft, og var fertilitetsfremmende (Ström 1954:81). Lin ble også tillagt fruktbarhetskraft, og Hörn, som betyr lin, var et aspekt av Frøya (Näsström 1995:85, 2002:151). Ull og lin kan derimot ha hatt ulikt meningsinnhold.

I nordisk jernalder knyttes kvinnelige makter til tekstilredskaper og tekstil metaforer (Näsström 1995:110), problemstillingen har vært hvor tidlig idèene finnes i nordisk område. Näsström (1995:143) har som vi så i kapittel 3.5 trukket spinne-skjebne koblingen i eldre jernalder i tvil. Selv om det ikke finnes bevis for dette i Edda, var det uansett en samtidig tradisjon fra romertid og folkevandringstid på kontinentet. Vi har sett at Rogaland var et område med sterke bånd sydover til kontinentet i folkevandringstid, så ut fra det vi vet om internasjonal kontakt her, er det grunn til å tro at metaforbruken kan ha gammelt opphav.

5.2.3 Komparative funn: Teknikk og bruksområder

Tekstilproduksjon i folkevandringstid kan ha vært forstått i lys av kontinentale oppfatninger om at håndverket hadde visse magisk-religiøse sider. Jeg mener funnene fra Tegle og Helgeland bør forstås i lys av de forestillinger som kan ha knyttet seg til tekstilt arbeid. Funnene må også sees i forhold til samtidens håndverksmessige tekstiltradisjoner. Derfor vil jeg i dette kapitlet passe funnene fra Tegle og Helgeland inn i forhold til relevant sammenligningsmateriale.

Land	Antall graver	Antall Fragment	Antall vevde stoffer	2/2 kypert % av total	z/z spinn % av total	Trådtall Pr/cm	Trådtall Vanligst Pr/cm	Balanse
Norge	97	267	211	91,5	90,5	8-16	12	Ja
Danmark	66	134	112	84,8	90,8	10-20	12-14	Ja
Sverige	9	23		86,9	95,8	8-20	8-14	Ja

Tabell 2 - Tekstilfunn i graver fra Skandinavia i folkevandringstid, etter Bender Jørgensen 1986, kap. V.

De vevde tekstilene fra Tegle og Helgeland har sammenfallende kvalitet med det homogene tekstilmaterialet fra skandinavisk folkevandringstid (Tabell 2). Hovedvekten av de vevde stoffene i folkevandringstid er godt balansert, med 2/2 kypert, z/z spunnet og tetthet fra 8-16 tråder per cm. Fra Slesvig-Holsten og Sverige er det lite materiale fra perioden, men det som

er stemmer overens med de generelle skandinaviske tendensene. Bender Jørgensens undersøkelser er utført på datert gravmateriale, og det ser ikke ut til at myrfunnede tekstiler avviker fra dette materialet.

Sekken i Teglefunnet er enestående i Norden. Fra saltgruvene i Hallstatt finnes det flere eksempler på vevde sekker (Grömer upubl.:11-12) I Danmark er det bevart poser av dyreskinn, fra Grauballegaard og Kedelmose (Hald 1950:77). Det er interessant at oppsett for brikkevevde sidekanter forekommer i samme funn som en rundvevd jare, noe som viser at teknikkene har eksistert side ved side, og vært resultat av bevisste valg fra veverens side. Synnøve Thingnæs (2007) nyregistrering av folkevandringstekstilene fra Øvre Berge, Snartemo II og V viser at både rundvevde og brikkevevde jarekanter finnes parallelt i dette materialet.

Sømmene fra Helgeland viser at det her dreier seg om tilskårne draktelementer, med blant annet kiler og linninger. Dette bekrefter det vi vet om at plagg i folkevandringstid var konstruert med kiler, som i Högom og Døsen (Nockert 1991:32, 47).

Sprang har begrensede mønstringsmuligheter, så likheter over store avstander i tid og rom kan oppstå (Hald 1980:252-259, 274-75). I nordeuropeisk jernalder er hovedtyngden av sprangfunn fra romertid (App.9:Tabell 5). Stripemønstringen i sprangene fra Arden (Hald 1980: fig.260), York (Henshall 1951) og Tegle faller naturlig ved sprang, både fordi det er mulig å lage funksjonelle tekstiler uten svake punkter (Collingwood 1974:107), og fordi likevekt i S og Z spranging motvirker den sterke krøllende effekten som preger sprangteknikken (Collingwood 1974:57). Hoffmann (1959:45) og Hald åpner for at Teglespranget er et løst erme, på bakgrunn av germanske kvinner med løse ermer og peploskjole på Marcus-søylen i Roma (1962:19). Den nye dateringen til folkevandringstid vanskeliggjør teorien, ettersom folkevandringstidens drakt ofte har lange ermer med hektespinner ved håndleddene³⁶ (Nockert 1991:46). Det er likevel viktig å huske på at flere ulike drakter kan ha eksistert samtidig, avhengig av sosiale lag, aldersgrupper, kjønn, temperaturer, regionale forskjeller og arbeidsmengde. Mine forsøk har vist at Teglespranget er funksjonelt som armvarmer for kvinner. Det mest påfallende funnet som kan benyttes for å argumentere for at Teglespranget var et benplagg, er et gravfunn fra 327AD i Fallward, nær Feddersen Wierde. I graven til en jente yngre enn ti år, ble det funnet sprang in situ rundt føttene, fra tærne og opp til kneet. (Kadereit 2005:15) Dette tyder på at det var anvendt som en sokk med fot, med mindre det er snakk om at liket er blitt surret inn i draktdeler, slik det var tilfelle ved Herjolfsnes (Østergård 2003:24). Frauke Kadereit tolket det som at piken var påkledd i graven (Kadereit 2005:12-15). Funnet kan tolkes som at sprang var en teknikk som ble anvendt til strømper med eller uten føtter. York-spranget er tubeformet som Teglespranget (Figur 40), noe som tyder på felles anvendelsesområde. Flere danske og tyske

³⁶ Eksempelvis kvinnegrav fra Døsen, haug 2, B6090

myrfunn viser at fotløse bensurringer var en innarbeidet idè i nordeuropeisk jernalder³⁷. Sprang er fleksibelt, men den brikkevevde kanten på Tegletuben begrenser passform. Vi har sett at omkretsen passer til smale ben. Størrelse og sammenligning med samtidig draktmateriale sannsynliggjør at spranget var benplagg for en ung person.

Figur 40 York-spranget. Mål: Lengde ca 51cm, diameter ca 38cm (eget foto). Startkanten er ikke bevart, til venstre sees avslutningskant med frynser (eget foto).

Det mønstrede båndet fra Helgeland må sees i forhold til flere ulike funn og teknikker. Fra romertid er det flere funn av enkle, brede brikkevevde dekorkanter fra kapper i nordtyske myrer (Schlabow 1976:50-68, Abb. 63-133), og i Donbæk og Vrangstrup i Danmark (Hald 1950:88-91). En norsk parallell er Gjeite-funnet fra 3-400AD (Hougen 1935:62-63).

Helgelandsbåndet, som har ca 7 brikker/cm og er ca 11,5 cm bredt, er ganske grovt i forhold til andre skandinaviske folkevandringstidsbånd³⁸. I følge Nockerts oversikt (1991), har norske bånd gjennomsnittlig 10-12 brikker per cm, og er 2,5-7,7cm brede. Svenske bånd har gjennomsnittlig 16 brikker per cm (Nockert 1991:93, 38-41). Få funn har tilsvarende dimensjoner som Helgelandsbåndet. Nærmest kommer de norske funnene Ugulen, med 80 brikker på 7,2 cm, og Veien, med 85 brikker på 7,7 cm, begge fra 500-tallet, og det svenske Borg-båndet med 10 brikker/cm, bredde på 7,4cm (Nockert1991:47-50,58-59). Båndene fra Veien, Ugulen og Borg er alle funnet sammen med hektespenner. Helgelandsbåndets lengde tyder derimot ikke på at en tolkning i tilknytning til mansjetter er naturlig. Det bredeste Borg-båndet lå ved midjen og i tilknytning med et tynt lag lær, slik at det kan ha fungert som belte (Nockert 1991:41). Helgelandsbåndet kan ha fungert som draktdekor eller belte. Fra ca 500BC, i Eberdingen-Hochdorf, har brikkevevde bånd inngått i veggdekor i en grav (Banck-Burgess 1999:70, 75). Billedvevene i Oseberg er bare 16-23cm brede (Hougen 2006:16). Det er mulig at Helgelandsbåndet har fungert som dekortekstil før deponering, som bildevevene fra Oseberg, Skog og Øverhogdal.

³⁷ Fotløse bensurringer: Danmark: Søgaards Mose 130BC (Hald 1980:34-37), Nord-Tyskland: Damendorf 2-300AD, Bernuthsfeldt, Thorsbjerg 150-200AD, Obenaltendorf 300AD (Schlabow 1976:88) I Alpe: Riesenferner 8-5BC (Bazzanella m.fl 2005:151-154)

³⁸ Bredde romertidsbånd: Gjeite: 123 brikker / 6,5cm = ca 19 br/cm. Donbæk: 150-160 brikker / 8cm= ca 19 br/cm. Vrangstrup grav 1: 70 brikker / 7-9cm= ca 8,5 br/cm.

Folkevandringstidens brikkevevkunst preges av to mønstringsteknikker; vridningsbasert og gobelenglignende teknikk, og disse fordeler seg ganske likt i materialet fra Norge og Sverige (Nockert 1991:92). Helgelandsbåndet har mest til felles med gobelengbåndene hva gjelder utførelse, mens mønsteruttrykket er mer som i de vridningsmønstrede. Nockerts gjennomgang av gobelenglignende bånd viser at mønstringen er basert på skiftevis blanke og mønstrede rektangulære felt (Nockert 1991:86-87), slik vi også gjenfinner det på Helgelandsbåndet. Mønsterfeltene er alltid startet og avsluttet med linjer i soumak (for å fiksure varptrådene) fra kant til kant (Nockert 1991:83-85). Dette tilsvarer mønstersystemet vi finner i Helgelandsbåndet, men her er soumaklinjene tvers over båndet rent dekorative, ettersom det veves snoredannende teknikk gjennom hele båndet. Gobelengteknikkens mønstertråder slynger seg rundt trådgrupper med ulike former for soumak, mens Helgeland så slynger de seg rundt brikkesnorer. Det er altså klare likhetstrekk i hvordan mønsteroppbyggingen er tenkt, selv om utførelsen i Helgelandsbåndet er en annen. Mansjettbånd er som oftest kun bevart i noen få cm lengde, men der vi har mer bevart, som på Ebebø, ser vi at mønsterfeltene var nonrepetitive (Nockert 1991:96). Dette gjør det vanskelig å slutte fra et mønsterfelt til et annet på Helgelandsbåndet, og er bakgrunnen for at jeg ikke presenterer noe rekonstruert mønsterforslag, slik Hougen gjorde (1933:60). I både hestehårsbåndene og Helgelandsbåndet er mønstringen basert på soumakteknikk, som var utbredt i folkevandringtid og senere (Nockert 1991:83-89; Walton Rogers 2007:83-84). Soumak har vært feiltolket som broderi både med Overhogdal, Snartemo V og Helgeland (Hougen 2006: 79; Hougen 1935:73).

Gobelenglignende bånd ser ut til å ha kombinert ull og hestehår, mens vridningsmønstrede bånd oftest er i ull. Brokadebånd innebærer stort sett edelmetall i mønsterinnslaget. Dekorveft i ull er sjeldent. Gobelengbåndene er særegne for Skandinavia (Nockert 1991:92), kun fire er kjent fra England. (Walton Rogers 2007:94) Fra Sutton Hoo Sf9 Mound finnes derimot et bånd fra slutten av 500-tallet, geometrisk mønstret med ull i soumakteknikk (Walton Rogers 2007:95, 185). Helgelandsbåndet er ikke alene om å ha tråder som flatterer ujevnt på baksiden; fra Mammen, 970AD, og Uvdal, Middelalder, (Hansen 1990:52, 55-56) er det tilfeller der tråden ”hopper” på baksiden, der hvor mønstertråden skal forflyttes fra felt til felt. Geometriske mønster som ligner det fra Helgeland har vi eksempler på fra Døsen, Øvre Berge, Snartemo II og V og Ebebø. Hougen påpeker likheter til samtidens metallarbeider (Hougen 1935:83), men slike mønstre er enkle og gjenfinnes over store avstander i tid og rom, så mønstervalget gir lite grunnlag for tolkning. Helgelandsbåndet kombinerer gamle og nye strømninger; med brede, enkle bånd fra romertid, og nye og avanserte mønstringsteknikker som oppstod i folkevandringtid.

Figur 41 Replika og Original av Orkenøy-hetten (Orkney Photographic 2002)

Frynser fra Teglefunnet har vært fastsydd på noe, sannsynligvis som dekor. Det finnes flere avbildninger av romere i kapper med frynser (Hald 1950:327), og flere nordtyske kapper har frynser (Schlabow 1976:Farbtafel 1). Et annet eksempel på draktplagg med brikkevevde frynser på, er en barnehette fra Orknøyene (Figur 41). Dette er også et myrfunn, C14 datert mellom 250-615AD. (Henshall 1954:6; Sanders 1997:20).

Farger: Rødt og blått utmerker seg i eldre jernalder i Norge. Rødfarge var importvare (Thingnæs 2007:94; Walton 1988). Diana Young har understreket hvordan farger kan inngå i, skape og understreke sosiale relasjoner (2006:179-181). Rødfargen i drakt har vært tolket som symbolsk (Bender Jørgensen 2003a:68). Penelope Walton Rogers betrakter rødt som høystatusfarge i anglosaxisk England. Det ser det ut til å hovedsakelig benyttes på mindre tekstiler, som kantinger av ulike slag (Walton Rogers 2007:235). Dette passer godt overens med Teglefunnets frynse, som ser ut til å være rød. En rødfarget dekorfrynse vil ha kunnet tilføre en drakt signalkraft av sosial eller religiøs betydning.

Gjennomgangen av ulike perspektiver som kan kaste lys over funnene fra Tegle og Helgeland har vist at de både håndverksmessig og tolkingsmessig kan sees som ledd i større tradisjoner. Jeg vil i det neste kapitlet oppsummere hvilke tolkningsmuligheter materialet åpner for, og se det i forhold til det vi kjenner til om samtidens religiøse og håndverksmessige tradisjoner.

6. Oppsummering og tolkningsmuligheter

I dette kapitlet skal jeg trekke konklusjoner ut fra mine materialanalyser, for så å tolke funnene med utgangspunkt i tekstilt material og funnkontekst. Jeg vil vende tilbake til de teoretiske aspektene jeg tidligere har berørt, for å sette det hele i en meningsfull ramme. Et av utgangspunktene jeg har valgt å strukturere min tolkning etter er van Baarens seks punkter for ”offer” (Kapittel 2.4). ”Offer”-tolkningen av våtmarksnedleggelse er hyppig anvendt, men lite informativ ettersom det er en svært generell påstand. Med bakgrunn i tidligere depotforskning aksepterer jeg at det kan dreie seg om religiøst betonte nedleggelse, og mener at jeg ikke begrenser tolkningsmulighetene i forhold til det spesifikke materialet, ved å anvende Baarens rammeverk. I lys av teorier om materiell kulturs biografiske liv vil jeg diskutere hvilken kunnskap vi kan utlede fra funnmaterialet utover de tekniske variantene funnene representerer.

6.1 Det nedlagte materialet: Biografi og metonymi

Med utgangspunkt i resultatene fra materialanalysen ønsker jeg å se hvilke betydningslag gjenstandene fra Tegle og Helgeland kan ha. Gjenstander kan ha biografier og få ekstra mening ut fra situasjoner, steder og mennesker de har vært assosiert med, og de kan ha metaforiske eller metonymiske betydninger, i tillegg til rent økonomisk verdi. Gjenstander kan være nøkkelsymboler for handlingssjangre, eller være singulariserte objekter på grunn av sin biografi.

Flere element ved Teglefunnet er preget av å ha en midlertidig form. Varpen, garnene og ullen preges av å være underveis i en håndverksprosess. Garn, ull og uferdige renninger har sin økonomiske verdi i at de kan omgjøres til tekstile produkter, de kan bli til noe. Jeg anser at ettersom de ble nedlagt i halvferdig tilstand må de ha inngått i et annet betydningssystem enn det økonomiske. Spranget, frynsen og stoffstykket er derimot gjenstander som har vært noe og hatt lengre biografier, de har hatt økonomisk verdi, og er ved nedleggelsen tatt ut av bruk. De tre gjenstandene har høy kvalitet; garnene er spunnet relativt tynt og jevnt, og frynsen og stoffstykket har trolig spor av importert farge. Spranget har vært reparert, frynsen har vært sydd fast på noe og det vevde fragmentet har trolig vært slitt før det ble nedlagt. Jeg mener det hefter noe midlertidig også over de tre brukte gjenstandene. De var fjernet fra de tekstile sammenhenger de hadde inngått i, og plasseringen sammen med uferdige tekstilsaker kan tyde på at de var i en mellomperiode før de ble gjenbrukt eller reproduisert. Det betyr at også disse gjenstandene må forstås i et ikke-økonomisk lys.

Sekken i Teglefunnet mener jeg er sydd sammen av et sekundært anvendt tekstil, ettersom stykkene er ujevnt tilskåret og stoffet har vært stoppet. Stoffets relativt lave kvalitet, sett sammen med de grove sømmene i sekken, hvorav en er sydd med råkantene ut, tolker jeg som at sekken kun var innpakning for det viktige, det som var inni. Ut fra tanker om materielle symboler og hvordan gjenstander fylles med biografier, mener jeg vi må tenke at tekstilene i funnet var valgt ut og nedlagt fordi de var ladet med mening. Elementene som har bruksspor kan ha vært oppbevart som halvfabrikata for gjenbruk eller modeller for reproduksjon. Alle delene i funnet vil ha hatt en viss økonomisk verdi, men videre bearbeiding ville vært påkrevd for å realisere denne verdien. Jeg mener det kan ha ligget andre typer verdilag implisitt i gjenstandene. Gjenstandenes biografi kan ha gitt tingene egenverdi, og sosial verdi utover det økonomiske. Det kan dreie seg om singulariserte draktelement som er blitt bevart på grunn av tilknytning til mennesket eller situasjonen det har vært båret i. Enright foreslår at visse tekstiler har blitt magisk ladet på grunn av ritualer under produksjonsprosessen (1996:118), men jeg vil understreke at tekstiler også kan ha blitt ladet ved å være sterkt forbundet til et menneske eller en periode i et menneskeliv. Også de uferdige gjenstandene vil ha hatt biografier, om enn kortere og mindre komplekse enn de brukte elementene. Garnene og varpen vil ha vitnet om håndverkeren og produksjonssituasjonen. Varpen i Teglefunnet kan metonymisk vise til all betydning av ”å veve”, garnene og ullen fra samme funn kan likeså vise til ”å spinne”. De to er naturlig etterfølgende oppgaver i en tekstil prosess, og jeg vil foreslå å tolke tekstilsakene som nøkkelsymboler for handlingssjangre, med fokus på overgangen fra ”å spinne” til ”å veve”.

I Helgelandfunnet er det meste tekstilmaterialet trolig lagt ned i brukt tilstand. De vevde tekstilene reflekterer draktdeler med jevnt over god kvalitet. Særegent er det brede og lange brikkevevde båndet, som i farge og dimensjon må ha vært et praktstykke, selv om teknikken langt fra er så tidkrevende og imponerende som brikkevevene i hestehår hos samtidens elite. Det lange båndet har enten kantet ett plagg eller fungert som dekortekstil. Dekortekstiler var økonomisk verdifulle og kunne tas fram i sosiale sammenhenger (Arwill Nordbladh 1998: 159). Båndet kan, utover den økonomiske verdien, ha vært ladet med mening både på grunn av at det var assosiert med spesielle mennesker eller situasjoner. Hår og klær er personlig ladede element, og kan fungere som metonymier for mennesket de har tilhørt. I både Tegle og Helgeland har noens hår og klær blitt nedlagt. Jeg vil framholde at ulike klær og hårfrisyrer kan ha vært forbundet med livssituasjoner, hendelser eller perioder, og som sådan ha vært ladet slik at det ikke kunne brukes i det videre liv. Fabech (2006:26) har foreslått at en del nedlagte gjenstander var ladede gjenstander som måtte behandles spesielt. Fabech sikter til kultgjenstander, men jeg mener at dette er en fruktbar vinkling overfor et langt større materiale, og bør samholdes med biografiteori.

Den tekniske materialanalysen åpner som jeg har vist for å spørre hvordan og hvorvidt tekstilene har vært i bruk, og hvilke metonymiske sammenhenger de kan fungere i. Hår som del av mennesket står her i en særstilling, etter som det må vise tilbake til enkeltmennesket. Tekstilers biografier har mer mangfoldige tolkningsmuligheter.

6.2 Det aktive mennesket: Aktørperspektiv

Det nedlagte materialet gir oss et utgangspunkt for å trekke noen slutninger om hvem menneskene bak handlingene var. Håndverksprodukter som tekstiler merkes av håndverkeren, i det de passerer gjennom hennes hender og formes av hennes håndverksmessige evner, og de valg og kreative muligheter denne har innenfor det sosiale kunnskapsfelt hun er sosialisert inn i. Tekstilmaterialiet gir grunnlag for å si noe om hvem som laget det, men mindre om hvem som nedla det. I tekstilene fra begge funn mener jeg vi kan se mer eller mindre tydelige spor av at valg håndverkeren tar er basert på kulturelle rammer. I folkevandringstid preges vevde tekstiler av en sterk ensrettethet. Z-spunnede, 2/2 kypertvevde tekstiler preger både mitt materiale og folkevandringstiden generelt. Ettersom periodene før og etter har et større utvalg av teknikker, må vi regne med at folkevandringstidens vevnader var begrenset av at håndverkerne tenkte ”inni boksen”. Kulturelle føringer heller enn håndverksmessige evner styrte valg av binding og spinning. Håndverk er både immateriell og materiell kunnskap; ettersom håndverkeren sosialiseres inn i en tradisjon er ikke alle valg nødvendigvis funksjonelle eller logiske sett med moderne øyne.

6.2.1 Håndverkeren: Tegle

Jeg mener at materialet i Teglefunnet kan gi mye informasjon om den eller de involverte håndverkerne, og deres håndverksmessige evner og valg tatt på bakgrunn av sosialisert forståelse av håndverket. I Teglefunnet er det benyttet både brikkevevde og rundvevde jarer. I varpen er det lagt opp til brikkevevde, i sekken er det benyttet rundvevde. Riktignok har stoffet i sekken vært sekundært anvendt til sekk, men dets lave trådtelling kan tyde på at håndverkerne bevisst benyttet ulik teknikk i forhold til stoffets anvendelsesområde. Stoffet i sekken er ikke nødvendigvis vevd av samme person som laget de andre stoffene, men dersom vi skal forutsette at bondekvinner holdt sin gård med tekstiler er det sannsynlig at de involverte var personer innenfor samme hushold. I spranget fra Tegle er det gjort et innovativt grep som ikke kjennes fra

andre steder: Kombinasjonen av brikkevev og sprang er funksjonell, men startkant er ikke nødvendig i sprang. Det kan se ut som om tradisjonen for brikkevevde startkanter har blitt utnyttet av en håndverker som forstod mulighetene i sitt håndverk godt. Hvorvidt den som laget spranget var den kreative håndverkeren som fant på kombinasjonen, eller kun hadde fått teknikken overlevert av sine læremestere, er mindre relevant.

Min utprøving av spranget, kombinert med analogier til andre fotløse benplagg i eldre jernalder, har vist at det høyst sannsynlig dreier seg om et plagg båret av et barn eller ungdom. Deler av garnet i funnet er svært ujevnt spunnet, noe som tyder på en mindre trent person, eller håndverker med sviktende evner på grunn av alder og sykdom. Det er også mulig at ujevnheten kan skyldes lav ullkvalitet. Jeg mener at kombinasjonen av størrelsen på spranget sett sammen med det ujevnt spunne garnet peker mot at spinnersken var en ung pike. Det må være snakk om to eller flere aktører; en ung håndverker; som spant det meste av garnet inkludert varpen, og en eller flere rutinerte håndverkere, som stod bak de finere kvalitetene i frynsen, stoffstykket og spranget. Etersom sprangstykket trolig har tilhørt et barn, er det ikke sannsynlig at det selv spant garnet til det opprinnelige sprangstykket. Det forekommer feil i spranget, så det er mulig at det ble spranget av eieren. Sprang er i seg selv en meget enkel teknikk, som ikke krever mange års erfaring for å beherske.

Jeg vil foreslå at en ung pike fra de litt høyere sosiale lag har vært involvert i Teglefunnet, på bakgrunn av kombinasjonen av en utrent håndverker, en leggvarmer i barnestørrelse og brukte gjenstander med høy kvalitet og prestisjefarger.

6.2.2 Håndverkeren: Helgeland

Den mønstrede brikkeveven fra Helgeland er et eksempel på bevisste håndverksmessige valg tatt i lys av den tradisjon håndverkeren er sosialisert inn i. Teknikken er ikke kjent fra andre samtidige funn, men veven kombinerer enkel brikkevev og soumaksting fra avanserte hestehårsbånd benyttet av samtidens elite. Teknikken kan sees som en forenklet fortolkning av mer avanserte dekorbånd. Håndverkeren kan ha forsøkt å omsette synsinntrykk med hjelp av tekniske løsninger hun kjente fra før: Soumakteknikken vil ha vært mer tidkrevende enn å føre en lanserende brosjeringstråd i skillet. Hvilke bruksområder båndet var tiltenkt vil ha vært med og formet håndverkerens valg. Jeg mener at den ujevne baksiden tyder på at denne ikke var ment å sees. Vi har ikke grunnlag for å tro at det var sting på begge sider av båndet, og det later til å være for tettvevd og stivt til å egne seg i draktsammenheng. Sannsynligvis er det derfor snakk om en del av et dekortekstil som kun skulle sees forfra. De fleste bevarte brikkevevde båndene i Nordens folkevandringstid stammer fra mer eller mindre

rike graver. Helgelandsbåndet, med tynt spunne tråder og rødfarget varp, peker mot noen med en viss økonomisk, tidsmessig, og håndverksmessig kapasitet.

De vevde tekstilene fra Helgeland faller innenfor de generelle tendensene i trådtetthet i perioden, kvaliteten på spinning og veving er jevn og uten store variasjoner. Sømmene er praktisk preget med sting som er tette nok til å gi sterke sømmer, men ikke unødvendig forseggjort og tidkrevende, slik som på eliteplagg som Högomdrakten (Nockert 1991:79). Mengden tekstiler og området disse ble funnet over tyder på at det er snakk om flere tekstiler og flere produsenter. Tekstilene viser derfor en kvalitetsmessig norm for hvilke evner kvinnene på folkevandringstidens gårder tilegnet seg gjennom et hverdagsliv som kyndige og sosialiserte tekstilhåndverkere. Hovedmengden av tekstiler vil ha vært tillaget og anvendt innenfor gårdsfellesskapet, selv om tekstilimport og profesjonalisering av tekstilhåndverket i økende grad preget eliten i folkevandringstid (Thingnæs 2007:103). Jeg tolker derfor tekstilene fra Helgeland som tillaget i en lokal kontekst. Den mønstrede brikkeveven kan, på grunn av rødfargen, ha vært tillaget innenfor de høyere samfunnslag.

6.2.3 Nedleggeren Tegle

I Teglefunnets tilfelle mener jeg det er sannsynlig at eieren av sekken med innhold var den samme som håndverkeren. Flere personer kan ha gått sammen om å legge sine tekstilsaker i sekken, men uansett om det dreier seg om en eller flere håndverkere, så er det sannsynlig at håndverkerne selv var involvert i nedleggelsen. Med unntak av spranget er det ingen av sakene i funnet som er meningsbærende utenfor en håndverkskontekst; alt må bearbeides videre for å få bruksverdi. De delene som har vært anvendt i klesplagg, trenger ikke lenger være knyttet til håndverkeren, men kan ha fått sin mening fra bæreren, og være nedlagt som ladede objekter. Sekken kan være nedlagt av håndverker selv, eller det kan også tenkes at det dreier seg om en surrogatbegravelse, hvor familie og nære relasjoner nedla avdødes eiendeler og ting assosiert med henne. Den tradisjonelle diskusjonen om hvorvidt det er individer eller kollektiver som står bak nedleggelse blir derimot irrelevant, ettersom vi ikke kan vite noe om hvem som bevitnet nedleggelsen. Jeg mener at spor av håndverkeren som individ i det spesielle materialet her åpner for mer konkrete svar enn i mange andre typer depotfunn.

6.2.4 Nedleggeren Helgeland

Helgelandstekstilene var produsert av kyndige kvinner, men også menn eide klær. Plaggene er for fragmentert til å bestemmes som manns- eller kvinneedrakt, men menns klær var trolig produsert av kvinnene i deres gårdsenheter. Funnet gir lite grunnlag for å besvare hvorvidt

nedleggelsen var kollektiv eller individuell, og jeg mener at dette er en problematisk måte å stille spørsmål til fortiden. I stedet for å projisere moderne individbevissthet og sosial skalering bakover i tid, er det kanskje mer relevant å stille spørsmål om hvem som deltok i fellesskapets ulike ritualer. Ut fra et arkeologisk material mener jeg at svaret må knyttes til menneskene som eide de nedlagte gjenstanderne. Derimot vet vi lite om hvilke og hvor mange mennesker som var til stede og ikke foretok nedleggelse. Det er et spørsmål som må besvares ut fra forskning på jernalderens sosiale strukturer; de som var til stede ved nedleggelsen var de som hørte sammen i et sosialt fellesskap hvor det var naturlig å dele spesielle religiøse situasjoner. Det kan dreie seg om en eller flere gårdsenheter, eller grupper fra disse satt sammen ut fra alder, kjønn eller andre kriterier. Deltagerne må ha kommet fra gårdsenheter med et visst overskudd, ettersom de kunne avse tekstilene. Det er uenighet om hvordan rødfarge skal tolkes. I eldre jernalder knyttes den mot elite og import (Thingnæs 2007:94), mens i yngre jernalder har rødt vært tolket som den frie bondens farge (Larsson 2007:285). Jeg velger å støtte meg på tolkningen tilknyttet eldre jernalder. Rødfargen i den mønstrede brikkeveven kan tyde på at nedleggelsen var del i mer avanserte sosiale strukturer, men kvaliteten minner lite om den samtidige elitens avanserte bånd.

I forbindelse med Helgelandfunnet har det vært diskutert om det dreier seg om en eller flere nedleggelse (2.3). Jeg mener at mengden tekstiler og flaten de var spredd ut over tyder på at det har blitt foretatt flere nedleggelse, sannsynligvis utført av flere personer. Før de tekstilene vi har bevart ble funnet, ble det gjort flere funn som ikke ble ivaretatt. Ettersom ett av disse ble beskrevet som *”en pakke tøy som var sammenrullet, som en barnereiv (..), og som var holdt sammen av en brosjé av sølv”* (Top.Ark.Ams 181/33)³⁹, må vi også anta at tekstilene ble nedlagt i hel tilstand. C-14 dateringene viser at funnene er fra samme periode; de gir bare fem års avvik mellom det brikkevevde båndet og fragmenter i gruppen D. Den snevre tidshorisonen forteller at nedleggerne stod i relasjon til hverandre, ettersom vi må anta at de var lokale.

I tilfellet Helgeland er ull, ulltråder, dekortekstil, klær og hår nedlagt. Klær og hår er tett sammenbundet med eieren og ganske sikkert nedlagt av denne, med mindre de er nedlagt i forbindelser med ritualer etter dennes død. I Eyrbyggarsaga brennes sengeklærne til en avdød (Helgadottir 1985:17). Dette er en ung kilde, men det er mulig at tekstiler knyttet til personer og hendelser måtte fjernes etter spesielle regler også i folkevandringstid, og at alle gjenstander ikke ble lagt i graver. Mange situasjoner i løpet av livets og årets syklus kan ha åpnet for nedleggelse. Jeg mener nøkkelen til forståelse kan ligge i det avklipte håret, siden det er så sterkt knyttet til eieren.

---

³⁹ Brev til Jan Petersen fra Knut Fægri, 29.05.1933. Fægri hadde intervjuet finner Thorvald Helgeland.

6.2.5 Nedleggelse av hår

Håroffer har forekommet til ulike steder og tider, og knyttes til begge kjønn. Mennesker som ofrer hår gir en del av seg selv, hår er meget personlig, og velegnet til å markere sosial status og identitet. Å nedlegge noe av seg selv kan som diskutert i kapittel 5.1.3 både endre stedet og menneskets identitet, og knytte disse to sammen. Van Gennep påpeker at håroffer ofte har vært en del av overgangsriter (Gennep [1909]1999:115), og dette kan være en mulig tolkningshorisont. Fra klassisk område er håroffer ved overgang til voksenliv og ektestanden godt belagt, men det er vanskelig å trekke for vidtrekkende analogier i forhold til dette materialet, ettersom håroffer forekommer i så mange ulike tider og steder i forhistorien. Vi kan ikke vite kjønnen på hvem som eide håret, på kontinentet bar også menn langt hår i perioden (Gansum 2003:198). De tvinnede hårsnorene i håret fra Helgeland ligner de tvinnede hårsnorene i Teglefunnet. Ettersom det er et klart kvinnelig preg ved dette funnet, kan vi kanskje anta at også håret i Helgeland er fra en kvinne, ettersom de vil ha hørt til innenfor samme kulturtradisjon og vi muligens her ser spor av en spesiell type frisyre.

6.3. Funnkontekst: Sted og rom

I kapittel 5.1 så vi at funnstedene er ulikt plassert i det bebodde landskapet, selv om de også har grunnleggende likheter. Rommets fjerde dimensjon er tidsaspektet, med både kronologisk, syklisk og menneskelivets tid, mens den femte dimensjonen kan tenkes som det kosmologiske rommet, landskapet slik det erfares sammenvevd med mentale forestillinger om det. For å forstå ritualer i landskapet må disse to forstås sammen, og sees ut fra mennesket som målestokk.

Nedleggelse kan ha funnet sted i forbindelse med bestemte tidfestede anledninger. Funnmaterialet mitt kan tolkes dit hen at det dreier seg om overganger mellom menneskelige faser, men det kan også dreie seg om andre typer rituelle anledninger. Klær bæres av mennesker overalt der de ferdes, og knyttes først til rom i situasjoner der mennesket bærer spesielle klær i spesielle rom. Tekstilers produksjonsrom var derimot hovedsakelig tilknyttet gårdstunet, selv om mer mobile sider ved tekstilproduksjon kan ha vært utført ellers i landskapet. Derimot er en renning ikke en meningsfull gjenstand å bære rundt, ettersom de fleste veverker vil være redd for at garnet skal floke seg. Dette er en gjenstand som er sterkt funksjonelt og biografisk knyttet til gårdshuset. Det er mulig at idet tekstilhåndverket ble tatt ut av sin romlige kontekst på Tegle, fikk det tilskrevet et nytt betydningsinnhold. Her vil jeg peke på det tidligere forskere har hevdet

om tekstiler i en religiøs-magisk sammenheng som et mulig betydningsinnhold, ettersom kvinnelige fruktbarhets- og skjebnemakter tilknyttet både vann og spinning/veving.

Sett i forhold til menneskenes arbeidslandskap er Teglefunnet i en sterkere tilknytning til gården enn Helgelandfunnet. Avhengig av vegetasjonen på Tegle i folkevandringstid, som er en ukjent faktor, dreier det seg her om et åpent landskap og et nedleggelsessted man kunne se fra gårdstunet. Helgeland ligger i utmark, kanskje beitemark, men innenfor rimelig gangavstand fra bebyggelsen. Om Teglefunnet ble nedlagt ved innmark eller nær utmark er ukjent. Skiftet mellom høyder med gårder og lavereliggende myrfelt vil ha gitt et landskap der villmark og gård var mindre oppdelt enn hva vi tenker oss i moderne gårdsdrift. Jeg mener det er et likhetstrekk mellom disse to funnstedene at de hverken er øde eller direkte tilknyttet gårdstunet. Nedleggelsen har funnet sted i periferien av arbeidslandskapet, men i et kjent landskap. Vann og våtmarker utgjorde det utilgjengelige i ellers kjente landskap. Det er grunn til å vurdere nedleggelsesstedene som liminalsteder innenfor det daglige arbeidslandskap. Det er flere elementer som peker ut stedene som overgangssoner, selv om vi ikke vet hvorfor akkurat disse stedene ble valgt framfor andre steder.

Nedleggelsesstedene Tegle og Helgeland er tilgjengelige steder som har inngått i ulike sosiale gruppers arbeidslandskap. I et samfunn som ikke skiller religiøse og profane sider ved livet trenger ikke helligsteder være tydelig adskilt fra hverdagens landskap. En tolkningsnøkkel kan være at nedleggelsene fant sted *i deres landskap*. Nedleggelse av personlige gjenstander kan knytte menneske og landskap sammen, og endre både sted og person. Særlig på Tegle, hvor nedleggelsen er fra første fase på gården, er det interessant å inkludere i en tolkning hvordan nedleggelse former og formes av relasjoner mellom sted, mennesker og nedlagt materiale.

6.4 Nedleggelsesmetode

Måten tekstilene ble nedlagt knytter seg til ytre rammer og sosial setting, men vi vet ikke hvorvidt nedleggelsene var hovedfokus eller biprodukt i en rituell situasjon. Vi kan forstå funnstedet med dets relasjon til andre menneskelige rom som ritualets innramming. Dette må sees sammen med at nedleggelse i våtmark inngikk i en større tradisjon, med den forståelsesramme dette framkalte hos deltagerne. Begge nedleggelsene fant sted i dels utmark, dels villmark, men var del av menneskers nære arbeidslandskap, Tegle i større grad enn Helgeland. Vannet, våtmarken, er felleselementet. Nedleggelse av tekstiler i vann har et klart endelig preg over seg ettersom vannet raskt vil ha forringet materialet. Det store området tekstilene på Helgeland ble funnet over, 20 m, kan indikere at det ble nedlagt mye tekstiler ved flere anledninger. Overleveringer om tidligere tapte funn fra Helgeland tyder på at tekstilene var

nedlagt hele. Dessverre er utgravningen svært sparsommelig dokumentert. En ny utgravning av Åsmyrtjønn vil kanskje avdekke flere tekstiler, og kanskje kunne besvare spørsmål om nedleggingsmetoden. Dedekam foreslo at Teglefunnet var nedlagt oppå bakken, slik som metallfunn i Danmark. Jeg mener derimot at han ikke da tok høyde for forskjellen i materiale, ettersom tekstiler utsatt for den type nedleggelse ville blitt mye raskere nedbrutt enn de metallsakene han sammenligner med. For å oppnå så velbevarte tekstiler mener jeg det er sannsynlig at disse forholdsvis raskt kom over i et konserverende og stabilt myrmiljø.

6.5 Mottager: Var funnene rettet mot noe eller noen?

Jeg tolker de to aktuelle nedleggelsene som spor av rituell aktivitet, men mener at vi ikke kan slutte direkte fra dette til at det nødvendigvis dreier seg om et offer spesifikt rettet mot visse guder eller makter. I tidlig depotlitteratur ble det fokusert på hvem nedleggelsene var rettet mot. Selv om kombinasjonen av nedlagt materiale og funnkontekst ikke gir grunnlag for å argumentere for ”profane” midlertidige nedleggelse, trenger ikke nedleggelsene være rettet mot uttalte guder eller makter. Som arkeologer kan vi vanskelig vite hva som veide tyngst ved nedleggelsen; at gjenstanden ble fjernet fra mennesker, eller at den ble overgitt til noe eller noen. Vi har sett at gjenstander kunne være sterkt ladet med biografier fra steder og personer, og derfor måtte fjernes fra dagliglivet. Jeg tenker her for eksempel på klær som har tilhørt avdøde, eller tekstiler som har markert spesielle situasjoner. Dersom det er riktighet i ideene om at visse sider ved tekstilproduksjon kunne være magisk belastet vil også dette ha ført til ladede tekstiler.

Gjenstandene kan ha blitt tatt ut av hverdagslivet på grunn av at de sammenhenger de har inngått i har gjort dem ladede, uten at det trenger å være spesifikt religiøse årsaker. Derimot mener jeg at valg av nedleggingssted tyder på at gjenstandene uansett har blitt forstått i en større sammenheng, og har blitt koblet opp mot nedleggers forståelse av stedets mytologiske verdi. Valg av nedleggingssted ikke er tilfeldig. Det er ført bred argumentasjon for at våtmarksnedleggelse knytter seg til religiøse forestillinger, og det er naturlig å anta at funnstedet peker mot sammenhenger med religiøse anstrøk. Teorier om førmoderne samfunns manglende skille på det religiøse og profane underbygger dette. Våtmarker har vært tolket som liminale og har vært knyttet til kvinnelige makter, skjebne og skjult visdom. Nedleggelse i et slikt miljø kan peke mot disse maktene. Vi kan ikke gå ut i fra at stedskonnotasjoner var statiske, men jeg mener at funnmaterialet i Teglefunnet kan underbygge en slik kobling .

Dersom gjenstandene er nedlagt som gaver til avdøde, som på Tegle vil ha vært en kvinne, kan det dreie seg om en form for gravgaver uten grav, og i forlengelse av dette en type

formødre kultus. Slike nedleggelse kan ha vært en måte å knytte mennesker til gården, slik både visse nedleggelse i yngre jernalder og bygging av gravhauger har vært tolket til inntekt for. Nedleggelse av tekstiler kan også ha vært faktiske gudegaver (Krogh 1970), noe funn av en påkledd trefigur fra Thorsbjerg, og muligens fra Ræbild og Wittermoor (Appendiks 9, tabell 7 og 8), kan underbygge (Capelle & Sanden 2001:33, 49). Näsström (2002b:200) tolker passasjen i Håvamål 49⁴⁰ om at trefigurer, enten Ask og Embla eller gudestatuer⁴¹, blir gitt klær. Akkurat som Ask og Embla ikke har liv før de har lagnad (Voluspå 17), er de ikke folk før de har klær; klær skaper folk og betegner deres sosiale skjebne. Nedleggelse av klær kan knyttes til å kle gudene, som en gave, eller til skjebne og sosial rolle. Fra klassisk område vet vi om ofring av barneklærne ved overgang til voksenlivet (Loven 2007:230; Ingstad 1961:33). Å legge fra seg sin gamle sosiale posisjon i en endelig kontekst, for så å kle på seg sin nye sosiale skjebne, mener jeg er en mulig tolkning av tekstilnedleggelse. Jeg mener det ikke er grunnlag for å trekke nærmere konklusjoner om hvorvidt nedleggelsen var tenkt som en konkret gave til guder eller makter, men dette kan ha vært en del av forestillingsrammene rundt nedleggelsene.

Et ”offer” kan innebære en gave til visse makter, samtidig som det er en mulighet for mennesker til å kvitte seg med gjenstander ladet med meningsinnhold som ikke er kompatibelt med deres sosiale rolle. På det viset kan nedleggelsen bidra til å forme det sosiale mennesket, og være et ledd i den rituelle transformasjonen av mennesket inn i dets ulike stadier og roller.

6.6 Motiv og intensjon

Nedenfor vil jeg trekke fram noen mulige rituelle situasjoner som materialet åpner for å bruke som tolkningsrammer. Fester knyttet til årssyklus og spesielle høytider i jernalder har vært forsøkt kartlagt (for eksempel Warmind 2004), men det er lite som knytter vårt materiale direkte til kjente tradisjoner. Gregor av Tours (Kapittel 5.2.2) beskriver ofring av klær, ull og mat i et vann under en slik årsfest, men likheten i form tilsier ikke nødvendigvis at innhold og kontekst er direkte overførbart mellom Sør-Frankrike og Rogaland.

Jeg vil ta utgangspunkt i de personlige elementene ved materialet. Hår og klær er gjenstander direkte knyttet til visse personer og deres status og sosiale relasjoner. Håndverksprodukter har et personlig preg, noe som er særlig viktig før produktet blir ferdigstilt. Underveis i prosessen er håndverker og materiale sterkt sammenbundet. Jeg mener at

---

⁴⁰ ”Klærne gav jeg på grønne vollen til to tremenn; de stod der som folk da de fikk seg klær, ussel er klelaus kar”. (Holm-Olsen)

⁴¹ Frøysbildet i Uppsala, Nerthusfiguren og Torgerd Holgabrud bar også klær (Näsström 2002:200).

strukturingsprosessen som virker mellom menneske og materiell kultur er grunnleggende for å kunne tolke det personlige aspektet ved gjenstandene fra Tegle og Helgeland. Det er en vekselvirkning der mennesker fyller ting med mening gjennom å leve med dem, for så at disse tingene virker tilbake og former menneskers bevissthet om gjenstandene, tid og sted i relasjon til menneskene selv. I begge funn er det gjenstander som er personlig ladede fra menneskene som formet, eide og bar dem; det kan være snakk om identitetsmarkører.

Jeg har argumentert for at brikkeveven fra Helgeland er et dekortekstil, og den kan ha vært benyttet for å markere spesielle anledninger. Dekortekstiler vil ha satt rammer for en situasjon, og bidratt til å lade situasjonen med mening, samtidig som tekstilet selv vil ha fått verdi ut fra den sosiale plasseringen. På et plan kan den også ha minnet de tilstedeværende om personen som tilvirket tekstilet.

Materialets personlige og biografiske kvaliteter peker mot to tolkningsmessige muligheter; Nedleggelse av gjenstander som tilhørte de levende, eller som tilhørte en avdød. Dersom nedleggelsene var knyttet til de levende, vil jeg vektlegge identitetsaspektet, og foreslå overganger i løpet av livet som aktuelle situasjoner for nedleggelse. Døden er også en overgang, men av et annet slag enn de sosiale reguleringene livets ritualer innebærer. Gjenstandene kan være nedlagt fordi de biografisk var knyttet til avdøde, og kunne fungere som en del av denne. Eiendeler, uavhengig av økonomisk verdi, som er fremstilt av eller har tilhørt en avdød kan være følelsesmessig ladede og umulig å gjenbrukes. Det kan ha vært nødvendig å fjerne disse ved rituell nedlegging. Andre muligheter er at det dreier seg om regulære offer til guder, eller at gjenstandene var magisk ladet. Flere tolkninger kan overlappes, og slutninger om nedleggelse i våtmark vil alltid være generelt formulert.

Hår har vært klippet ved overgangsriter til ulike steder og tider (Kapittel 5.2.1), og må som sees som et mulig tegn på at nedleggelsene har vært del av markering av skiftende livsfaser. De uferdige gjenstandene i Teglefunnet, og særlig varpen, kan ha vært en måte å markere en kvinnes inngang til livet som vevende kvinne, en uferdig varp kan vise til transformative prosesser. De brukte plaggrestene kan ha vært deler av hennes barneklær, og markert slutten på en epoke i livet til nedlegger. En så detaljert tolkning kan vi ikke applisere på Helgelandsfunnet, men jeg vil hevde at forekomsten av klær og hår her kan settes inn i en lignende sammenheng knyttet til identitet, selv om vi ikke kjenner kjønn og aldersgruppe på aktørene. Overgangsriter innebærer skifte av status og identitet. Å gå fra en status til en annen kan innebære å skifte klær, og oppgi de gamle. Teglefunnets spor av en ung håndverker er forenlig med en slik tolkning, også sett ut fra det Turner sier om at overgangsriter blottstiller sosiale byggestener, og Bordieus ord om å sosialiseres inn i sin skjebne. Ut fra dette er det naturlig å tenke seg at overgangsmarkering fra liten pike til voksen vil ha innlemmet tekstilhåndverket i sin

symbolbruk. Tekstilredskap i kvinnegraver fra eldre jernalder kan i lys av teorier om symbolsystemer underbygge at tekstilhåndverk også inngikk i andre rituelle situasjoner i kvinnelivet. Tekstilsymbolikken kan ha henspilt på de metaforer som tidligere er diskutert i tilknytning til tekstilredskaper; ære og kanskje mer magisk betonte kunnskaper.

Valget av våtmark som nedleggingssted kan ha satt rammer som brakte fram idèer om skjult kunnskap og kvinnelige makter, men uten at vi kan si i hvilken grad dette var en uttalt side ved nedleggelsen.

7. Sammenfatning

Utgangspunktet for denne oppgaven har vært å re-eksaminere de to funnene fra Tegle og Helgeland, for å se om det fortsatt var ny kunnskap å hente i dette materialet. Videre ønsket jeg å se på hvordan en slik ny gjennomgang kunne brukes til å trekke materialbaserte tolkninger.

Teknisk sett har mye nytt blitt avdekket gjennom den nye materialanalysen, både fordi jeg har vektlagt andre spørsmål enn Dedekam, Hoffmann og Hougen, og fordi jeg har benyttet eksperimentelle metodeveier. Rent analysemessig har jeg utover tidligere belyste kriterier inkludert beskrivelser av fiberbearbeidelse og tråddiametre, noe jeg fant verdifullt i den videre tolkningen av materialet. Jeg har registrert og dokumentert alle deler av materialet, noe som viste seg å være grunnleggende for å kunne trekke konklusjoner om hvordan brikkeveven fra Helgeland var laget, å kartlegge fordelingen av sømtyper og vevnader i Helgelandstekstilene og å avdekke hvordan sekken fra Tegle var sammensydd. Dokumentasjonen avdekket også noen element som tidligere hadde vært oversett, som at det fantes en rundvevd jarekant på Teglesekken, at Teglevarpen ikke var varpet likt gjennom hele bredden og at det fantes et bånd til i Helgelandsmaterialet. Ved bruk av eksperimentell metode mener jeg at jeg har lyktes i å kunne foreslå mer konkrete tolkninger av teknikken i Helgelandsbåndet, bruksområdene for Teglespranget, og hvor sannsynlig det er at garnhespe D er et nytt spranggarn. Informasjon om tetthet og garnkvalitet er nødvendig for å rekonstruere tekstiler. Komparativt materiale sammen med eksperimenter har gjort det mulig å konkludere at Teglespranget mest sannsynlig var et benplagg for en ung person.

Tolkningsmessig sett mener jeg den nye materialanalysen har åpnet for flere nye perspektiver på materialet. Det håndlagde tekstilmaterialet vitner om håndverkerens evner og sosialiserte valg, hår og klær peker mot individene som de har tilhørt. Jeg mener derfor det har vært fruktbart å benytte et aktørperspektiv. Det er den nye analysen av funnet fra Tegle som har gitt flest nye faste holdepunkter, ettersom jeg her mener det er åpning for å tolke både kjønn, aldersgruppe og sosial tilhørighet for minst en av aktørene. Dette materialet viser også en rekke spor av tekstiltekniske valg. Mengden funnmateriale fra Helgeland hindrer et like klart bilde av aktørene, ettersom langt flere personer later til å ha bidratt til nedleggelsene enn på Tegle. Sett i lys av Teglefunnet og kilder om tekstilhåndverkets sosiale konnotasjoner i eldre jernalder har det likevel også vært mulig å foreslå kjønn og sosial tilhørighet ut fra Helgelandsmaterialet.

C-14 dateringen til folkevandringstid gir grunnlag for å se materialet i forhold til andre tekstiler, og viser at funnene hovedsakelig følger samtidens tekstile normer. Sammenligning

med andre funn har blant annet belyst bruksområder for spranget og frynsen, og vist hvordan valg av teknikk i det mønstrede båndet fra Helgeland blander eldre og nyere dekortradisjoner, og er resultat av de rammer håndverkeren er sosialisert inn i. Ut over å belyse materialets tekniske og bruksmessige side, har sammenligningsmaterialet vært nyttig for å underbygge tolkninger omkring de handlende menneskene. Ved å se på hvordan tekstilene i mine funn framtrer i forhold til gravfunn fra den sosiale eliten har det vært mulig å vurdere tekstilenes sosiale kontekst. I noen av gjenstandene peker fargebruk mot høyere sosiale sjikt.

Jeg valgte å trekke inn sammenligningsmateriale av myrfunn som kan tenkes å spille på samme typer assosiasjonsregister som Tegle og Helgeland. Dette for å undersøke hvor særegne mine to funn er. Det viste seg at det er funnet relativt mange tekstilnedleggelse i nordeuropeiske myrer, så det kan være verdt å vurdere dette som en egen funngruppe, muligens koblet til funn av tekstilredskaper og linbunter. Nedleggelse av samme type materiale kan ha inngått i mange ulike meningshorisonter, men nedleggelse av tekstilt materiale, artefakter knyttet til produksjonsprosessen og hår, kan ha vært forstått innenfor visse sosiale rammer. Noen slike mulige tolkningsrammer finner vi spor av i ulike typer skriftlige kilder, og kan knyttes opp mot skjebne, magi og visdom, men også kvinnelig håndverksidentitet. Nedleggelse i våtmark kan forstås både som en måte å fjerne noe fra mennesker, og å gi det til overnaturlige makter vi vanskelig kan definere nærmere.

Gjennomgangen av funnstedenes beliggenhet i forhold til menneskelig landskap, visuelt, bebodd eller mytologisert, har vist at både Tegle og Helgeland, på hvert sitt vis, ligger i overgangssoner i landskapet, og kan tenkes å ha innehatt liminale kvaliteter. Nedleggelse kan knytte mennesker til stedet. På Tegle kan en slik identitetsrelatert tolkning være relevant, ettersom nedleggelsen fant sted nær gården, og jeg mener det er nærliggende å tolke situasjonen sekken har blitt nedlagt i tilknytning til som et overgangsritual. Denne slutningen er basert på kombinasjonen av hva vi kan si om alder og ferdighet hos minst en av aktørene, sammen med halvferdige tekstilsaker og brukte element som kan ha inngått i for eksempel barneklær. Helgeland har en mer tilbaketrukket beliggenhet, og kan forstås inn i flere typer sammenhenger. Kombinasjonen av personlige effekter og et mulig dekortekstil kan også peke mot overgangsriter og identitetsbygging, men mindre tydelig enn materialet fra Tegle.

Min undersøkelse av funnene fra Tegle og Helgeland har vist at det kan være mye kunnskap å hente ved se på gammelt tekstilmateriale på nytt. Kombinasjon av funnkontekst og material i disse to funnene muliggjør en materialbasert tolkning knyttet mot et aktørperspektiv. Tekstilt materiale har, på grunn av det sterke personlige aspektet som hefter ved håndverk og klær, unikt potensiale som kilde til fortidige menneskers liv og forståelseshorisonter.

8. Litteratur og kilder

AmS (2008) *Fornminner.no: Tinghaug – Krosshaug – Dysjane*. [Internett] Stavanger, Arkeologisk museum i Stavanger. Hentet fra: < <http://www.fornminner.no/AmS/01-04-klepp/gronhaug-tinghaug.htm>>[benyttet 19.01.2008]

Andersson, E. (2003a) *Tools for textile production from Birka and Hedeby*. Birka studies, 8. Stockholm, Riksantikvarieämbetet.

Andersson, E. (2003b) Textile production in Scandinavia during the Viking age. I: Bender Jørgensen, L., Banck-Burgess, J. & Rast-Eicher, A. red. *Textilien aus archäologie und Geschichte. Festschrift für Klaus Tidow*. Neumünster, Wachholtz.

Andrèn, A. (1991) Guld och makt – en tolkning av de skandinaviska gullbrakteatens Funktion. I: Fabech, C. & J. Ringtved, red. *Samfundsorganisation og regional variation: Norden i romersk jernalder og folkevandringstid. Beretning fra 1. nordiske jernaldersymposium på Sandbjerg Slot 11-15. april 1989*. Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter, bind 27. Århus, Jysk Arkæologisk Selskab, I kommission hos Aarhus Universitetsforlag, s. 245-258.

Andrèn, A. (2002) Platsernas betydelse. Norrön ritual och kultplatskontinuitet. I *Plats och praxis: studier av nordisk förkristen ritual*. Jennbert, K., Andrén, A. & Raudvere, C. red. Vägar till Midgård, bind 2. Lund, Nordic Academic Press, s. 299-342.

Arbman, H. (1945) *Käringsjön – studier i Hallandsk järnålder*. Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademiens handlingar, bind nr. 59:1 Stockholm, Wahlström & Widstrand.

Arwill-Nordbladh, E. (1998) *Genuskonstruktioner i Nordisk vikingatid – för och nu*. Gotarc – Gothenurg archaeological theses, series B, no 9. Doktorgradsavhandling, Göteborg universitet.

Baaren, T. P. v. (1964) Theoretical speculations on sacrifice. *Numen* XI, s 1-12.

Bank-Burgess, J. (1999) *Hochdorf IV. Die Textilfunde aus dem Späthallstattzeitlichen Fürstengrab von Erdingen-Hochdorf (Kreis Ludwigsburg) und weitere Grabtextilien aus*

Hallstatt- und Lateneszeitlichen Kulturgruppen. Forschungen und Berichte zur vor-und frühgeschichte in Baden-Württemberg, b 70. Stuttgart, Konrad Theiss Verlag.

Barber, E. (1994) *Womens's work: The first 20 000 years. Women, cloth, and society in early times*. New York, W.W Norton & Co.

Barrett, J. C. (2003) The mythical landscapes of the british Iron Age I: Ashmore & Knapp, red. *Archaeologies of Landscape – contemporary perspectives*. Oxford, Blackwell, s. 253-268.

Bazzanella, M et al. (2005) Iron Age Textile artefacts from Riesenferner/Vedretta di Ries (Bolzano/Bozen – Italy). I Bicheler, P. et al. red. *Hallstatt textiles - Technical analysis, Scientific Investigation and experiment on Iron age Textiles*. BAR International Series 1351. Oxford, Hadrian books, s. 151-160.

Becker, C. J. (1948) *Mosefundne lerkar fra yngre stenalder: Studier over Tragtbaegerkulturen i Danmark*. Akademisk avhandling, Københavns universitet. København, i kommission hos Gyldendalske bogh.

Becker, C.J. (1968) Zur Frage der eisenzeitlichen Moorgefässe in Dänemark. I: Jankuhn, H. red. *Vorgeschichtliche Heiligtümer und Opferplätze in Mittel-und Nordeuropa. Bericht über ein Symposium in Reinhausen bei Göttingen in der Zeit vom 14. Bis 16. Oktober 1968*. Philologisch-Historische Klasse, Dritte Folge, Nr 74. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, s. 119-166.

Bell, C. (1997) *Ritual – perspectives and dimensions*. Oxford, Oxford university press.

Bender, B. (1993) Introduction. Landscape-meaning and action. I Bender, B. red. *Landscape. Politics and perspectives*. Oxford, Berg, s. 1-17.

Bender Jørgensen, L. (1986) *Forhistoriske tekstiler i Skandinavien*. Nordiske Fortidsminder, serie B, Bind 9. København, Det kongelige nordiske oldskriftselskab.

Bender Jørgensen, L. (1992) *North European Textiles: until AD 1000*. Århus, Århus University Press.

Bender Jørgensen, L. (2003a) Krigerdrakten i folkevandringstiden. I: Rolfsen & Stylegar, red. *Snartemofunnene i et nytt lys*. Universitetets kulturhistoriske museer, skrifter nr 2. Oslo, universitetet i Oslo, s. 53-79.

Bender Jørgensen, L. (2003b) The epistemology of craftsmanship. I Bender Jørgensen, Bank-Burgess & Rast-Eicher, red. *Textilien aus archäologie und geschichte. Festschrift für Klaus Tidow*. Neumünster, Wacholtz Verlag, s. 30-36.

Bender Jørgensen, L. (2007) Archaeological Textiles between arts, crafts and science. I: Rast-Eicher, A. & Windler, R. red. *Archaeological Textilfunde – archaeological Textiles. Nesat IX. Braunwald, 18-20. Mai 2005*. Ennanda, ArcheoTex, s. 8-11.

Berge, V. (2003) *Det synlege og det usynlege – gender og kjønn i romertid. Ei analyse av eit vestnorsk gravmateriale*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.

Berulfsen, B. (1965) *Fremmedordbok*. Oslo, Gyldendal Norsk forlag

Bjartmarsdóttir, G. (1991) Vättetro i isländska huldrefolksägnar. I Steinsland, G. red. *Nordisk hedendom – et symposium*. Odense, Odense universitetsforlag, s. 41-46.

Bourdieu, P. (1996). *Symbolisk makt*. Artikler i utvalg. Oslo, Pax forlag.

Bradley, R. (1990) *The passage of arms. An archaeological analysis of prehistoric hoards and votive deposits*. Cambridge, Cambridge university press.

Bradley, R. (1993) *Altering the earth – the origins of monuments in Britain and continental Europe. The Rhind Lectures 1991-92*. Society of Antiquaries of Scotland. Monograph series number 8. Edinburgh, Society of Antiquaries of Scotland.

Bradley, R. (2000) *An Archaeology of Natural places*. London, Routledge.

Bradley, R. (2005) *Ritual and domestic life in prehistoric Europe*. London, Routledge.

Brink, S. (2001) Mythologizing Landscape. Place and space of cult and myth. I: Stausberg, M. et al. Red. *Kontinuitäten und Brüche in der Religionsgeschichte: Festschrift für Anders*

Hultgård zu seinem 65. Geburtstag am 23.12.2001. Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde. Bind nr 31. Berlin, Walter de Gruyter, s. 76-112.

Brink, S. (2004). Mytologiska rum och eskatologiska foreställningar i det vikingatida Norden. I: Andrèn, A., Jennbert, K. & Raudvere, C. red. *Ordning mot kaos – studier av nordisk förkristen kosmologi*. Vägar till midgård: 4. Lund, Nordic Academic Press, s. 291-316.

Brøndsted, J. (1958) *Danmarks Oldtid, bind 2: Bronzealderen*. København, Gyldendal.

Brøndsted, J. (1966) *Danmarks Oldtid, bind 3: Jernalderen*. København: Gyldendal

Bukkemoen, G. B. (2006) *Alt har sin plass – stedsidentitet og sosial diskurs på Jæren i eldre jernalder*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Oslo.

Busch, R. et al. (2000) *Opferplatz und Heiligtum: Kult der Vorzeit in Norddeutschland*. Veröffentlichung des Helms-Museums Bind nr: Nr.86. Neumünster, Wachholt

Capelle, T. & Sanden, W. v. d. (2001) *Mosens guder. Antropomorfe trefigurer fra nord og nordvest Europas fortid*. Silkeborg, Silkeborg museum.

Christensen, A. E. & Nockert, M. red. (2006) *Tekstilene*. Osebergfunnet, bind IV. Oslo, Universitetets Oldsaksamling.

Ciszek, M. (2007) The academic craftsman - a discussion on knowledge of craft in textile research. I Gillis & Nosch, red. *Ancient textiles. Production, crafts and society: proceedings of the first international conference on ancient textiles, held at Lund, Sweden, and Copenhagen, Denmark, on March 19-23, 2003*. Oxford, Oxbow books, s. 13-16.

Clunies Ross, M. (1998) *Hedniska ekon – myt och samhälle i fornnordisk litteratur*, Gråbo, Anthropos.

Collingwood, P. (1974) *The Techniques of sprang – plaiting on stretched threads*. London, Faber & Faber.

Collingwood, P. (1982) *The Techniques of tablet weaving*. London, Faber.

- Collingwood, P. (1996) *The Techniques of tablet weaving*. Arkansas, Robin & Russ.
- Cottica, D. (2007) Spinnig in the roman world: from everyday craft to metaphor of Destiny. I Gillis & Nosch, red. *Ancient textiles: production, crafts and society: proceedings of the first international conference on ancient textiles, held at Lund, Sweden, and Copenhagen, Denmark, on March 19-23, 2003*. Oxford, Oxbow books, s. 220-228.
- Crowfoot, G.M. (1956) The braids, the tabletwoven braids. I: Battiscombe, C.F. red. *The relics of Saint Cuthbert*. Oxford, Durham Cathedral, s.433-452.
- Dedekam, H. (1924) Et tekstilfund i myr fra romersk jernalder. *Stavanger Museums Aarshefte*. 1921-24, s.3-29, s. 1-57.
- Dedekam, H. (1925) To tekstilfund fra folkevandringstiden – Enebø og Snartemo. *Bergens Museums Aarbog*. 1924-25.
- DeMarrais, E. (2004) The materialization of culture. I DeMarrai, E, Gosden, C. & Renfrew, C. red. *Rethinking materiality; the engagement of mind with the material world*. DeMarrai, E, Gosden, C. & Renfrew, C. red. Exeter, McDonald institute for archaeological research, s. 11-22.
- Dobres, M.A. (2000) *Technology and social agency – outlining a practice framework for archaeology*. Oxford, Blackwell.
- Emery, I. (1995 [1966]) *The primary structures of fibres. An illustrated classification*. Washington, Thames and Hudson.
- Eniro Norge AS (2008) *Gule Sider* [Internett] Oslo, Eniro Norge AS. Hentet fra: <<http://www.gulesider.no/kart>>[benyttet 18.01.2008].
- Enright, M. J. (1996) *Lady with a Mead cup – Ritual, Prophecy and Lordship in the European Warband from La Tène to the Viking Age*, Dublin, Four courts press.

Fabech, C. (1989) Sydskandinaviske offerfund som kilde til jernalderens religion og ideologi. I: Larsson, L. red. *Arkeologi och religion, Rapport från arkeologidagerna 16-18 januari 1989*. Report series no. 34. Lund, Lunds universitet, s. 107-118.

Fabech, C. (1991) Samfundsorganisation, religiøse ceremonier og regional variation. I: Fabech, C. & Ringtved, J. red. *Samfundsorganisation og regional variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringstid. Beretning fra 1. nordiske jernaldersymposium på Sandbjerg Slot 11-15. april 1989*. Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter, bind 27. Århus, Jysk Arkæologisk Selskab, I kommission hos Aarhus Universitetsforlag, s. 283-304.

Fabech, C. (2006) Centrality in Old Norse mental landscapes: a dialogue between arranged and natural places? I Andrèn, A, Jennbert, K., & Raudvere, C. red. *Old Norse religion in long term perspectives. Origins, changes, and interactions. An international conference in Lund, Sweden, June 3-7, 2004*. Vågar till Midgård 8. Lund, Nordic Academic Press, s. 26-32.

Fischer, C. (2007) *Tollundmanden – gaven til guderne. Mosefund fra Danmarks forhistorie*. Silkeborg, Hovedland.

Flint, V.I.J. (1991) *The rise of magic in early medieval Europe*. New Jersey, Princeton university Press.

Fontijn, D. R. (2003) *Sacrificial landscapes: cultural biographies of persons, objects and "natural" places in the bronze age of the southern Netherlands, c.2300-600 BC*. Doktorgradsavhandling ved universitetet i Leiden. Leiden, Universiteit Leiden.

Fransèn, A. M. & Nockert, M. (1992) *Bonaderna från Skog och Överhogdal och andra medeltida väggbeklädnader*. Stockholm, Kungl. Vitterhets Historie och antikvitets akademien

Frazer, J. G. (1963 [1922]) *The golden bough – a study in magic and religion*. London, Macmillian & Co.

Gansum, T., Jerpåsen, G., & Keller, C. (1997) *Arkeologisk landskapsanalyse med visuelle metoder*. AmS-varia, bind 28. Stavanger, Arkeologisk museum i Stavanger.

Gansum, T. (2003). Hår og stil og stilig hår: om langhåret maktsymbolikk. I *Snartemofunnene i nytt lys*. Red. Rolfsen, P og Stylegar, F. Universitetets kulturhistoriske skrifter nr 2, Oslo: Universitetet i Oslo, s. 191-221.

Garnes, T. S. (2006) *Åkle bruka ved dåp, konfirmasjon, vigsel og gravferd. Fra utstillingen Dialog - "Tekstilar bruka i rituell samanheng i kristen og muslimsk kontekst", Vinje 13. oktober - 3. desember 2006*. [Internett] Vinje, Tone Svalastog Garnes. Hentet fra:<<http://www.grungebru.com/dialog/aakle.html>> [benyttet 10.01.08]

Geijer, A. (1972). *Ur textilkonstens historia*. Stockholm, Gidlunds.

Geisslinger, H. (1968) Soziale Schichtungen in den Opferdepots der Völkerwanderungszeit. I: Jankuhn, H. red. *Vorgeschichtliche Heiligtümer und Opferplätze in Mittel-und Nordeuropa. Bericht über ein Symposium in Reinhausen bei Göttingen in der Zeit vom 14. Bis 16. Oktober 1968*. Philologisch-Historische Klasse, Dritte Folge, Nr. 74. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, s. 198-214.

Genep, A. v. (1999 [1909]) *Rites de passage. Overgangsriter*, Oslo, Pax Forlag.

Giddens, A. (1984) *The constitution of society: Outline of the theory of Structuration*. Cambridge, Polity Press.

Gjessing, H. (1915) Et gammelt kultsted i Sandeid: Frugtbarhetsgudeparets dyrkelse i Ryfylke på Jæderen. *Maal & Minne*, 1915, s. 65-79.

Glob, P.V. (1951) *Ard og plov i Nordens Oldtid*. Århus, Aarhus Universitetsforlag.

Grimm, O. (2006) Tunanlegg på Jæren og det europeiske kontinentet. I *Hauk ok Heidni*, 2006, nr 4, s. 3-10.

Grimstvedt, M. (2005) Tekstilane i myra. *Fra Hauk ok Heidni*, 2005, nr 2

Grömer, K. (Unpubl.) Bronze Age Textiles from Central Europa. Finds from Austria and neighbouring countries. I: Mannereng, U. & Gleba, M. red. *Textiles in Context. New Research on Ancient Danish and European Textiles*. Utgis 2009.

Göransson, M. (1994) *Arkeologi och trosföreställningar, spår av förkristen nordisk religion på artefakter från yngre järnåldern*. C-uppsats i arkeologi, Lund universitet.

Görman, M. (1989) Hur kan man använda arkeologisk material i religionshistorisk forskning? Några metodiska överväganden och tolkningsförsök. I: Larsson, red. *Arkeologi och religion, Rapport från arkeologidagarna 16-18. Januari 1989*, report series no. 34. Lund, Lunds universitet, s. 31-42.

Hagberg, U. E. (1967) *The votive deposits in the Skedemosse fen and their relation to the Iron-Age settlement on Öland, Sweden*. The Archaeology of Skedemosse, bind 2. Uppsala, The Royal Swedish Academy of Letters, History and Antiquities.

Hald, M. (1950) *Olddanske tekstiler: komparative tekstil- og dragthistoriske studier paa grundlag af mosefund og gravfund fra jernalderen*. Nordiske Fortidsminder, bind Nr 5. København, i kommission hos Gyldendalske boghandel.

Hald, M. (1962) *Jernalderens Dragt*. København, Nationalmuseet.

Hald, M. (1980) *Ancient Danish textiles from bogs and burials – a comparative study of costume and iron age textiles*. Publications of the national museum, Archaeological – historical series XXI. København, Nasjonalmuseet.

Hammarlund, L. (2004) Handicraft Knowledge Applied to Archaeological Textiles – Fabric Thickness and density: a method of grouping textiles. *Archaeological textiles newsletter* 39, s 7-11

Hanisch, M. (2001) *Gravritualer – fortellinger om ære? – et nytt perspektiv på vestnorsk gravmateriale fra romertid og folkevandringstid*. Upublisert hovedoppgave, Universitetet i Bergen

Hansen, E. (1990) *Brikvævning: historie, teknik, farver, mønstre*. Højbjerg, Hovedland.

Hauge, A. (2007a) *Arild Huges runer: Danske runeinnskifter med eldre runer*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <http://www.arild-hauge.com/danske_runeinnskifter1.htm> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A. (2007b) *Arild Huges runer: Norske runeinnskifter med de yngre runer*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/innskifter1.htm>> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007c) *Arild Huges runer: Vesterhavsoyenes runer*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/vesterhavsruner.htm>> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007d) *Arild Huges runer: Danske runeinnskifter fra vikingtid*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <http://www.arild-hauge.com/danske_runeinnskifter2.htm> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007e) *Arild Huges runer: Runeinnskifter fra Västergötland*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/se-runeinnskifter-vaestergoetland.htm>> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007f) *Arild Huges runer: Norske middelalderruner*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/innskifter3.htm>> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007g) *Arild Huges runer: Byruner fra norsk middelalder*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/innskifter4.htm>> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007h) *Arild Huges runer: Islandske runer*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/islandruner.htm>> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007i) *Arild Huges runer: Danske runeinnskifter fra middelalderen*. [Internett] 10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <http://www.arild-hauge.com/danske_runeinnskifter3.htm> [benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007j) *Arild Hauges runer: Runeinnskifter fra Småland*. [Internett]10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/se-runeinnskifter-smaaland.htm>>[benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007k) *Arild Hauges runer: Runeinnskifter fra Uppland*. [Internett]10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/se-runeinnskifter-uppland.htm>>[benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007l) *Arild Hauges runer: Runeinnskifter fra Värmland*. [Internett]10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/se-runeinnskifter-vaermland.htm>>[benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007m) *Arild Hauges runer: Runeinnskifter fra Gotland*. [Internett]10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/se-runeinnskifter-gotland.htm>>[benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007n) *Arild Hauges runer: Runeinnskifter fra Medelpad*. [Internett]10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/se-runeinnskifter-diverse.htm#mp>>[benyttet 02.01.2008].

Hauge, A (2007o) *Arild Hauges runer: Grønlandske runer*. [Internett]10.10.2007. Århus, Arlid Hauge. Hentet fra: <<http://www.arild-hauge.com/gronrune.htm>>[benyttet 02.01.2008].

Hedeager, L. (1991) Gulddepoterne fra eldre germanertid – forsøg på tolkning. I: Fabech, C. & Ringtved, J. red. *Samfundsorganisation og regional variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringstid. Beretning fra 1. nordiske jernaldersymposium på Sandbjerg Slot 11-15. april 1989*. Jysk Arkæologisk Selskabs skrifter, bind 27. Århus, Jysk Arkæologisk Selskab, I kommission hos Aarhus Universitetsforlag, s. 203-210.

Hedeager, L. (1999) Sacred topography: Depositions of wealth in the cultural landscape. I: Gustafsson, A. & Karlsson, H. red. *Glyfer och arkeologiska rum – en vänbok till Jarl Nordblad*. Gotarc Series A vol. 3. Göteborg, Göteborg University, Department of Archaeology, s. 229-252.

Hedeager, L. (2003) Kognitiv topografi: Ædelmetaldepoter i landskapet. I

Snartemofunnene i nytt lys. Red. Rolfsen, P. og Stylegar, F. Universitetets kulturhistoriske skrifter nr 2, Oslo: Universitetet i Oslo, s. 147-165

Hedeager, L. (2004) Åsgård rekonstruert? I: Melheim, L, Hedeager, L. & Oma, K. red. *Mellom himmel og jord. Foredrag fra et seminar om religionsarkeologi, Isegran 31. Januar – 2. Februar 2002*. Osle Archaeological Series. Nr 2. Oslo, Universitetet i Oslo, s. 156-183.

Heide, E. (2006) *Gand, seid og åndevind*. Doktoravhandling, Universitetet i Bergen.

Heidegger, M. (1977) *The question concerning technology and other essays*. New York, Garland Publishers

Helgadóttir, G. P. (1985) Kvinner og legekunst i den norrøne litteraturen. I: *Kvinnearbeid i Norden fra vikingetid til reformasjonen, foredrag fra et nordisk kvinnehistorisk seminar i Bergen 3-7 august 1983*. Bergen, Universitetet i Bergen, s. 15-19.

Henshall, A. (1951) Note on an early stocking in “sprang” technique found near Micklegate bar, York. *Annual Report & Transactions of the Yorkshire philosophical society*, 1950, s. 22-24.

Henshall, A. (1954) Early textiles found in Scotland, Part I. *Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland*, vol. 86, s 1-29.

Hjørungdal, T. (1988) Kan man identifisere kvinners arbeid utifra graver? *I Gravskick och gravdata – rapport från arkeologidagarna 13-15 januari 1988*. Iregren, Jennbert, & Larsson, red. Report series, Lunds universitet. Arkeologiska institutionen, Bind nr: 32. Lund, Lunds universitet, s. 115-120.

Hjørungdal, T. (1989) Noen aspekter på tolkning av gravgods i eldre jernalder: kan gravgods belyse kult ? I Larsson, red. *Arkeologi och religion, Rapport från arkeologidagarna 16-18 januari 1989*, Report series no. 34. Lund, Lunds universitet, s. 99-106.

Hjørungdal, T. (1991) *Det skjulte kjønn: patriarkal tradisjon og feministisk visjon i arkeologien belyst med fokus på en jernalderkontekst*. Acta archaeologica Lundensia, Series in 8, bind 19, Lunds universitet, Lund, Almqvist & Wiksell.

- Hodder, I. (1982). Ch. 9. Implications for archaeology. I: *Symbols in action: Ethnoarchaeological studies of material culture*. Cambridge, Cambridge University Press, s. 185-211.
- Hoffmann, M. og Trætteberg, R. (1959) Teglefunnet. *Stavanger museums årbok* 1959, s 41-60.
- Hoffmann, M. (1964) *The warp-weighted loom: Studies in the history and technology of an ancient implement*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Hoffmann, M. (1988) Textile implements: Identification in archaeological finds and interpretation in pictorial sources. I Bender Jørgensen, L., Magnus, B. & Munksgaard, E. red. *Archaeological textiles: report from the 2nd NESAT symposium 1.-4.5. symposium 1.-4.5.1984* Bind 2, i Arkæologiske skrifter Københavns Universitet. København, Københavns universitet, s. 232-247.
- Hofseth, E. H. (1985) Spinnehjul – symbolet for kvinne. *Fra hauk ok heidni*, nr 2, s. 213-219.
- Holm-Olsen, L. red. (1993) *Edda-dikt*. Oslo, Cappelen.
- Hougen, B. (1933) Helgelandfunnet. Et myrfunn av tekstiler fra eldre jernalder. *Stavanger Museums Årshefte*. 1930-32, s. 55-75.
- Hougen, B. (1935) *Snartemofunnene: Studier i folkevandringstidens ornamentikk og tekstilhistorie*. Norske oldfunn, bind 7. Oslo, Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo
- Hougen, B. (2006) Billedvev. I: *Tekstilene*. Christensen, A. E. og Nockert, M. red. Osebergfunnet, bind IV. Oslo, distribuert ved Universitetets Oldsaksamling, s.15-135.
- Hultkrantz, Å. (1973) *Metodvägar inom den jämförande religionsforskningen*, Stockholm, Esselte Studium.

Hundt, H. J. (1981) *Die Textil- und Schnurreste aus der frühgeschichtlichen Wurt Elisenhof. Elisenhof: Ergebnisse der Ausgrabung der frühgeschichtlichen Marschensiedlung beim Elisenhof in Eiderstedt 1957/58 und 1961/64*. Bind nr: 4. Frankfurt, Peter Lang.

Højrup, O. (1964) *Landbokvinnen*. København, Gads forlag.

Ingelman, C. (2004) *Forntida kvinnor – Jägare, vikingahustru, Prästinna*. Stockholm, Prisma.

Ingold, T. (1993) The temporality of the the landscape. I Bradley, R. red *Conceptions of time and ancient Society*. World Archaeology – volume 25, no 2, 1993, s. 24-174.

Ingstad, A.S. (1981) Osebergdronningen – hvem var hun? særtrykk fra *Viking*

Ingstad, A.S. (1961) Votivfunnene fra nordisk bronsealder, særtrykk fra *Viking*.

Insoll, T. (2004) *Archaeology, ritual, religion*. London, Routledge.

Jessen, K. (1929) Nelden i Kvalsund-Fundet, *Bergens Museums skrifter*, ny rekke, bind II.

Johansen, Ø. (1993) *Norske depotfunn fra bronsealderen*, universitetets oldsaksamlings skrifter, ny rekke nr 15. Doktorgradsavhandling, universitetet i Oslo. Oslo, Universitetets oldsaksamling.

Johansson, K. G. (2000) Urds brunn – en källa till förkristen religion i norden? Ett försök at tolka Voluspå 17-20. I Malm & Hannsson, red. *Gudar på jorden – Festskrift til Lars Lönneroth*, red. Stockholm, Brutus Östlings bokförlag Symposion, s. 44-51.

Kadereit, F. (2005) Das Madchengrab der Fallward: vorläufiger bericht, I *NESAT VII, Northern Archaeological Textiles, Textile Symposium in Edinburgh, 5t-7th, May 1999*, Pritchard, F & Wild, J. P. red. Oxford, Oxbow Books, s. 12-16.

Karsten, P. (1994) *Att kasta yxan i sjön: en studie över rituell tradition och förändring utifrån skånska neolitiska offerfynd*. Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8, no 23, doktorgradsavhandling, Lunds universitet.

Killings, D. (1995) *The Story of Burnt Njal* (Njal's Saga) Part 11: Sections 147 – 158.

[Internett] Juli 1995. Online Medieval and Classical Library Release #11. Hentet fra:
<<http://omacl.org/Njal/11part.html>> [benyttet 02.01.2008].

Knapp, A. B. & Ashmore, W. (2003) Archaeological landscapes: Constructed, Conceptualized, Ideational. I Knapp & Ashmore, red. *Archaeologies of landscape – contemporary perspectives*. Oxford, Blackwell, s. 1-32.

Knudsen, L.R. (1996) *Analyse og rekonstruksjon af brikvævning*. Upublisert 2.dels oppgave. Konservatorskolen.

Koch, E. (1998) *Neolithic Bog Pots from Zealand, Møn, Lolland and Falster*. Nordiske fortidsminder, serie B, vol. 16. København, Det kongelige nordiske oldskriftselskab.

Kopytoff, I. (1986) The cultural biography of things: commoditization as process. I Appadurai, A. Red. *The social life of things – Commodities in cultural perspective*, Cambridge, Cambridge University Press, s. 64-94.

Kristoffersen, S. (1993) Gård og gjenstandsmateriale - sosial sammenheng og økonomisk struktur. I: Bakka, E. et al. *Modvo – et gårdsanlegg fra eldre jernalder i Hafslo, Indre Sogn. Minneskrift til Egil Bakka*. Arkeologiske skrifter no 7. Bergen, Universitetet i Bergen, s. 151-206.

Kristoffersen, S. (2000) *Sverd og spenne – dyreornamentikk og sosial kontekst*. Kristiansand, Høyskoleforlaget.

Krogh, S. (1970) Hvidnende benrade. I *Skalk*, nr 6, s. 15-20

Kunwald, G. (1968) Der Moorfund im Rappendam, Seeland, Dänemark. I Jankuhn, H., red *Vorgeschichtliche Heiligtümer und Opferplätze in Mittel-und Nordeuropa. Bericht über ein Symposium in Reinhausen bei Göttingen in der Zeit vom 14. Bis 16. Oktober 1968*. Philologisch-Historische Klasse, Dritte Folge, Nr 74. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, s. 100-118.

Lakoff, G & Johnson, M. (2002) *Hverdagens metaforer*. København, Hans Reitzels forlag.

Larsen, J. H. (2003) Utmarksbruk i Vest-Agder i eldre jernalder. I: Rolfsen & Stylegar, red. *Snartemofunnene i et nytt lys*. Universitetets kulturhistoriske museer, skrifter nr 2. Oslo, universitetet i Oslo, s. 167-190.

Larsson, A. (2007) *Klädd Krigare. Skifte I skandinaviskt dräcktskick kring år 1000*. Occasional papers in archaeology, vol 30. Doktoravhandling, Uppsala universitet.

Leach, E. (1976) *Culture and communication: The logic by which symbols are connected*. Cambridge, Cambridge University Press.

Levi-Strauss, C. (1966). The science of the concrete. I *The savage mind*. Chicago, The university of Chicago Press, s. 1-35.

Lightfoot, A. (1994) Om lynchheia og utegangarsauen; og å få fortidens tekstiler i tale. I *Frøyas hus, rapport fra fagseminaret "kvinne og dagligliv i sagatid*. Ams småtrykk 38, Stavanger, Arkeologisk museum i Stavanger, s. 127-138.

Lillehammer, G. (1988) Kvinnebønder i Nordens forhistorie. *K.A.N.* 7, s. 45-55

Lindanger, B. & Waula, J. E. (2003) *Time, gard og ætt*, IV. Time, Time kommune.

Lovèn, L.L. (2007) Wool work as a gender symbol in ancient Rome. Roman Textiles and ancient sources. I Gillis & Nosch, red. *Ancient textiles: production, crafts and society : proceedings of the first international conference on ancient textiles, held at Lund, Sweden, and Copenhagen, Denmark, on March 19-23, 2003* Oxford, Oxbow books, s. 229-236.

Magnus, B. (1975) *Krosshaugfunnet. Et forsøk på kronologisk og stilhistorisk plassering i 5.årh*. Stavanger museums skrifter 9, Stavanger, Stavanger Museum.

Molander, B. (1988) *Vetenkapsfilosofi: en bok om vetenskapen och den vetenskapande människan*. Thales, Stockholm

Molander, B. (1993) *Kunnskap i handling*. Daidalos, Göteborg

Morell, A. (1985) The ATN guide to structural sewing: Terms and techniques. *Archaeological textiles newsletter*, 1, 1985.

Mundal, E. (1974) *Fylgjemotiva i norrøn litteratur*, Oslo, Universitetsforlaget.

Munksgaard, E. (1974) *Oldtidsdragter*. København, Nationalmuseet.

Myhre, B. (1980) *Gårdsanlegget på Ullandhaug I, gårdshus i jernalder og tidlig middelalder i Sørvest-Norge*. AmS-skrifter 4, Stavanger, Arkeologisk museum i Stavanger

Myhre, B. (1983) Beregning av folketall på Jæren i yngre romertid og folkevandringstid. I *Hus, gård och bebyggelse. Föredrag från det XVI nordiska arkeologmötet, Island 1982*. Olafsson, G. red. Reykjavik, Tjodminjasafn Islands, s. 147-164.

Müller, S. (1897) *Vor Oldtid. Danmarks forhistoriske Archæologi*. København, Det nordiske forl.

Mårtensson, L. et al. (2006) *Technical Report, Experimental Archaeology, Part 1, 2005-2006 Tools and Textiles – Texts and Contexts: Research Programme, The Danish National Research Foundation's, Centre for Textile Research*

Nielsen, K.H.S (1999) *Kirkes væv. Opstadvævens historie og nutidige brug*. Forsøg med fortiden 6. Lejre, Historisk-Arkæologisk Forsøgcenter Lejre.

Nockert, M. (1991) *The Högom find and other Migration Period textiles and costumes in Scandinavia*. *Archaeology and environment* 9, Högom part II. Umeå, Umeå universitet.

Nockert, M. & Possnert, G. (2002) *Att datera textilier*. Stockholm. Gidlund.

Nockert, M. (2006) Brickväv och brickband. I: *Tekstilene*. Christensen, A. & Nockert, M. red. Osebergfunnet, bind IV. Oslo, Universitetets Oldsaksamling, s. 141-160.

Norsk folkemuseum (1959) *Norsk folkemuseums samlingskataloger på nett; Teglefunnet* [Internett] Oslo, Norsk folkemuseum. Hentet fra: <http://www.norskfolke.museum.no/primusweb/index.html>> [benyttet 17.01.2008].

Näsström, B.M. (1991) Freyjas funktioner. En spegling av den ideala kvinnan. I Steinsland, G. red *Nordisk hedendom- et symposium*. Odense, Odense universitetsforlag, s. 261-272.

Näsström, B. M. (1995) *Freya, the great goddess of the north*. Lund studies in history of religion, bind nr. 5. Lund, department o History of religions, University of Lund.

Näsström, B.M. (2002a) I livets skeden. Om passageriter i fornskandinavisk religion, I Jennbert, Andrèn & Raudvere, red. *Plats och Praxis – studier av nordisk fornkristen ritual*. Vägar till Midgård, 2. Lund, Nordic Academic Press, s. 69-86.

Näsström, B.M. (2002b) *Blot. Tro och offer i det förkristna Norden*. Stockholm, Nordstets.

Näsman, U. (1988) Analogislutning i nordisk jernalderarkæologi. Et bidrag til udviklingen af en nordisk historisk etnografi. I Mortensen & Rasmussen, red. *Jernalderens stammesamfund, bind 1 i serien Fra stamme til stat i Danmark*, Århus, Aarhus universitetsforlag, s. 123-140

Olsen, B. (1997) *Fra ting til tekst - teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Oslo, Universitetsforlaget.

Olsen, M. & Shetelig, H. (1909) En indskrift med ældre runer fra Fløsand i nordhordaland. *Bergen Museums Aarbog*, 1909, s. 7

Orkney Photographic (2002) *Living history event gives fresh insight into our ancient past* [Internett] 06.06.2002. Kirkwall, Myles Hodnett. Hentet fra: <http://www.orkadian.co.uk/features/articles/minehowe2.htm>> [benyttet 19.01.2008]

Petersen, H. (1888) *Vognfundene i Dejbjerg Præstegaardsmose ved Ringkøbing*. København, Reitzel.

Pettersen, H. K. (1998) *Kvinner og ære – en studie av kvinners ære i den norrøne kulturen*. Upublisert hovedfagsoppgave i nordisk språk og litteratur, universitetet i Tromsø.

Polyani, M. (1968) *Personal knowledge. Towards a post-critical philosophy*. Chicago, University of Chicago press.

Post, L. v, Walterstorff, E. v. & Lindquist, S. (1925) *Bronsåldersmanteln från Gerumsberget i Västergötland*. Monografier (Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitets akademien) Bind nr: 15 Stockholm, Kungl. vitterhets-, historie- och antikvitets akademien.

Rabben, A. (2002) *Med vevsverd og stekepanne – Tekstilredskaper og kjøkkenredskaper i vestnorske mannsgraver fra yngre jernalder*. Hovedfagsoppgave i arkeologi, Universitetet i Bergen.

Ramskou, T. (1976) *Noget om hår og skæg*. København, Nationalmuseet.

Raudvere, C. (2003) *Kunskap och insikt i norrön tradition. Mytologi, ritualer och trolldomsanklagelser*. Vågar till Midgård 3. Lund, Nordic academic press.

Riksantikvaren (2008) *Askeladden*, [Internett] 2008. Oslo, Riksantikvaren, Direktoratet for kulturminnevern. Hentet fra: < <http://askeladden.ra.no> > [benyttet 17.01.2008].

Robb, J. (2004) The extended artefact and the monumental economy: a methodology for material agency. I DeMarrai, E, Gosden, C. & Renfrew, C. red. *Rethinking materiality; the engagement of mind with the material world*. DeMarrai, E, Gosden, C. & Renfrew, C. red. Exeter, McDonald institute for archaeological research, s. 131-139.

Rydving, H. (2002) Synlige och osynlige landskap. I Mundal & Ågotnes, red. *Ting og tekst*. Bergen, Bryggen museum, s. 65-77.

Sanden, W. v. d. (1995) Bog bodies on the continent: the developments since 1965, with special reference to the Netherlands. I Turner, R. C. & Scaife, R. G. red. *Bog bodies – new discoveries and perspectives*. London, British museum press, s. 146-165.

Sanden, W. v. d. (1996) *Through nature to eternity – the bog bodies of northwestern Europe*. Amsterdam, Batavian lion international.

Sanden, W. v. d. (1999) Wetland archaeology in the province of Drenthe, the Netherlands. I Coles, B. red. *Bog bodies, sacred sites and wetland archaeology*. Exeter, WARP, s. 199-222.

Sanders, T. G. (1997) An update on the Orkney Hood. *Archaeological textiles newsletter*, no 24, spring, s. 19-20

Schjødt, J. P. (1989) Den komparative religionshistories muligheter som hjelpe-disciplin for Arkæologien. I Larsson, red. *Arkeologi och religion, Rapport från arkeologidagerna 16-18 januari 1989*, Report series no. 34. Lind, Lunds universitet, s. 21-30.

Schlabow, K. (1976). *Textilfunde der Eisenzeit in Norddeutschland*. Göttinger Schriften zur vor- und Frühgeschichte, bind 15. Neumünster, Textilmuseum Neumunster.

Sellevoid, B. J., Hansen, U. & Jørgensen, J.B. (1984) *Iron Age Man in Denmark – Prehistoric Man in Denmark*, vol. III, Nordiske fortidsminder serie B, København, Det kongl. Nordiske oldskriftselskab.

Solberg, B. (2003) *Jernalderen i Norge, ca. 500 f.Kr.-1030 e.Kr.* Oslo, Cappelen.

Steinsland, G. & Vogt, K. (1982) Den skjulte tradisjon i norrøn religion. I Vogt, K. red. *Den skjulte tradisjon - skapende kvinner i kulturhistorien*, Bergen, Sigma forlag, 24-34.

Steinsland, G. (1985) Husfruer, gydjer og volver. I Vogt, K. red. *Kvinnenes kulturhistorie b 1., fra antikken til år 1800*. Oslo, Universitetsforlaget, s. 126-130.

Steinsland, G. (2002) Herskermaktens ritualer. Kan mytologien sette oss å spor av riter, gjenstander og kult knyttet til herskerens intronisasjon? *I Plats och praxis: studier av nordisk förkristen ritual*. Jennbert, K., Andrén, A. & Raudvere, C. red. *Vägar till Midgård*, bind 2. Lund, Nordic Academic Press, s. 87-101.

Stjernquist, B. (1963) *Präliminarien zu einer Untersuchung von Opferfunde*. Meddelanden från Lunds Universitets historiska Museum, 1962-63.

Stjernquist, B. (1989). Arkeologiskt material som belägg för religion. Tolkningen som

Problem. I: Larsson, L. red. *Arkeologi och religion, Rapport från arkeologidagerna 16-18 januari 1989*, Report series no. 34. Lund, Lunds universitet, s. 57-66.

Stjernquist, B. (1997) *Röekillorna Spring- spring cults in Scandinavian prehistory*, Stockholm, Akmquist & Wiksell.

Ström, F. (1954) *Diser, Nornor, Valkyrjor – Fruktbarhetskult och sakralt kungadöm i Norden*. Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademiens handlingar filologisk-filosofiska serien 1. Stockholm, Almquist & Wiksell.

Strömberg, E., et al. (1974) *Nordisk textilteknisk terminologi: förindustriell vävnadsproduktion - definitioner på svenska och synonymer på danska, isländska, norska och finska samt på engelska, franska och tyska*. Oslo, Tanum-Norli

Taçon, P. S. C. (2003) Identifying ancient sacred landscapes in Australia: From physical to social. I Knapp & Ashmore, red. *Archaeologies of landscape – contemporary perspectives*. Oxford, Blackwell, s. 33-57.

Thingnæs, S. (2007) *I enden av en tråd: om tekstilhåndverk i folkevandringstid*. Upublisert hovedfagsoppgave, universitetet i Oslo.

Tilley, C. (1994) *A phenomenology of landscape: places, paths and monuments*. Oxford, Berg

Tours, G. a. (1988) *Glory of the confessors / Gregory of Tours; translated with an introduction by Raymond Van Dam*. Translated texts for historians Latin series 4. Liverpool, Liverpool university Press.

Turner, R.C. (1995) Recent research into British bog bodies. I: Turner, R. C. & Scaife, R. G. Red. *Bog bodies – new discoveries and perspectives*. Red. R.C. Turner & R.G. Scaife, London, British museum press, s. 108-122.

Turner, V. (1967) *The forest of symbols – aspects of Nedembu ritual*, London, Cornell.

Turner, V. (1999) Midt i mellom. Liminalfasen i overgangsriter. I *Rites de Passage*, Oslo, Pax.

Tveit, T. (Unpubl) Fotografert av T. Tveit, januar 2007. Tilhører Arkeologisk museum i Stavangers arkiv og har ikke vært publisert.

Vedeler, M. (2007) *Klær og formspråk i norsk middelalder*. Acta Humaniora, nr. 280. Doktorgradsavhandling ved Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. Oslo, universitetet i Oslo.

Walterstorff, E.v. (1928). En vevstol och en varpa. *Fataburen*, 1928, s. 143-159.

Walton, P. & Eastwood, G. (1988) *A Brief Guide to the Cataloguing of Archaeological Textiles*. London, Institute of Archaeology Publications.

Walton, P. (1988) Dyes and Wools in Iron age Textiles from Norway and Denmark. *Journal of Danish Archaeology* vol. 7. 1988, s 144-158

Walton Rogers, P. (2007) *Cloth and Clothing in Early Anglo-Saxon England, AD 450-700*, CBA Research report 145. York, Council of British Archaeology.

Warmind, M. (2004) Kosmologi og ritualer i det førkristne Norden. I: Andrèn, A., Jennbert, K. & Raudvere, C. red. *Ordning mot kaos – studier av nordisk förkristen kosmologi*. Vägar till midgård: 4. Lund, Nordic Academic Press, s. 135-144.

Worsaae, J.J.A. (1865) *Om Slesvig og Sønderjyllands oldtidsminder*. København, Gyldendal.

Young, D. (2006) The Colours of things. I: Tilley, C. et al. red. *Handbook of material culture*. London, Sage publications

Zachrisson, T. (1998) *Gård, gräns, gravfält – Samanhang kring ädelmetalldepåer och runstenar från vikingatid och tidlig medeltid i Uppland och Gästrikland*. Stockholm studies in Archaeology 15, doktorgradsavhandling, universitetet i Stockholm.

Østergård, E. (2003) *Som syet til jorden: tekstilfund fra det norrøne Grønland*. Århus, Aarhus Universitetsforlag

Østmo, Mari. (2004) Symbolikk i landskapet – grenser, kosmologi og ritualer. I: Melheim, L., Hedeager, L, & Oma, K. red. *Mellom himmel og jord. Foredrag fra et seminar om religionsarkeologi Isegran 31. Januar – 2. Februar 2002*. Oslo archaeological Series nr 2. Oslo, Universitetet i Oslo, s. 184-199.

Andre typer kilder:

Askeladden: Riksantikvarens kulturminnedatabase. Se Riksantikvaren (2008).

Arkeologisk museum i Stavangers Funn- og fornminnearkiv. Funn og fornminnearkivet er et åpent arkiv søkbart etter kommune og gårdsnummer.

Top.Ark.Ams: Topografisk Arkiv ved Arkeologisk museum i Stavanger. Topografisk arkiv inneholder all dokumentasjon om funn og fornminner, blant annet utgravingsrapporter, innberetninger og en del korrespondanse systematisert etter fylke, kommune og gård.

Vitenskapsmuseet arkeologisk hovedkatalog. Nettbasert søketjeneste:

<http://www.dokpro.uio.no/arkeologi/trondheim/hovedkat.html>

Bergen museum arkeologisk hovedkatalog. Nettbasert søketjeneste:

<http://www.dokpro.uio.no/arkeologi/bergen/hovedkat.html>

Appendiksdel

Myrfunn av tekstiler – en ny undersøkelse av funnene fra Tegle og Helgeland

Innhold

Appendiks 1: Katalog over Teglefunnet	3
Appendiks 2: Sekken i Teglefunnet	7
Appendiks 3: Katalog over Helgelandsfunnet	10
Appendiks 3: Katalog over Helgelandsfunnet	10
Appendiks 4: Underinndelingen av Helgelandsfunnet.....	14
Appendiks 5: Tabeller over vevde stoffer fra Helgeland	30
Tabell 1 - Tetthet, spinn, spinnevinkel, trådtykkelse.	30
Tabell 2 - Prosentmessig fordeling av trådtetthet.....	33
Tabell 3 - Stykker med søm fra Helgelandsfunnet.....	34
Appendiks 6: Katalog over fragmenter av Helgelandsfunnets brikkevevde mønstrede bånd .	35
Appendiks 7: Fotografier og mønsterskisser av mønstret brikkevev	41
Oversiktsskisse over fragmentene i S5960A.....	42
Oversiktsskisse over fragmentene i S5960B	43
Oversiktsfoto S5960A, slik stykkene ligger montert	44
Oversiktsfoto S5960B, slik stykkene ligger montert	44
Appendiks 8: Praktisk forsøk med Teglesprangets funksjon	70
Tabell 4 – forsøkspersoner for Teglespranget: Kjønn, alder, størrelse, og resultat	70
Sammendrag: Passform i forhold til høyde i cm:.....	72
Appendiks 9: Komparativt materiale	73
Tabell 5 - Funn av sprang i nordeuropeisk jernalder	73
Tabell 6 - Tekstilfunn i myrer uten relasjon til myrlik eller våpenofferfunn.....	74
Tabell 7 - Funn av tekstilredskap og linbunter fra våtmark	76
Tabell 8 - Tekstilredskap med runeinnskrifter og torshammertegn	77
Tabell 9 - Skriftlige overleveringer om tekstiler i magiske sammenhenger	78
Appendiks 10: Tekstilterminologi.....	79

Appendiks 1: Katalog over Teglefunnet

Gjennomgangen følger elementene slik de nå er montert på brett på museet. Nummereringen er Dedekams, men siden en del av garnet ikke er nummerert (samlenummer 6), har jeg innført nummer på bildene for å tydeliggjøre hva det vises til.

1. Varp

Total bredde: 75 cm. Bredde på renning 64 cm. **Garn:** Enkelt z-spunnet, 30-40° med overspinn. Ganske parallelle fibre. Tråddimensjonene varierer fra 0,3-1,3mm i diameter, oftest innenfor 0,5-1mm. **Startkant:** Snoredannende brikkevev med 3 4-hulls brikker. **Tetthet:** 8 tråder pr cm. 509 tråder er bevart. På knutesiden er båndet slitt, og her kan det mangle tråder. Brikkene vender en gang, 32 cm fra løkken. **Sidekanter:** På hver side er det satt av to mindre bunter tråder til sidekanter.

2. Frynse

Lengde: 206 cm. **Bredde** ca 2,5 cm. **Tetthet:** Ca 10 innslagstråder pr cm. **Kant:** Snoredannende brikkevev med 3 4-hulls brikker, vridningsretning skifter ikke. Innslaget er trukket ut i løkker på 1-2 cm, slik at de danner frynser. **Garn:** Totrådet, S z/z, hardt spunnet 40-50°. Garndiameter i varp er ca 0,5mm, og 0,3mm i innslaget. Glatte, parallelle fibre. **Sytråd:** Frynsen har vært sydd fast på noe med skrå kastesting over kanten. S z/z, noe løsere spunnet, diameter på 1,1mm. Et par bevarte sting tyder på en stingavstand på 4mm, med stinglengde 2,3mm. **Annet:** Det forekommer flere knuter i frynsene. Disse skjules delvis av garnets naturlige overtynn, og er ikke synlige på avstand. **Farge:** Sannsynlig vis rød.

3. Vevd stoff

Binding: 2/2 kypert. **Tetthet:** 13 x 13 tråder pr cm. **Størrelse:** 17 x 41cm. **Garn**¹: Entrådet, z-spunnet, glatte og parallelle fibre. Spinnevinkel 50-30° Varp: garndiameter 0.2-0.3mm. Veft: Litt tykkere, garndiameter ca 0,4mm, variasjon fra 0,2-0,8mm. Stoffet gir et litt melert inntrykk. **Farge:** Trolig grønt. **Startkant:** Snoredannende brikkevev med 3 4-hulls brikker. **Annet:** Stoffet har en overkastet kant. Det kan ha vært slitt før det ble nedlagt.

---

¹ Trådsystemene benevnes her som om kanten er en startkant, men det er også mulig det er en sidekant.

4. Sprang

Lengde: ca 40 cm.² **Omkrets:** avslutningskant 26 cm, startkant ufullstendig; 21cm. **Tetthet:** ca 8 tråder/cm. **Garn:** Sprang; S z/z. Spinnevinkelen er løs, 10-20°, men dette skyldes at spinn går opp i tvinneprosessen. Garnet er middels hardt tvunnet. Glatt og blankt, med hovedsakelig fine fibre; en blanding fine dekkhår og lang underull, men uten grove dekkhår. Garnet er ca 1-1,5mm tykt, med variasjoner mellom 0,8-1,7mm. Enkeltrådene er 0,5-0,7mm i diameter, variasjoner mellom 0,3-0,9mm. Brikkevev; hardere spunnet (ca 30-20°) z-spunnet enkeltgarn, ca 0,5mm i diameter. **Sprang:** Totale antall renningstråder er ca 200. Mønsterrekken består på bredden av 14 trekanten i samme retning (14 s, 14 z) Ca 5 rader per cm. **Kanter:** Som vist av Hoffmann (1959:fig.12) **Søm:** To s-spunnede tråder, skrå overkastende sting, stinglengde 2-5mm, stingavstand 2,5mm.

5. Sekk

Størrelse: Lengde: 52 cm, bredde: 38 cm. **Binding:** 2/2 kypert. **Tetthet:** 8 x 8 tr/cm. Stykke med jare: 8 x 12 tr/cm. **Garn:** Entrådet, z-spunnet, 20-30° spinnevinkel, 0,3-0,6mm tykt garn. **Kant:** Rester av en rundvevd jarekant er bevart. **Søm:** Det er sydd med to z-spunnede tråder, ca 20° spinnevinkel, diameter 1,4mm på hver tråd. Sekken består av biter av ujevn størrelse sydd sammen med grove tråklesting. Noen faldede sømmer. Sømtypene 1 og 4 er benyttet. Skisser og plantegning over sekken finnes i appendiks 2.

6. Garnhesper A, B, C og tre små garnhauger

Hespe A: Den nederste store hespen. Mørk farge, ujevnt garn, z-spunnet, visuell spinnevinkel 20-30°. Garndiameter 0,4-1,7mm. Garnet er glatt, med parallelle fibre, men noen utstikkende fiberender som gjør garnet mer ullent. **Hespe B:** Den øverste store hespen. Også dette garnet er ujevnt z-spunnet, med visuell spinnevinkel på 20-30°, og diametervariasjon på 0,2-1,9mm. Garnet ser ut til å ha omtrent samme kvaliteter som hespe A, men er lysere ut i fargen. **Hespe C:** Sannsynligvis samme garnet som varpen, samme fargetone, ujevnt spunnet, tidvis klumpet. Diameter varierer fra 0,3-2,1mm, men de fleste måleresultatene er på mellom 0,5-1,5mm. Garnet er z-spunnet, visuell spinnevinkel på 50-20°, og framstår som et glatt, parallelfibret garn med en blanding av ulike fiberkvaliteter, og en del utstikkende fiberender. **Minste garnhaug:** z-spunnet, visuell spinnevinkel ca 30°, diametervariasjon 0,2-1,3mm. Glatte, parallelle fibre, men også noen litt utstikkende fibre. **Mellomste garnhaug:** z-spunnet

---

² Ettersom spranget ble kuttet i to må lengden forbli et ca tall.

garn, spinnevinkel ca 30° med litt overspinn, diameter 0,2-1,9mm. Iblandet ligger også mange tråder av samme kvalitet som i nøstet. Begge typer er ujevnt spunnet, og litt ullete, selv om de har glatte, parallelle fibre. **Største garnhaug;** z-spunnet, ganske ullete, mye løse fibre stikker ut, 0,3-1,8mm diameter, ca 30° visuell spinnevinkel.

Figur 1 De to brettene med garn og ull. Nederst til høyre er de tvinnede hårflettene (Tveit unpubl.)

7. Garnhespe D

Hespe D: Trolig samme type garn som i spranget. Ganske jevnt, tråddiameter mellom 0,8-2,4mm, de fleste målinger innenfor 1-1,5mm. Garnet er S z/z spunnet, med mye overspinn, slik at garnet krøller seg over seg selv og ser knudrete ut. Visuell spinnevinkel er ca 10-20°, med jevn tvinning i ca 20-30°. Glatte og parallelle fibre, uten veldig grove innslag. Garnet virker fleksibelt og strekkbart.

8. Nøste

Størrelse: 7,5x9cm, garnet er enkelt, s-spunnet (ca 10-20°). Garndiameter varierer mellom 0,3-2,2mm. Løsrevne tråder fra dette garnet ligger spredt blant flere av de andre garnbuntene.

9. og 10. Tvinnede snorer

Disse snorene omtales av Hoffmann og Dedekam som ull, men ser ut til å være av grove hår, trolig menneskehår. Fibrene er blanke og glatte. Snorene er tvinnede S z/z, 30-35cm lange. Snordiameteren varierer mellom 0,9-2,6mm.

11.Ull

Ingen ny fiberanalyse foreligger.

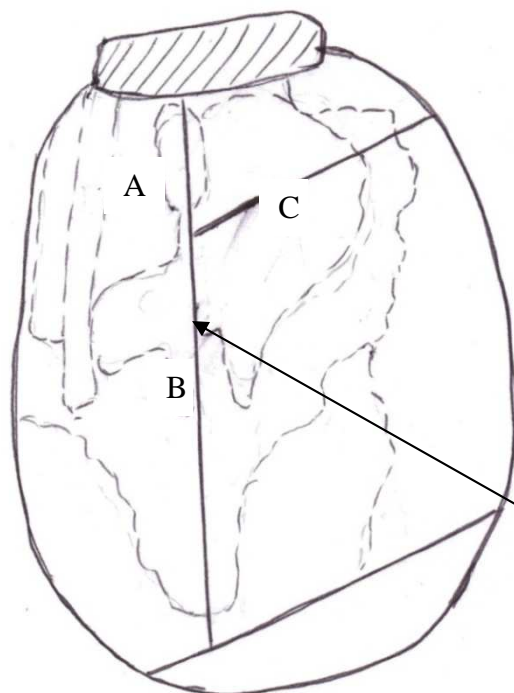
12. Bennål

Tapt siden før 1959-publikasjonen.

Appendiks 2: Sekken i Teglefunnet

Figur 2 Sekken med avrevne deler alfabetisert (Tveit upubl.)

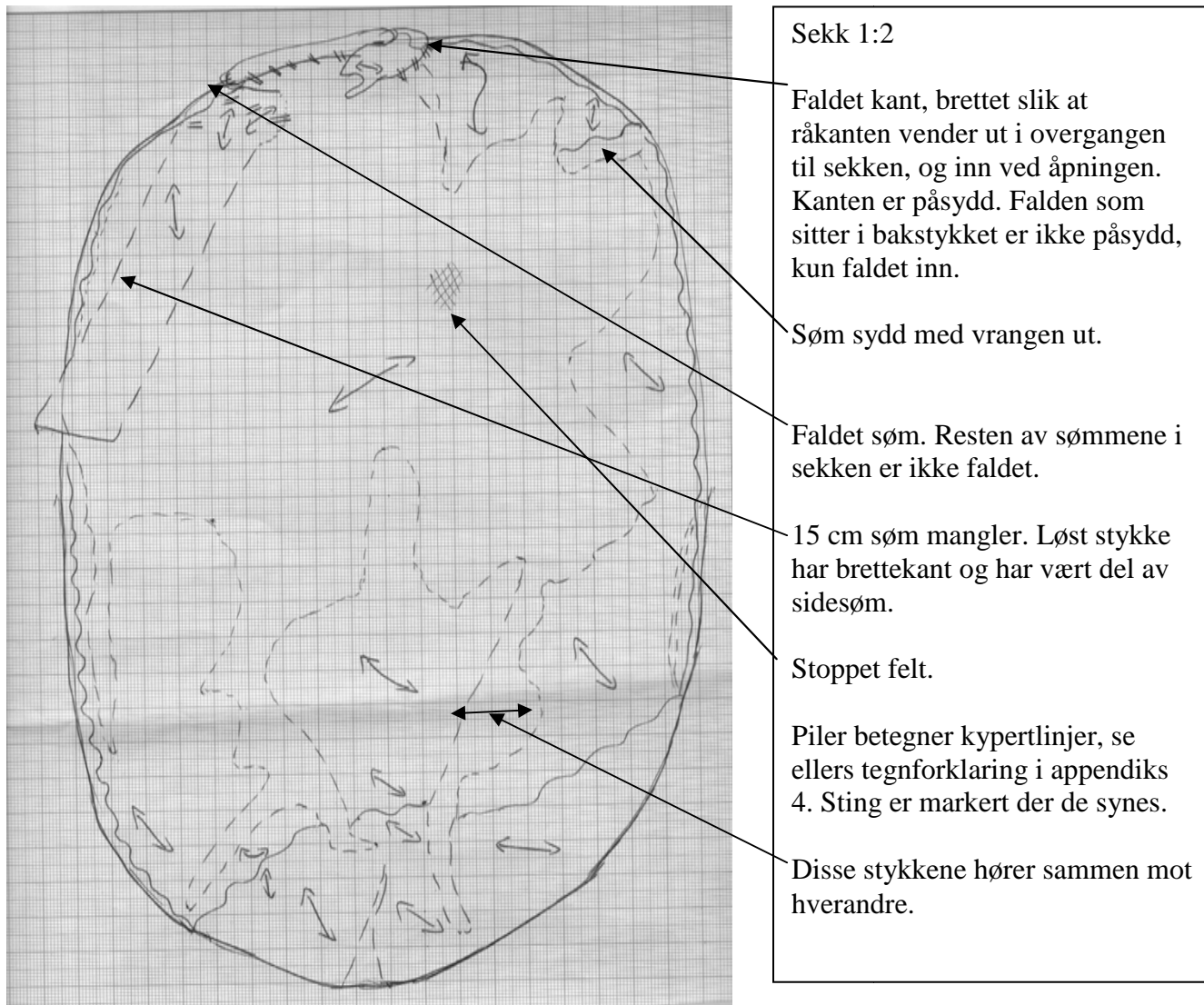

Sekken er sydd sammen av fem deler; et stort bakstykke som ligger ned på bildet, en bunn, og tre stykker foran. I tillegg er det sydd på en foldet kant ved åpningen; denne har vært ca 39 cm i omkrets.

Skissen til venstre viser hvordan sømmer og kypertlinjer tilsier at stykkene har ligget. Heltrukne linjer viser hvordan sømmene har gått, stiplede hvordan stykkene har ligget.

Jarekant

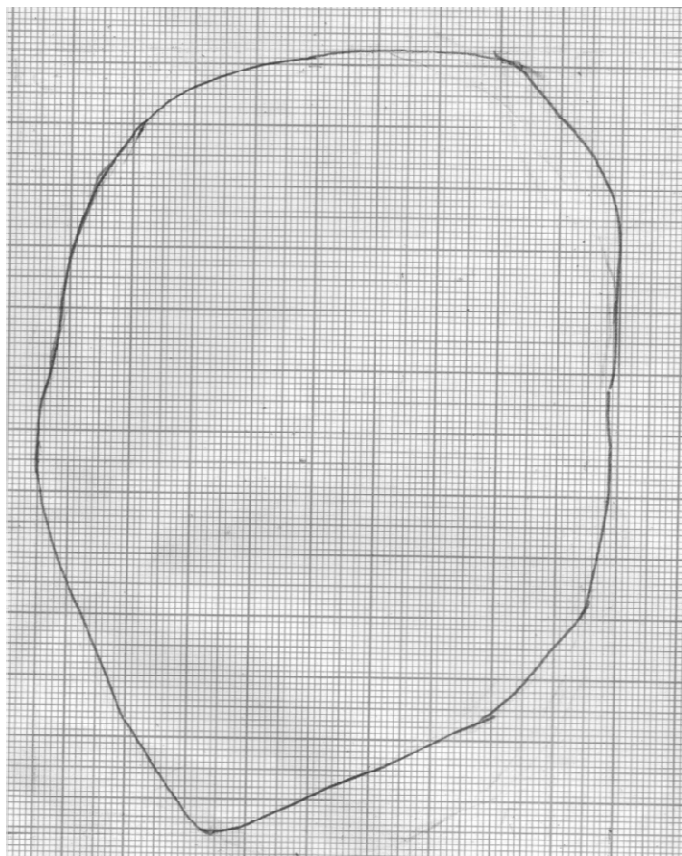
Figur 3 Prinsippskisse for hvordan de løse fragmentene har vært fastsydd (egen skisse).

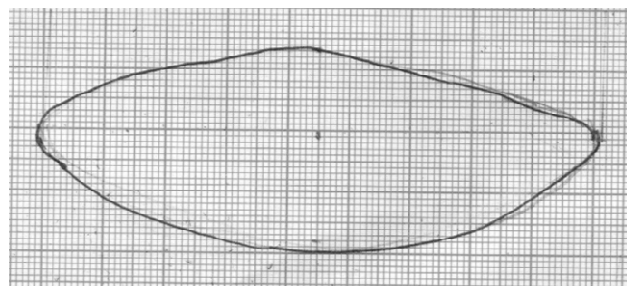
Figur 4 Skisse over hvordan sekken er nå, med sømmer, falder, kypertlinjer og stopping (egen skisse).

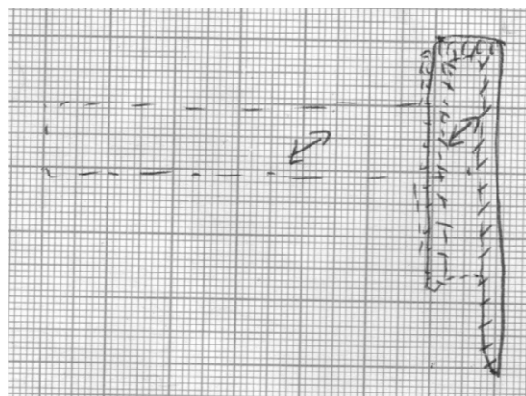
Figur 5 Sting i sekken (Tveit upubl.)

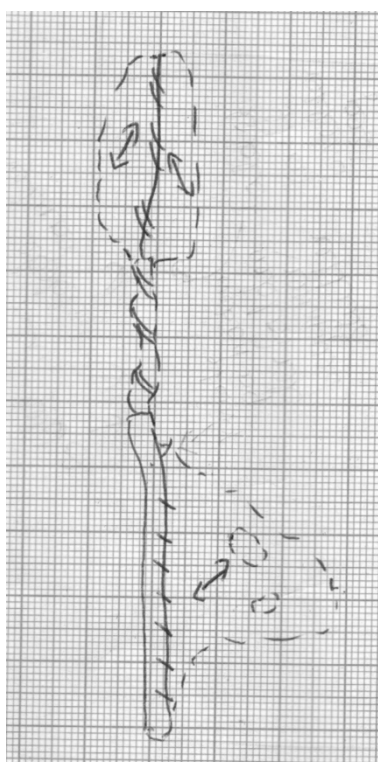
Bakdel 1:4
Bunnen dekker mer av framsiden enn av baksiden. Framstykket vil altså være litt mindre enn bakstykket

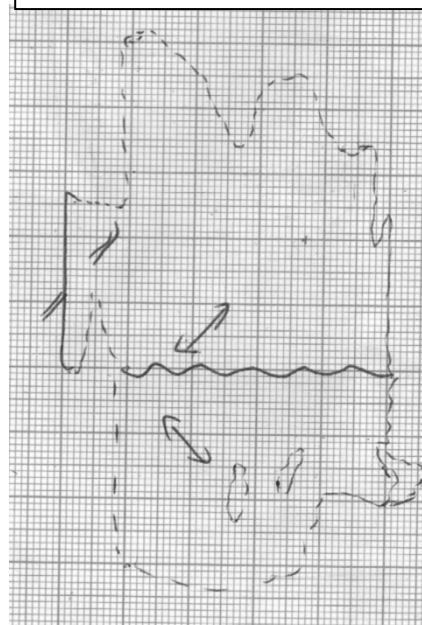
Bunn 1:4
På tegning er opp kanten som er montert mot bakstykket.

Løs del A, 1:4
Påsydd faldet kant som hører til ved åpning.

Løs del B, 1:4
Merk at de to delene hanger sammen ved en avrevet søm, som har blitt vridd flere ganger rundt ved montering. På prinsippskissen er den nederste delen vridd tilbake, og går mot jarekanten som går vertikalt over forsiden.

Løs del C, 1:4. Jarekant 12 cm. Søm er 15 cm. Ved jarekanten sees spor av en søm.

Figur 6 Skisser over de ulike delene av sekken, avrevne og fastsydde (egne skisser).

Appendiks 3: Katalog over Helgelandsfunnet

Hvert enkelt fragment har blitt tildelt en ny liten bokstav av referansemessige hensyn. Trådtetthet, spinneretning, spinnevinkler og dimensjoner er utelatt fra katalogen, da disse er presentert i appendiks 4, i form av tabeller og skissene som viser hvert fragments dimensjon på 1:1 milimeterpapir og nye bokstav, sammen med foto av hvert stykke. Sømmer er i appendiks 5. Brikkevevfagmentene A-B finnes i appendiks 6. Nedenfor beskrives hver gruppe som supplement til Hougens 1933-publikasjon.

C: a-h

Visuelt ser bitene ut til å komme fra samme tekstil, men tettheten varierer, en del trolig på grunn av trådforskyvning under deponering. **Søm:** C pregs av en dobbelt faldet kant, falden ligger på tvers av kypertdiagonalen, faldesømmen syns på framsiden som små, skrå overkastede sting, 2,5-5mm lange. Falden er 6,5-8 mm bred, pluss innbrett. Total bevart lengde på falden er ca 19 cm.

D: a-w

Trådtettheten varierer en del, men det er ganske stor sannsynlighet for at de fleste av disse stykkene hører sammen, så variasjonene kan like godt skyldes deponeringen. Fragment *a* har to tråder som løper i samme skille. Flere fragmenter preges av å ha ligget i regelmessige skarpe kileformede folder, men det er umulig å si noe om stykkets funksjon. Houggen diskuterer hvorvidt de to bitene med flettede snorer har hatt snørefunksjon og hvorvidt det finnes et "snørehull" (Houggen 1930-32:65). "Snørehullet" det her er snakk om er en ca 1 cm lang splitt, med innbøyde kanter, men uten søm. Har det fungert som "snørehull" har det vært svært provisorisk, og ikke vært egnet til noe særlig belastning. Trolig kun en revne i stoffet. At snorene kan ha hatt en snøre- eller surrefunksjon kan godt tenkes, enten i tilknytning til åpninger på ulike plagg, poser eller festeanordninger. **Søm:** Fragmentene med søm er alle sydd sammen med små tråklesting, med sømmonnet brettet ut til hver side og faldet.

E: a-e

Sømmene som holder to stoff sammen er sydd med tråklesting, med faldede kanter. Jeg finner det sannsynlig at sømmene i splitten opprinnelig gikk hele veien ned. Kypertlinjene underbygger dette, den er vridd i en bue. Sømmene i E-gruppen er fra et sted hvor fire eller

fem stoffbiter har vært sydd sammen, for eksempel ved en kile under en arm. Kypertlinjene går ikke alle steder i mot sømmen, som det er vanskelig å få til ved en kile.

F: a-i

Fragmentene i F-gruppen ser ut til å høre sammen, både visuelt og tetthetsmessig. Den totale sømlengden er 24,2 cm, hvis vi tar utgangspunkt i at sømstykkene hører sammen. Ved montering er hovedstykkene lagt opp ned, så undersiden av sømmen er tydelig; en rund kant av sammensydd sømmonn. Det løsrevne kilestykket ligger med rettsiden opp, og viser innsyng av kile.

G: a-k

Homogen gruppe med en faldet kant. **Søm:** Hougen foreslår at falden er en halslinning (1930-32:66), noe som virker høyst sannsynlig. Faldesømmen er som på C. Kypertlinjer og søm viser at de bevarte stykkene kommer fra både framside og bakside, og det store stykket til venstre på bildet er trolig en del av rettsiden, ut fra bruddflate og kypertlinjer. I sidene kan det ikke utelukkes at det har vært en skuldर्सøm, men revnen som er der kan også være kommet på grunn av spennet stoffet har ligget i. Ingenting i falden på noen av sidene tyder på at de skjuler en skuldर्सøm, det burde ha ført til forhøyning i falden.

H: a-k

H varierer i tettheter fra 10-14 tråder i hvert system. **Kant:** Stykke *k* har en 19 cm lang rundvevd jarekant.

I: a-e

I har to hovedstykker, sydd sammen av en 9,6 cm lang krum søm. **Søm:** Krumningen kan skyldes at sømmen har løsnet fra stoffet på begge sider. Det finnes ikke grunnlag for å bestemme hvilken funksjon sømmen har hatt, eller å snakke om noe snørehull, slik Bjørn Hougen åpner for (1930 32:67). Sømmen er sydd med to 0,5mm tykke z-spunnede (20°) tråder. Stingene er 2-4mm, sømmen er tråklet og faldet dobbelt.

K: a-v

Søm: K preges av en lengre buet søm, som har visse likheter med den buede skuldर्सømmen på et erme, men ettersom oppklebingen ifølge Hougen ble tilfeldig foretatt, kan vi ikke vite sikkert at stykkene ligger i riktig rekkefølge, eller hører direkte sammen. Som tabellen i

bilaget viser, er det også variasjoner i tetthet i K. Sømmen er sydd med 3-4mm lange tråklesting, med 3-6mm sømmonn som er kastet over på baksiden, men ikke sydd ned. Sytråden er to z-spunnede 0,5mm tykke tråder.

L: a1-a3

L består av et stykke (a), sydd sammen av tre stykker. **Søm:** De to sømmene som møtes i et hjørne, utmerker seg i forhold til de andre sømmene i funnet, ettersom sømmen er gjort i kappesøm. Dette er også det eneste stykket hvor kypertdiagonalene i de sammensydde stykkene går parallelt, og ikke møtes i en V. Den spesielle sømmen er laget ved at to råkanter er sydd på hverandre, og så er stoffet brettet og sydd ned på begge sider, så den opprinnelige sømmen er helt skjult

M: a-w

M ble funnet i en klump, men er nå fordelt på to nettingark, og det dreier seg trolig om flere tekstiler. Hougen (1930-32:68) mener det dreier seg om to stoffer med tetthet 11 x 11 og 13 x 13, men mine tellinger gir mange variasjoner mellom 12 og 16 tråder per cm.. Variasjoner i tetthet kan skyldes variasjoner i trådkvalitet; 6 fragmenter har tråder i et system som varierer sterkt i tykkelse (0,1-0,4mm) og 2 fragmenter har hardere spunnede tråder i det ene systemet.

Kant: På to stykker er det inntakt rundvevd jarekant.

N: a-d

Trådene i det ene systemet er litt hardere spunnet en det andre. Stykke N faller i samme kategori som resten av stoffene, noe som bør gi grunnlag for å datere håret til samme periode, siden stykket oppgis å være funnet nær håret.

O: a-c

O er tre biter av samme stoff, med 7-8 tråder per cm. Det er ulik diameter og spinn på trådene i varp og veft; i en retning er garnet 1-1,3mm tykt, og spunnet i 20-30°, i den andre er det 0,3-0,5mm tykt og spunnet i 50° grader.

P: Ripsbånd

Ved datainnsamlingen på AMS oppdaget jeg at stykket som Hougen døpte S5960 O og omtalte som et rispvevd stoff, egentlig er et bånd. Tydelige vendeløkker for innslaget på hver side viser at dette må være et bånd i varrips, det måler 33x30mm, er z-spunnet i varp og veft, med en visuell spinnevinkel på ca 50° og 0,3mm i tråddiameter. Et slikt bånd kan enkelt

framstilles ved brikkeveving, men kan også veves på en vanlig vev, eller en båndvev. Vi kan ikke si noe om framstillingsmetode ut fra dette fragmentet.

Q: Løst garn

En liten haug med 4-5mm tykk, snodde ulltråder, som har vært så løst snodd at de nå er mer filtet enn snodd. Denne garnkvaliteten er helt annerledes enn alle andre tråder, og kan ha sin bakgrunn i andre typer bruksområder enn vanlig garn. Den lave tvinnen tyder på at det dreier seg om garn med lav slitestyrke.

S og R: Hår

S er bunten med hår, **R** er snorer av samme fiber som er S-snodd av z-tråder. Fibrene er tidligere bestemt til menneskehår. Snoningsteknikken minner om hårsnoddene i Teglefunnet.

Løs ull

Helgelandsfunnet inkluderer også en liten dott med ull, som ikke har noen egen nummerering og omtales ikke hos Hougen. Den ligger nå på plate med stykke C, men nevnes ikke i forbindelse med denne.

Appendiks 4: Underinndelingen av Helgelandssonnet

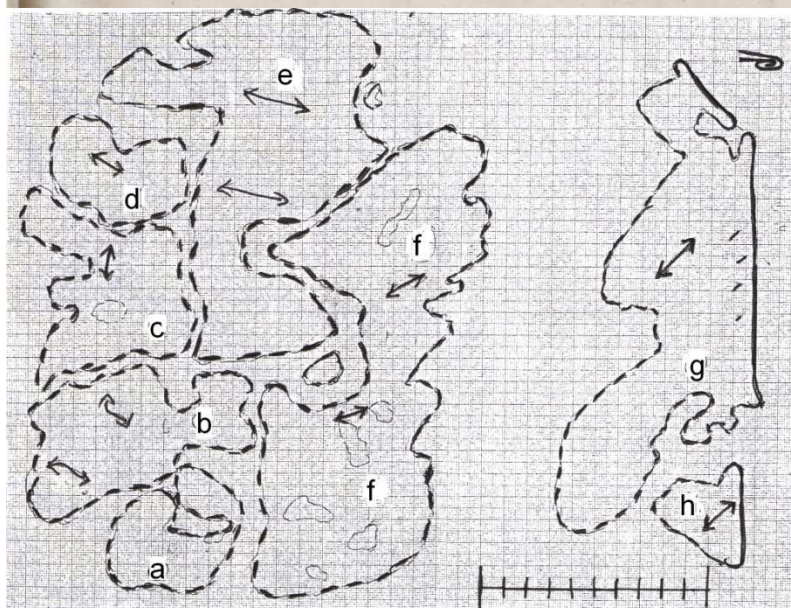
Nedenfor presenteres foto av hver funngruppe, og mine skisser i skala 1:1 på millimeterpapir. Dette er for å klargjøre størrelsesforhold og plassering av fragmenter. Der hvor det forekommer sømmer har jeg inkludert en liten prinsippskisse for hvordan stoffet er brettet. I tekstbokser finnes ekstra informasjon om spesielle elementer, og noen steder er det inkludert et lite utsnitt for bedre å illustrere særegenheter. På skissene finnes alfabetiseringen av hvert fragment. Enkelte steder er det markert områder for spesiell oppmerksomhet med X. Disse er nummerert der det er flere av dem. Forklaring til disse er skrevet sammen med illustrasjonene.

Tegnforklaring:

Revnet kant
Rett søm
Bølgende søm som følge av store tråklesting
Piler viser hvilken vei kypertdiagonalen går
Folde / brettet stoff

Der hvor det er sømmer er det tegnet opp hvordan sømmen går, jvf. Kaspittel om sømtypene.

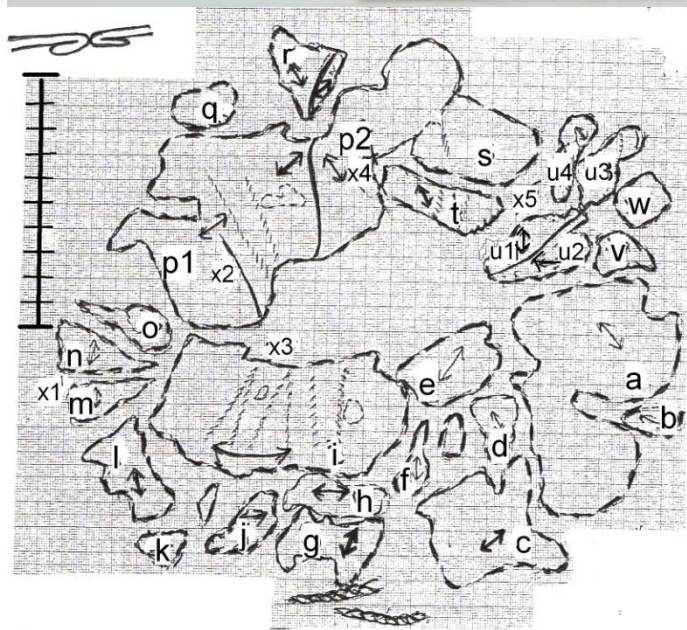
Eks:

S5960C a-h

Ca 19 cm lang faldet kant g-h, skisse viser sting på framsiden, samt tverrsnitt øverst til høyre. Piler markerer kypertretning
 Ulldotten er ikke en del av funnummeret.

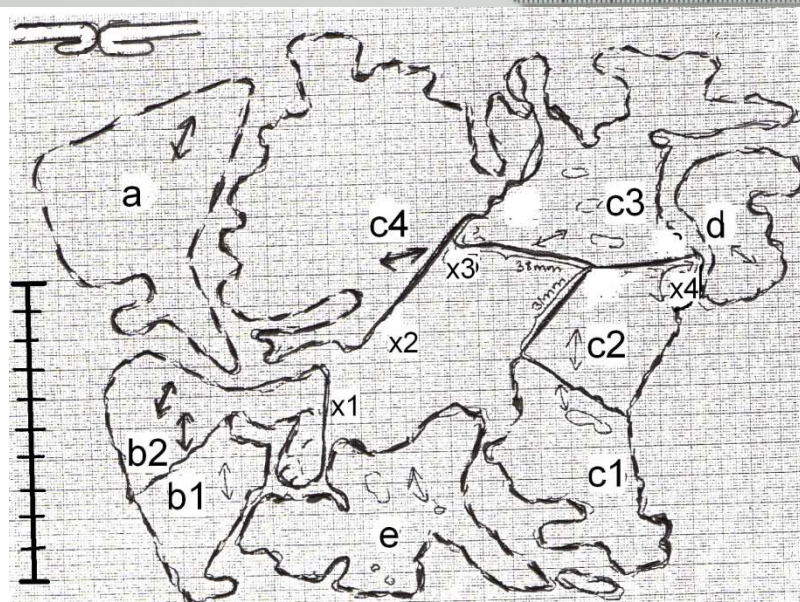
Figur 7 Øverst foto gruppe C (Tveit upubl.) Nederst skisse over fragmentene i gruppe C (egen skisse).

S5960D a-w

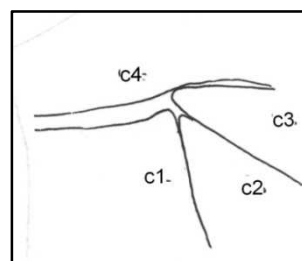
- Flettede snorer, og sømmer på stykkene u, p og r.
- Tverrsnitt av sømmer øverst til venstre.
- X1: m og n ser ut til å ha ligget i brett inntil hverandre, trolig som del av i.
- X2: Skarp fold, ikke søm
- X3: Skarpe folder i spiss vinkel
- X4: Det omtalte knappehullet, trolig bare foldet kant
- X5: u3 og u4 trolig revet av u1-u2.

Figur 8 Øverst foto gruppe D (Tveit upubl). Nederst skisse over fragmentene i gruppe D (egen).

Sømmer:

C2-c3: 33mm felles, c2 har 31 mm løsnet sømkant, c3 har 38mm. C3-c4 har 73mm søm, c4 har 33mm løsnet sømkant.

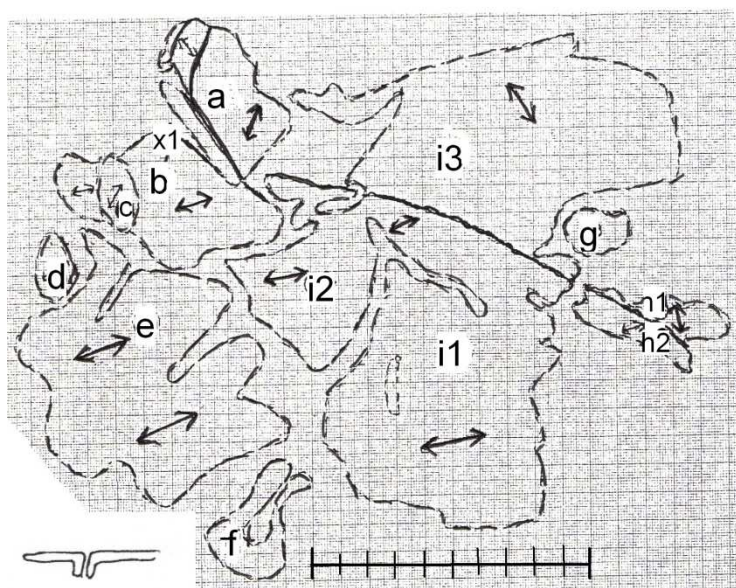

Figur 9 Øverst foto gruppe E (Tveit upubl). Nederst venstre: Skisse fragmenter gruppe E. Nederst høyre: Prinsippskisse for det originale sømforløpet (egne skisser).

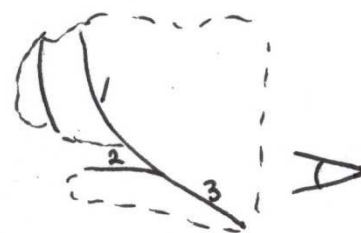
S5960E a-d

Sømmer på stykkene c og b. Liten figur viser hvordan c-stykkene trolig har vært sydd sammen. C og b ser ut til å høre sammen, ved b1-c1, b2-c2. Tverrsnitt av søm oppe til venstre.

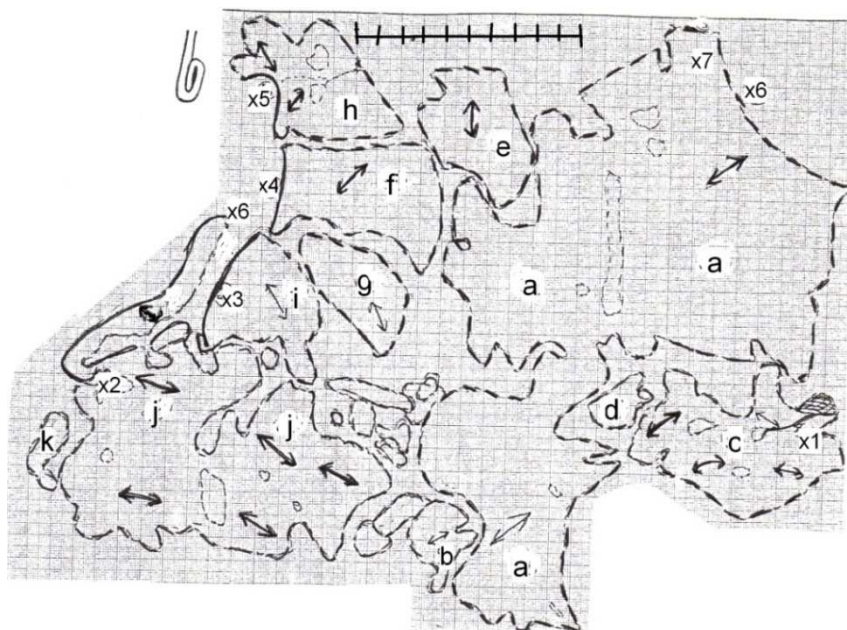
X1: Faldet søm, stinglengde 3,7-4,4mm. X2: Punkt der foldet sømkant på c4 slutter. X3: Klumpet spiss på c3, sting i flere retninger, trolig spor av sammensyning med c2. X4: Kypertlinjer viser at stoffet er vridd, og trolig vil passe med c3.

S5960Fa-i
 Stykke med 24 cm lang søm, type 2, tverrsnitt nede til venstre. Stykke a er to sømmer som møtes i en kile i spiss vinkel, se figur nedenfor. Søm 1 er enkel, 2 og 3 er dobbeltbrettet.
 X1: Søm, delvis dekket av a.

Figur 10 Øverst foto gruppe F (Tveit upubl). Nederst venstre: Skisse over fragmentene i gruppe F. Nederst høyre: Detalj ved kile (egne skisser).

S5960Ga-k

Faldet kant på stykker h (4,8cm)-f (4 cm) – i (6cm) –j (9 + 4,5cm), tverrsnitt oppe til venstre.

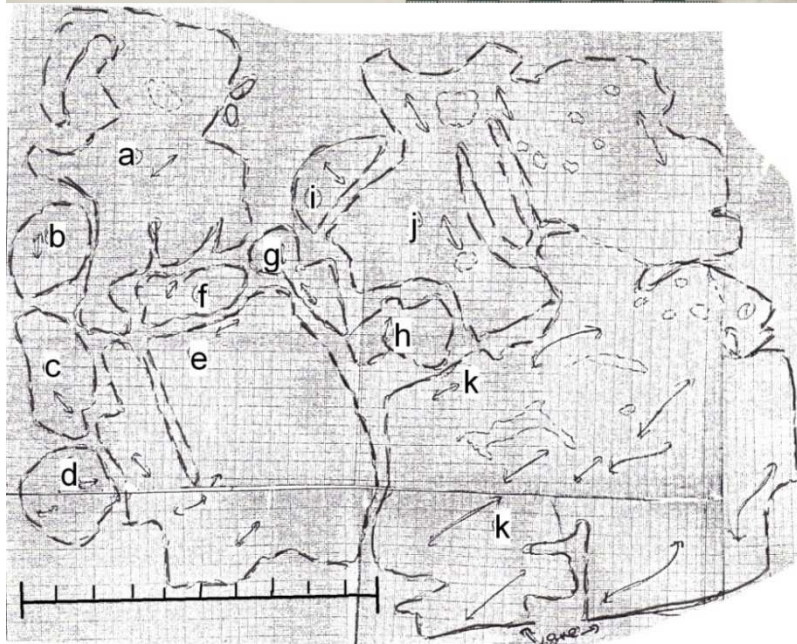
x1: Stoffet er brettet, skravert felt viser baksiden. x2: Sømmen vrir seg, både rettside og vrangside synlig. Stykket med løs lang fald er rett, hovedstykket er vrangt.

X3: Rettsiden av fald.X4:

Vrangside av fald. X5: Vridd søm, skulder? Kypertlinjer går mot hverandre, sømmen er flatet ut mot vrangen. Her er stoffet revnet, men ser ikke ut til å ha vært ekstra søm i evt. Skulder.

X6: snittflaten på a kan passe fald på j.

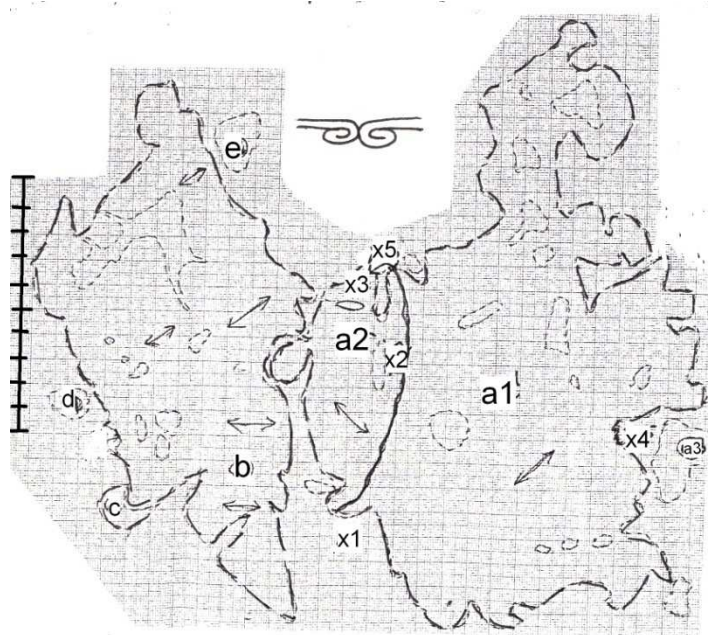
Figur 11 Skisse (egen) og foto (Tveit upubl.) gruppe G

S5960Ha-k

Stykke med 19 cm jarekant nederst på k. (øverst venstre på foto).

Figur 12 Foto (Tveit unpubl) og skisse gruppe H (egen)

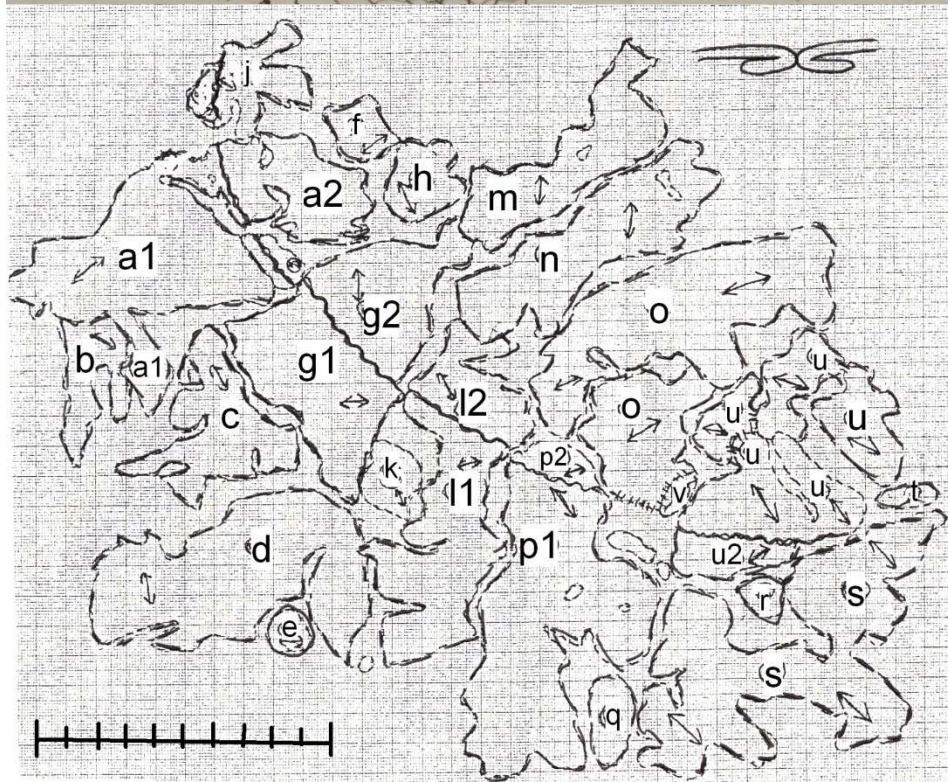

Figur 13 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe I (egen)

S5960Ia-e

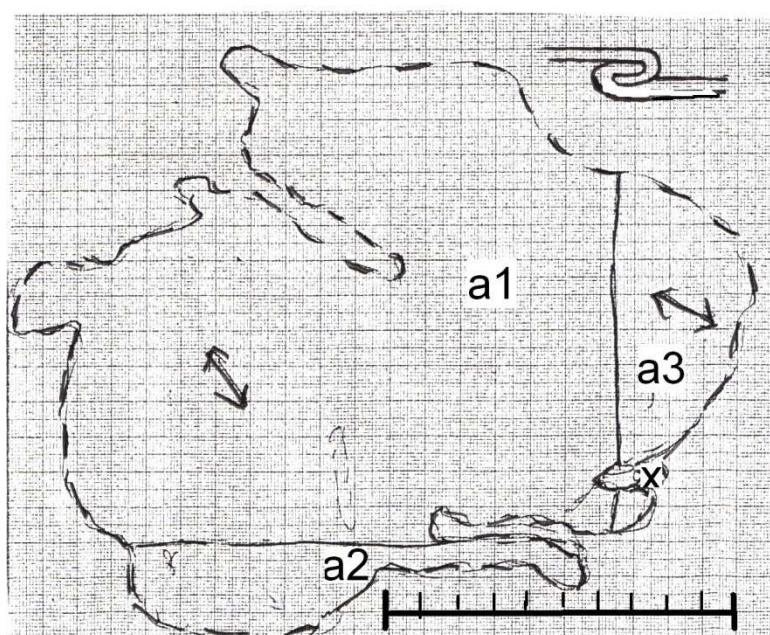
9,6cm søm på a, tverrsnitt i midten over.

X1: Løsnet sømkant, målestед for bredde sømmonn. X2: Øverste stofflag borte, søm synlig. X3: Hull tolket som snørehull av Hougén. X4: Stykke a3 er revet av a1 etter montering. X5: Ikke snørehull, men avrevet søm bit. Snørehullet er mest sannsynlig halvdelen av en revnet søm. Fra x2 mot x3 er det noen synlige sting i en skrå linje.

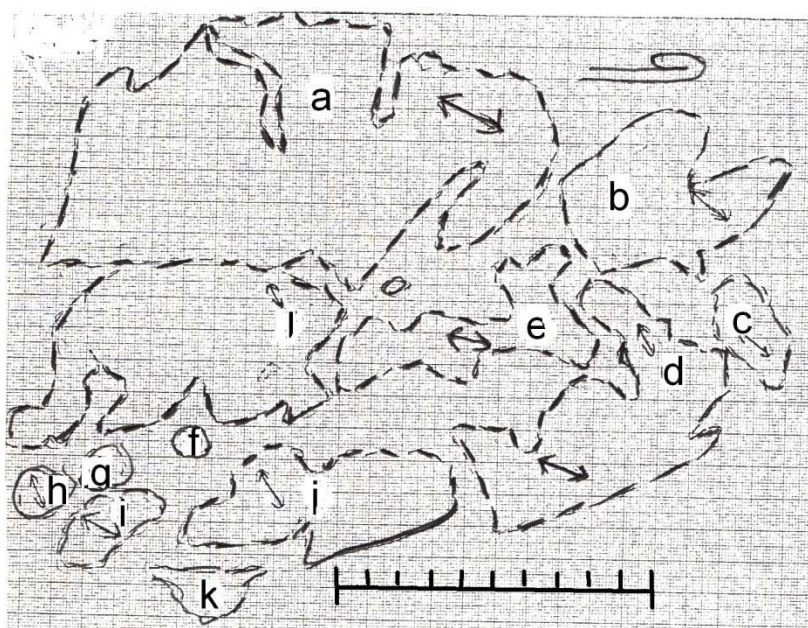
S5960Ka-v
 Søm på stykker j-a-g-l-p-
 v-o-u. Tverrsnitt oppe til
 høyre.
 Total sømlengde ca 29
 cm.

Figur 14 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe K (egen)

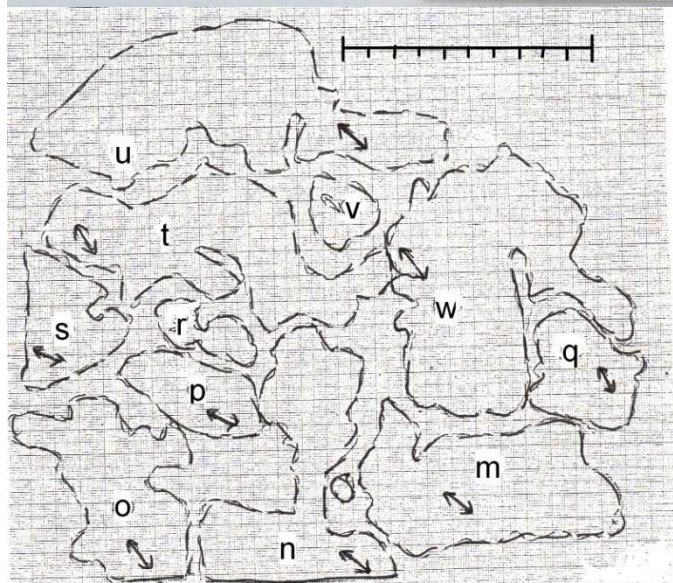
S5960L
 Stykke med kappesøm, 10,5cm +
 13 cm.
 Tverrsnitt opp til høyre.
 X: søm er revnet så den kan
 studeres.

Figur 15 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe L (egen)

S5960Ma-1 (ark 1)
 Gruppe M er fordelt på to ark.
 Stykke j har en faldet kant,
 tverrsnitt oppe til høyre. Også k
 har stingrester.

Figur 16 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe M, ark 1 (egen)

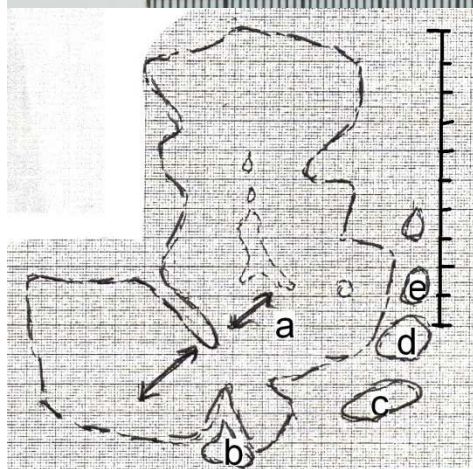

S5960M m-w (ark 2)
 Nederst på stykkene o og n er det
 en jarekant.

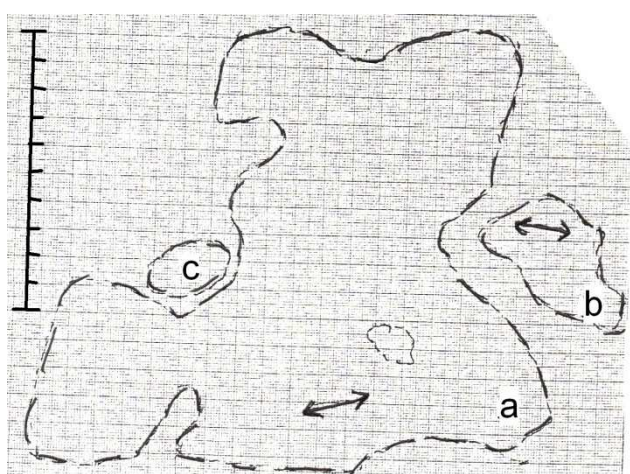
Figur 17 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe M, ark 2 (egen)

S5960N a-e

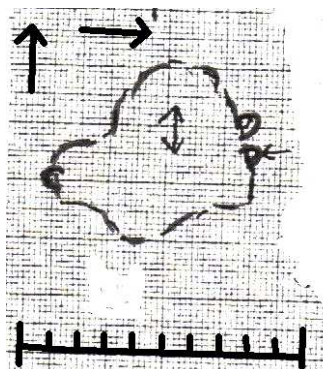
Figur 18 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe N (egen)

S5960 a-c

Dette er det stykket fra Helgeland som har lavest trådtelling; 8 x 7 tråder pr cm.

Figur 19 Foto (Tveit upubl) og skisse gruppe O (egen)

Figur 20 Foto (Tveit upubl) og skisse P (egen)

S5960P

Stykke P ble registrert inn av Hougen som ripsvevd toskaft, men dette er et bånd. På tegningen viser vertikal pil varpretningen, den horisontale vefretning. Tre steder er det tydelige løkker der isletten vender.

Bredden er 33 mm. Bevart lengde er 30mm. To steder løper to varptråder sammen i skillet, enten som mønster eller vevfeil.

Figur 21 Foto (eget) løst snodd ullgarn, Q

Figur 22 Foto (eget) hår: S, hårsnorer: R

Figur 23 Foto (Tveit upubl) ull uten tilhørighet.

Appendiks 5: Tabeller over vevde stoffer fra Helgeland

Tabell 1 - Tetthet, spinn, spinnevinkel, trådtykkelse.

	Tetthet (tr/cm)	Spinn	Spinne Vinkel grader	Tråd diameter (mm)	Søm	Merknad
S5960C						
S5960Ca	10 x 12	Z	30	0,1 - 0,2		
S5960Cb	13 x 16	Z	30	0,1 - 0,4		Noen tykkere tråder
S5960Cc	12 x 14	Z	30	0,1 - 0,2		
S5960Cd	12 x 12	Z	30	0,1 - 0,2		
S5960Ce	12 x 12	Z	30	0,1 - 0,2		
S5960Cf	12 x 12	Z	30	0,1 - 0,2		
S5960Cg	12 x 12	Z	30	0,1 - 0,2	Ja	Faldet kant
S5960Ch	12 x 12	Z	30	0,1 - 0,2	Ja	Faldet kant
S5960D						
S5960Da	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		Vevfeil
S5960Db	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dc	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dd	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960De	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Df	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dg	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dh	12 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Di	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		Skarpe bretter
S5960Dj	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dk	13 x 12	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dl	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dm	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dn	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960Do	14 x 16	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dp	14 x 14	Z	Ca 40	0,1	Ja	Skarpe bretter
S5960Dq	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dr	12 x 13	Z	Ca 40	0,1	Ja	
S5960Ds	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		Skarpe bretter
S5960Dt	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		Skarpe bretter
S5960Du	14 x 14 (*)	Z	Ca 40	0,1	Ja	* 14x16 i u2
S5960Dv	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		
S5960Dw	14 x 14	Z	Ca 40	0,1		Stykket er veldig tovet
S5960E						
S5960Ea	13 x 13	Z	Ca 40	0,1		
S5960Eb	12 x 13	Z	Ca 40	0,1	Ja	
S5960Ec	14 x 13 (*)	Z	30-50	0,1-0,2	Ja	* 12 x 13 i c1
S5960Ed	13 x 13	Z	Ca 40	0,1		
S5960Ee	14 x 14	Z	Ca 40	0,2		
S5960F						
S5960Fa	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960Fb	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	Delvis skjult under a og c
S5960Fc	14 x 13	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Fd	Filtet	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Fe	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		

S5960Ff	Ujevn, filtet	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Fg	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Fh	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960Fi	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960G						
S5960Ga	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Gb	13 x 13	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Gc	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Gd	Filtet	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Ge	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Gf	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960Gg	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960Gh	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960Gi	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960Gj	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5	Ja	
S5960Gk	14 x 14	Z	30 -40	Under 0,5		
S5960G	Sytråden:	Z / Z	20-30	Ca 1mm		Sytråd lik alle steder
S5960H						
S5960Ha	13 x 12	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hb	10 x 11	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hc	10 x 12	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hd	10 x 10	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960He	10 x 13	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hf	10 x 12	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hg	11 x 13	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hh	13 x 13	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hi	12 x 14	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hj	11 x 12	Z	30 -40	0,1 – 0,2		
S5960Hk	12 x 14	Z	30 -40	0,1 – 0,2		Jare
S5960I						
S5960Ia	14 x 14	Z	30 -40	0,1	Ja	
S5960Ib	12 x 13	Z	30 -40	0,1		
S5960Ic	14 x 14	Z	30 -40	0,1		
S5960Id	14 x 14	Z	30 -40	0,1		
S5960Ie	14 x 14	Z	30 -40	0,1		
S5960K						
S5960Ka	14 x 14 (a1)	Z	Ca 40	Under 0,5	Ja	a2 for fillete for telling
S5960Kb	filtet	Z	Ca 30-40	Under 0,5		
S5960Kc	filtet	Z	40	Under 0,5		
S5960Kd	13 x 13	Z	40	Under 0,5		
S5960Ke	13 x 13	Z	40	Under 0,5		
S5960Kf	Usikker	Z	40	Under 0,5		
S5960Kg	Usikker	Z	40	Under 0,5	Ja	
S5960Kh	13 x 14	Z	40	Under 0,5		Ulik omkringliggende
S5960Ki	11 x 8	Z	20 og 40	Under 0,5		Ulik varp og veft
S5960Kj	Usikker	Z	40	Under 0,5	Ja	
S5960Kk	Usikker	Z	40	Under 0,5		
S5960Kl	14 x 14	Z	40	Under 0,5	Ja	
S5960Km	16 x 16	Z	40	Under 0,5		Middels filtet overflate
S5960Kn	16 x 16	Z	40	Under 0,5		Middels filtet overflate
S5960Ko	16 x 18	Z	40	Under 0,5	Ja	
S5960Kp	14 x 14 (*)	Z	40	Under 0,5	Ja	*p2 for forrykket
S5960Kq	Usikker	Z	40	Under 0,5		
S5960Kr	Usikker	Z	40	Under 0,5		
S5960Ks	16 x 16	Z	40	Under 0,5		

S5960Kt	Usikker	Z	40	Under 0,5		
S5960Ku	16 x 18	Z	40	Under 0,5	Ja	
S5960Kv	Usikker	Z	40	Under 0,5	Ja	
S5960L						
S5960La	12 x 12	Z		0,2-0,3mm	Ja	
S5960M						
S5960Ma	12 x 12	Z	30	0,2-0,1		
S5960Mb	10 x 12	Z	30	0,2		
S5960Mc	12 x 13	Z	30	0,1 – 0,2		
S5960Md	12 x 16	Z	30-40 20	og 0,1/0,3		Ulik varp/veft
S5960Me	15 x 16	Z	30	0,1-0,2		
S5960Mf	12 x 14	Z	30-40 20-30	og 0,1 / 0,3		Ulik varp/veft
S5960Mg	uklar	Z	30-40			
S5960Mh	12 x 14(*)	Z	40	0,2		*O,5cm x 2
S5960Mi	12 x 12	Z	40	0,2		
S5960Mj	12 x 13	Z	30-40	0,2 /0,1		Ulik diam. Varp/veft
S5960Mk	uklar	Z	30-40	0,2		
S5960Ml	14 x 15	Z	40	0,1		
S5960Mm	14 x 16	Z	40-50	0,1-0,3		Ulik varp/veft
S5960Mn	12 x 14	Z	40-50	0,1-0,3		Ulik varp/veft
S5960Mo	12 x 14	Z	40-50	0,1-0,4		
S5960Mp	12 x 14	Z	40-50	0,1-0,2		
S5960Mq	12 x 14	Z	40-50	0,1-0,3		
S5960Mr	14 x 16	Z	40-50	0,1-0,2		
S5960Ms	13 x 14	Z	40-50	0,1-0,4		Ulik varp/veft
S5960Mt	14 x 16	Z	40-50	0,1-0,4		Ulik varp/veft
S5960Mu	13 x 14	Z	40-50	0,1-0,4		Ulik varp/veft
S5960Mv	14 x 14	Z	40-50	0,1-0,4		
S5960Mw	14 x 16	Z	40-50	0,1-0,4		Ulik varp/veft
S5960N						
S5960N	13 x 13	Z	40 / 50	0,2		Ulik spinn i varp/veft
S5960Na	13 x 13	Z	40 / 50	0,2		Ulik spinn i varp/veft
S5960Nb	13 x 13	Z	40 / 50	0,2		Ulik spinn i varp/veft
S5960Nc	Tovet	Z	40 / 50	0,2		Ulik spinn i varp/veft
S5960Nd	13 x 13	Z	40 / 50	0,2		Ulik spinn i varp/veft
S5960Ne	Tovet	Z	40 / 50	0,2		Ulik spinn i varp/veft
S5960O						
S5960O (a-c)	7 x 8	Z	50 og 20- 30	0,3-0,5 og 1- 1,3		Ulik i varp/veft

Tabell 2 - Prosentmessig fordeling av trådtetthet.

Trådtetthet	Antall	Prosent
7 x 8	1	1,11
11 x 8	1	1,11
10 x 10	1	1,11
10 x 11	1	1,11
10 x 13	1	1,11
10 x 12	4	4,44
11 x 13	1	1,11
11 x 12	1	1,11
12 x 12	8	8,88
12 x 13	7	7,77
12 x 14	9	9,99
13 x 13	13	14,43
14 x 14	38	42,18
13 x 14	5	5,55
14 x 15	1	1,11
12 x 16	1	1,11
13 x 16	1	1,11
14 x 16	11	12,21
15 x 16	1	1,11
16 x 16	3	3,33
16 x 18	2	2,22

Tabell 3 - Stykker med søm fra Helgelandssonnet.

Type refererer til beskrivelse i kapittel 4.2.9 om ulike sømtyper.

Stykke	Type	Enkel eller dobbel fald	Stinglengde	Sømmonn
Cg	5	Dobbel	2,5 – 5 mm	6,5-8mm
Ch	5	Dobbel		
Dp	1	Enkel		4mm x 2
Dr	1	Enkel		7,3mm
Du	1	Enkel		7,5mm
Eb	4	Enkel	3,7-4,4mm	
Ec	4	Enkel		
Fa	2			
Fb	2			
Fi	2			
Fh	2			
Gh	5	Dobbel		
Gf	5	Dobbel		
Gi	5	Dobbel		
Gj	5	Dobbel		
I a	4	Dobbel	2-4mm	8/2mm
Ka	1	Enkel	3-4mm	4mm
Kf	1	Enkel		5mm
Kg	1	Enkel	3mm	4mm
Kj	1	Enkel	2mm	4mm
Kl	1	Enkel	Filtet	4-5mm
Kp	1	Enkel	uklar	6/2
Kt	1	Enkel		4mm
Ku	1	Enkel		4-7mm
K v	1	Enkel	1mm	1,5mm/2
L	3			
Mj	5	Enkel		
Mk	5	Enkel		

Appendiks 6: Katalog over fragmenter av Helgelandfunnets brikkevevde mønstrede bånd

Generelt: Garn: 2 trådet, Sz/z. Garnediameter for totrådet ca 0,5mm. Spinnevinkel ca. 30°.

Aa

Størrelse: 34 x 11,5 cm. **Maks antall brikker bevart:** 78. Stykket består av tre deler, a1-a3, som veldig sikkert hører sammen. **Felt:** To blanke felt, og tre mønsterfelt berøres, hvorav det midtre er nesten helt bevart. Mønsteret er best bevart på hver side, mens midtdelen er ganske nedbrutt. Deler av a1 har avtrykk av mønster, som er for uklart til å tegne opp, men som muligvis kan kartlegges med digital registrering. **Vrange:** Baksiden er svært dårlig bevart. **Søm:** Langs a1s ene ytterkant finnes det godt synlige kastesting, som har festet båndet til noe. Dette er en sikker ytterkant. Mønsteret begynner her på brikke nummer fire fra kanten, bortsett fra to steder hvor det starter på nummer tre. På den andre siden ser mønsteret ut til å begynne på brikke fem. Sannsynligvis er også dette en ytterkant. **Vridningsfeil:** Mellom brikke 27 og 28 fra kanten uten kastesting er det en vridningsfeil. **Annet:** På skissen er det markert med pil et sted hvor mønstertråden ser ut til å vende gjennom brikkesnurren, slik at det ser knuteaktig ut. Dette er trolig en feil i trådføringen, forårsaket av at mønstertråden som skulle føres opp fra baksiden, ble ført mellom de fire trådene i en brikkesnurr, i stedet for mellom to brikkesnurrer.

Ab

Størrelse: 5,5 x 13,5 cm. **Største antall brikker bevart:** 42. Ab er et eksempel på hvordan mønstertråder er bevart enten på fram eller bakside. **Felt:** Det bevarte fragmentet berører to mønsterfelt og et blankt felt som er 2,3cm bredt. **Søm:** En ytterkant med kastesting er bevart, stingavstand er her 0,7-1cm. **Vrange:** Fotoet viser vrangsidene, som er så godt bevart at det på et tidspunkt er blitt lagt feil. Vrangsidene viser hvor mye mer skrå stingene er bak, og at de flottes i ulike retninger, og over færre eller fler tråder enn på forsiden. **Vridningsfeil:** Mellom brikke 3 og 4 er det feilvridning. **Annet:** I venstre kanten på rettsiden er tråder slitt av så man kan se inn og se mønstertråd ligge i skillet.

Ac

Størrelse: 27,5 x 11,5. **Maks antall brikker bevart:** 80, og stykket later til å være bevart i full bredde, selv om visse forbehold må tas. **Felt:** Stykket strekker seg over tre mønsterfelt og to blanke felt. **Søm:** Kanten som på bildet ligger nærmest målestokken, har et overkastet

sting, og er en sikker ytterkant. På den siden er det tre blanke brikker før mønstringen starter på nr fire. På motsatt side er det fire blanke brikker. **Vrange:** Baksiden er ikke godt nok bevart til at det er noe å registrere. **Vridningsfeil:** Tre steder forekommer det feilvridning i brikkene, slik at to brikker vris samme vei. Sett fra kanten nærmest målestokk på foto, er første feil mellom brikke 5 og 6. Brikkene endrer vridningsretning i overgangen til det blanke feltet, og feilen er på den mønstrede siden. På den andre siden er det rett, uten at vi kan vite om feilen oppstår eller rettes opp her. På motsatt side er det en vridningsfeil mellom 24 og 25, og 4 og 5. Den ytterste feilen forekommer også kun på venstre side av det blanke feltet som går gjennom hele stykket. Kanskje er det sannsynlig at to feil rettes opp på samme sted en at de oppstår samtidig, men vi kan likevel ikke dra noen sikker konklusjon om hvorvidt båndet er vevd fra venstre mot høyre på bildet.

Ad

Størrelse: 16 x 5,5 cm. **Maks brikker bevart på bredden:** 39. **Felt:** Stykket strekker seg over to mønsterfelt og et blankt felt, som er 2,3 cm bredt. **Søm:** Det er et ytterkantstykke, med kastesting, og tre blanke brikker før mønstringen starter på brikke 4. **Vrange:** På vrangsidene er mønstretråder mest bevart der de er slitt bort foran, men det er også litt overlapping.

Ae

Størrelse: 10 x 6,8cm, **Maks brikker bevart på bredden:** 50 brikker. **Felt:** Strekker seg over et mønsterfelt og et blankt felt. **Vrange:** Har mye bevart på baksiden. Midtstykke. **Vridningsfeil** mellom brikke 11 og 12 fra den ene kanten.

Af

Størrelse: 29 x 5,5 cm. **Maks brikker bevart på bredden:** 38. **Felt:** Stykket strekker seg over tre mønsterfelt og to blanke felt. **Vrange:** Dette er en nøkkelbrikke, hvor mye baksiden er bevart, også med en del overlapping med forsiden. Baksiden viser at tråden oftest flatterer over en eller to, noen ganger over tre som på forsiden, og at tråden går skrått i ulike retninger. Den ene kanten begynner med mønstring på nr 5, har fire blanke ytterst, så er trolig en ytterkant. **Vridningsfeil:** To vridningsfeil forekommer, mellom brikke 4 og 5 fra ytterkanten. Denne feilen rettes opp eller oppstår i overgangen til det første blanke feltet lest fra venstre på fotoet. Den andre feilen rettes ikke, så vi kan kanskje anta at den første feilen oppstår her, idet vridningsretningen skifter, den rettes ikke. Feil nr to er mellom 26 og 27 fra ytterkanten.

Ag

Størrelse: 10,5 x 28,5 cm. **Maks brikker bevart på bredden:** 71. **Felt:** Fragmentet strekker seg over fire mønsterfelt, hvorav to er nesten helt bevart, og tre lanke felt. De blanke feltene er 2,3cm, 2,5 cm, og 2 cm brede. Den tversgående skillelinjen er godt bevart her. Fargene ser ut til å være rød-lilla når fibrene sees i mikroskop, og mønstertråden jevn lys/gul. Mønstertråden begynner på den femte brikken fra kanten, så det er trolig at dette er en kantbrikke. **Vridningsfeil:** Det er to feil på dette stykket, mellom brikkene 4 og 5, og mellom 26 og 27. Feilen mellom 4 og 5 er ikke der lenger inne på stykket. **Vrange:** Baksiden karakteriseres av ujevnhet, både hullet og hvor mange råden flatterer over og hvilken retning. **Annet:** Det er tydelig at tråden både går i skillet og i soumak, stykket er best bevart bak der det er borte foran, men noe overlapping forekommer. Det later ikke til å være noe logikk i hvilken retning stingene går, de virker tilfeldige. På skissen bak er det tegnet opp et sted hvor renningstrådene ligger over mønstertråden, og et sted hvor den ligger i skillet.

Ba

Størrelse: 11 x 12 cm. **Maks antall brikker:** 71. **Felt:** det blanke feltet er 3,7cm bredt. Stykket berører et blankt felt og to mønsterfelt. Stingene går helt ut i kanten på begge sider, hvilke viser at stykket er i midten. Ingen vridningsfeil forekommer. Dette er et av de B fragmentet som har best bevart mønster, selv om det er skjevt og forrykket.

Bb

Størrelse: 25 x 4 cm. **Maks antall brikker:** 30. **Felt:** Stykket strekker seg over to mønsterfelt og to blanke felt. Stykket har noen få mønstertråder bevart. Stykkene S5960Bb-d-h har høy troverdighet i samhörighet slik de ligger på platen nå. Både brikkesnurrer og kuttflater ser visuelt ut til å stemme overens. Hvis stykkene hører sammen, vil de danne 81 brikker etter hverandre. Stykkene har ikke nok mønster bevart til å rekonstruere noe ut fra.

Bc

Størrelse: 7 x 2,5 cm, **Maks antall brikker:** 12. Stykket er fra inni et mønsterfelt, og har noen få mønstertråder bevart.

Bd

Størrelse: 10 x 2,5 cm, **Maks antall brikker:** 21. **Felt:** Stykket dekker en bit av et blankt felt og et mønsterfelt. Noen få mønstersting er bevart. Se også stykkene b og h, da disse trolig hører sammen.

Be

Størrelse: 23 x 13 cm, **Maks antall brikker:** 10. **Felt:** Stykket berører minst to mønsterfelt og to blanke felt, men har også lange løse brikkesnurrer i en ende, hvor bunninnslaget er oppløst. Her kan det ikke tydes hva for mønstring i eventuelle felt som har vært. Ingen mønstrertråder er bevart. Stykkene er viktige ut fra sin størrelse, som del i helheten. Har nær samhörighet med Bf, og de er begge midtstykker, med til sammen 33 brikker.

Bf

Størrelse: 23 x 3 cm, **Maks antall brikker:** 23. **Felt:** Stykket berører minst to mønsterfelt og to blanke felt, men har også lange løse brikkesnurrer i en ende, hvor bunninnslaget er oppløst. Her kan det ikke tydes hva for mønstring i eventuelle felt som har vært. Ingen mønstrertråder er bevart. Stykkene er viktige ut fra sin størrelse, som del i helheten. Har nær samhörighet med Be, og de er begge midtstykker, med til sammen 33 brikker.

Bg

Størrelse: 12 x 6cm, **Maks antall brikker:** 35. **Felt:** Stykket dekker to mønsterfelt og et blankt felt. I en ende er det lange brikkesnurrer med oppløst bunninnslag, den andre enden er ganske skarpt kuttet. **Søm:** Det er ytterkantbrikke, med fire blanke brikker ytterst, og kantsting som viser at det har vært festet til noe. Ingen mønstrertråd er bevart.

Bh

Størrelse: 23 x 9 cm, **Maks antall brikker:** 59. Dette er et kanstykke, hvor mønstrertråden begynner på brikke fire, tre blanke brikker først. Stykket dekker to mønsterfelt og to blanke felt. **Vridningsfeil:** Det er vridningsfeil mellom brikke 4 og 5, denne oppstår eller rettes opp idet vridningsretningen skifter som merket på skisse. **Vrange:** Baksiden er bevart, men ikke veldig godt. Noen tråder sees som går på kryss og tvers, og et sted krysser stingene hverandre. Se også stykkene b og d, da disse trolig hører sammen.

Bi

Størrelse: 8 x 4 cm. **Maks antall brikker:** 29. **Felt:** Dette er et midtstykke, som berører to mønsterfelt og et blankt felt. Ingen bevarte mønstrertråder. I hører trolig sammen med t.

Bj

Størrelse: 5 x 3 cm, **Maks antall brikker:**12. Et lite, svart fragment. Dette ble ikke tegnet opp, fordi det er så lite og uten noe spesielle elementer. Ingenting er bevart som kan fortelle hvor i båndet det hører hjemme.

Bk

Størrelse: 11,5 x 34 cm, **Maks antall brikker:** 81, full bredde. **Felt:** Stykket berører tre mønsterfelt og to blanke, og er nesten delt i tre, i en kant er det lange brikkesnurrer hvor bunninnslaget er borte, så de ligger som frynser. På begge sider er det fire blanke brikker før mønstringen begynner. **Vridningsfeil** forekommer mellom 5 og 6 på den siden av fragmentet hvor det er noen mønstertråder bevart. **Vrange:** På baksiden er ingen mønstertråder bevart, men på forsiden er det forholdsvis mye. **Annet:** Et sted skrår mønstertrådene veldig; her ligger stingene rett, før de plutselig skrår.

Bl

Størrelse: 33 x 9 cm, **Maks antall brikker:** 61. **Felt:** Stykket berører tre mønsterfelt og tre blanke felt. **Vridningsfeil:** Dette er trolig et kantstykke med feilvridning mellom brikke 5 og 6 ved kanten. Det er mange tydelige mønstertråder bevart, men ingen på baksiden.

Bm

Størrelse: 15 x 3,5 cm, **Maks antall brikker:** 22 brikker. **Søm:** Dette er et ytterstykke med kastesting over kanten. Fire blanke før mønstertråden starter. Noen få mønstertråder er bevart. **Felt:** Stykket strekker seg over minst et blankt felt og et mønsterfelt, men trolig over mer som er borte, siden det er lange oppløste brikkesnurrer i endene.

Bn

Størrelse: 14 x 3 cm, **Maks antall brikker:** 21 brikker. Litt mønster tydelig. Også her kan det se ut til å være kantsøm. **Felt:** Uklart hvor mange som er blanke før mønsteret starter, fordi mønsteret er så nedbrutt. Stykket strekker over minst et blanke og to mønster, og har oppfrynsete brikkesnorer i endene.

Bo

Størrelse: 5 x 13 cm, **Maks antall brikker:** 39 brikker. Er nesten delt i to. **Felt:** Strekker seg over to mønsterfelt og et blankt, men kantene er frynsete fordi bunninnslaget er borte så det er uklart om det har vært flere mønsterfelt her. Noen mønstertråder er bevart.

Bp

Størrelse: 6 x 2,5 cm, **Maks antall brikker:** 12 brikker. P ser ut til å kunne stemme overens med k fargemessig, men det er ellers vanskelig å si noe om samhörighet. **Felt:** P er et midtstykke, med mønsterfelt, og en liten flik at et blankt felt. Noen få mønstertråder er bevart. **Vridningsfeil:** Det er feilvridning mellom brikke 2 og tre fra øverste kant på skissetegning.

Bq

Størrelse: 2 x 10 cm, **Maks antall brikker:** 11 brikker. **Felt:** Stykket dekker to mønsterfelt og et blankt, men lite er bevart av mønster.

Br

Størrelse: 8 x 1,5 m, **Maks antall brikker:** 12 brikker, **Felt:** Stykket berører to mønsterfelt og et blankt, og noen få mønstertråder er bevart.

Bs

Størrelse: 9 x 3,5 cm, **Maks antall brikker:** 25 brikker. **Felt:** Fragmentet ser ut til å strekke seg over to mønsterfelt og et blankt, men er så nedbutt at det kun er avtrykk dette bygges på. **Vridningsfeil:** Feilvridning mellom brikke 5 og 6 fra nede på skisse, men er et midtfelt, så vi kan ikke si hvor det passer. Ingen bevarte mønstertråder. Stykket hører muligens sammen med t-stykket, kuttflate og feil ser ut til å være kompatible.

Bt

Størrelse: 12 x 6 cm, **Maks antall brikker:** 28 brikker. Feilvridning mellom brikke 5 og 6 fra oppe på skisse, men er et midtfelt, så vi kan ikke si hvor det passer. Kun få bevarte mønstertråder. Stykket hører muligens sammen med s-stykket, kuttflate og feil ser ut til å være kompatible. **Felt:** Fragmentet ser ut til å dekke et mønster og et blankt felt, og disse er ikke kompatible med s, men det er viktig å være oppmerksom på at tolkningen av det blanke feltet her kun bygger på avtrykk og at stykket er svært nedbrutt. Det er også mulig at mønsterfeltene kan ha hatt ulik lengde. T hører trolig sammen med i og w.

Bu

Størrelse: 16 x 4, **Maks antall brikker:** 27 brikker, **Felt:** stykket streker seg over to mønsterfelt og et blankt. Få bevarte mønstertråder, men avrevne tråder viser litt av hvordan mønsteret var.

Bv

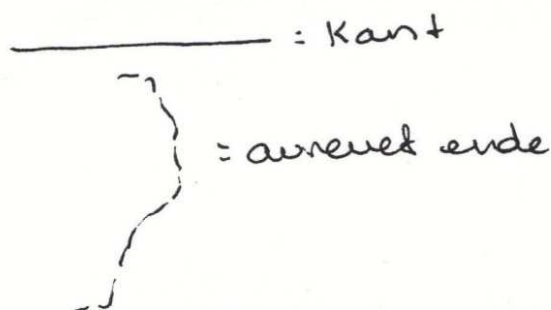
Størrelse: 11 x 3 cm, **Maks antall brikker:** 14 brikker, **Felt:** dekker to mønsterfelt og et blankt felt, fragmenterte brikkesnurrer ligger løst, og dekker sannsynligvis mer mønster men det er ikke synlig, ingen bevarte mønstretråder.

Bw

Størrelse: 5,5 x 1,5 cm, **Maks antall brikker:** 12 brikker, Svært lite og nedbrutt, **Felt:** Avtrykk av overgang mellom blankt og mønstret felt kan muligens tydes, men ingen mønstertråder er bevart. W hører sammen med t med høy sannsynlighet.

Appendiks 7: Fotografier og møsterskisser av mønstret brikkevev

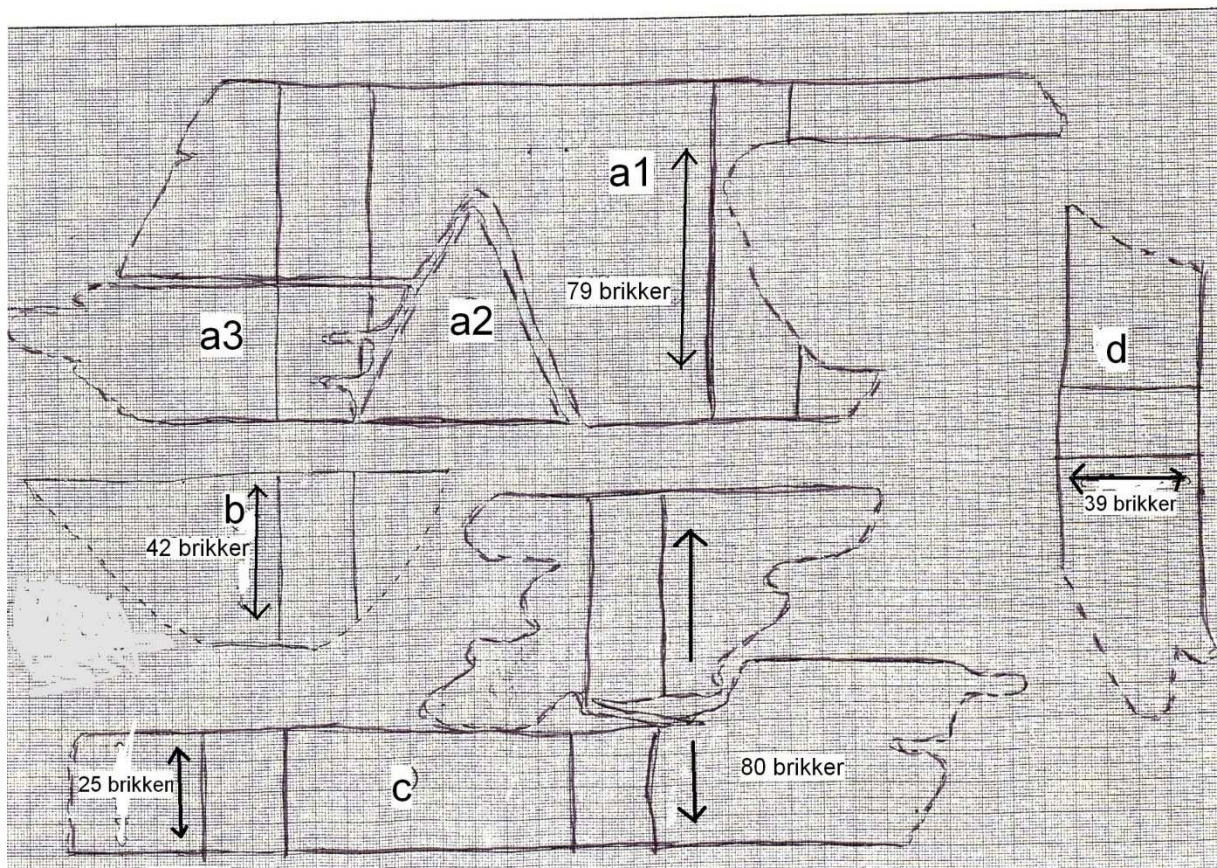
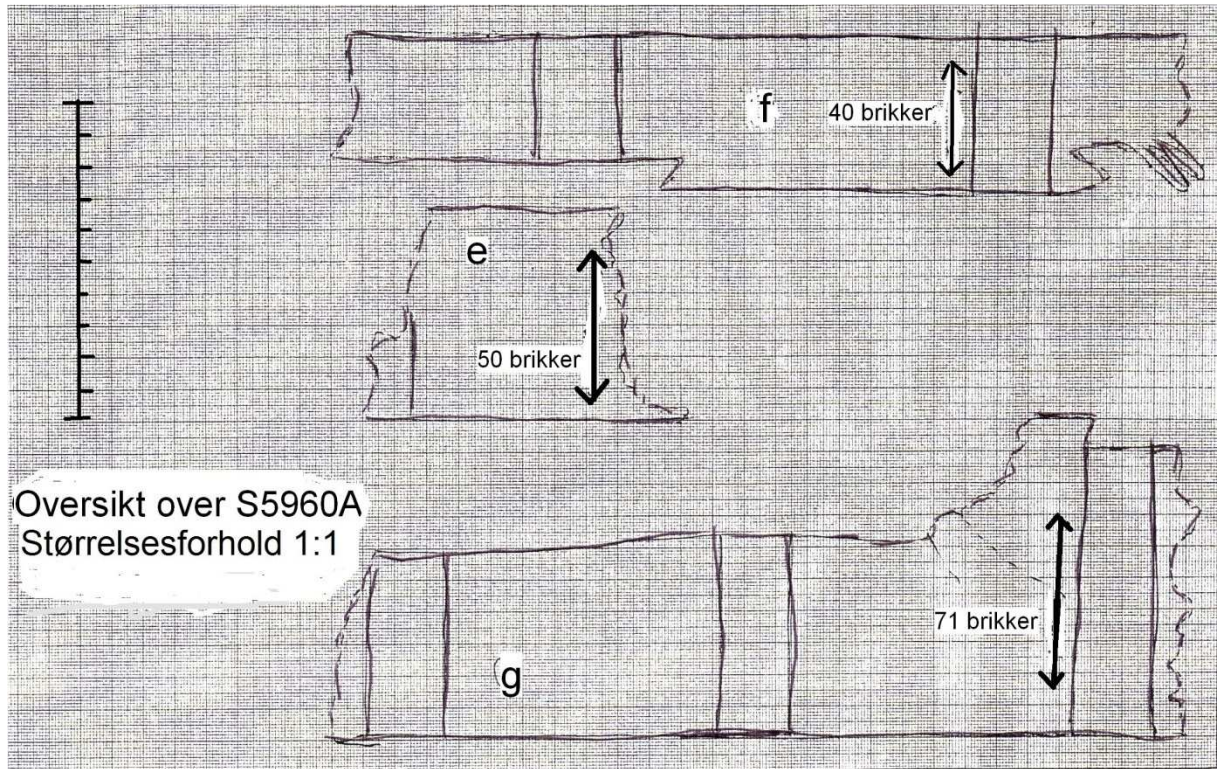
Brikkenes vridningsretning er markert med skråstreker i annenhver motstående retning: \ / \ / \ / \ / \ /
og feil tydeliggjøres der hvor to skråstreker ligger i samme retning \ / \ / \ / \ / \ /
Vridningsretningen er også markert med G for glatt og R for ru, der det er nødvendig å vite hvordan snorene fremtrer visuelt, enten ved sammenligning med foto eller andre skisser. Spesielle oppmerksomhetsteder er merket ut med X. Hvert mønstersting er tegnet som ett, selv om det hele tiden er to parallelle sting. Hele sting symboliserer et sting som er bevart helt. Åpne sirkler symboliserer trådender som stikker ut. Stiplet linje markerer i hvilken retning stinget peker. Stiplede sting symboliserer at det ikke er hele sting bevart, men stinget er svært sikkert, for eksempel kan to løse tråder peke mot hverandre. Sorte sirkler symboliserer hull som framstår som tydelig del av mønster, men hvor lite eller ingen trdrester er synlige. Oppfrynsede ender der bunninnslaget er borte er ikke tegnet opp, men antydnet med bølgete kanter og skriftlige forklaringer. Andre avvik vil også være markert skriftlig. Skissenes størrelse kan ikke omsettes til enkel målestokk, men originalnes størrelse oppgis samme med tegningen. Hvert sting er tegnet som 0,5 cm lange på milimeterarket, og 0,2 cm brede, for å kunne registrere inn enkelt og raskt. Derfor er det også et visuelt misforhold mellom lengde og bredde, idet skissene er bredere i stingenes retning enn i mønsterets lengde, i forhold til originalen. Det er derfor viktig å se på både foto og skisse. Prinsippskissen som ligger ved fragmenter med betydelig mønstring gir et bedre bilde av forholdet lengde – bredde – mønster.

Figur 24 Forklaringer til møsterskisser i Appendiks 7

Oversiktsskisse over fragmentene i S5960A

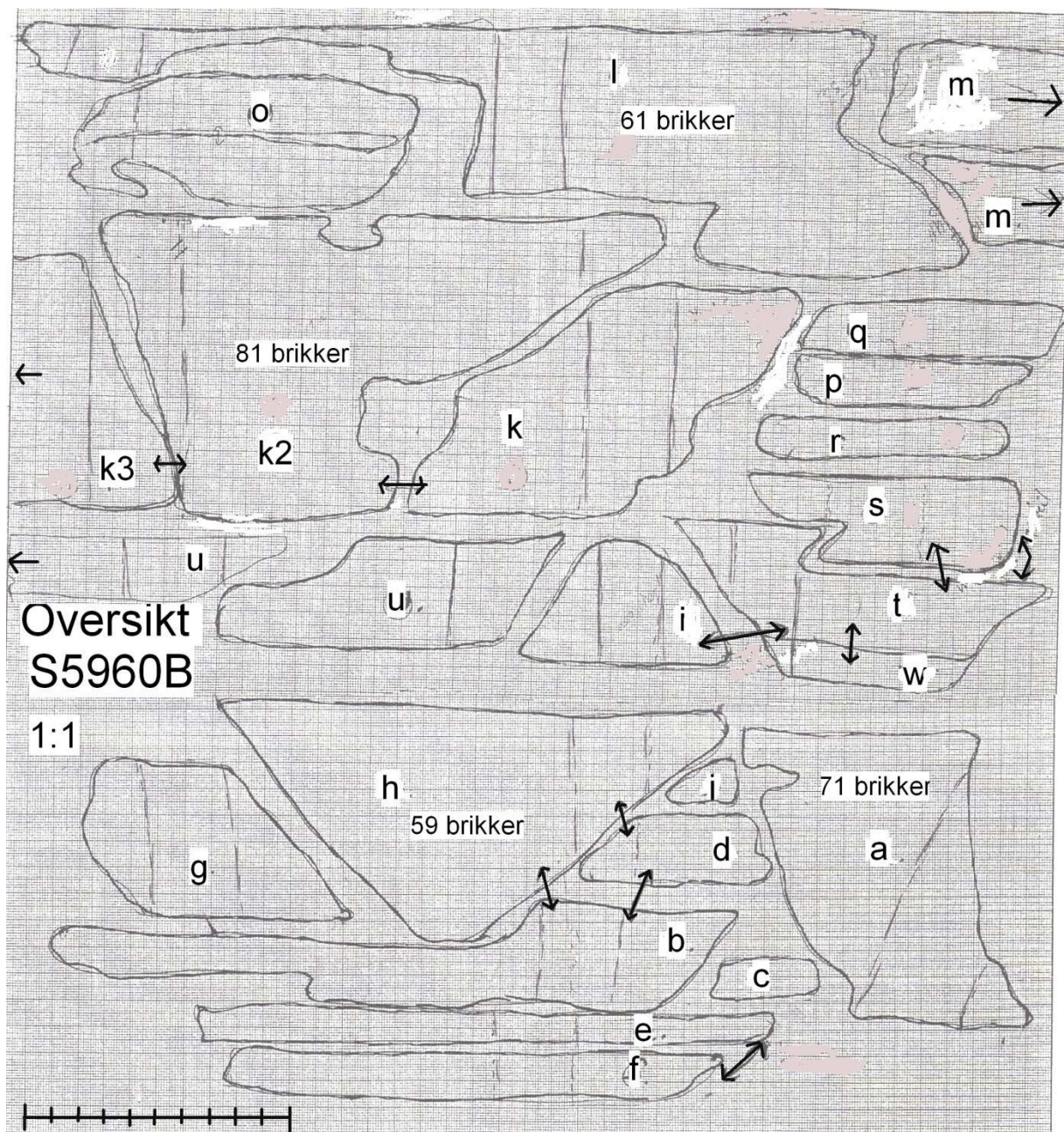
Skissen viser størrelsesforhold og plassering av mønsterfelt, 1:1 på millimeterpapiret.

Figur 25 Oversiktsskisser S5960A 1:1 forhold på millimeterpapiret (egne skisser)

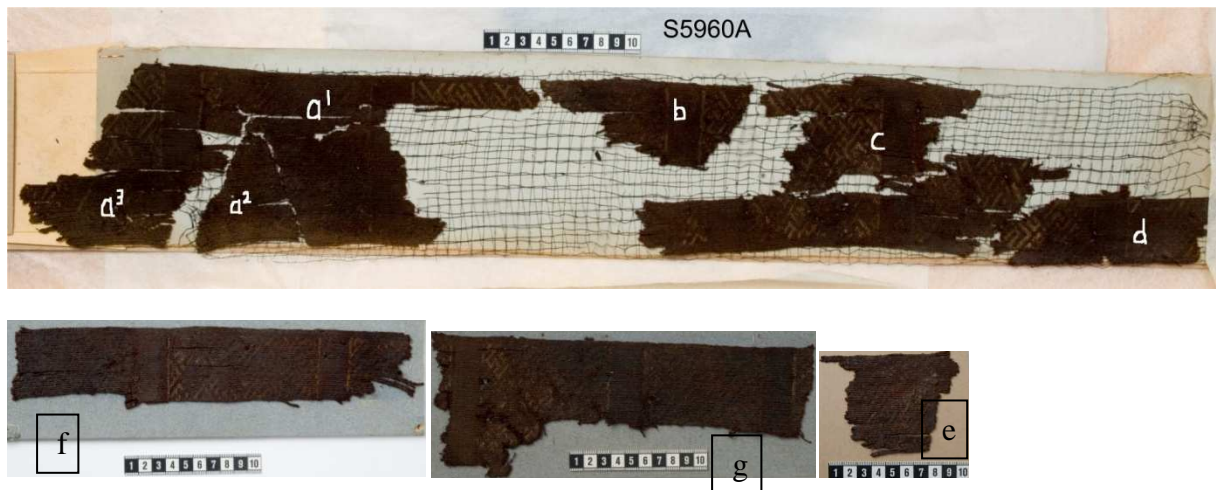
Oversiktsskisse over fragmentene i S5960B

Skissen viser størrelsesforhold og plassering av mønsterfelt på 1:1 millimeterark. Kun de største og best bevarte fragmentene er markert med antall brikker på tegningen. Piler mellom fragmenter markerer her at fragmenter har sannsynlig tilhørighet. På m, n, k3 og u viser piler ut av skissen at fragmentene hadde lange, oppfrynsede ender som ikke er tegnet opp. Størrelsen på disse er angitt i katalog. Fragmentene er tegnet opp slik de ligger montert, se foto under.

Figur 26 Oversiktsskisser S5960B 1:1 på millimeterpapiret (egne skisser)

Oversiktsfoto S5960A, slik stykkene ligger montert

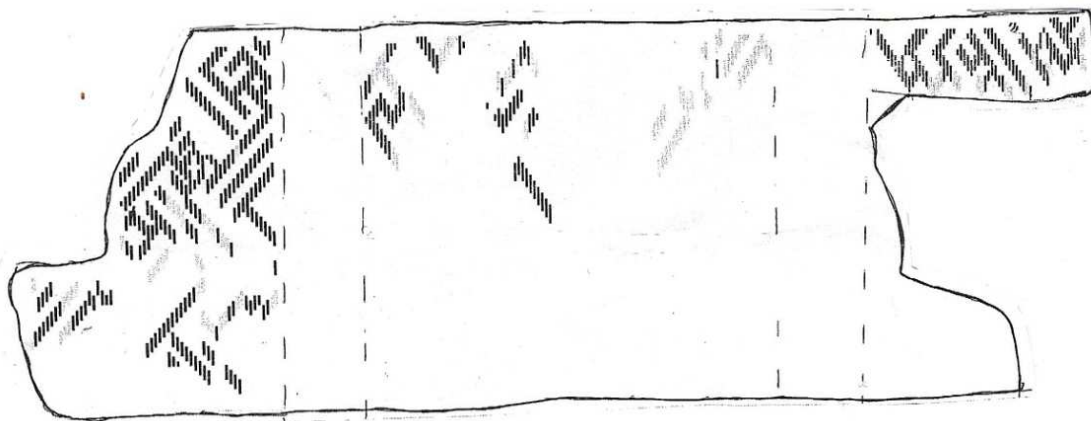

Oversiktsfoto S5960B, slik stykkene ligger montert

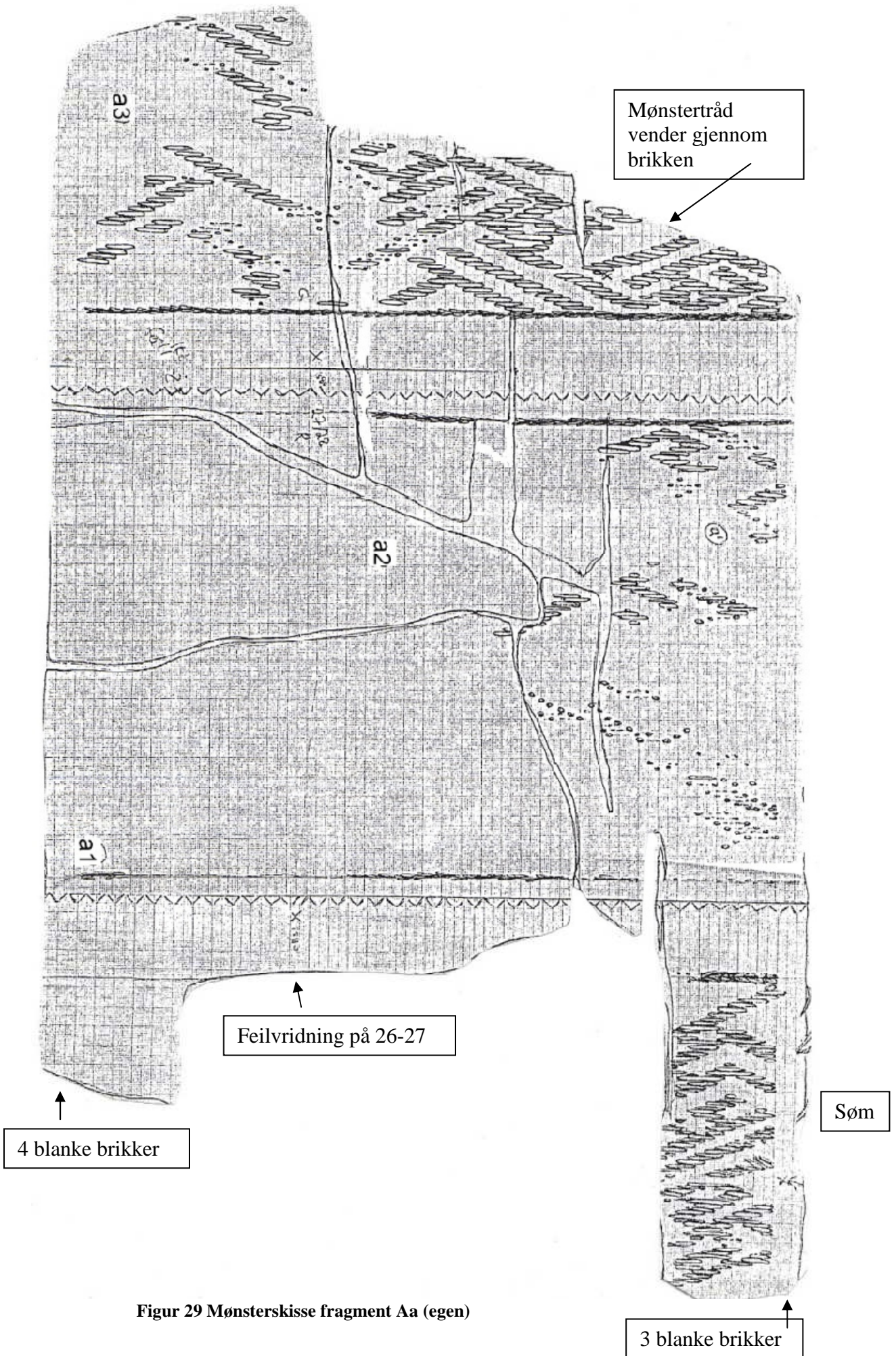
Figur 27 Oversiktsfoto. Øverst del A, Under del B (Tveit upubl).

S5960 Aa

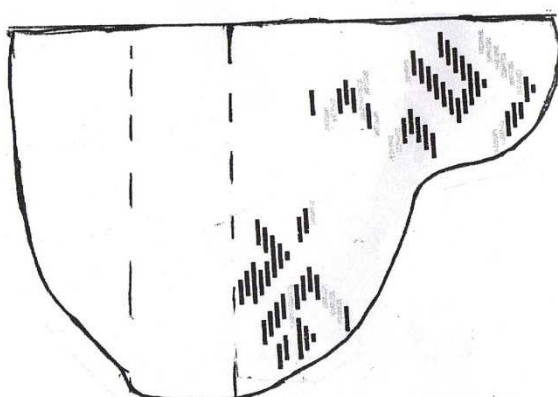
Figur 28 Fragment Aa. Foto (Tveit unpubl) og riktig proporsjonert prinsippskisse. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen).

Original 34 x 11,5 cm
78 brikker

Figur 29 Mønsterskisse fragment Aa (egen)

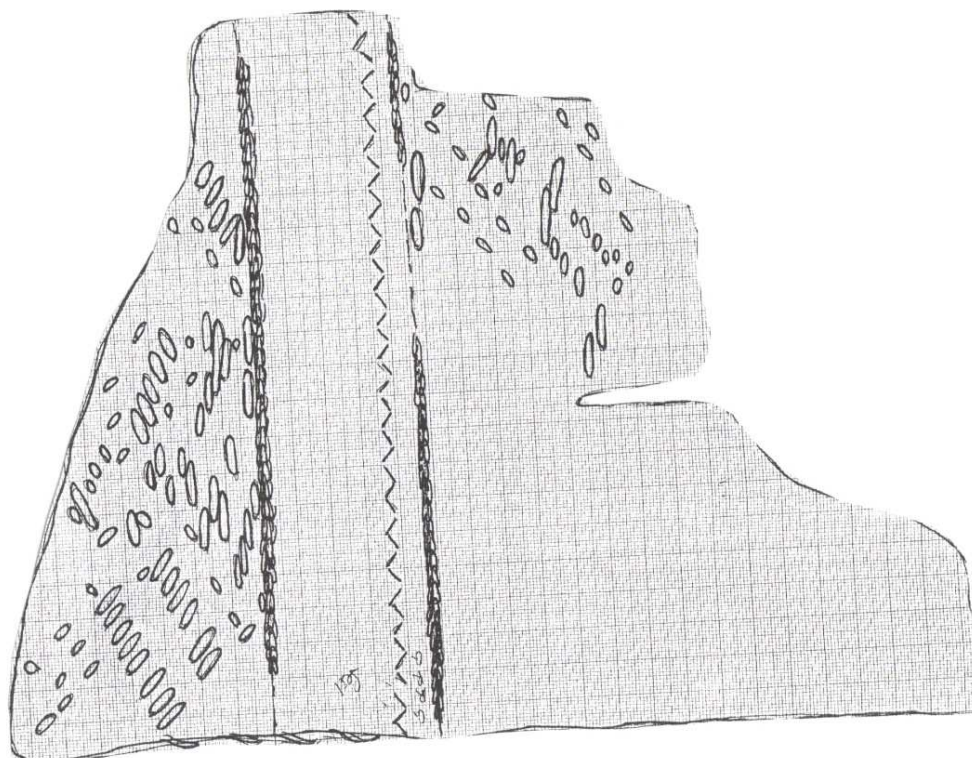
S5960 Ab

Original 5,5 x 13,5 cm
42 brikker

Fotoet viser baksiden av stykket.

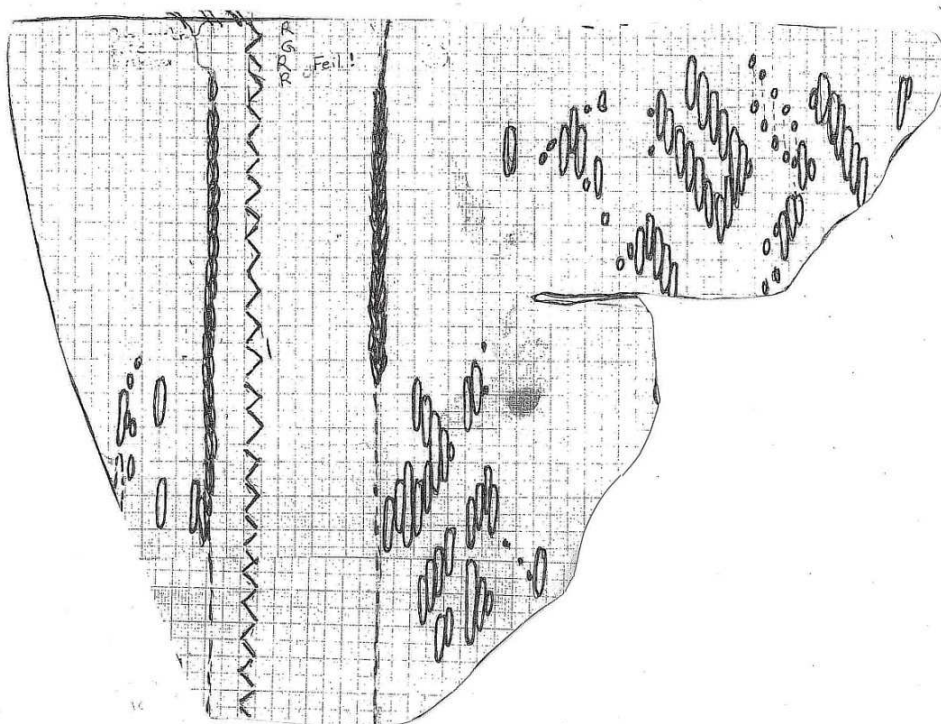
Figur 30 Fragment Ab. Foto viser bakside. Legg merke til sting i kant. (Tveit unpubl.) Proporsjonert prinsippskisse forside. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen).

Feilvridning mellom
brikkesnor 3 og 4.

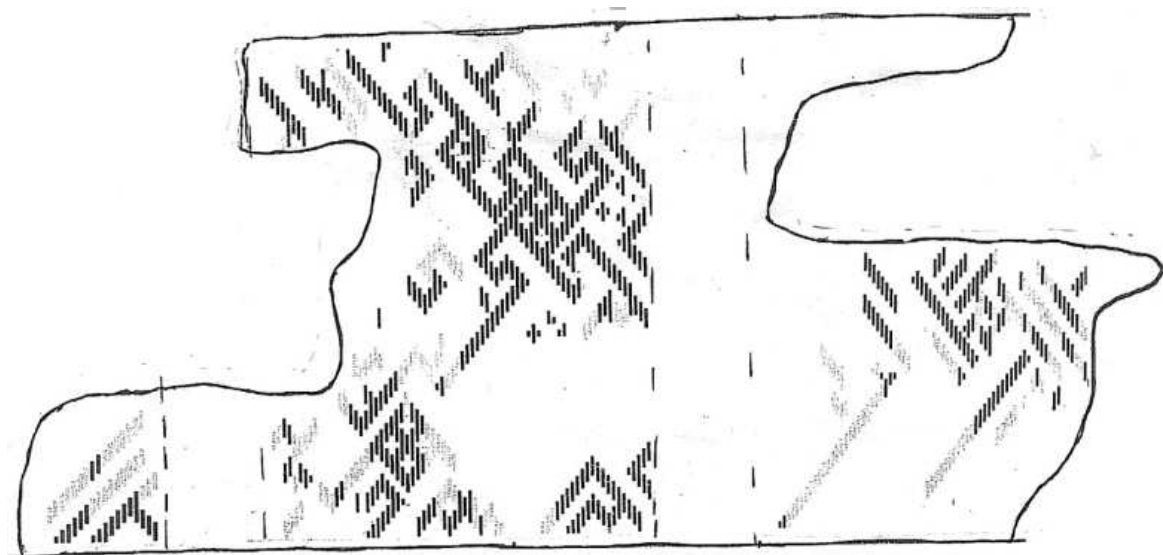
Søm i ytterkant.

Bakside og forside
er i liten grad bevart
på samme felt.

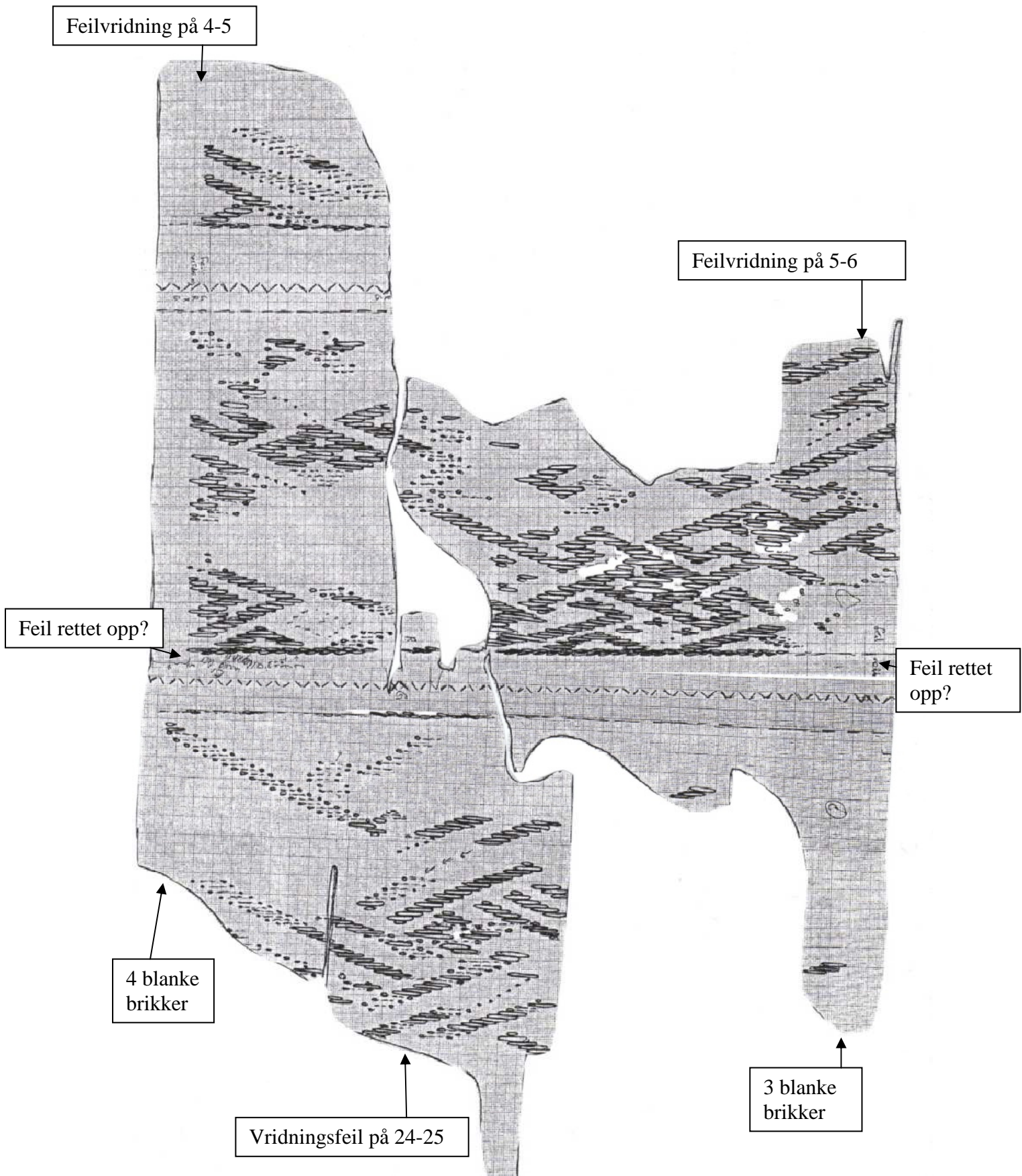
Figur 31 Mønsterskisse fragment Ab. Merk feilvridning og søm. Øverst sees bakside, nederst forside (egne skisser).

Ac

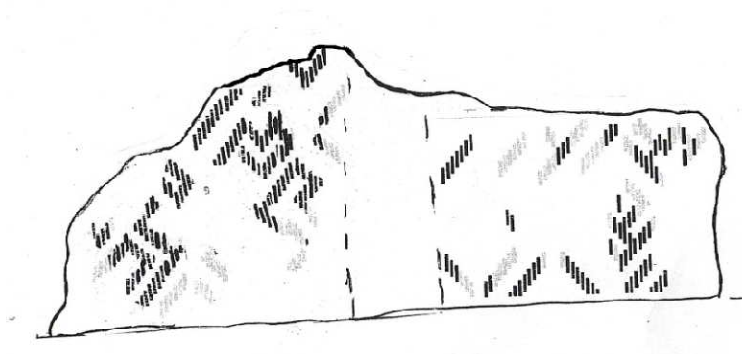
Figur 32 Fragment Ac. Foto (Tveit unpubl.) og riktig proporsjonert prinsippskisse. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen skisse).

Original 27,5 x 11,5cm
Maks 80 brikker

Figur 33 Mønsterskisse fragment Ac (egen skisse).

Ad

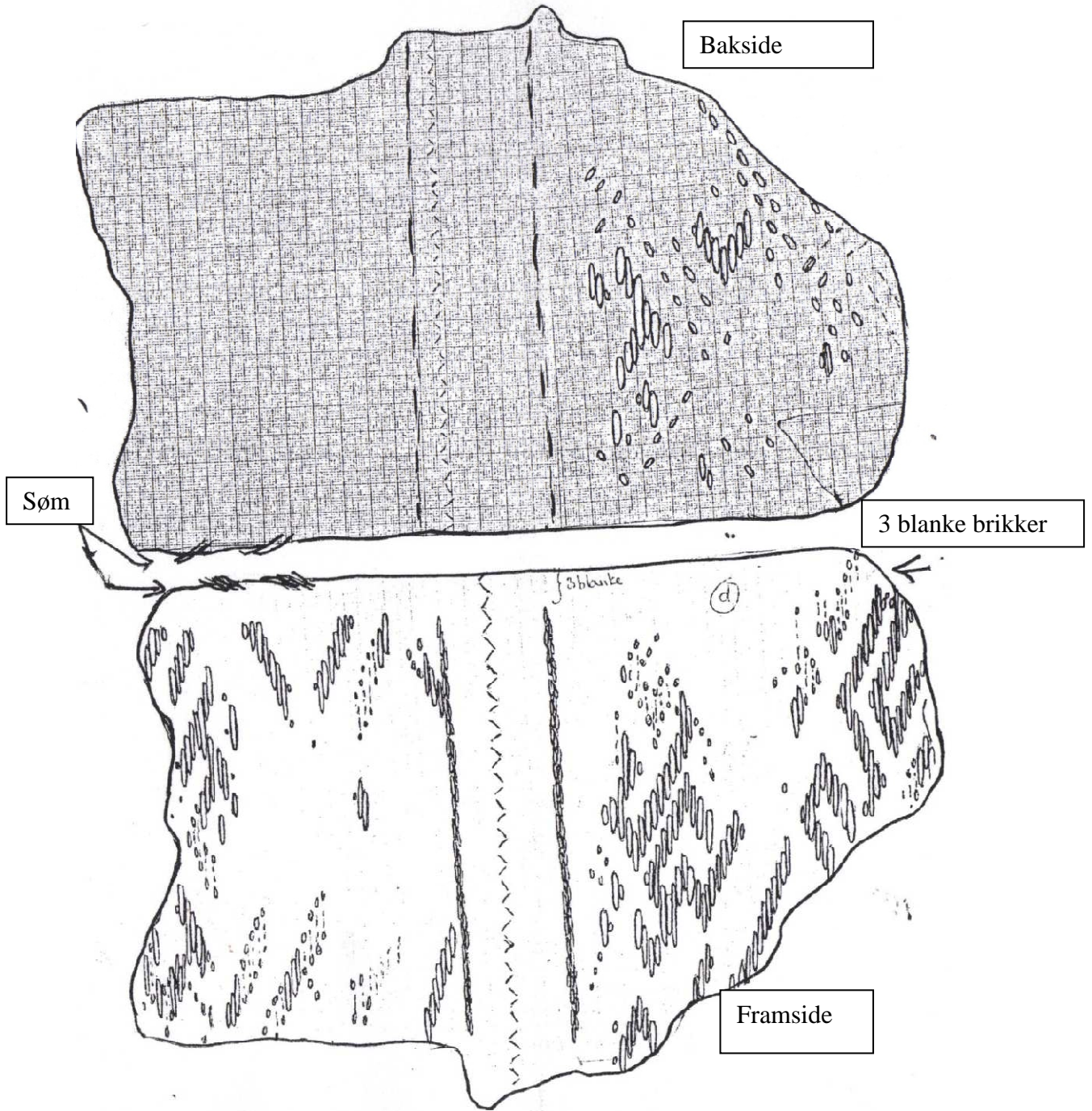
Original 16 x 5,5 cm
39 brikker

Merk: Dette stykket er viktig, ettersom det er mulig å tyde ganske mye av trådforløpet på vrangen.

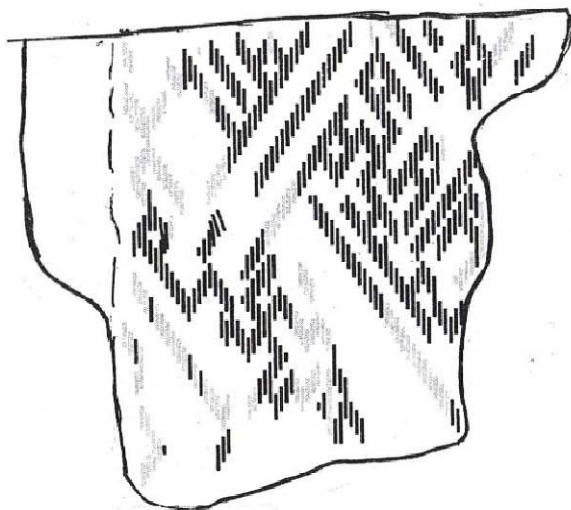
Det er derfor skisse av både framside og bakside.

Figur 34 Fragment Ad. Foto (Tveit upubl.) og prinsippskisse. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen skisse).

Figur 35 Mønsterskisse fragment Ad
(egen skisse)

Ae

Original 6,8 x 10 cm
50 brikker

Fotoet viser baksiden av stykket.
Dette er et viktig stykke, hvor
trådforløpet på vrangen var mulig
å tegne ned.

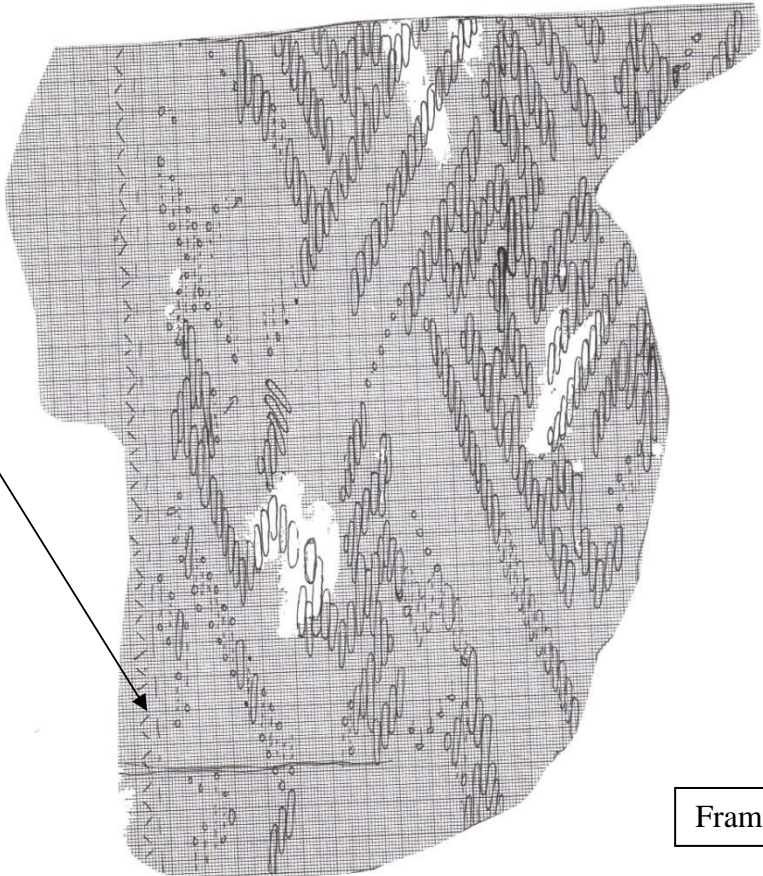
Figur 36 Fragment Ae. Foto bakside (Tveit upubl.) og prinsippskisse forside. Svart er bevarte sting, grått sannsynlige (egen skisse).

Bakside

Vridningsfeil,
Stykket er
midtstykke, så
det er usikkert
hvilke
brikkenummer
feilen er på.

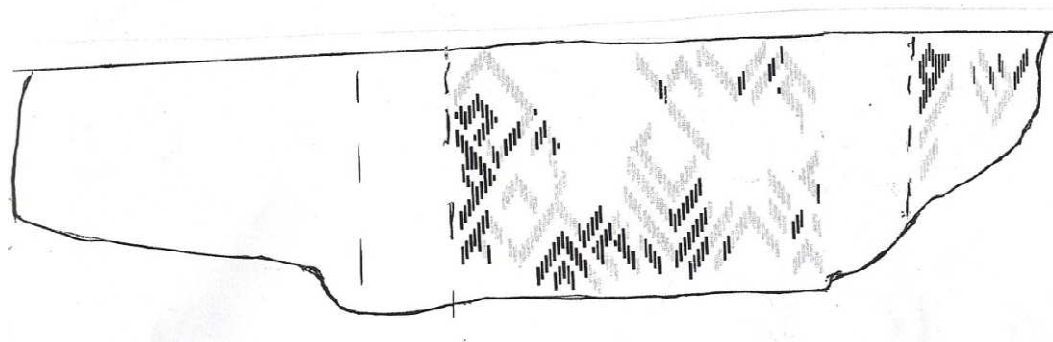
På stykket er
feilen mellom 12-
13 lest nedenfra
på tegningen av
rettsiden.

Framsida

Figur 37 Mønsterskisse Ae, bakside over, front under (egen skisse).

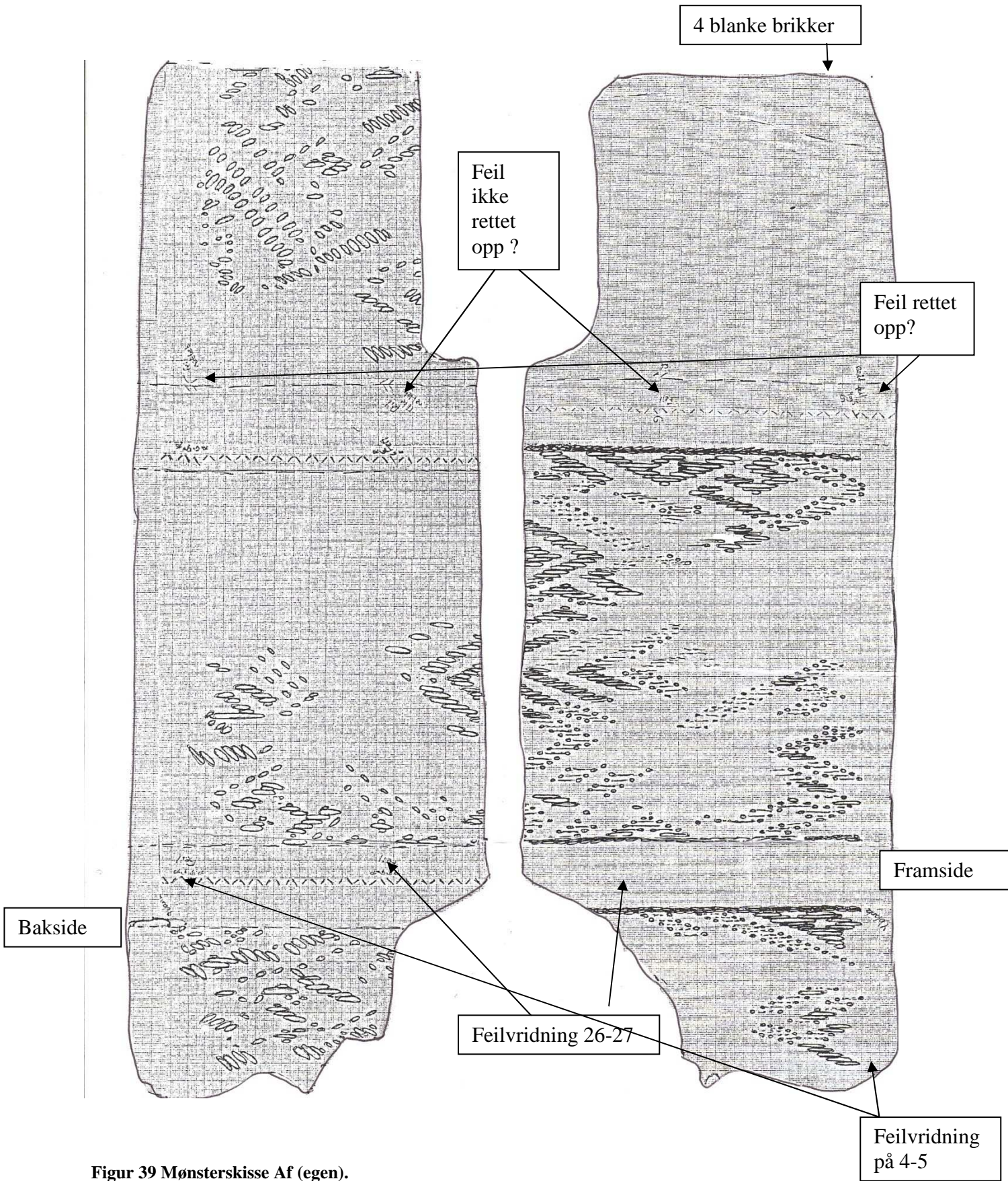
Af

Original 29 x 5,5 cm
38 brikker

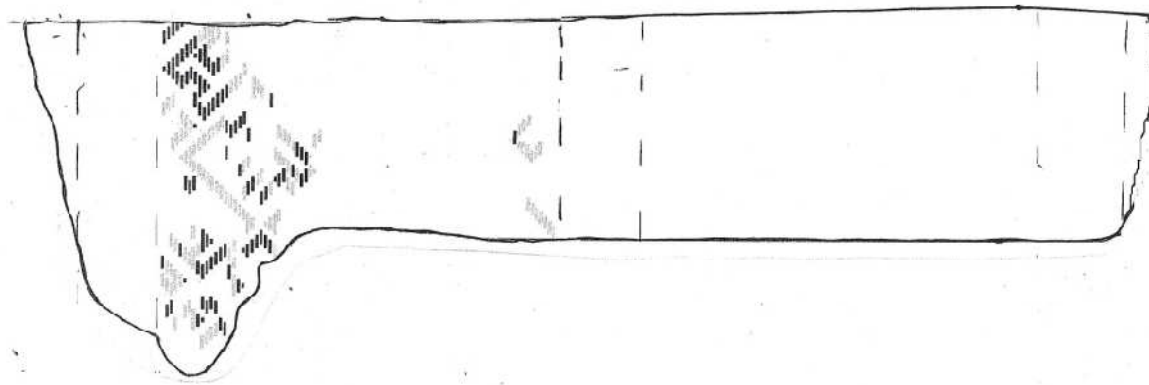
Dette er et viktig stykke, hvor det har vært mulig å tegne av både rett og vrang side. Dessverre er lite bakside bevart der hvor framsiden er godt bevart.

Figur 38 Fragment Af. Foto (Tveit unpubl.) og proporsjonert prinsippskisse. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen).

Figur 39 Mønsterskisse Af (egen).

Ag

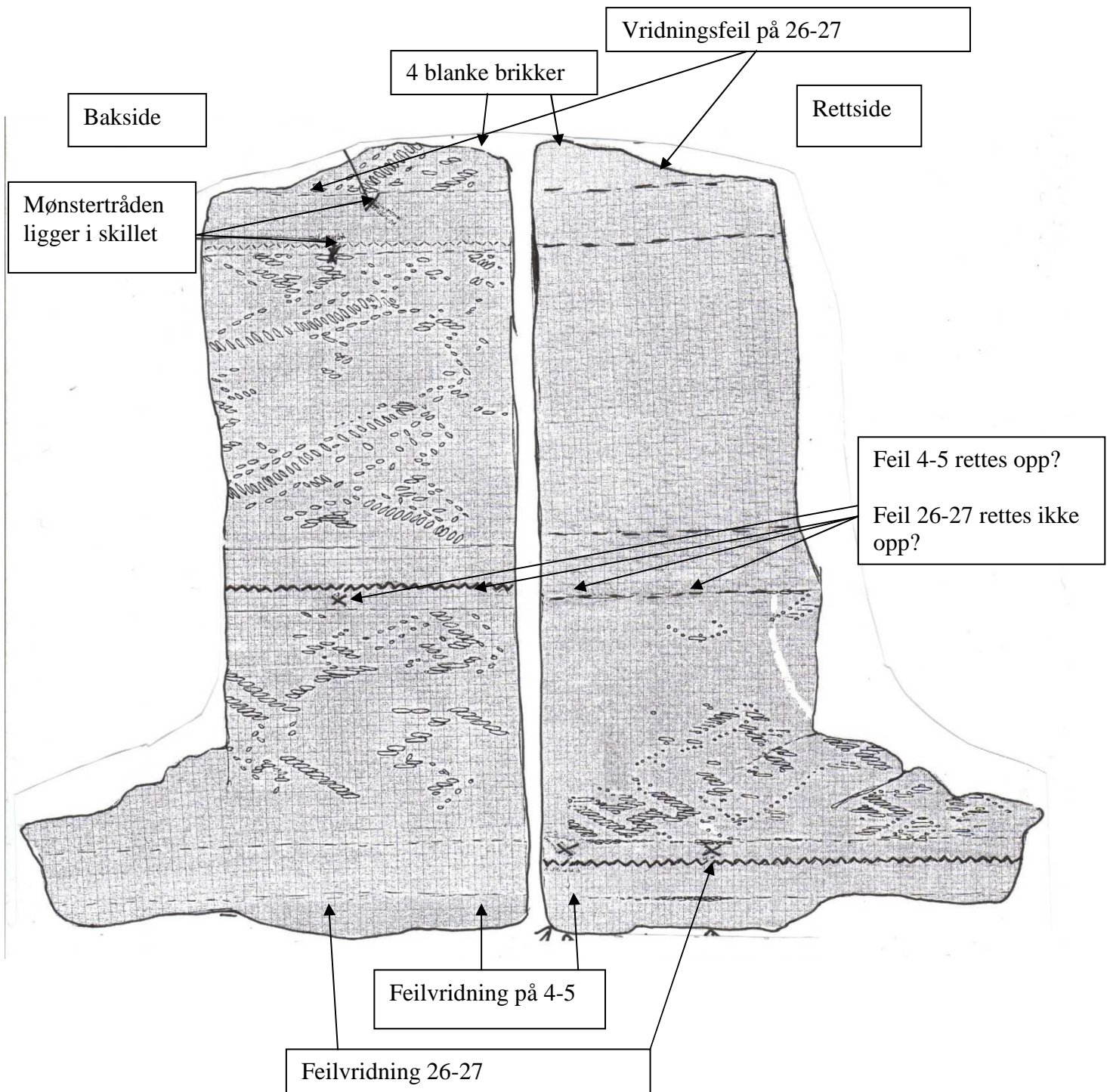

Figur 40 Fragment Ag. Foto (Tveit unpubl.) og proporsjonert prinsippskisse. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen).

Original 31 x 9,7
77 brikker

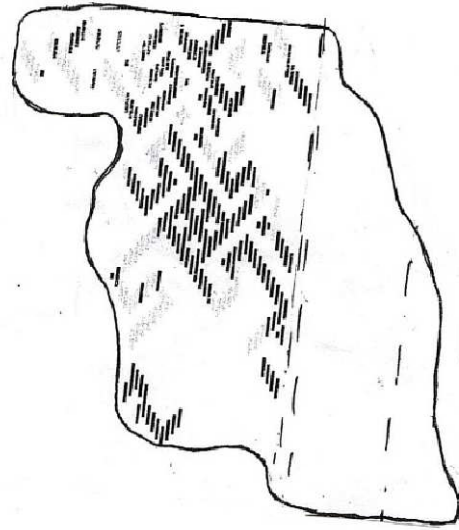
Dette stykket er viktig, ettersom det er bevart mye på både rett og vrang side.

Det er også to steder hvor det er mulig å få bekreftet at mønstertråden ligger i skillet.

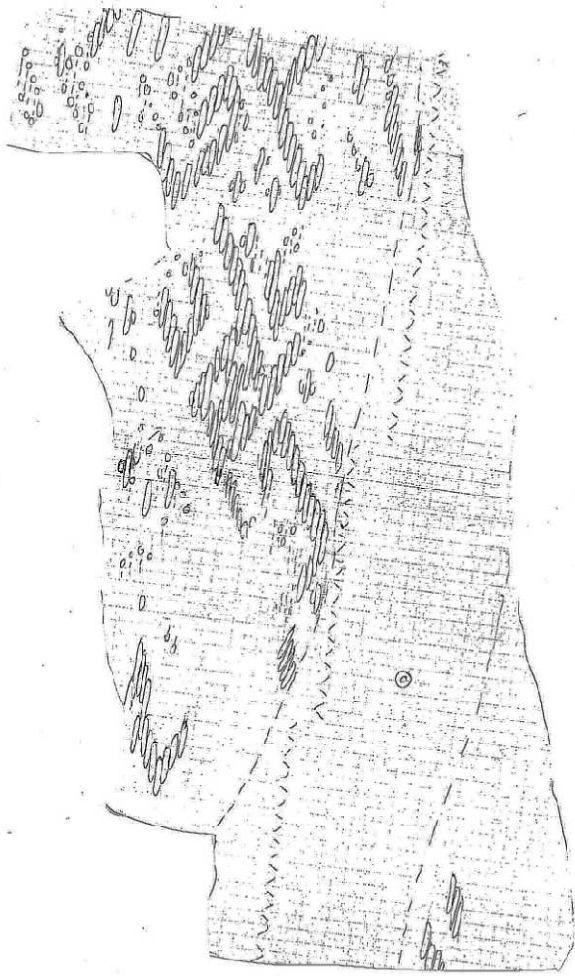
**Figur 41 Mønsterskisse fragment Ag
(egen)**

Ba

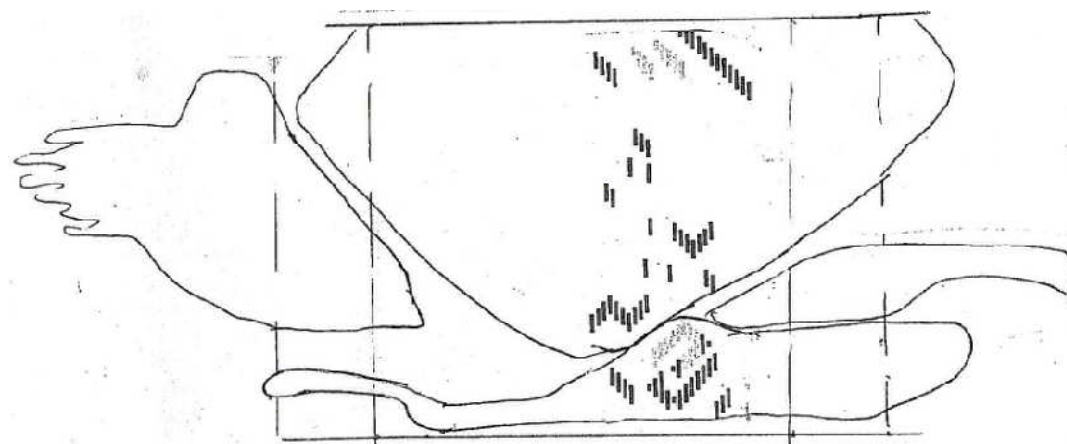
Original 11 x 12 cm
71 brikker

Figur 42 Fragment Ba. Foto (Tveit unpubl.) og riktig proporsjonert prinsippskisse. Svarte mønsterstreker viser bevarte tråder, grå avslitte tråders sannsynlige forløp (egen).

Figur 43 Mønsterskisse Ba (egen)

Bb, Bc, Bd, Bg, Bh, Bj

Originaler:

b: 25 x 4 cm, 30 brikker

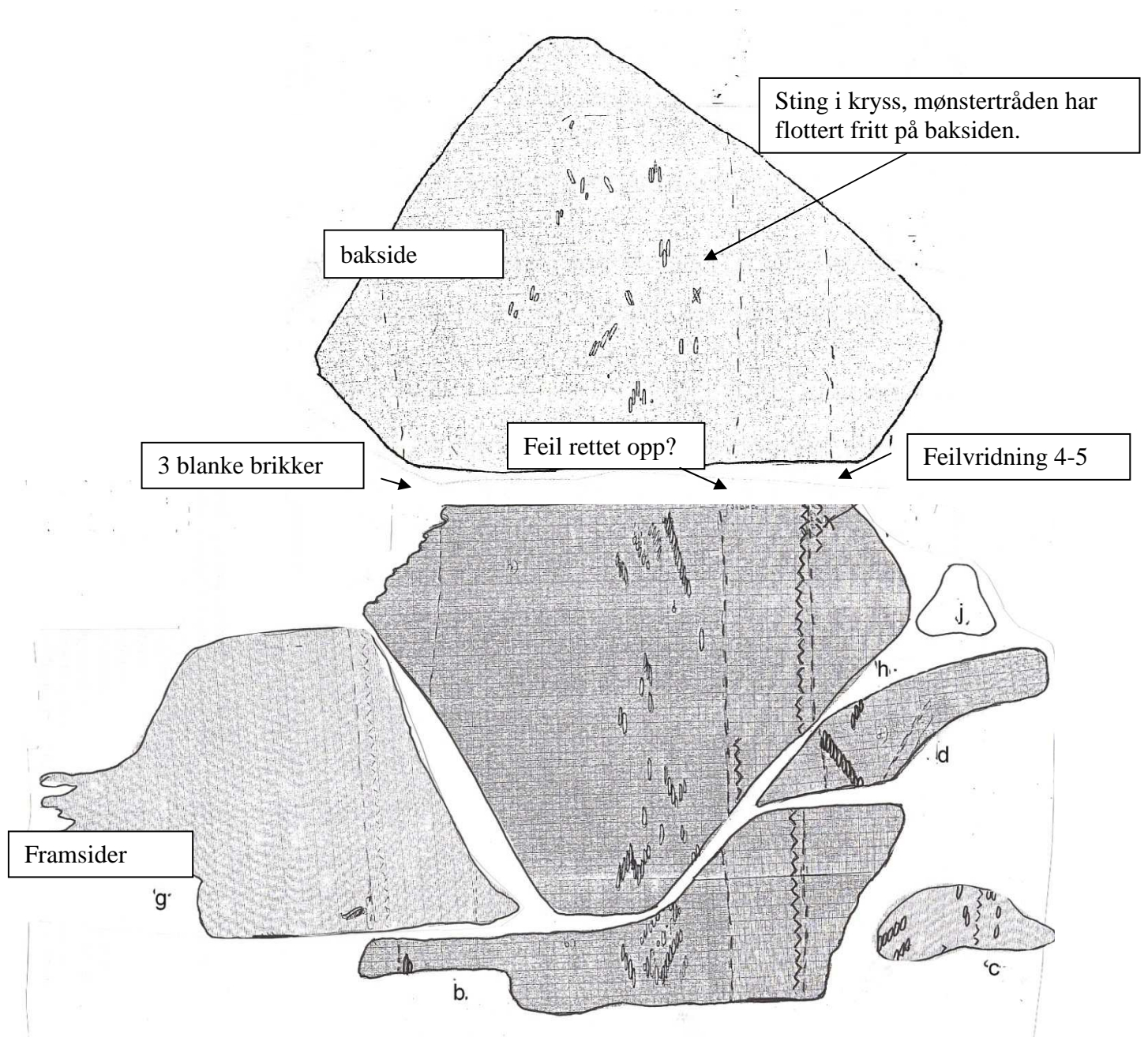
c: 7 x 2,5 cm, 12 brikker

d: 10 x 2,5 cm, 21 brikker

g: 12 x 6 cm, 35 brikker

h: 23 x 9 cm, 59 brikker

j: lite og uklart fragment, er ikke tegnet opp

Figur 44 Forrige side: Foto (Tveit unpubl.) og Prinsippskisse (egen) fragment Bb, Bc, Bd, Bg, Bh. Denne side mønsterskisser (egne). Øverst: Over baksiden av Bh Under: rettsider. Disse stykkene er plassert slik de ligger oppmontert, det er høy sannsynlighet for at stykkene hører sammen. Særlig gjelder dette for b, g, h, d. Stykke h er viktig ettersom det er sting synlig på baksiden her, som viser at mønstertråden er flottert i kryss over seg selv.

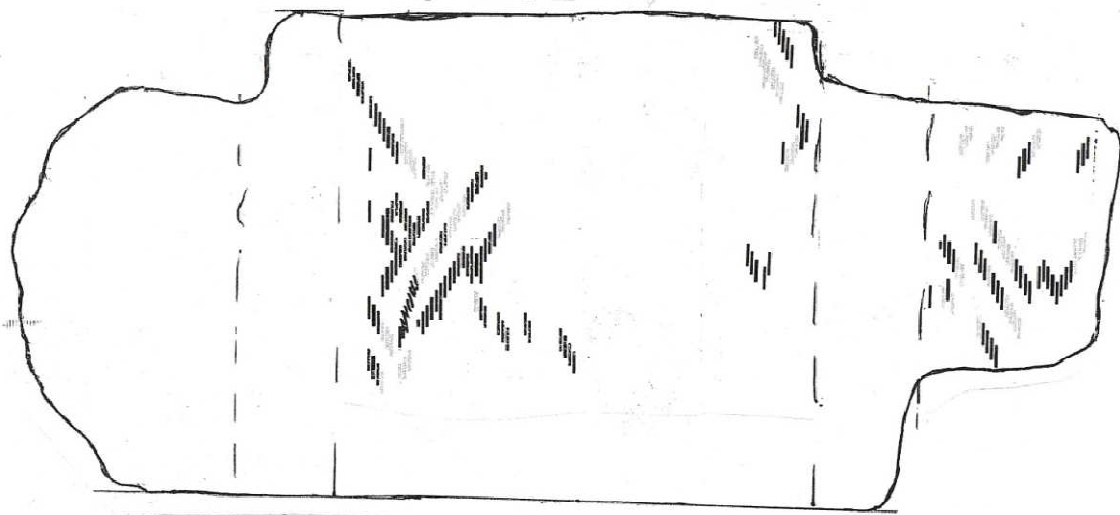
Bk

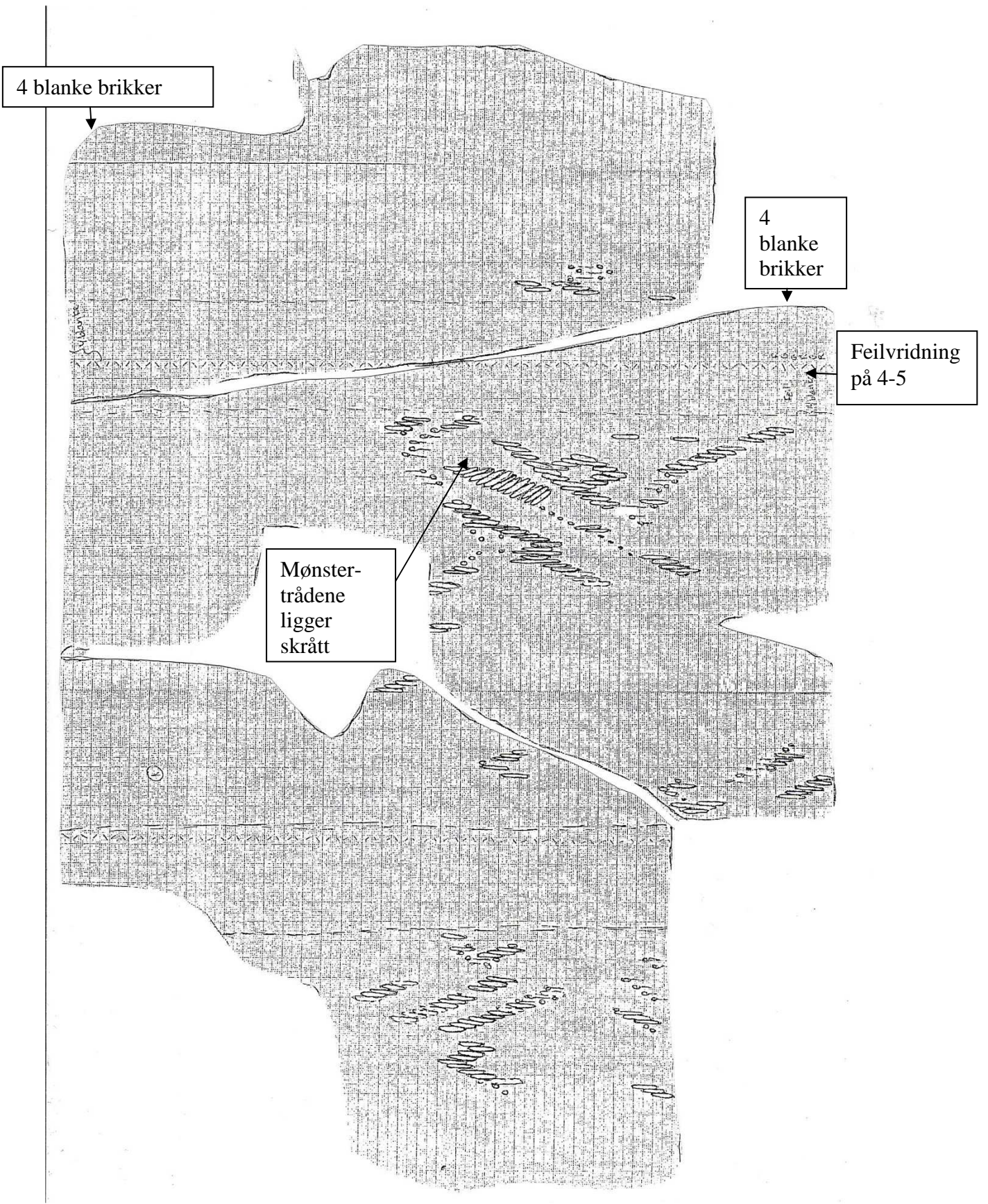
Original 34 x 11m,5 cm
81 brikker

Dette stykket har flest
bevarte brikker.

Stykket er viktig fordi det
viser at mønstertrådene
ligger meget skrått, som
følge av en vevfeil.

Figur 45 Fragment Bk. Foto (Tveit upubl) og prinsippskisse (egen)

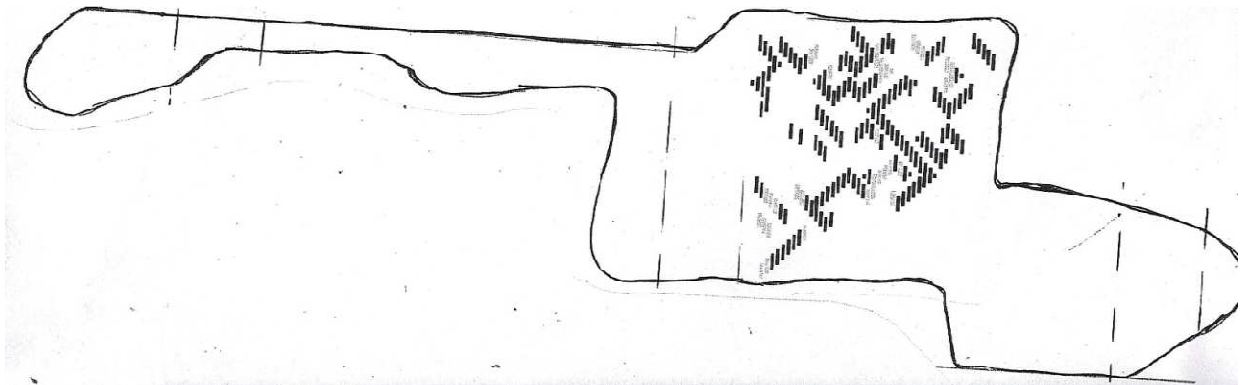
Figur 46 Mønsterskisse Bk (egen)

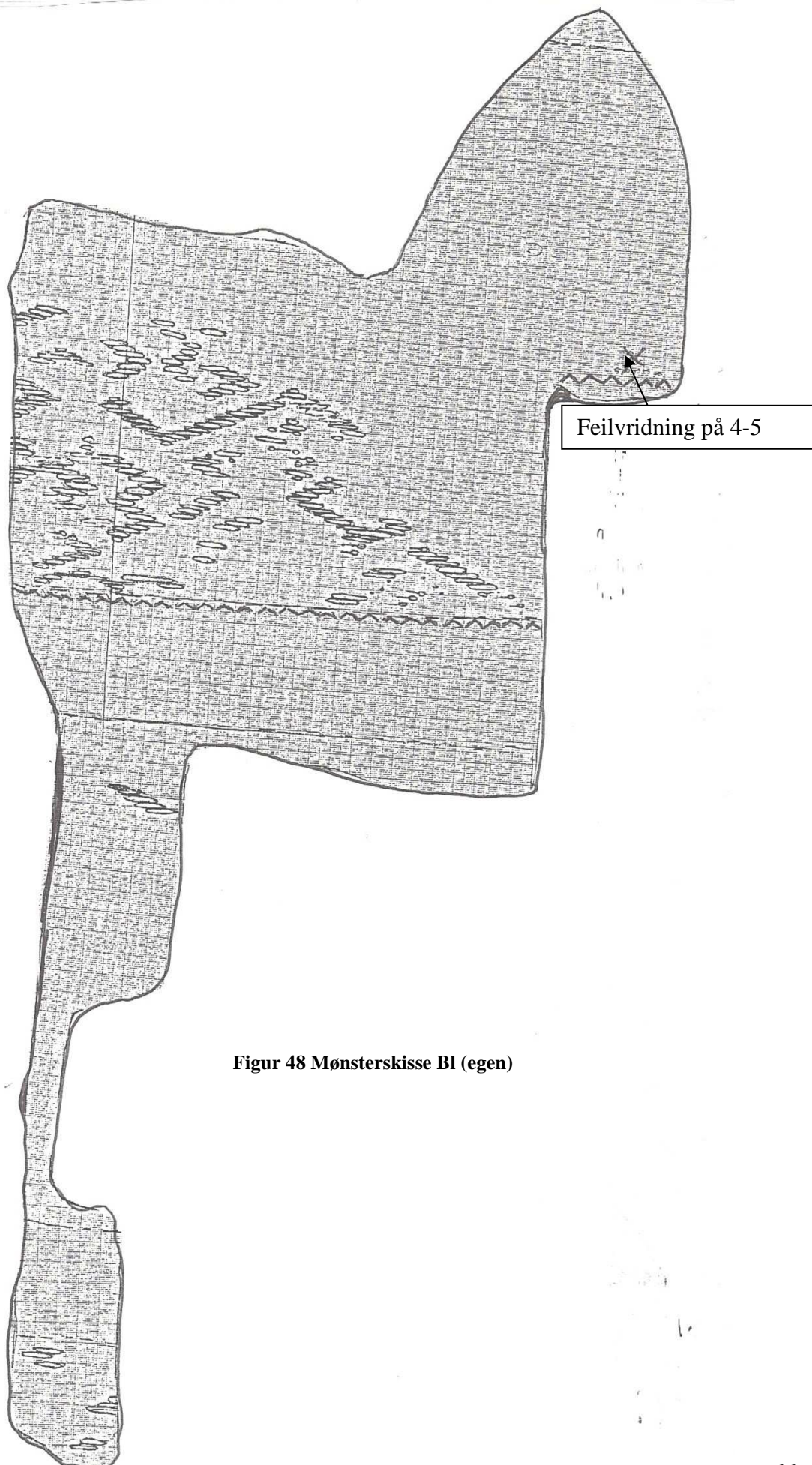
Bl

Figur 47 Over: Foto (Tveit upubl.) Under: Prinsippskisse for Bl (egen).

Original 9 x 33 cm,
61 brikker

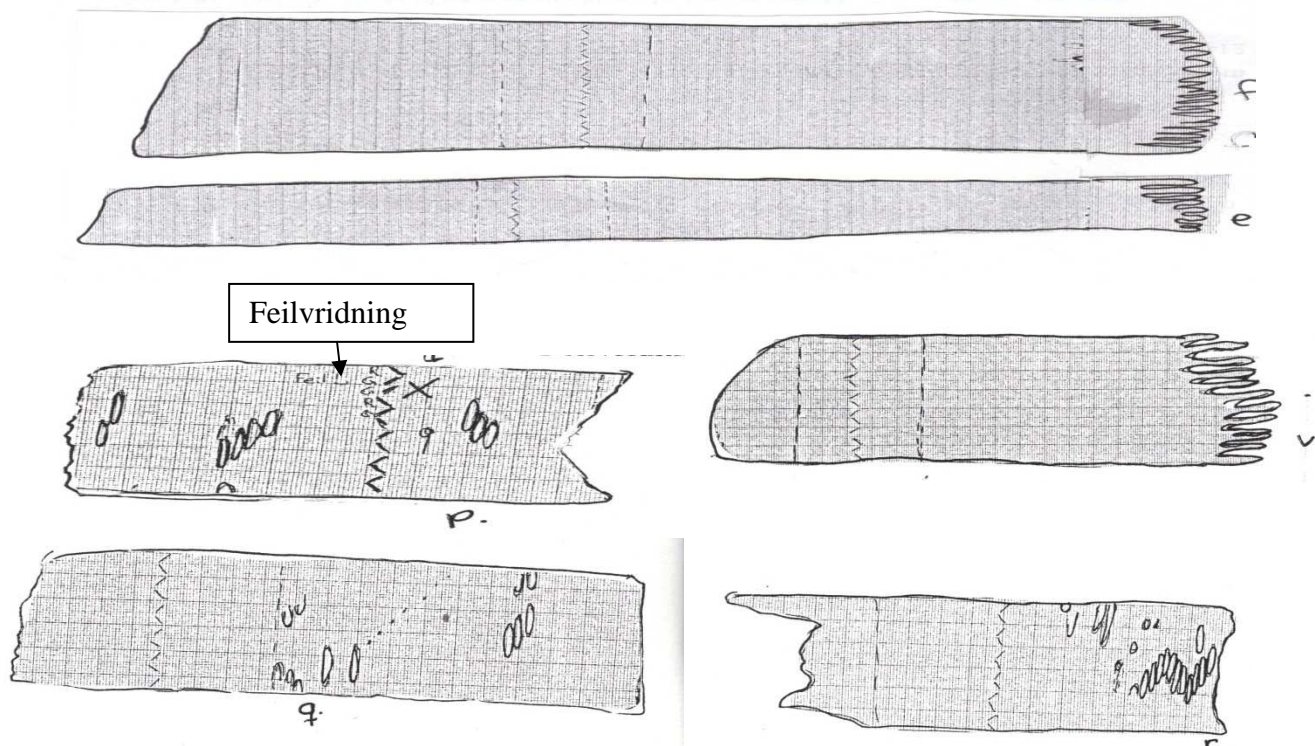

Figur 48 Mønsterskisse Bl (egen)

Be, Bf, Bp, Bq, Br, Bv

Se oversiktsfoto figur 27 for bilder

Figur 49 Skisser av Be, Bf, Bp, Bq, Br, Bv (egne).

Originaler:

e: 23 x 1,3 cm, 10 brikker

f: 23 x 3 cm, 23 brikker

p: 2 x 10 cm, 12 brikker

q: 2 x 10 cm, 11 brikker

r: 8 x 1,5 cm, 12 brikker

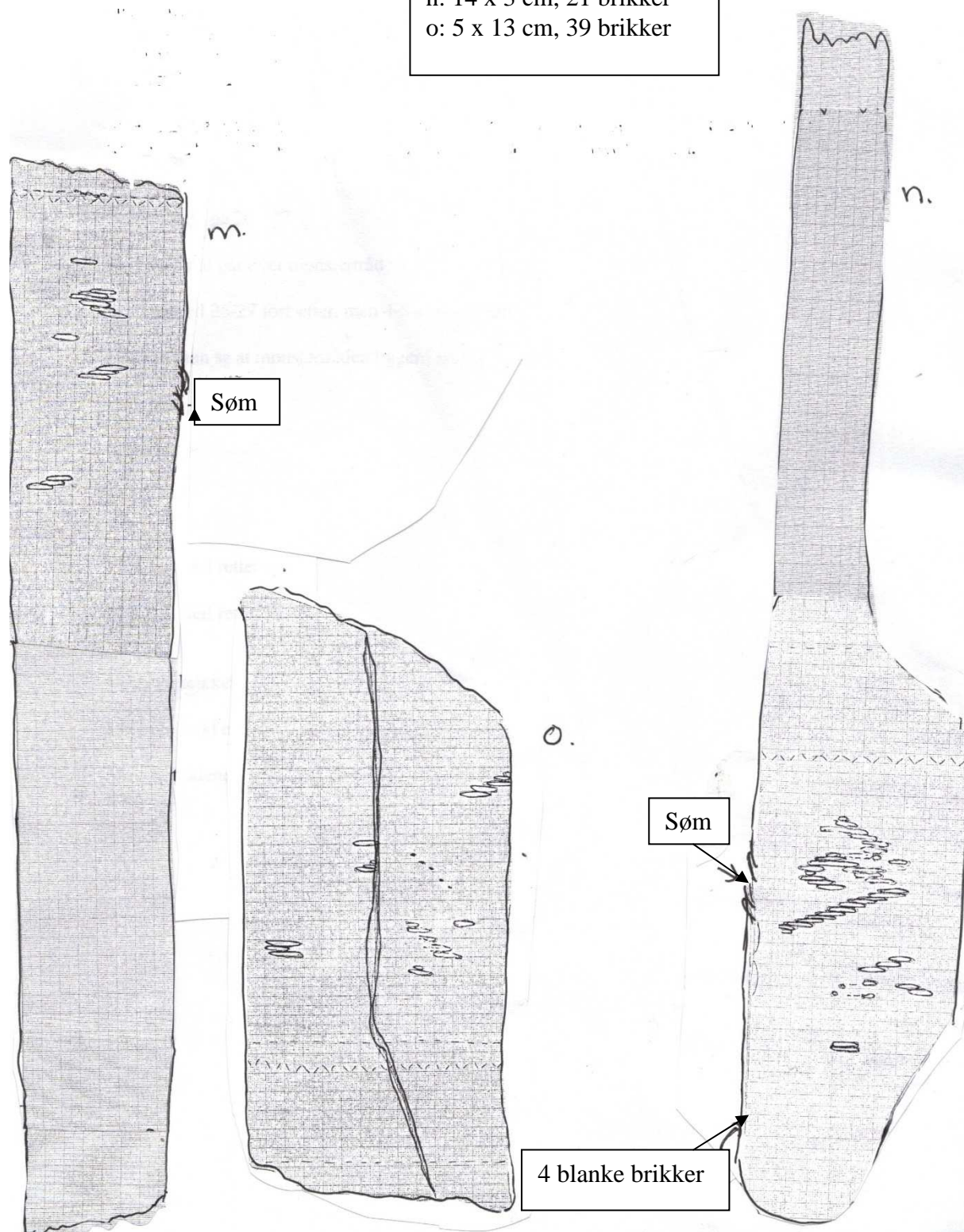
v: 11 x 3 cm, 14 brikker

Stykkene e, f, v, har lange oppfrynsede ender som følge av at bunninnslaget er oppløst.

Bm, Bn, Bo

Se oversiktsfoto for bilder

Originaler:
m: 15 x 3,5 cm, 22 brikker
n: 14 x 3 cm, 21 brikker
o: 5 x 13 cm, 39 brikker

Figur 50 Skisser (egne) av stykkene Bm, Bn og Bo. Bm og Bn er kantstykker med sting.

Bs, Bt, Bw, Bi, Bu

Se bilder i oversiktsfoto

Originaler:

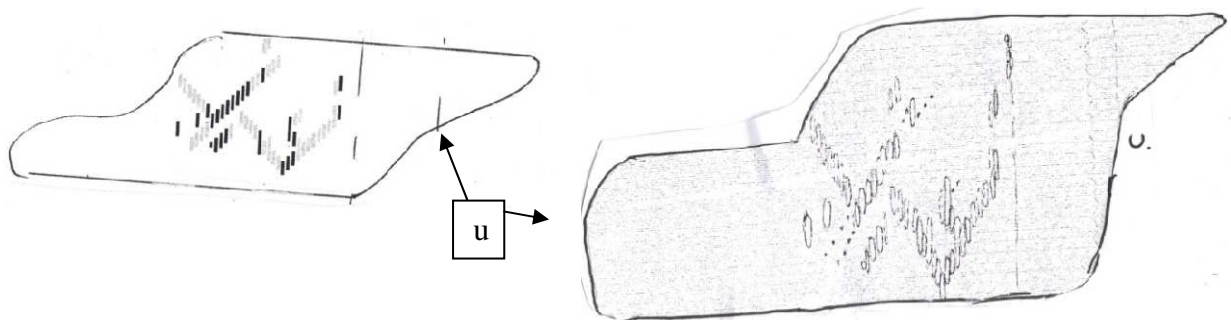
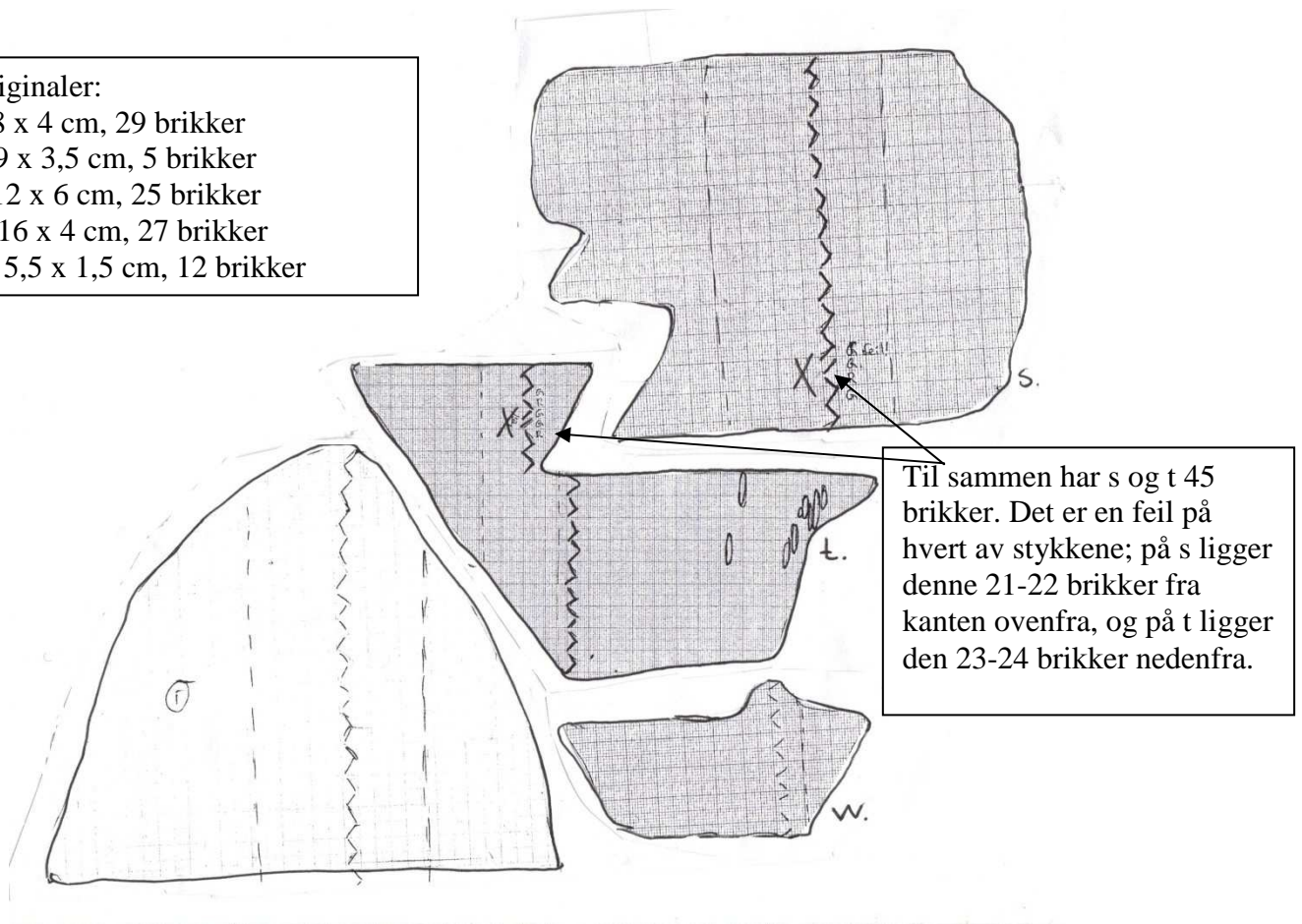
i: 8 x 4 cm, 29 brikker

s: 9 x 3,5 cm, 5 brikker

t: 12 x 6 cm, 25 brikker

u: 16 x 4 cm, 27 brikker

w: 5,5 x 1,5 cm, 12 brikker

Figur 51 Skisser (egne) av fragmentene Bi, Bs, Bt, Bu, Bw og prinsippskisse for Bu. I-s-t-w ligger slik de er montert, og de hører sannsynligvis sammen.

Appendiks 8: Praktisk forsøk med Teglesprangets funksjon

Her følger dokumentasjon på mine forsøk ved Lejre Forsøgscenter, i tabells form, hentet fra forsøksrapporten. Bilder av hver forsøksperson er utelatt av plasshensyn, men finnes på CD i forsøksrapporten i senterets arkiv.

Tabell 4 – forsøkspersoner for Teglespranget: Kjønn, alder, størrelse, og resultat

Nr.	Kjønn	Alder	Høyde	Arm			Ben		
				Lengde	Omkrets	Kommentar	Lengde	Omkrets	Kommentar
1	F	7	121	39	19	For vid	56	30	Passer godt
På denne syvåringen nådde spranget fra ankelen til midt på låret, foto 1 og 2									
2	M	5	108	35	19	For vid	42	32	Passer godt
Spranget fra ankel til midt på låret, moren påpekte at det var et lurt plagg å tisse med! Foto 3,4									
3	F	36	162	48	26,5	Behagelig	39	32	For smal
Sprang 1/3 opp på leggen, lå som krøll rundt ankel, stram og ubehagelig, foto 5, 6									
4	F	50	165	50	30	Smal	39	28	For smal
1/3 opp på overarm, bare så vidt det gikk over ankelen, armen var best, bilde 7, 8									
5	F	63	168	50	33	For smal	-	-	For smal
Eldre kvinne; hovne ben og armer; kun litt opp på overarm, umulig på fot, bilde 9, 10									
6	M	22	185	57	30	For smal	47	38	For smal
Kun til albu på arm, og rundt ankel på benet. For smal og ubehagelig, foto 11, 12									
7	F	22	171	47	29	Passer godt	42	36	For smal
Spranget kom midt på overarmen, og midt på leggen. Bilde 13, 14									
8	F	60	163	47	30	Passer godt	41	39	For smal
God på overarmen, kom midt på leggen, og var for smal til benet. Bilde 15, 16									
9	F	36	156	41	28	Passer godt	37	35	For smal
Kom lett opp og var god på armen, kom midt på leggen, og var for trang på benet, bilde 17,18									
10	F	10	142	38	19	For vid	34 (59)	28	Passer godt
For vid for armen, men på benet kom den over kneet og satt veldig fint. Bilde 19, 20, 21									
11	M	61	176	52	28	Passer godt	40	35	For smal
Satt godt på armen, rett over albuen, pga lang arm. På benet lå den rundt ankel. Bilde 22, 23									
12	M	31	180	48	28	Stram	39	37	For smal
Spranget kom rett over albu, midt på leggen. Passet best på arm, men litt stram. Bilde 24,25									
13	F	32	170	39	34	Stram	39	40	For smal
Gravid m oppsvulmede ledd; kom over albu, og ikke over foten, bilde 26, 27									
14	M	30	180	48	30	Passer godt	39	34	Behagelig

Tynn mann; Fikk spranget godt opp både arm og ben, men satt best på arm, bilde 28, 29									
15	F	10	140	37	21	For vid	60	29	Passer godt
For vid for armen, men satt godt rett over kneet, bilde 30, 31									
16	F	42	160	45	26	Stram	36	33	For smal
Stram, men funksjonell på armen, kom bare rett over ankelen. Bilde 32, 33									
17	F	35	175	50	29	Passer godt	39	34	For smal
Satt svært godt på armen, men var svær at få på benet, kom kun til ankelen bilde 34, 35									
18	F	9	135	40	19	For vid	56	30	Passer godt
Spranget dekket hele armen, men var for vidt, det nådde midt opp på låret. Bilde 36, 37									
19	F	70	160	42	28	Passer godt	36	35	For smal
Satt godt på armen,. Men nådde kun rundt ankelen. Bilde 38, 39									
20	F	15	173	48	27	Passer godt	45	27	For smal
Satt veldig godt på armen, men nådde kun 1/3 opp på leggen. Bilde 40, 41									
21	M	18	180	51	32	Passer godt	46	36	For smal
Behagelig på arm, litt trang øverst, ikke mulig å få over foten, bilde 42, 43									
22	M	29	186	50	28	Passer godt	46	-	For smal
Satt greit på armen, var umulig å få over foten, bilde 44, 45									
23	F	32	177	49	34	Passer greit	40	30	For smal
Kom rett over albu, og 1/3 opp på leggen, ubehagelig å ha på, bilde 46, 47									
24	F	57	168	45	29	Passer godt	36	30	For smal
Satt godt på armen, men kom kun til ankelen. Kun bilde av arm, nr 48									
25	F	7	130	37	19	For vid	56	28	Passer godt
For vid over armen, men satt godt over kneet, bilde 49, 50									
26	M	9	134	37	19	For vid	54	29	Passer godt
For vid for armen, men satt perfekt rett over kneet, bilde 51, 52									
27	F	35	163	42	27	Passer godt	35	30	For smal
Satt godt midt på overarmen, men kom kun midt på leggen. Bilde 53, 54									
28	F	56	162	47	27	Passer godt	38	31	For smal
Satt godt midt på overarm, kom kun midt på legg, lå i krøll rundt ankel. Kun arm bilde 55									
29	F	18	165	42	32	Passer godt	40	35	For smal
Fin på arm, litt stor rundt hånden. Kun midt på leggen, for smal på benet. Kun arm bilde 56									
30	M	50	178	49	-	For smal	43	35	For smal
Kom kun til albuen, og rett over ankelen.									
31	F	58	168	45	33	Passer godt	49	34	For smal
Sitter godt midt på overarm, liger i tull rundt ankel.									
32	F	8	140	40	24	Litt løs	32	27	Passer godt
Dekket hele armen, var litt vid, men falt ikke av. Gikk opp til kneet, dekket foten godt									
33	F	40	166	44	30	Passer godt	47	37	For smal
Satt godt, rett over albuen. Ikke mulig å få over foten.									
34	F	38	162	43	30	Passer godt	41	34	For smal

Sitter godt midt på overarmen, krøller rundt ankelen, kom kun halveis på leggen.									
35	M	14	160	49	24	Passer godt	43	35	For smal
Satt godt på armen, var for smal til å få over foten									
36	M	36	178	52	30	Passer godt	44	33	For smal
Satt godt midt på overarm, litt trang, kom kun midt på leggen, krøllet rundt ankelen									
37	M	58	180	53	30	Passer godt	-	-	For smal
Satt godt, rett på albuen, kom ikke på foten i det hele tatt									
38	M	6	125	37	20	For vid	55	29	Passer godt
For vid rundt armen, men satt veldig fint over kneet									
39	F	9	145	38	25	Passer greit	-	-	For smal
Satt godt rundt overarmen, men kom kun halveis opp på leggen.									
40	M	34	181	51	32	For smal	44	36	For smal
Kom ikke over underarmsmuskel, og heller ikke over foten.									

Sammendrag: Passform i forhold til høyde i cm:

100-129: 3 stk, en jente, to gutter 5-7 år. For vid for armen, sitter fint på benet.

130-139: 3 stk, en gutt, to jenter; passet godt på benet, for vid for armen. Alder 7-9 år

140- 149: 4 stk, jenter mellom 8-10 år. I denne gruppen passet det best på benet, og var for vid for armen, med unntak av en pike hvor den satt godt på armen, og ikke kom over legen.

150-159: 1 stk, fin på armen, for smal til benet. Kvinne, 36 år.

160-169: 14 stk, en tenåringsgutt og resten kvinner. Ingen fikk den til å passe leggen, mens kun en person med hovne ledd ikke kunne bruke den på armen.

170-179: 8 stk, 2 menn, 6 kvinner. Ingen fikk den til å passe på foten, mens alle fikk den på armen. 4 av testpersonene syntes den var for stram for armen.

180-189: 7 stk, kun menn. Kun en fikk den opp leggen, ingen av de andre kunne bruke den som leggings. De fleste fikk den opp til albuen, kun en fikk den ikke opp armen. Flere fant spranget litt smalt for armen.

Appendiks 9: Komparativt materiale

Tabell 5 - Funn av sprang i nordeuropeisk jernalder

Periode	Datering	Land	Funnsted	Referanse
Førromersk JA	490 BC	Danmark	Haraldskjær	(Hald 1980:58,259)
Førromersk JA	500 BC	Danmark	Arden	(Hald 1980:28-32, 258)
Førromersk JA	500-0 BC	Tyskland	Damendorf	(Schlabow 1976:94)
Romersk JA	54BC-128AD	Nederland	Yde	
Romersk JA	0-100 AD	Tyskland	Windeby	(Schlabow 1976:94)
Romersk JA	0-100 AD	Danmark	Balle	KHM 6831, (Bender Jørgensen 1986:195)
Romersk JA	0-100 AD	Danmark	Bliksbjerg, grav BII	FHM 7205, (Bender Jørgensen 1986:195)
Romersk JA	100-200 AD	Danmark	Vinding, grav D	SKM 61/1981, (Bender Jørgensen 1986:198)
Romersk JA	0-100 AD	Slesvig-Holsten	Segeberg, 1930a	(Bender Jørgensen 1986:230)
Romersk JA	0-200 AD	Danmark	Skellerup, grav 1	KHM 7127, (Bender-Jørgensen 1986:199)
Romersk JA	0-400 AD	Slesvig-Holsten	Segeberg, grav 104	(Bender Jørgensen 1986:230)
Romersk JA	0-400 AD	Slesvig-Holsten	Sørup II, urne 163	(Bender Jørgensen 1986:230)
Romersk JA	0-400 AD	Slesvig-Holsten	Norddorf, urne 3	KS201763 (Bender Jørgensen 1986:230)
Romersk JA	0-400 AD	Danmark	Brænde Lydinge	(Hald 1980:251)
Romersk JA	0-400 AD	Danmark	Blidegn	(Collingwood 1974:39)
Romersk JA	327 AD	Tyskland	Fallward	(Kadereit 2005:15)
Romersk JA	0-500 AD	Danmark	Slusegård, grav 298	(Bender Jørgensen 1986:294)
Romersk JA	71-400 AD	England	York, Micklegate	(Henshall 1951:23)
Romersk JA	5-800 AD	Polen	Nowinka, grav 21	(Bender Jørgensen 1992:251)
Vikingtid	8-900 AD	Shetland	Clibberswick, IL223	(Bender Jørgensen 1992:212)
Vikingtid	900-1000 AD	Sverige	Birka, D7, grav 60A	(Geijer 1935:129-130)
Vikingtid	900-1000 AD	Sverige	Birka, D8, grav 660	(Geijer 1935:129-130)

Tabell 6 - Tekstifunn i myrer uten relasjon til myrlik eller våpenofferfunn

Referansene på dansk materiale følger nummereringen i Hald 1950. Dateringer av danske funn er ifølge CTRs nye, upubliserte C-14 dateringer. Referansene på tyske funn følger nummereringen hos Schlabow 1976.

Land	Funn	Datering	Innhold	Relasjon	Referanse
Norge (2)	Tegle (S4850)	AD 445-545	Sekk med tekstilsaker	Alene	Dedekam 1924
	Helgeland (S5960)	AD 425-535	Draktrester, hår, brikkevevd bånd	Glassperle	Hougen 1933
Sverige (1)	Gerumsberget	BC 360-100 ³	Sirkelformet kappe	Alene	von Post 1925
Danmark (14)	Ømark	BC 390-200	Teppe med frynser	Alene	Hald, nr 5
	Ræbild Skovhuse	Usikker	Stort rundvevd stykke	Antropomorf trefigur, ♀	Hald, nr 8
	Stokholm Mose	BC 360-50	Stoffstykket	Alene	Hald, nr 12
	Sjørup	MA?	Draktdeler, barn	BA funn i samme myr	Hald, nr 16
	Grathe Hede	BC 190-AD 10	3 tekstilfragmenter, festet med grov tråd	Alene	Hald, nr 19
	Thorup Mose	BC 400-200	Stoffstykket	Alene	Hald, nr 24
	Aalestrup Mose	Usikker	Stykke, sammensydd av seks deler	Alene	Hald, nr 25
	Vejen	AD 50	Firkantet stoffstykket	Alene	Hald, nr 38
	Vong Mose	AD1410-1500	Tilskårne fragmenter, ulik kvalitet	Alene	Hald, nr 39
	Porsmose	Usikker	Flettet ullsnor, med sløyfe og knute	Alene	Hald, nr 40
	Huldremose peplos	BC 210-30	Stort rundvevd stykke	Alene ⁴	Hald, nr 28
	Aardestrup Sogn	Usikker	Skinnslag, barnestørrelse	Potteskår, åre	Hald, nr 13
	True Mose	Usikker	Skinnslag	Samme myr: åre, trepløk, treplate	Hald, nr 23
	Tyskland (14)	Refstrup hovedgård	Usikker	Sammensydd skinnslag	Alene
Bökener Moor		Usikker	Fragmenter, mulig kappe med frynser og kjortel	Alene	Schlabow, nr 2
Dosenmoor		Usikker	Tekstilfragmenter	Alene, usikker kontekst	Schlabow, nr 10
Hellwege		Usikker	Tekstilfragment	Alene, uten kontekst	Schlabow, nr 11
Lengener Moor		Usikker	Vevde fragmenter, uspunnet ull	Alene	Schlabow, nr 13
Lottorfer moor		Usikker	Fragmenter av stort stoffstykket, hår	Alene	Schlabow, nr 14
Nedenaverberge		Usikker	Stort stykke, kappe?	Alene	Schlabow, nr 17

³ Gerumsmantelen er nydatert av Nockert & Possnert (2002: 64). Den var tidligere pollendatert til bronsealder.

⁴ CTRs C-14 dateringer har vist at myrliket fra Huldremose er datert til 95 AD. Peplosen har tidligere vært tolket i sammenheng med myrliket, men dateringen viser at peplosen er mye eldre, og må derfor regnes som nedlagt uten relasjon til myrlik.

Nederland	Negernbötel	usikker	Vevd stoff, 2 kvaliteter	Alene	Schlabow, nr 18
	Reepsholt	Usikker	Kjortel	Alene	Schlabow, nr 21
	Steinfelder Moor	Usikker	Vevde fragmenter	Alene	Schlabow, nr 24
	Timmaspe, Schülper Moor	Usikker	Vevde fragmenter	Alene, Uten kontekst	Schlabow, nr 25
	Vaalermoor	Usikker	Vevde fragmenter, brikkevevde bånd, kappe med frynser og brikkevevde bånd	Alene	Schlabow, nr 28
	Vehneemoor	AD 200	Kappe med brikkevevde kanter,	Bronseskål	Schlabow, nr 29
	Damendorf / Ruchmoor	Usikker	Stort vevd stykke, peplos?	Alene ⁵	Schlabow, nr 5
	Damendorf / Ruchmoor	Usikker	Flettet hårnett	Alene ⁶	
	Odoorn	BC768-260	Ullstoff, to hårfletter, flettene trolig innpakket i stoffet.	Alene	Van der Sanden 1999:219
	Orknøyene	Groatsetter	AD 250-615	Barnehette med frynser	Alene

⁵ Funnet er ikke relatert direkte til funn av myrlik, men i samme myr er det funnet 4 myrlik. Dateringene fra Huldremose, der peplosen er ca 200 år eldre enn myrliket noen meter unna, har vist at vi ikke kan gå ut fra at det er noen direkte sammenheng mellom et nedlagt tekstil og myrlik i nærheten. Jeg har derfor valgt å plassere dette funnet som et enkeltfunn i tabellen.

⁶ Hårnettet er funnet 8 m fra et myrlik, se ellers fotnote overfor.

Tabell 7 - Funn av tekstilredskap og linbunter fra våtmark

Land	Funn	Innhold	Relasjon	Datering	Referanse
Tyskland	Bullenteich	6 spinnehjul	Tolket som offersjø, materiale tilknyttet kvinner	FRJA/RJA	Busch 2000:118
	Oberdorla	linbunter	Flere antropomorfe trefigurer, keramikk, trehjul og landbruksredskap, rester av 40 mennesker	RJA	Van der Sanden 1996:104
Danmark	Forlev nymølle	Linbunter	Steinalter, antropomorfe trefigurer	FRJA	Becker 1968:162 Arbman 1945:109
	Graves Sø	Linbunter	Linen dekket leirkar med mat	JA	Becker 1968:161
	Dejbjerg	2 brikkevevbrikker	Funnet i krukke, Vognfunn, menneskelevninger.	FRJA	Petersen 1888:18
	Borremose	Treklubbe, linbanker?	Variert nedleggelse	EJA	Brøndsted 1966:III, fig 49. Hald 1950:127
	Valmose, Rislev	spinnehjul	JA keramikk, husdyrben, menneskeben, tresaker	JA	Stjernquist 1997:70
	Viksø Mose	1 spinnehjul	Leirkar, spydspiss i ben	JA	Koch 1998:242; NMIC24933
	Svinninge, Vejle	4 spinnehjul	Leirkar, 5 spydspisser i ben, 5 brynesteiner	Ja	Koch 1998:242
	Store Åmose, Skillingsted	1 bennål	Leirkar, gull, spydspiss i ben, menneske m.m	Ja	Koch 1998:242; NMIC 26291
	Lille Åmose	1 Spinnehjul	Brynesteiner, benspydspiss, gull, keramikk, EJA skjelett	EJA	Koch 1998:242
	Sverige	Käringsjön	Linbunter Linfeste	Leirkar, variert nedleggelse	2-400AD
Edenstorp		Linbunter Linfeste	Andre treredskaper, haug med steiner	JA	Hagberg 1967:71 SHM 24009
Växmosen		Treredskap, ligner linfestet i Käringsjön	Variert nedleggelse	Usikker	Hagberg 1967:71
Norge	Kvalsund	Nestlebunter	Myrfunn av båt	720AD	Jessen 1929:22

Tabell 8 - Tekstilredskap med runeinnskrifter og torshammertegn

Alder	Land	Funn	Tekst	Referanse
300t	N	Fløksand	Skinnskraper: <i>lin og løk</i>	Hanisch 2001: 84
400t	N	Gjersvik	Skinnskraper, l-runen x 10	Hanisch 2001: 84
EJA	Dk	Slemminge	Skinnskraper: Ikke tolket	Hauge 2007a
800t	D	Hedeby	Vevlodd med torshammer	Göransson 1994:38
800t	D	Elisenhof	Vevlodd med torshammer	Göransson 1994:38
VT	N	Uppstad	Spinnehjul: <i>Helga eier denne snåld</i>	Hauge 2007b
VT	N	Furen	Vevlodd: <i>Trellkvinne (?)</i>	Hauge 2007b
VT	Ork.	Ukjent	Spinnehjul .. <i>reis[t] rún[ar]</i> .	Hauge 2007c
VT	S	Lund	Vevbrikke: <i>Sigvors Ingemar skal få min gråt aallatta</i>	Hauge 2007d
VT	N	Hoftun	Spinnehjul: <i>Gunnhild gjorde dette snellehjul.</i>	Hauge 2007b
1100t	S	Lödöse	Vevkniv: <i>Tenk du på meg, jeg tenker på deg. Elsk du meg, jeg elsker deg. Forbarm deg.</i>	Hauge 2007e
1100t	N	Vågan	Spinnehjul: <i>Snellehjul</i>	Hauge 2007f
1200t	N	Trondheim	Spinnehjul: ikke tolkbar innskrift	Hauge 2007g
1200t	N	Trondheim	Vevskje: ikke tolkbar innskrift	Hauge 2007g
1250	N	Tønsberg	Spinnehjul: <i>Ave</i>	Hauge 2007g
1300t	Is.	Hruni,	Spinnehjul: <i>Tora eier meg</i>	Hauge 2007h
1300t	Is	Stóramörk	Spinnehjul: <i>maria fuþorkhniastbmly</i>	Hauge 2007h
MA	N	Gravrák	Spinnehjul: <i>valg</i>	Hauge 2007f
MA	N	Trondheim	Bennål: <i>Eirik gjorde nålen på havet</i>	Hauge 2007g
MA	N	Nordland	Spinnehjul: lat. alfabet i runer	Hauge 2007f
MA	N	Lunde	Spinnehjul, ikke tolkbar innskrift	Hauge 2007f
MA	N	Borgund	Vevredskap i tre: <i>Håndlidelse</i>	Hauge 2007f
MA	N	Sætre	Spinnehjul, ikke tolkbar innskrift	Hauge 2007f
MA	S	Lund	Garnvinde av ben: <i>teinbeinn / beinn</i>	Hauge 2007i
MA	S	Lödöse	Vevlodd, ikke tydet	Hauge 2007e
MA	S	Källehullt	Spinnehjul: Ikke tolket	Hauge 2007j
MA	S	Skårtaryd	Spinnehjul:Ikke tolket	Hauge 2007j
MA	S	Grimslöv	Spinnehjul: <i>Mai skrev meg</i>	Hauge 2007j
MA	S	Vi	Spinnehjul: <i>...gjorde..</i>	Hauge 2007k
MA	S	Uppland	Spinnehjul: <i>....eier meg</i>	Hauge 2007k
MA	S	Karinrud	Spinnehjul, ikke tydet	Hauge 2007l
MA	S	Valla	Spinnehjul: Ikke tolket	Hauge 2007m
MA	S	Lunne	Spinnehjul: <i>Fred til bæreren, fremgang for eieren. Ingvald</i>	Hauge 2007n
MA	Dk	Odense	Vevlodd: Ikke tydet	Hauge 2007i
MA	Is	Arkvorn	Spinnehjul: <i>Johanna</i>	Hauge 2007h
MA	Grl.	Killarsarfik	Trådspole: <i>fuþorkh[niastbmly]</i>	Hauge 2007o

MA	Grl.	Ujarassuit	Vevlodd: <i>Maria kljar</i>	Hauge 2007o
MA	Grl.	Narsaq	Vevlodd: <i>iø / øi</i>	Hauge 2007o
MA	Grl.	Narsaq	Vevlodd: Ikke tolket	Hauge 2007o
Ma	Grl	Narsaq	Vevlodd: ikke tydet	Hauge 2007o
Udat.	S	Lackalänga	Vevlodd, ikke tydet	Hauge 2007i
?	N	Sola	Spinnehjul: <i>håndslag</i>	Hofseth 1985:215
?	N	Trondheim	Vevskje i barlind med innskrift	Flint 1991:226

Tabell 9 - Skriftlige overleveringer om tekstiler i magiske sammenhenger

Hvor	Når	Hva	Hvem	Referanse
Bretagne, Frankrike Worms, Tyskland Rheims, Frankrike	AD 588-660	Kvinner framsier besvergelses mens de vever, eller andre tekstiloppgaver	Biskop Eligius, i: <i>Vita Eligii</i>	Flint 1991:226-227
	AD 1025	Kvinner framsier besvergelses mens de vever, eller andre tekstiloppgaver	Biskop Burchard, i: <i>Corrector</i>	Flint 1991:226-227
	AD 620-773	Kvinner framsier besvergelses mens de vever, eller andre tekstiloppgaver Hekser bruker fargede tråder/klær til trolldom, de "måler" med tråd.	Erkebiskop Hincmar, I: <i>De Divortio Lotharii et Tetbergae</i>	Flint 1991:226-227
Ukjent	Ca 400 AD	Kvinner framsier besvergelses mens de vever, eller andre tekstiloppgaver	Pseudo-Augustinsk verk: <i>Homilia de Sacrilegiis</i>	Flint 1991:226-227
Silos, Spania	AD 800	Kvinner framsier besvergelses mens de vever, eller andre tekstiloppgaver. Uspunnet ull legges ut under festival.	Botsbok fra Silos	Flint 1991:226-227
Aubrac- fjellene, Frankrike Burgund	AD350-367	Ofringer i en innsjø av vevde tekstiler, mannsklær, uspunnet ull, ost, brød, dyr etc.	Biskop Gregor av Tours, I: <i>In Gloria Confessorum</i>	Tours 1988:19
	AD 470-543	Ofre klær for helse, "måle" plagg som medisinmagi	Biskop Caesarius	Flint 1991:245
Merseburg, Tyskland	AD 8-900	Binde- og løsemagi, flykte fra fiender	Første Merseburgergaldre	Flint 1991:229
Norrønt område	Ca AD 8-900	Binde- og løsemagi, flykte fra fiender	Hovamål149	Holm-Olsen1993:57
Norrønt område	AD 930-1020	Valkyriene vever krigslykke, beholder biter av forhekset stoff,	Darradsangen, Njålssaga	Killings 1995
Island	AD 1000-1030	Garnhesper legges under klærne til en mann, så han blir usårlig	Fosterbrødrenes saga	Heide 2006:254
Island	AD 900-1000	En skjorte spinnes og veves så helten blir usårlig	Örvar-Odds saga	Heide 2006:254
Island	AD 900-1000	En mann får ullskjorte som gjør ham utholdende og usårbar	Torstein Bæjarmagns Tått	Heide 2006:254
Norrønt område	AD 8-900	Parallelt til å riste runer nevnes å vikle, å veve, å sammensette runer	Sigerdrivamål 12	Holm-Olssen 1993:230
Norrønt Område	AD 8-900	Norner tvinner lagnadstråd	Helge Hundingsbane 1. Kvad, 2-4	Holm-Olsen 1993:169

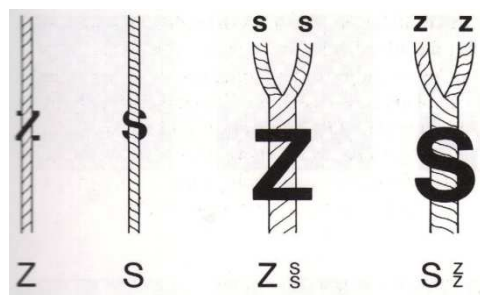
Appendiks 10: Tekstilterminologi

Forklaringer til ord og begrep merket ut med blått i kapittel 4.

Jeg har forsøkt å merke ut ord og begrep som er viktige for å forstå teksten og som kan være ukjente for lesere uten tekstil bakgrunn. Der hvor det kan oppstå tvil om betydningen av ulike ord og uttrykk har jeg holdt meg til ”Nordisk tekstilteknisk terminologi”, NTT, (Strömberg et al 1974) og forsøkt å benytte levende tekstilspråk.

Spinneretning

Spinne er å sno fibre sammen til tråd. Spinning beskrives utfra hvor hardt det er spunnet (spinnevinkel) og hvilken retning; s eller z (Figur 52). Tidligere ble spinneretning oppgitt utfra med eller motsols, eller høyre/vestre, men dette førte til uklarheter (Geijer 2006:28-29).

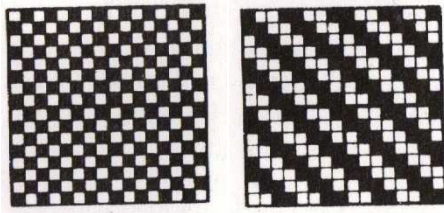
Figur 52 Spinne- og tvinneretninger (Bender Jørgensen 1986:13).

Bindingstypene lerret og kypert

Bindingen er måten varp og veft sammenflettes til et vevd stoff (NTT 1974:5; Figur 53).

Lerret / Toskaft (eng. tabby): Hver innslagstråd går vekselvis over og under en varptråd. I følge NTT anvendes lerret helst om lin eller bomull i toskaft (NTT 1974:52,88). Toskaft henspiller på en moderne vevteknologi, og er anakronistisk å anvende i forbindelse med varptynget vev. *Rips:* Lerretsvev hvor et system er tettere enn det andre. I det aktuelle tilfellet, det smale båndet fra Helgeland, er det snakk om varprips; varpen dekker innslaget (NTT 1974:96).

Kypert (eng. twill): Karakteristisk er at det dannes diagonallinjer med jevn forskyvning sideveis. 2/2 kypert er en likesidet firskaftet kypert, hvor trådene forflytter seg to og to. (Cyrus-Zetterström 1990:17-21).

Figur 53 Bindingene lerret (v) og 2/2 kypert (h) (Bender Jørgensen 1986:14).

Renning / varp og innslag / veft

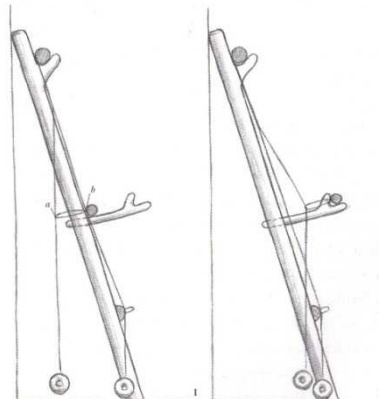
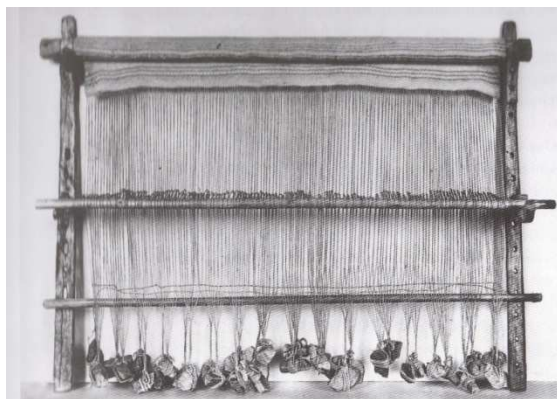
Av de to kryssende trådsystemene i en vev, er det som holdes utstrect varpen/renningen. Tråden som føres inn i skillet er innslaget/veft. (NTT 1974:92, 36). *Trådtettheten* i en vev er antall varp og innslag per cm (NTT 1974:86).

Sprang

Sprang er en fletteteknikk der ett trådsystem er spent ut mellom to bevegelige bommer i en ramme. Trådene flettes sammen, slik at det dannes identisk mønster oppe og nede. Til slutt festes spranget på midten så det ikke løser seg opp.

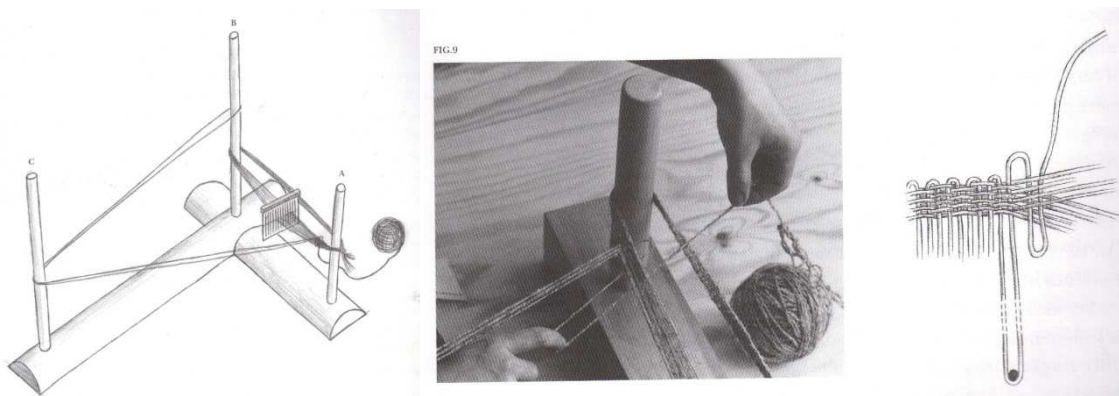
Varping med brikkevevde startkanter og varptynget vev

Varptynget vev er en vevramme med to skrått stilte støtter, og en vevbom som ligger mellom disse. Ned fra vevbommen henger varpen, som holdes utstrect ved å være festet til vevlodd. Helningen mot veggen skaper et naturlig skille, andre skiller lages ved å tre løkker (solv) om visse varptråder og feste disse til ett eller flere skaft. Når skaftet trekkes ut dannes det et skille, hvor innslaget legges inn. Fordi det finnes et naturlig skille, trenger man ett skaft mindre enn ved moderne vevstoler (Figur 54).

Figur 54 Varptynget vev (Nielsen 1999:9)

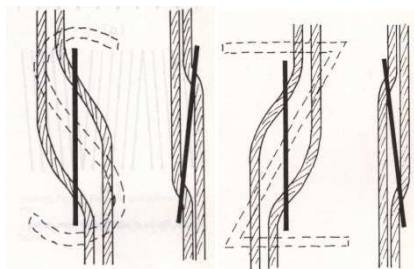
Varping med brikkevevde startkanter foregår ved at innslaget i en brikkevev trekkes ut i en løkke, tilsvarende lengden på varpen. Når brikkene vris og innslaget legges i et nytt skille fikseres varptrådene. (Figur 55)

Figur 55 Prinsippet bak varping gjennom veving av bånd, her båndvev, brikkevev er samme prinsipp (Nielsen 1999:21)

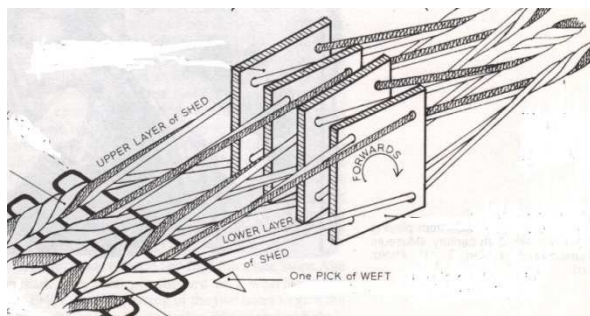
Brikkevev

Brikkevev er en metode for å veve bånd, basert på at varptrådene tres gjennom plater (brikker) med hull i. Det vanligste er at disse er firkantede og har fire hull. Brikkene tres i S eller Z retning, og dette danner grunnmønsteret i **enkel snoredannende teknikk**.(Figur 56)

Figur 56 S og Z- tredde brikker (Collingwood 1982:69)

Når S og Z brikker er parvis motstilte dannes fiskebensmønster. Når brikkene settes på høykant oppstår det et skille i varpen, mellom tråder som løper i øvre og nedre hull. Skillet skiftes ved at brikkene vris. Varptrådene som løper i en brikke vil hele tiden vris rundt seg selv, og bindes sammen med resten av veven gjennom innslagstråden (Figur 57). Ved å tre brikkene med ulike farger og vri brikkene ulikt, kan mønster dannes, dette kalles **vridningsmønstreet brikkevev**.

Figur 57 Brikkevev (Collingwood 1982:21).

Bunninnslag (eng. main weft)

Innslaget som veves sammen med varpen og danner selve stoffet, bunnbindingen (NTT 1974:8).

Mønsterinnslag (eng. pattern weft, brocading weft)

Mønsterdannende innslag, som kommer i tillegg til bunninnslaget, og ikke nødvendigvis bidrar til å binde trådene sammen til et stoff (NTT 1974:54).

Flottering

En tråd som passerer ubunnet over mer enn en av det kryssende systemets tråder (NTT 1974:23).

Soumak (snerj, slyngsmett)

Innslaget er snerjt/snørt, d.v.s. lagt omkring varptrådene på en måte som kan se ut som det er sydd. Det kan finnes bunninnslag, men soumakinnslaget kan også utgjøre eneste innslag (NTT 1974:77).

Krabbasnår / Vestfoldsmett

En brosjert vevnad med innplukket mønster, i slekt med soumak. Teknikken er best egnet for diagonale geometriske mønstre (Geijer 206:66). Flotteringen går over varptråder, men vender ikke tilbake, som i soumak (Cyrus-Zetterström 1990:134).

Kontinuerlig og diskontinuerlig mønsterinnslag: Brosjering og lansering

Brosjere (eng. brocade): Diskontinuerlig mønsterinnslag. Å innføre et ekstra mønsterinnslag, som kun føres frem og tilbake innenfor mønsterfiguren (NTT 1974:11).

Lansere (eng. pattern weft): Kontinuerlig mønsterinnslag. Å innføre et ekstra mønsterinnslag, som føres over hele vevnadens bredde (NTT 1974:48)

Brokade (eng. brocade): Opprinnelig vevnader med brosjert mønster, men benyttes nå mest om stoffer mønstret med edelmetalltråd (uavhengig om dette er brosjert eller lansert). Termen er ikke egentlig godtatt i bruk. (NTT 1974:10) På engelsk skilles det ikke mellom brosjert og brokade, noe som kan bidra til terminologisk forvirring.

Gobelengvev (tapestry weave): Har diskontinuerlig innslag som helt dekker varpen, har ikke bunninnslag. Mønstertråden beveger seg kun innenfor mønsterfiguren, ikke over hele bredden. Teknikken benyttes i billedvev (NTT 1974:27).

Overflatebrosjering er bånd hvor mønsterinnslaget går fram og tilbake i overflaten, og bindes kun av de øverste trådene i veven (Hansen 1990:45). Metoden benyttes ofte på bånd der mønstertråden er i et dyrt materiale, og dekker overflaten av båndet nesten fra kant til kant.

Gjennomgående brosjering er teknikker hvor mønstertråden føres ned på vrangen, for så å komme opp på ønsket sted (Hansen 1990:45). "Brocading wefts passing under hole cords" (Collingwood 1982:248).

Et terminologisk problem: lansering vs. brosjering

Flere tekstiltekniske termer har vært ulikt anvendt, avhengig av tid og språk. Engelsk har ikke et eget begrep for lansering, noe som kan gjøre det vanskelig å skille kontinuerlig og diskontinuerlig mønsterinnslag. "Brocading weft" benyttes om flatterende mønsterinnslag (Collingwood 1982:239), noe som kan føre til uklarheter: Det kan bety at innslaget er diskontinuerlig (uavhengig av om det er både mønster- og bunninnslag), og det kan bety at det finnes et mønsterinnslag i tillegg til bunninnslaget (uavhengig om dette er kontinuerlig eller diskontinuerlig). I eldre skrifter skilles det heller ikke på dette, og termen "brosjert" benyttes ofte feilaktig (Nockert 2006:133). Dedekam (1925:22) og Hougen (1935:72) benytter "brosjert" om hestehårsbåndene fra folkevandringstid, men dette har man gått bort fra, siden bunninnslag er nødvendig for å kalle noe brosjering (Nockert 1991:86).

Svært mange teknikker kan falle inn under brosjering, ettersom termen kun forutsetter diskontinuerlig mønsterinnslag og at det finnes bunninnslag. Forvirringen kan til en viss grad

skyldes sammenblanding av analysenivåer; Først må det kartlegges hvorvidt det finnes et bunninnslag i tillegg til mønsterinnslaget, og så hvorvidt mønsterinnslaget er kontinuerlig (lansert) eller diskontinuerlig (brosjert). Dernest blir det et spørsmål hvilken teknikk som har vært benyttet for å danne mønsteret.